

T.C.

GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD-RUSYA
İLİŞKİLERİ**

Mehmet OKŞAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

STRATEJİ ANABİLİM DALI

GEBZE

2009

T.C.

GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD-RUSYA
İLİŞKİLERİ**

Mehmet OKŞAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

STRATEJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMANI

Doç. Dr. Okan YEŞİLOT

GEBZE

2009

**GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ
ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA JÜRİ ONAY FORMU

G.Y.T.E. Mühendislik ve Fen Bilimleri/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve/..... sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından/...../..... tarihinde tez savunma sınavı yapılan'ın tez çalışmasıAnabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) :

ÜYE :

ÜYE :

ÜYE :

ÜYE :

ONAY

G.Y.T.E. Mühendislik ve Fen Bilimleri/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

ÖZET

TEZİN BAŞLIĞI: SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD-RUSYA İLİŞKİLERİ

YAZAR ADI : Mehmet OKŞAŞ

Yaklaşık yarım yüzyıl süren Soğuk Savaş'ın iki başrol oyuncusu Soğuk Savaş sonrası dönemde, birisi tek kutuplu bir dünyanın lideri olmayı amaçlayan ve bunun için askeri stratejiyi kuvvet merkezine yerleştiren 12 trilyon dolarlık bir bütçeye sahip askeri-siyasi-ekonomik bir dev ve diğeri, doğu ile batı arasında bir seçim yapmaya ve demokratik reformlar gerçekleştirmeye zorlanan, ekonomisini serbest pazar sistemine uyumlu hale getirmeye çalışan ve siyasi bütünlüğünü tehdit altında gören, diğeri taraftan tek kutupluluğa karşı işbirliği stratejileri geliştiren bir Avrasya devi olarak dünya sahnesinde yer almaktadırlar. Bu iki güç merkezi nükleer silah(sız)lanma gibi Soğuk Savaş kalıntısı bazı çatışma alanlarında itibar mücadelesi vermekle beraber dünya hakimiyetinde yeni stratejik işbirliği imkanları, enerji ilişkileri, sıcak çatışma ve psikolojik harp uygulamaları, diplomatik manevralar çerçevesinde ilişkilerini devam ettirmektedirler.

Rusya, bu yeni dönemde önüne çıkan her türlü fırsata kayıtsız kalamamakta ve hatta reform çabalarında ABD'nin de içinde bulunduğu batının desteğine başvurmakta bir mahsur görmemekte, diğeri taraftan ABD'nin karşısına küresel düzeyde Avrupa Birliği ve Çin ile stratejik ilişkiler geliştirerek çıkmakta, ve Ortadoğu manevra alanında İran'la beraber Amerikan karşıtı cephede yer tutmaktadır.

ABD ise güçlü ekonomisini yine güçlü bir ordu inşasında kullanmak suretiyle küresel çapta bir müdahaleciliğe girişmiş ve önceliğini genelde Avrasya, özelde Ortadoğu olarak belirlemiştir.

SUMMARY

TITLE OF THE THESIS : US-RUSSIA RELATIONS IN THE POST-COLD WAR ERA

NAME OF THE AUTHOR : Mehmet OKŞAŞ

One of the leading actors of the Cold War, lasted nearly half a century, emerged as a military-political-economical giant targeting to be the leader of a unipolar world with a budget of 14 trillion dollars and the other actor seen as a Eurasian power who is forced to apply the democratic reforms and to make choice between west and east, and is obliged to adapt the free market system while preserving the integrity of the land, and is on the other hand trying to develop cooperation strategies against unipolarity. These two powers are not only struggling for credits on the remnants of the Cold War, like nuclear (non)proliferation, but also dealing with new strategic cooperation models, energy relations, hot conflicts and psy-ops, diplomatic manoeuvres in the frame of international relations.

Russia is to evaluate every chance she meets, and is willing to accept the support of the West including even the United States. Russia is also searching for new strategic partnerships with China and European Union against US on the global level, and is together with Iran in the Middle East on the opposite front of US.

The United States is exploiting its huge economy in order to build a powerful military that can wage wars in the name of new American global interference and determined its priorities as Eurasia in general and the Middle East in particular.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimin hazırlanmasında bilgi ve yorum desteği sağlayan ve yol gösteren başta danışmanlarım Sn. Prof. Dr. Abdülkadir Akçin, Sn. Prof. Dr. Mesut H. Caşın ve Doç. Dr. Okan Yeşilot hocalarıma olmak üzere araştırma sürecinde yardımlarını ve yakın ilgilerini gördüğüm Araştırma Görevlileri Sn. Yavuz ve Pınar Cankara çiftine ve Sn. Gökmen Kılıçoğlu ile Sn. Gonca Oğuz'a da teşekkürlerimi sunarım. Tabi ki hocalarım Sn. Prof. Dr. Cevat Gerni ve Sn. Prof. Dr. Turan Yazgan'a da şükranlarımı arz ediyorum. Katkılarını hiçbir zaman esirgemeyen GYTE'nün bütün değerli personeline de teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu süreç içerisinde rahat bir çalışma ortamı sağlayarak desteğini esirgemeyen eşim Neslihan'a da en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Hazırlık dönemi boyunca gösterdikleri maddi, manevi destekten dolayı anneme, babama ve kardeşlerime de ne kadar teşekkür etsem azdır.

Ayrıca özellikle lisans öğrenim dönemim boyunca bir çok konuda desteklerini gördüğüm Sn. Dr. Ali Güler ve Sn. Dr. Suat Akgül'ün de bu çalışmada payları büyüktür. Kendilerine sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Mehmet OKŞAŞ

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
SUMMARY	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	
GRAFİKLER DİZİNİ	
HARİTALAR DİZİNİ	
TABLolar DİZİNİ	
1. GİRİŞ	1
2. ABD-RUSYA İLİŞKİLERİNİN KÖKLERİ	3
3. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ ABD-RUSYA İLİŞKİLERİ	8
3.1. Soğuk Savaş'a Doğru	8
3.2. Yüzleşme Dönemi	11
3.2.1. Kore Savaşı	12
3.2.2. Küba Füze Krizi	15
3.2.3. Vietnam	19
3.2.4. Detant Dönemi	23
3.2.5. Detant Dönemi Gerginlikleri	27
3.2.5.1. Ortadoğu: Arap-İsrail Savaşı-1973	27
3.2.5.2. Afrika: Angola Krizi	28
3.2.6. Helsinki Nihai Senedi	29
3.3. Silahlanma/Silahsızlanma Ve Sonuçları	31
3.3.1. Konvansiyonel	32
3.3.2. Nükleer	36
3.4. SSCB'nin Dağılma Süreci	40

3.4.1. İktisadi Süreç	40
3.4.2. Siyasi Süreç	44
4. SOĞUK SAVAŞIN SONRASI YENİ DÜNYA DÜZENİ	46
5. SOĞUK SAVAŞ SONRASI RF POLİTİKALARI	48
5.1. Yeni Dünyaya Entegrasyon Çabaları	48
5.1.1. Siyasi Çabalar	48
5.1.2. İktisadi Çabalar	54
5.1.2.1. Genel Durum	54
5.1.2.2. Suçlarla Mücadele	56
5.2. Putin'in Liberal İmparatorluk Stratejisi	57
5.2.1. Putin'in Vizyonu	57
5.2.2. Askeri Reform	61
5.2.3. ABD'ye Terörle Mücadelede Verilen Destek Ve Sonrası	65
5.2.4. Nükleer İtibar Özlemi	73
5.2.5. Çeçenistan Sorunu	85
5.2.6. Orta Asya-Şangay İşbirliği Örgütü	89
6. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD POLİTİKALARI	98
6.1. Tek Kutuplu Dünya Kurma Çabaları	98
6.1.1. SSCB'nin Dağılmasının Ardından Oluşan Ortam	98
6.1.2. ABD'nin Ortadou'ya Askeri Müdahalesi	101
6.1.3. Bosna-Hersek Süreci	105
6.1.4. Kosova Krizi	110
6.1.5. 11 Eylül Sonrası	116
6.1.6. Enerji Yarışı	123
7. ABD-RUSYA İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ	124
7.1. ŞİÖ, Orta Asya Ve Orta Asya'da Askeri Üs Kapma Yarışı	124
7.2. İran	133
7.3. NATO	134
8. SONUÇ	145
KAYNAKLAR	147

EKLER

EK-1 SA-7 Grail 9K32M Strela-2

EK-2 AT-3 Sagger Güdümlü Tank-Savar Füzesi

EK-3 B-52 Stratofortress

EK-4 Nükleer Silahların Yayılmasının nlenmesi Antlaşması (NPT)

EK-5 Pershing-II İle SS-20 Saber Füzeleri

EK-6 Rus Stratejik Nükleer Füze Birliklerinin Kuruluşu

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABM	: Anti-Balistik Missile
AG	: Avustralya Grubu
AGİK	: Avrupa Güvenlik İşbirliği Konseyi
AGİT	: Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı
ALCM	: Air-Launched Cruise Misilse (Havadan Atılan Seyir Füzesi)
APEC	: Asia Pacific Economic Council (Asya-Pasifik Ekonomi Konseyi)
ASEAN	: Association of Southeast Asian Nations (Güneydoğu Asya Milletler Birliği)
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BİO	: Barış İçin Ortaklık
BM	: Birleşmiş Milletler
BOP	: Büyük Ortadoğu Projesi
CDE	: Conference on Confidence- and Security-Building Measures and Disarmament in Europe
CENTO	: Central Treaty Organization (Merkezi Anlaşma Teşkilatı)
CMEA	: Council for Mutual Economic Assistance (KEYK-Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi)
CTR	: Cooperative Threat Reduction (Ortak Tehdit İndirimi)
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EKKT	: Elektronik Karşı Karşı Tedbir
EKT	: Elektronik Karşı Tedbir
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
FNLA	: Angola Kurtuluş Milli Cephesi
GOAP	: Genişletilmiş Orta Asya projesi
GSMH	: Gayrı Safi Milli Hasıla
GUUAM	: Gürcistan, Ukrayna, Özbekistan, Azerbaycan, Moldova
ICBM	: Intercontinental Ballistic Missile (Kıtalararası Balistik Füzede)
IFOR	: Implementation Force (Uygulama Gücü)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslar arası Para Fonu)
INF	: Intermediate-range Nuclear Forces (Orta Menzil Nükleer Kuvvetler)

ISAF : International Security Assistance Force (Uluslar arası Güvenlik Sağlama Gücü)

KAMG :Kollektif Acil Müdahale Gücü

KDKİ :Karşılıklı ve Dengeli Kuvvet İndirimi

KEYK :Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi

KFOR :Kosovo Force (Kosova Gücü)

KGAÖ : Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü

KGB : Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti (Sovyet Gizli Polis Teşkilatı)

KİS :Kitle İmha Silahları

MAGG : ABD Askeri Yardımlaşma Grubu

NACC : North Atlantic Cooperation Council (KAİK-Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi)

NATO : North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Anlaşma Teşkilatı)

NPT : Non-Proliferation Treaty (NSYÖA)

NRC : NATO-Russia Council (NATO-Rusya Konseyi)

NSC : National Security Council (ABD Ulusal Güvenlik Konseyi)

NSDD :National Security Decision Directive (Milli Güvenlik Karar Direktifi)

NSG :Nükleer Güç Tedarikçi Grubu

NSYÖA :Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması (NPT)

OAS :Organization of American States (Amerikan Devletleri Teşkilatı)

OPEC :Organization of the Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı)

PMLA :Popüler Angola Kurtuluş Harekatı

PSI :Proliferation Security Initiative

RMA :Revolution in Military Affairs

SALT I :Strategic Arms Limitation Treaty (Stratejik Silahların Sınırlandırılması Anlaşması)

SEATO :Southeast Asia Treaty Organization (Güneydoğu Asya Anlaşma Tekilatı)

SFOR :Stabilization Force (İstikrar Gücü)

SLBM :Submarine-Launched Ballistic Missiles (Denizaltıdan Fırlatılan Balistik Füze)

SSBN : Ship Submersible Ballistic Nuclear

SSCB : Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri Birliği

SSN : Ship Submersible Nuclear

START : Strategic Arms Reduction Treaty (Stratejik Silah İndirimi Anlaşması)

STÖ : Sivil Toplum Örgütü

ŒÖ : Œangay İŒbirlięi Örgütü
UÇK : Kosova KurtuluŒ Ordusu
ZMA :Zirhli Muharebe Aracı

GRAFİKLER DİZİNİ

	<u>SAYFA</u>
3.2.3.1 : 1965-75 ARASI GÜNEY VİETNAM'A SIZAN VİETKONG SAYISI	22
3.3.1 : ABD VE SSCB'NİN ASKERİ HARCAMALARI (1966-76 DÖNEMİ)	25
3.4.1.1 : 1975-95 YILLARI ARASINDA KULLANILMIŞ VE YENİ SOVYET SİLAH SİSTEMLERİNİN İHRACI	35
3.5.1.1 : 1950-87 ARASINDA SSCB'NİN AR-GE HARCAMALARI	42
3.5.1.2 : SOVYETLER'İN ÇEKOSLOVAKYA VE MACARİSTAN HARCAMALARI (1960-84 DÖNEMİ)	43
5.2.1.1 : RUSYA'DA NÜFUSUN SEYRİ (1976-2008 DÖNEMİ)	59
5.2.1.2 : PUTİN İKTİDARINDA DIŞ BORÇ-DÖVİZ REZERVİ HAREKETLERİ	60
5.2.2.1 : RUS ORDUSUNUN MEVCUDU	63
5.2.2.2 15-19 YAŞ ARASI GENÇ RUS NÜFUSUN 2005-2020 YILLARI ARASINDAKİ TAHMİNİ DÜŞÜŞÜ	64
5.2.2.3 : RUSYA'NIN SAVUNMA HARCAMALARI (1999-2009)	65
5.2.2.3 : PETROLÜN 2000-2009 DÖNEMİ FİYAT SEYRİ	70
5.2.4.1 : ABD VE SSCB/RUSYA'NIN SAHİP OLDUĞU ICBM FİRLATICI MEVCUTLARINDAKİ DEĞİŞİM (1959-2002)	77

HARİTALAR DİZİNİ

SAYFA

3.1.1 SOĞUK SAVAŞIN TARAFLARI (NATO VE VARŞOVA PAKTI ÜYELERİ)	10
3.2.2.1 KÜBA'YA YERLEŞTİRİLEN SOVYET SS-4 MRBM VE SS-5 IRBM FÜZELERİNİN ABD'YE ULAŞMA KABİLİYETİ	17
3.2.2.2 KÜBA'DAKİ SOVYET FÜZE ÜSLERİ VE KRİZ SIRASINDA İNŞASI DEVAM EDEN DENİZALTI ÜSLERİ	18
3.2.3.1 KUZEY VIETNAM'DAN GÜNEY'E SIZMA ŞERİTLERİ	21
3.4.2.1 MANHATTAN PROJESİ TESİSLERİ	36
3.4.2.2 HİROŞİMA VE NAGAZAKİ'YE ATILAN ATOM BOMBALARI	36
5.2.4.1 RUSYA'NIN ICBM TEST VE ÜS BÖLGELERİ	80
6.1.5 IRAK'TA SÜNNİ DİRENİŞ (2006-2008)	123
7.1.1 ORTA ASYA'DAKİ ABD VE RUSYA'YA AİT ASKERİ ÜSLER	128
7.3.1 NATO GENİŞLEMESİ	139

TABLolar DİZİNİ

	<u>SAYFA</u>
3.3.1 ABD'NİN SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ SAVUNMA HARCAMALARI	24
3.4.1 KONUŞLU ASKERİ SİSTEMLERDE ABD/SSCB TEKNOLOJİ KİYASLAMASI	32
3.4.1.1 1980'LERDE DÜNYADA AMERİKAN ASKERİ VARLIĞI	36
5.2.4.2 SSCB/RUSYA ICBM KUVVETLERİ (1990-2002)	78
5.2.4.3 RUSYA'NIN OCAK 2009 İTİBARIYLA ICBM VE SAVAŞ BAŞLIĞI MEVCUTLARI	81
5.2.4.4 RUSYA'NIN NÜKLEER KAPASİTESİNDE İNDİRİM (1990-2008)	85
7.1.1 RUSYA'NIN ORTA ASYA ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLERİ	131

1. GİRİŞ

Soğuk Savaş boyunca ABD ve Sovyetler tüm dünyanın 2. Dünya Savaşı'nda dehşetine şahit olduğu nükleer silahları tehdit unsuru olarak kullanarak siyasi-askeri bir yarışın içine girmişlerdir. 40 yıldan fazla süren bu yarışın galibi Berlin Duvarının yıkılmasıyla beraber ABD olmuştur. Bir taraftan ABD'nin temsil ettiği demokratik sistemin artık bütün dünyada hâkim olacağı yanılgısına düşülürken, diğer taraftan Rusya SSCB'den payına kalan geniş coğrafyada yeni bir devlet olarak sahneye çıkmıştır. Bundan sonrası her iki devlet için de öngörüldüğü gibi olmamıştır. ABD, kendisine yeni bir düşman ararken; Rusya, toprak bütünlüğü, demokratikleşme, ekonomik reform, siyasi krizler vs. alanlarında bir dizi sorunla karşı karşıya kalmıştır. Yeltsin yönetimindeki Rusya'nın bu sorunlarla başa çıkma kapasitesi giderek azalmış ve nihayet Batıdan vaat edilen yardımları da alamayan Yeltsin yönetimi, demokratikleşme konusunda hayli başarısız olmuştur. Bu durum, Rus halkında eskiye özlem duygusuyla beraber Batı dünyasına karşı bir aşırılık hissi de yaratmıştır. Rusya, 1990'ların ortalarında sürüklendiği bu kriz döneminde bağımsızlık hevesindeki Çeçenistan'a saldırmış ve mağlubiyetle geri çekilmek zorunda kalmıştı. ABD ise tek kutuplu bir düzen için düğmeye basmış ve henüz Soğuk Savaş biter bitmez modern teçhizatla donatılmış ordusuyla Irak'a müdahale etmiştir. Hemen arkasından Balkanlar'da meydana gelen soykırım ve çatışma ortamına ise çok geç müdahale edilmesi, bu müdahalenin Avrupa öncülüğünde gerçekleşmemesi ve Rusya'nın itirazlarıyla karşılaşılması yeni dönem için bazı ipuçları vermiştir. Müteakiben yaşanan Kosova krizi ise ABD ve Rusya'nın rengini iyice belli etmiştir. 11 Eylül'de meydana gelen terörist saldırılar ABD'ye beklediği müdahalecilik fırsatını hediye etmiş, ilk olarak Afganistan ve ardından da Irak ABD tarafından işgal edilmiştir. Bu arada Rusya'da iktidara Yeltsin'in halefi olarak eski KGB ajanı Putin getirilmiş ve Rusya yeni bir döneme girmiştir. Rusya'yı yeniden yapılanma sürecine sokan Putin, 11 Eylül sonrasında ABD ile terörizm karşıtı koalisyonunda beraber yer almıştır. Ancak zaman geçtikçe Çin ve İran'la daha sıkı işbirliği imkânları bulan, enerji kozunu ciddi bir tehdit unsuru olarak kullanan Rusya, ABD için artık yeniden bir rakip olma kabiliyetine erişmeye başlamıştır. Halen Irak ve Afganistan'da işgalci güç sıfatıyla askeri varlığını devam ettiren ve bütün dünyayı etkileyen derin bir finansal krizin başlangıç noktası olan ABD ise yaptığı uzun vadeli planlarında değişikliğe gitmek durumunda kalmaktadır.

Tezin Amacı ve Araştırma Soruları: ABD-Rusya ilişkilerinde Soğuk Savaş döneminin geride kalmasından sonra 1990'lı yıllarda yaşanan Irak, Bosna ve Kosova krizlerini incelemek, bu arada NATO'nun yeni görev tanımının bu ilişkilere etkisini tespit etmek, Rusya'nın iç sorunlarını anlayabilmek ve ABD'nin 11 Eylül sonrası stratejisi ile Rusya'nın bu stratejideki konumunu ve ona tepkisini ortaya koymak, ABD-Rusya ilişkilerinin tanımlanmasını sağlayacaktır.

Öyleyse 1991 yılı başında BM kararı ile gerçekleştirilen Körfez Harekâtı yeni düzende ne anlama gelmektedir? Soğuk Savaş sonrası ilk müdahalenin Ortadoğu'da yapılmasının stratejik bir ifadesi var mıdır? Balkanlar'da yaşanan çatışma ve soykırımlara Rusya ve ABD'nin tepkileri ne şekilde olmuştur? Soğuk Savaş ertesinde NATO'nun yeni görev tanımı nasıl belirlenmiştir ve bu görev tanımı ne tür görevleri gerektirmektedir? Rusya reform sürecinde hangi aşamadadır? ABD'nin yeni stratejisi hangi safhaya gelmiştir? İstendiği gibi mi yürümektedir? Rusya, ABD'yi karşısına alabilecek ittifakları kurabilmekte midir? gibi soruların cevaplanması amaçlanmıştır.

Tezin Kapsamı: Araştırma Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD-Rusya ilişkilerini incelemektedir. Olaylar tek tek ele alınarak inceleme yapılmıştır.

Tezin İçeriği: Tez, 8 ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm Giriş başlığıyla verilmekte ve incelenen zaman diliminin genel bir görüntüsü çizilmektedir. İkinci bölümde ABD-SSCB ilişkilerinin kökleri incelenmiş ve Üçüncü bölümde ise Soğuk Savaş'ın sona erişine kadarki olaylar kısaca mantık sırasıyla anlatılmıştır. Dördüncü bölümde Soğuk Savaş sonrası genel durum ve Yeni Dünya Düzeni kurma çabaları anlatılmıştır. Beşinci bölümde Rusya Federasyonunun, altıncı bölümde ise ABD'nin temel anlayış ve politikaları incelenmiştir. Yedinci bölümde ilişkilerin geleceği tartışılmış, Sonuç bölümü ile çalışma tamamlanmıştır.

2. ABD-RUSYA İLİŞKİLERİNİN KÖKLERİ

Rus Çarı Büyük Petro, 1725 yılı başında Vitus Bering'i keşif maksadıyla nüfusu az tabii kaynakları bol olan Alaska kıyılarına gönderdiğinde, Rusya'nın bölgeye ilgisi çok fazladır. Amerikalılar ise Birleşik Devletler'in 1800'lü yılların başında batıya doğru ilerlemesi sırasında kendilerini Rus tüccar ve kâşifleriyle mücadele içinde bulurlar. Kuzey Amerika'nın Pasifik kıyılarında yerleşim merkezleri kurmak ve askeri varlık bulundurmak için yeterli finansal kaynaklara sahip olmayan Rusya'nın Alaska'daki mevcudiyeti hiçbir zaman 400 insandan fazla olmaz. 1854'te Kırım'da Osmanlı Devleti, İngiltere ve Fransa ittifakına mağlup olan Rusya'nın bu bölgeye ilgisi de iyice azalır. Rusya, en büyük düşmanı Büyük Britanya'nın Pasifik'teki varlığını sona erdirebileceğine inanarak Alaska'yı Birleşik Devletlere satmak ister. Amerika'daki Sivil Savaş bu satışı erteler ancak savaştan sonra Amerikan Dış İşleri Bakanı William Seward, Washington'da Rus Bakan Edouard de Stoeckl'den Alaska'yı satın alma teklifi alır ve 30 Mart 1867'de kabul edilen tekliften sonra 30 Ekim 1867'de Alaska 7,2 milyon dolar karşılığında resmen Birleşik Devletler'in olur. Bu satış işlemi Kuzey Amerika'daki Rus varlığını bitirirken Amerika'nın Pasifik'in kuzey ucuna erişmesine imkân verir(Purchase Of Alaska, 2009, s.1).

Bundan sonra Amerikalı işadamları son derece verimli ve üretken olan tarla ve fabrikaları için yeni pazarlar ararken, Çarlık Rusyası Asya'da ilhak ettiği bütün toprakları rekabet edemeyeceği yabancı iş adamlarına kapatarak sıkı bir kontrol altına almaya çalışıyordu.

Böylece Amerika'nın, Çin'in zengin bir vilayeti olan Mançurya ile ticaret yapma isteğine karşılık, Rusya'nın Mançurya'yı kolonileştirerek ticarete kapatma çabası, 1890'lı yıllarda iki ülkenin arasını iyice açmıştı. Bu sorun Rusya'daki politik muhaliflerin Sibirya'daki kamplara sürülmesi ve Rus Yahudilerine karşı katliamlara hız verilmesi olaylarıyla birleşince iki ülke arasındaki kriz doruk noktasına çıkacak; Amerika'da Rusya aleyhtarlığı bir uçtan bir uca kadar yayılacak; hatta Kongre Rus Çarlığı ile ticari ilişkileri tamamen kesme noktasına gelecekti. Amerika, ondokuzuncu yüzyılın sonundaki bu olaylardan sonra, Rusya'nın yayılmasını durdurmak için sürekli olarak -zaten kendi çıkarları dolayısıyla Mançurya'yı açık tutmak isteyen- Japonya'yı destekledi(Acar, 2007, ss.24-25).

1904-05 Rus-Japon Savaşı neticesinde ABD Başkanı Theodor Roosevelt'in arabuluculuğu ile Eylül 1905'te imzalanan Portsmouth anlaşması ile Rusya, güney Mançurya ve Kore'deki Japon mevcudiyetini tanıırken Sahalin adasının güney yarısı da Japonya'ya bırakıldı. Roosevelt'in arabuluculuğunu savaşın iki taraf için de çok maliyetli hale gelmesi sonucunda Japonya teklif etmiş, bu teklif bölgede tek gücün hâkimiyetini istemeyen ve güç dengesini korumak isteyen ABD tarafından kabul edilmişti(The Treaty..., 2009, s.1).

1917'de Alman denizaltılarının Kuzey Atlantik ve Akdeniz'de yolcu ve ticaret gemilerine saldırımları, bundan başka İngiltere'nin Alman dışişleri bakanı Arthur Zimmerman'ın Meksika'yı savaşa davet ettiği iddia edilen şifreli mesajı ele geçirip Amerikan hükümetine bildirmesi ABD Başkanı Wilson için yeterince ikna edici savaş sebepleri olarak kabul edildi. 4 Nisan 1917'de Almanya'ya savaş ilan eden ABD, 7 Aralık 1917'de de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na savaş ilan etti. Rusya'nın Mart 1918'de Brest-Litovsk Anlaşması ile savaştan çekilmesi üzerine, Japonya ve ABD, Almanların eline düşmesini istemedikleri Kuzey Rusya'da bazı bölgeleri, Ukrayna'yı ve Sibirya'yı işgal ettiler. Bu işgallerin bir amacı da Kızılara karşı Beyaz Ruslar'a destek vermektir. 1919'un Ocak ayında başlayan Paris Barış Konferansı neticesinde Almanlar'a ağır şartlar yükleyen Versay Anlaşması ile Avrupalı galiplerin (İngiltere, Fransa, İtalya) aşırı istekleri karşısında direnen Wilson Temmuz ayında Avrupa'dan ülkesine döndü. Senato'nun 1920'de Versay Anlaşmasını onaylamaması üzerine ABD, Versay'dan bağımsız olarak Almanlarla 1921'de Berlin Anlaşmasını imzalamak zorunda kaldı.

On dokuzuncu yüzyılda, Rusya Avrupa otokrasisinin ideali olarak görülüyordu; 1917 yılındaki Bolşevik Devrimi'nden sonra pek çoğu için radikal şeytanın vücut bulması haline geldi(Kissinger, 2002, s.59). 1920 yılında ABD Dışişleri bakanı Bainbridge Colby, Washington'un Sovyetler'i neden tanımaması gerektiği konusunda açıklamalar yapıyordu. Zaten her ne karakterde olursa olsun kurulan devletleri tanıma geleneği Wilson tarafından 1913'te terkedilmişti(Maddux, 1980, s.1). Ekim Devrimi ile Rus-Amerikan diplomatik ilişkilerinin kesilmesi ertesinde, yeni Bolşevik hükümetinin Çarlık Rusya'nın ABD'ye olan borçlarını ödemek istememesi, diğer devletlerle olan anlaşmaları tanımaması ve Rusya'daki Amerikan varlıklarına el

koyması gibi sebeplerden ötürü Amerikan hükümeti nihayet bu yeni devleti yani Sovyetler Birliği'ni tanımadı. 1920'ler boyunca iki ülke arasındaki büyük ticari faaliyetlere rağmen Wilson'un halefleri Sovyetler'i tanımamaya devam ettiler.

"Büyük Buhan"ın etkileri devam ederken Roosevelt'in girişimleriyle Sovyet Dışişleri Komiseri Litvinov 1933 sonunda Washington'a geldi ve "Roosevelt-Litvinov Görüşmeleri" neticesinde tanıma önündeki engelleri kaldıran "Centilmenler Anlaşması"nı imzaladılar.

Ancak bu aşamadan sonra Sovyetler'de Stalin'in insanlık dışı uygulamalarına şahit olundu. 1936'da Sovyetler'e gönderilen yeni Amerikan Büyükelçisi Joseph E. Davies çok daha kötü olaylara tanıklık etti. İngiltere ve Fransa'nın 1935 Mart ayında Versay'ın askeri kısıtlamalarını tanımadığını açıklayan (Wheeler-Bennett, 1946, s.32) Almanya'ya karşı askeri ittifak oluşturma yönündeki Sovyet teklifine sıcak bakmaması üzerine "Molotov-Ribbentrop Paketi", yani Nazi Almanyası-Sovyetler anlaşması ortaya çıktı(Recognition..., 2009, s.1). 1930'lar boyunca ABD Avrupa ve Asya'daki savaşların dışında kalma çabalarını devam ettirdi. Silahsızlanma, barış girişimleri ve yatıştırma doktrininin başarısız olmasıyla beraber, Amerikan Kongresi Birleşik Devletler'in geniş çaplı uluslar arası bir çatışmaya sürüklenmemesi için bir dizi tarafsızlık anlaşmalarına imza attı. 1940'da Amerikan politikası, Eksen ülkeleri- Almanya, İtalya ve Japonya- ile savaşta olan ülkelere yardım sağlayarak tarafsızlıktan taraf olma durumuna kaymaya başladı. Durumun giderek ciddileşmesi üzerine ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt halka savaş için hazırlıklı olma çağrısı yaptı(Diplomacy..., 2009, s.1).

22 Haziran 1941 sabahı tüm dünya büyük bir şokla uyanıyordu. Nazi orduları, Sovyetler Birliği ile saldırmazlık anlaşmasını bozarak "tüm zamanların en büyük askeri harekâtı" olarak bilinen Barbarossa Harekâtı'nı başlatmışlardı. Tarihin kaydettiği bu en büyük harekât çerçevesinde Almanlar 1600 km'lik bir cephe üzerinde 3 milyondan fazla asker, 600 bin motorlu araç ve 7 binin üzerinde topla Sovyet sınırını geçtiler(Acar, 2007, ss.78-79). Temmuz 1941'de "Atlantik Dönemi" başlıklı makalesinde Amerikalılar için 300 yıldır süren izolasyonizmin artık sona ermesini savunan Francis Pickens Miller'ın arzusu yakında gerçekleşecekti(Miller, 1941, s.727). Nazizmin yükselişiyle birlikte Komünizm Faşizme karşı en iyi bariyer; yeni ve

daha adil bir dünyanın da müjdecisi olarak görülmeye başlanmıştı. Almanya'nın Sovyetler Birliği'ni işgali, Sovyet gerçeğine duyumsanan duygusallıkla birlikte, kurbanı karşı bir iyi niyet duygusunun yükselmesine neden oldu. Nihayet 7 Aralık 1941'deki Pearl Harbor baskını ile ABD, İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetlerin tabii müttefiki haline geldi(Kissinger, 2002, s.59). Esasında ABD, 1941'in Ağustos ayında İngiltere ile açıkladığı Atlantik Beratı ile tarafını zaten belli etmiş hatta savaşa gireceğinin sinyallerini vermişti. Savaş hedeflerinin ve savaş sonrası kurulacak yeni düzenin belirlendiği bu anlaşmaya göre her iki taraf toprak genişletme çabası içinde olmayacaklarını, uluslararası ticaretin liberalleşmesine çalışacaklarını, denizleri serbest geçişe açmayı, uluslar arası iş, ekonomi ve refahı geliştirmeyi hedeflediklerini açıklıyorlardı.

Rus-Amerikan ilişkileri 1939'da Sovyet-Nazi saldırmazlık paktının imzalanmasıyla kötü bir döneme girmişti. Sovyetler'in Eylül ayında Polonya'yı işgali ve Aralık'ta da Finlandiya'ya karşı bir "Kış Savaşı"na girişmesi ABD'nin, Rusya'yı kınamasına yol açtı. Ahlaki bir ambargo ilanı ile beraber asıl tehdidin Sovyetler değil Nazi Almanya'sı olduğu gerçeğinin farkında olan Roosevelt, ilişkileri ciddi şekilde gelecek baskılardan uzak durdu. Roosevelt asıl tehdidi yok etmek için şeytana bile el uzatmak gerektiğine inanıyordu. Almanya'nın Fransa'yı işgalinden sonra Washington'da ABD Dışişleri yardımcısı Sumner Welles ile Sovyet büyükelçisi Qumansky arasında bir dizi görüşme gerçekleştirildi. ABD, Sovyetler'in yeni işgal ettiği Polonya, Finlandiya, Romanya ve Baltık ülkelerini yeni sınırlar olarak tanımayı reddetti ancak 1941'de ambargoyu kaldırdı. 1941 sonlarında savaşa giren ABD, artık Sovyetler ve İngiltere ile doğrudan temas kurmaya başladı. Üç ülke arasında ittifakı tehdit eden bazı anlaşmazlıklar da çıktı. Bunlardan birisi Sovyetler'in 1944'te Varşova'daki halk ayaklanmasına destek vermek istememesi iken diğeri ABD ve İngiltere'nin İtalya'daki Alman ordularının teslim olması maksadıyla Alman subaylarla yapılan görüşmelere Sovyetler'i dâhil etmek istememesiydi. En büyük anlaşmazlık Sovyetler'in Doğu cephesinden Almanya'ya yüklendiği sıralarda, Batı'da İngiltere'nin henüz Alman işgaline maruz kalan Fransa'ya girmek istememesinden kaynaklandı. Roosevelt, 1942 sonbaharında Batı cephesinin açılacağı sözünü verdi. Bu cephenin açılmasının önce 1943, sonra da 1944'e ertelenmesi Sovyetler'in Almanlar'la ayrı bir anlaşmaya varma ihtimalini bile ortaya çıkarmıştı. Bu anlaşmazlıklara rağmen Almanya'nın mağlup edilmesi ancak işbirliği ile sağlanacaktı(U.S.-Soviet Alliance,

2009, s.1). Sovyetler, Doğu cephesinde çok fazla kayıp vermelerine rağmen nihayet Müttefik Kuvvetler Komutanı Eisenhower komutasındaki 600 savaş gemisi, 4 bin adet karışık sınıfta gemi Normandiya sahillerine 6 Haziran 1944'te muazzam bir çıkarma gerçekleştirdi. 12 Haziran'a gelindiğinde Eisenhower'ın karaya çıkardığı asker sayısı 300 bine, araç sayısı da 50 bine çıkmıştı(Acar, 2007, s.103). Almanya'nın iki cepheden sıkıştırılması, Japonya'ya iki atom bombası atılması, Sovyetler'in Japonya'yla olan tarafsızlık anlaşmasını iptal ederek Mançurya'yı işgal etmesiyle savaş bitme noktasına geldi.

Savaş süresince ilk konferans yukarıda bahsedildiği üzere ABD ile İngiltere tarafından Atlantik Beratı'nın ilanıyla sonuçlanan Atlantik Konferansı'ydı. Pearl Harbor baskını ile sonraki konferansların amacında ikinci bir cephenin açılması konusu yer aldı. Ocak 1943'te Kazablanka'da Churchill ve Roosevelt, Eksen devletleri şartsız teslim oluncaya kadar savaşma kararı aldılar. 1943 Kasım'ında Mısır'da bir araya gelen Churchill, Roosevelt ve Chiang Kai-shek, savaş sonrasında Çin'in Asya'daki rolünü belirlediler. Kahire sonrasında Üç Büyükler'in katıldığı Tahran Konferansı'nda Japonya'ya karşı Sovyetler'in savaşa girmesi sağlandı. 1944'te gerçekleştirilen Bretton Woods ve Dumbarton Oaks Konferansları ile savaş sonrası uluslararası işbirliğinin genel çerçevesi çizildi. Sovyetler bu yeni ekonomik sistem tarafından yutulma korkusu ile Bretton Woods'a katılmadı(Kellar, 2001, s.47).

1945 Şubat'ında Üç Büyükler eski Rus Çarlarının Kırım'daki yazlık sarayında bir araya geldiler. Yalta Konferansı savaş boyunca düzenlenen konferansların en önemlisi oldu. Bu konferansta Sovyet ordularının ele geçirdiği Polonya ve Doğu Avrupa ülkelerindeki Sovyet egemenliği Churchill ve Roosevelt tarafından kabul edildi. Stalin ise 6 ay içinde Japonya'ya savaş ilan edeceği garantisini verdi. Soğuk Savaş'ın ilk işaretlerini de veren Postdam Konferansı Temmuz 1945'te gerçekleşti. Avrupa'da savaşın bitmiş olmasına ve müttefiklerin atom bombalarının olduğunun ortaya çıkmasına rağmen Stalin'e çok az şey kabul ettirilebildi.

Bu arada Postdam'ı göremeyen ABD Başkanı Franklin Roosevelt, savaş sonrası Sovyet-Amerikan işbirliğine ne yüzyıllar süren çar otokrasisi ve emperyalizminin ne de Stalinci bir kuşağın aşılması zor bir engel oluşturmayacağından açıkça ve emin şekilde, Sovyetler Birliği'ne yeni başlamış bir

dünya düzeninin önemli üyelerinden biri gibi davranmıştı(Kissinger, 2002, s.60). Ancak savaş sonrası politikalar hiç de tahmin edilmeyen bir mecrada devam edecekti.

3. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ ABD-RUSYA İLİŞKİLERİ

3.1. SOĞUK SAVAŞ'A DOĞRU

Almanya'nın teslim olmasıyla Almanya ve Berlin, Yalta'da üzerinde anlaşma sağlandığı gibi daha sonra birleştirilmek üzere nüfuz sahalarına bölündü. Daha sonra ABD, İngiltere ve Fransa'nın kontrolündeki bölgeler Batı ve Sovyetler'in kontrolündeki bölgeler de Doğu Sektörü olarak adlandırılarak Soğuk Savaş'ın temsili bölünmesi gerçekleşmiş oldu. 1946'da Sovyetler kendi kontrolündeki bölgede üretimi arttırırken, ABD de nüfuz sahasını İngiltere'nin ki ile birleştirerek sanayi yatırımlarına girişti. 1947'de de Marshall Planı çerçevesinde Avrupa'ya para ve mal pompalamaya başladı. 1948'de Batı Sektöründeki nüfuz sahaları tamamen birleştirilerek Almanya'nın birleşmesi için yol açıldı, Sovyetler'e Almanya'nın birleştirilerek demokratik yollarla seçimler yapılması teklif edildi ancak Sovyetler önerilere pek kulak asmadı. Batıların o zamanki Alman Markından 10 kat daha değerli Yeni Alman Markını piyasaya sürmesine cevap olarak Sovyetler Batı Berlin'in batıya açılan bütün yollarını ve çıkış noktalarını kesti. Batılı yönetimlerin Batı Berlin'e kara yolu ile girilmesi konusunda elleri kolları bağlı idi ancak hava yolu ulaşımı mümkündü. Bunun üzerine Berlin'e hava yolu kuruldu ve dev nakliye uçakları Batı Berlin'e 12 Mayıs 1949'a kadar yaklaşık 1 yıl süreyle giyecek, yiyecek ve kömür ikmali yaptı. Almanya'nın bu işgal durumu 1952'de Doğu ve Batı Almanya'nın kuruluşuna kadar devam etti.

Truman Doktrini'nin ortaya çıkmasında, İngiltere'nin Yunanistan'da Komünistlere karşı mücadele edenlere yardımcı keseceğine dair yaptığı açıklama etkili oldu. Truman'ın 12 Mart 1947'de kongrede yaptığı konuşmaya göre Türkiye de bu yardımlardan faydalanacaktı. Esasında 1946'da gerçekleşen dört olay Sovyetler'le savaş sonrası ortak bir yaklaşımın yürütülemeyeceğini ortaya koymuştu; Sovyetler'in,

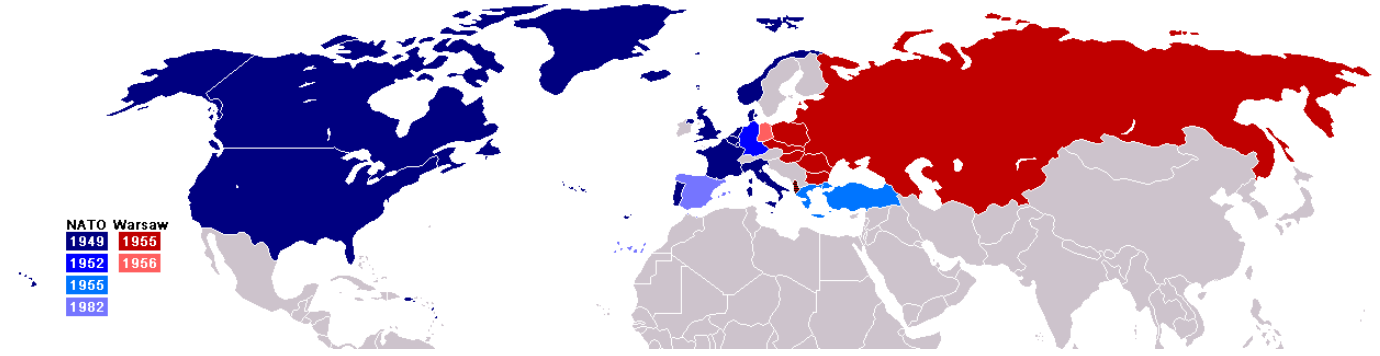
Tahran Deklerasyonu'na aykırı olarak Kuzey İran'ı terk etmemesi¹ İran hükümetine petrol ayrıcalığı vermesi için baskı yapması, Türkiye'nin kendisine üs ve boğazlardan transit geçiş hakkı vermesi yönünde çaba göstermesi ve son olarak nükleer enerji ve silahlar üzerinde uluslararası kontrol öngören Baruch planını reddetmesi.

Hemen ardından 1948 yılında bu kez Avrupa ülkelerine yönelik Marshall Planı ortaya kondu ve bu kapsamda 12 milyar dolarlık yardım Avrupa'ya ulaştı. Marshall Planı ayrıca daha sonra Amerikan dış politikasının değişmez bir parçası haline gelen Amerikan dış yardım programı konseptini kurumsallaştırdı ve kanunlaştırdı. Sovyetler'in ise Marshall Planı'na katılmaması ve daha da ileri giderek Doğu Avrupa'daki uydularının bu planla desteklenmesine izin vermemesi Avrupa'daki bölünmeyi daha belirgin hale getirdi. Çekoslovakya'daki Komünist darbe ve Berlin blokajı gibi olaylar Avrupa'nın güvenlik kaygılarının artmasına sebep oldu. İngiltere, Fransa ve Benelüks ülkeleri 1948 Martında ortak savunma anlayışını içeren Brüksel Anlaşmasını imzaladılar. Mayıs ayında ise Cumhuriyetçi Senator Arthur H. Vandenburg'un önerisiyle NATO'ya doğru ilk adım atılmış oldu (North Atlantic..., 2008, s.1). İzolasyonizmden vazgeçerek dünya savaşına giren ABD'de ise halkın yeni Amerikan politikasına ikna süreci ile beraber (Stimson, 1947, s.14) bazı sorunlara rağmen Batı Avrupa'nın arzuladığı güvenlik şemsiyesi Brüksel anlaşmasına taraf olanlara ilave olarak Kanada, İzlanda, Danimarka, Norveç, Portekiz, İtalya ve ABD'nin katılımıyla 1949'da Kuzey Atlantik Anlaşması Teşkilatı kuruldu. Batının güvenlik algılaması o kadar yüksek seviyeliydi ki NATO kurulduktan üç yıl sonra bile ABD'li bazı senatorlar federal sistemle yönetilecek bir Atlantik Federasyonu kurulması gerektiğini ileri sürmekteydi (Kefauver, 1952, s.220). Kore savaşının başlamasıyla NATO üyeleri güçlerini birleştirme ve koordine etmeye başladılar. Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırması Moskova'nın açık bir komünist saldırganlığı olarak algılandı ve ABD de Avrupa'nın güvenliğini sağlamak üzere Avrupa'aki birliklerini arttırdı. 1952'de Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya girmesi üyelerce kabul edildi, bunu 1955'te Federal Almanya'nın üyeliği izledi. Batı Almanya'nın NATO'ya üyeliği ise Sovyetler'in uydularıyla beraber Varşova Paktı'nı kurmasına yol açtı (North Atlantic..., 2008, s.1).

¹ Bu dönemdeki Sovyet begelerinin yayınlanmasıyla, Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti aracılığıyla İran'da bir Güney Azerbaycan Yönetimi kurulması ile Gürcan bölgesindeki Türkmenler ve Urmiye civarındaki Kürtler'in harekete geçirilmesi planları ortaya çıkmıştır (**New Evidence on the Iran Crisis 1945-46, s.309-314**)

Stalin'in uzlaşmazlığı, Komünist ideoloji ve Avrupa'nın Sovyetler tarafından Elbe Irmağı'na kadar işgali ve Almanya'nın bölünmesi, şüpheli bir düşmanlık tepkisinin oluşmasına yol açtı. İki süper güç Avrupa'nın ortasından geçen bir çizgiyle birlikte karşı karşıya gelip bu çizginin iki yanında kendi nükleer donanımlarını oluşturunca, uluslararası ilişkiler gerçekte iki kutuplu oldu(Kissinger, 2002, s.60).

(HARİTA-3.1.1)

HARİTA-3.1.1 SOĞUK SAVAŞIN TARAFLARI (NATO VE VARŞOVA PAKTI ÜYELERİ) (Nato vs Warsaw, 2009, s.1)

Soğuk Savaşın ana sebebi Sovyetler ve ABD'nin karşı karşıya gelmenin kaçınılmaz olduğuna inanmalarıydı. Sovyet liderler Komünizmin mutlaka kazanacağına ve Sovyetler Birliği'nin de bu komünist bloğun koruyucusu olduğuna inanıyorlardı. Ayrıca emperyalist batının tarihi olarak kendilerini düşman olarak kabul edeceğine inanıyorlardı. Batılı liderler ise Sovyetlerin gücünü genişletme ve Komünizm ile idare edilen bir dünya için yayılmacı politikalar izleme hevesinde olduğunu düşünüyorlardı. Her iki taraf ta sıfır toplamı bir rekabet içinde olduklarına inanmış durumdaydılar(Garthoff, 1994, s.751).

Soğuk Savaş, Nisan 1948'de Berlin blokajıyla başlayıp 1991 Aralığında Sovyetler'in çöküşüyle sona eren ve neredeyse yarım yüzyıl süren bir dönemdir. Amerika ve Rusya bu dönemde birbirlerine karşı nükleer silah hariç her türlü araçla saldırdılar. Stalin ve Harry Truman'la başlayıp Mikhail Gorbaçov ve Ronald Reagan'la biten mücadele (Got, 2006, s.53) her yönüyle dünya tarihinde önemli bir yere sahiptir. Soğuk Savaş, dünyanın bütün savaşlarından daha uzun sürmüştür ve her kıtada sürdürülmüştür ki buna uzay boyutu da dâhildir. Sadece insan kaybı açısından değil aynı zamanda harcanan kaynaklar açısından da en pahalı savaş olmuştur(Powaski, 1998, s.IX).

3.2. YÜZLEŞME DÖNEMİ

1934'deki Johnson kanunu diğer milletlere özel borçlar verilmesini yasaklarken, Roosevelt ABD'nin bir demokrasi cephaneliği haline gelmesi gerektiğini ileri sürmüştü. Roosevelt'in 'öde ve al politikası' (cash and carry policy) ve savaş şartlarının istismar edilmesi sayesinde ABD, savaş sonrası dönemin en güçlü aktörü olarak dünya sahnesindeki yeni yerini almıştı(Kellar, 2001, s.43).

Roosevelt, daha Büyük Savaş devam ederken Churchill'e Britanya da dâhil bütün sömürgeci ticaret düzenini ortadan kaldırmayı teklif etmişti. Churchill adil olmayan ticaret ilişkilerinin kaldırılmasını kabul ederken, İngiliz sisteminin bütünlüğünün bozulmadan kalmasını istemişti. Atlantik Beratinin nihai şeklinde ticaret serbestiyetinin sağlanması hedefi üstü kapalı olarak vurgulanmıştı. ABD, Avrupa'yla ilgili üç hedef belirlemişti: (1) ABD tarafından yönetilen güçlü bir Avrupa savunma sistemi kurmak, (2) Dünyanın geri kalanına da kapısı açık olacak bir Avrupa bütünleşmesini gerçekleştirmek, (3) Amerikan menfaatleri çerçevesinde küresel ticaret ve yatırımın liberalleştirilmesine devam etmek. Tehdidin tabiatının değiştiği açıktı. Diğer ülkelerin ekonomileri hâkimiyet kurulacak şekilde istismar edilmeye, şekillendirilmeye hazır ve uluslararası sistem de ekonomik araçlarla bir oyun sahası haline gelmişti(Kellar, 2001, ss.44-45).

Öte yandan 1950'lerde Sovyetler'in Batının karşısına teknolojik ilerlemeleri sayesinde bir rakip olarak çıkmaya başlaması Asya ve Afrika'da Rus modelinin çokça taraftar bulmasıyla da sonuçlanmıştı(Akkara, 1959, s.12). Ayrıca Sovyet GSMH'sının 1950'de ABD'ninkinin %33'ü iken bu oranın Rusya'da gerçekleşen yıllık %10-12'lik bir büyümeyle 1962'de %50'ye yükselmesi (Dulles, 1998, s.453) ABD'nin korkularını yükseltmişti. 1955'teki Sovyetler'deki milli gelir 1928'dekinin tam 14 katıydı(Hoover, 1957, ss.59-260).

1950'de 200 milyonluk bir nüfus barındıran Sovyetler Birliği'nin ABD'nin 400 bin mühendisine karşı 300 bin mühendisi, 209 bin doktoruna karşı 180 bin doktoru ve toplam 375 bin olan bilim adamı ve öğretim görevlisine karşı 150 bin bilim adamı ve öğretim görevlisi vardı(Kulischer, 1952, s.73).

Sovyetler'in bu meydan okuyuşu muharebe sahasında ilk kez Kore'de somut olarak ortaya çıktı.

3.2.1. KORE SAVAŞI

25 Haziran 1950'de Kuzey Kore güçlerinin Güney Kore sınırı olan 38. paraleli kuvvet zoruyla geçmesi üzerine Soğuk Savaş birden Sıcak Savaşa dönüştü ve dünya Soğuk Savaş döneminin en büyük bunalımlarından birine girdi. Amerikan istihbaratının haftalardır uyarmasına rağmen başlangıçta konuyu kimse ciddiye almamıştı. Savaşın başladığı günden itibaren Moskova basını Pyong-Yang'dan gelen açıklamaları desteklemişti. Muhakkak ki, Komünist blokunda hiç kimse saldırının geri tepeceğini önceden tahmin edememişti. Daha evvel de 1939 yılında Stalin askerlerini Finlandiya'ya sürdüğünde harekâtın sadece birkaç gün içinde ve çok az paha ile halledileceğini sanmış; fakat hiç beklemediği bir dirençle karşılaşarak sürpriz bir darbe yemiş; ancak kuvvetlerin dengesizliği yüzünden hatası ona çok büyük bir bedel ödetmemişti. Şimdi o tecrübeyi yaşayan birisi olarak daha dikkatli ve uyanıktı; daha önemlisi, ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson'un talihsiz bir açıklaması, muhtemelen Stalin'i bu kez risk olmadığı konusunda ikna etmişti. 12 Ocak 1950'de Acheson, Amerika'nın savunma zincirinin Alaska yakınlarındaki Aleut adalarından Japonya'ya ve Ryukyu adalarından Filipinler'e uzandığı yolunda talihsiz bir açıklama yaparak Kore'yi dışarıda bırakmıştı. Savaşın başlamasıyla birlikte 24 saat içinde Kuzey Kore tankları Seul eteklerine ulaşmayı başardı. Önceleri bir tarafta ABD ve Birleşmiş Milletler askeri güçleri, diğer tarafta da Sovyetler'in gizli, Çin'in açık müdahalesiyle iç savaştan çıkarak, atom bombası tehditlerine kadar tırmanan şiddet, aralıklı dalgalanmalardan sonra nihayet 4. yıla girildiğinde azaldı ve 27 Temmuz 1953 tarihinde ateşkes anlaşmasının imzalanmasıyla son buldu(Acar, 2007, ss.143-146).

Öte yandan Kore savaşı sebebiyle Japonya'yı güvenilir müttefik haline getirmek üzere ABD dâhil 47 müttefik ülke 1952'de Japonya ile savaş halini sona erdiren San Fransisco anlaşmasını imzaladı.

ABD, Kore savaşından sonra tek taraflı bir dışişleri politikası izlemeye başladı. Eisenhower, nükleer kapasitelerin son çare olarak kullanılacağı düşüncesiyle sınırlı

konvansiyonel çatışmaları göze aldı ve yurt dışına birlik konuşlandırma konusunda Kongreden onay almaya bile gerek görmedi.

1953'te İran başbakanı Musaddık'ın Tudeh Partisi'nin açık ve Sovyetler'in diplomatik desteği ile ülkedeki İngiliz tekeli kırarak petrolü millileştirme girişimi ABD'nin Şah'ı desteklemesi ile engellendi.

Guatemala'da bir dizi kargaşadan sonra 1950'de iktidarın komünistlere geçmesi ve 1954'te Sovyet silahlarının bu ülkeye gelmek üzere olduğu haberleriyle beraber ABD, OAS'in almış olduğu kararlara dayandırarak bazı girişimler planlamış, daha sonra Guatemalalı asilerin eline geçecek olan silah yüklü uçaklarını Honduras ve Nikaragua'ya göndermiş ve Guatemala'daki komünist hükümetin devrilmesini sağlamıştı.

Güney Amerika'da bunlar olurken Güneydoğu Asya da mücadele alanı haline geliyordu. Laos'un 1949, Kamboçya'nın 1953'te bağımsızlıklarına kavuşmaları Çinhindi'nde Fransa'nın konumunu zora sokmuştu. 1949'da Vietnam'a da sınırlı bir hürriyet tanınmış ancak Vietnam'daki bağımsızlık hareketi giderek büyümüştü. 1954 başlarında Dien Bien Phu vadisindeki Fransız üssü Vietnamlılar tarafından kuşatma altına alınmış, tek çıkar yolun dışarıdan gelecek zinde birlikler veya hava taarruzları olduğu anlaşılmıştı. Vietnam'ın komünizmin eline düşmesine kesin olarak karşı çıkan Eisenhower, Kongre'nin tek başına müdahale seçeneğini reddetmesi ve müteakiben İngiltere ve diğer NATO üyelerinin olaya tepkisiz kalmak istemesiyle harekete geçemedi. Fransız üssü Vietnamlıların eline geçti ve iki taraf arasında anlaşma imzalandı. Kamboçya ve Laos tarafsız kaldılar. 1951'de ise Güneydoğu Asya'da Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD arasında güvenlik anlaşması niteliğindeki ANZUS anlaşması imzalanmıştı. Bu girişim işte Vietnam'da ortaya çıkan anlaşmanın akabinde 1954'te İngiltere, Fransa, Filipinler, Tayland ve Pakistan'ın katılımıyla Güneydoğu Asya Anlaşması Teşkilatına (SEATO) dönüştü. Böylece ABD, bölgedeki herhangi bir silahlı girişime, karşı koyacağı mesajını vermiş oldu.

1955'te Avrupa Savunma Birliği'nin nihai şekli Paris anlaşmasıyla kabul edildi. Buna göre Batı Almanya ve İtalya bu birliğe üye yapılmış, Fransa'ya Almanya konusunda bazı garantiler verilmiş ve Almanya'nın NATO üyeliğinin önü açılmıştı.

Sovyetler'in bu girişime cevabı ise gecikmedi. 14 Mayıs'ta Batı Almanya'nın NATO'ya girişinden 9 gün sonra Sovyetler Birliği, Arnavutluk, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Bulgaristan, Romanya ve Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin katılımıyla Varşova Paktı ilan edildi.

Varşova Paktı'nın ilanıyla birlikte Ortadoğu'da da NATO üyesi Türkiye ile SEATO üyesi Pakistan'ın ve ayrıca Irak, İran ve İngiltere'nin katılımıyla Bağdat Paktı kuruldu. Irak'ın çekilmesinden sonra CENTO adını alan bu teşkilat daha kuruluşundan itibaren Ortadoğu'da yaşanan gelişmelerden (Arap-İsrail gerginliği, Mısır önderliğindeki sömürgecilik karşıtı hareket, Mısır-Suriye Birliği, Irak Devrimi, Lübnan olayları) olumsuz etkilenmiş ve hiçbir zaman kolektif bir askeri teşkilata dönüşmemiştir(The Baghdad Pact, 2008, s.1).

1956'ya gelindiğinde Kruşçev, Sovyet liderliğindeki yerini sağlamlaştırdıktan sonra 20. Kongrede Stalin'i bütünüyle suçlayan ve reddeden meşhur "gizli konuşması"nı yaptı. Kruşçev'le birlikte Stalin'in Batı'yla savaşı kaçınılmaz gören dış politika düşüncesi "barış içinde beraber var olmak" şekline dönüştü. İsrail istihbaratı tarafından CIA'e iletilen bu gizli konuşma metni Dulles kardeşlerin (Allen Dulles CIA Başkanıken, John Foster Dulles Dışişleri Bakanı idi) marifetiyle basına sızdırılınca ilk tepkiler Doğu Avrupa'da ortaya çıktı. Polonya ve Macaristan'da gösteriler düzenlendi ancak Sovyet yönetimi askeri birlikler kullanarak bu gösterileri dağıttı. Zırhlı birliklerin de kullanıldığı Macaristan'da bir aydan fazla süren protesto gösterilerinde binlerce insan hayatını kaybetti. Bu olaylara rağmen Kruşçev reform ve Batı'yla iyi ilişkiler prensiplerinden vazgeçmedi ve henüz 1950'lerin sonunda Detant döneminin ilk işaretleri belirmiş oldu. Avrupa'da bu gelişmeler olurken 1958–59 yıllarındaki Kruşçev-Mao görüşmelerinde gündeme gelen ortak donanma kurulması, Çin'de bir Sovyet radar üssünün inşası ve Tayvan konularından kaynaklanan bir güven bunalımının ortaya çıkmasıyla Çin-Sovyet ilişkileri de zayıflamıştı.

Kruşçev'le gelen ilişkilerdeki yumuşama dönemi iki olayın etkisiyle duraklayacaktı. 1955'te Cenevre Görüşmeleri sırasında Eisenhower Kruşçev'e, nükleer kapasitelerin keşfi için ülke hava sahalarında serbest uçuşa imkân vermesi öngörülen "açık semalar" anlaşmasını önermiş ancak olumlu cevap alamamıştı. Öte yandan Sovyetler'in giderek artan nükleer kapasitesi karşısında U–2 casus uçağı

projesi geliştirilmiş ve ilk uçuşlar Moskova ve Leningrad (St. Petersburg) üzerinde 1956'da yapılmıştı. 1961'in Mayıs ayı başında Pakistan'dan havalanıp Norveç'e yol alan bir U-2 casus uçağı Sovyet radarlarına yakalanarak Sovyet jetleri tarafından Ural Dağlarındaki Sverdlovsk Oblastı üzerinde düşürüldü. Pilotun sağ olarak KGB tarafından ele geçirilmesini müteakip bu olay ABD'nin uluslararası anlaşmaları çiğnediği yolundaki Sovyet propagandasına malzeme oldu. Bu olayın gerçekleşmesiyle 'bölünmüş Almanya', 'silahların kontrolü' ve 'gerilimin düşürülmesi' konularının ele alınacağı ve Paris'te başlamak üzere olan görüşmeler de iptal edildi. Yumuşama dönemini duraklatan ikinci olay ise Küba etrafında dönecekti.

3.2.2. KÜBA FÜZE KRİZİ

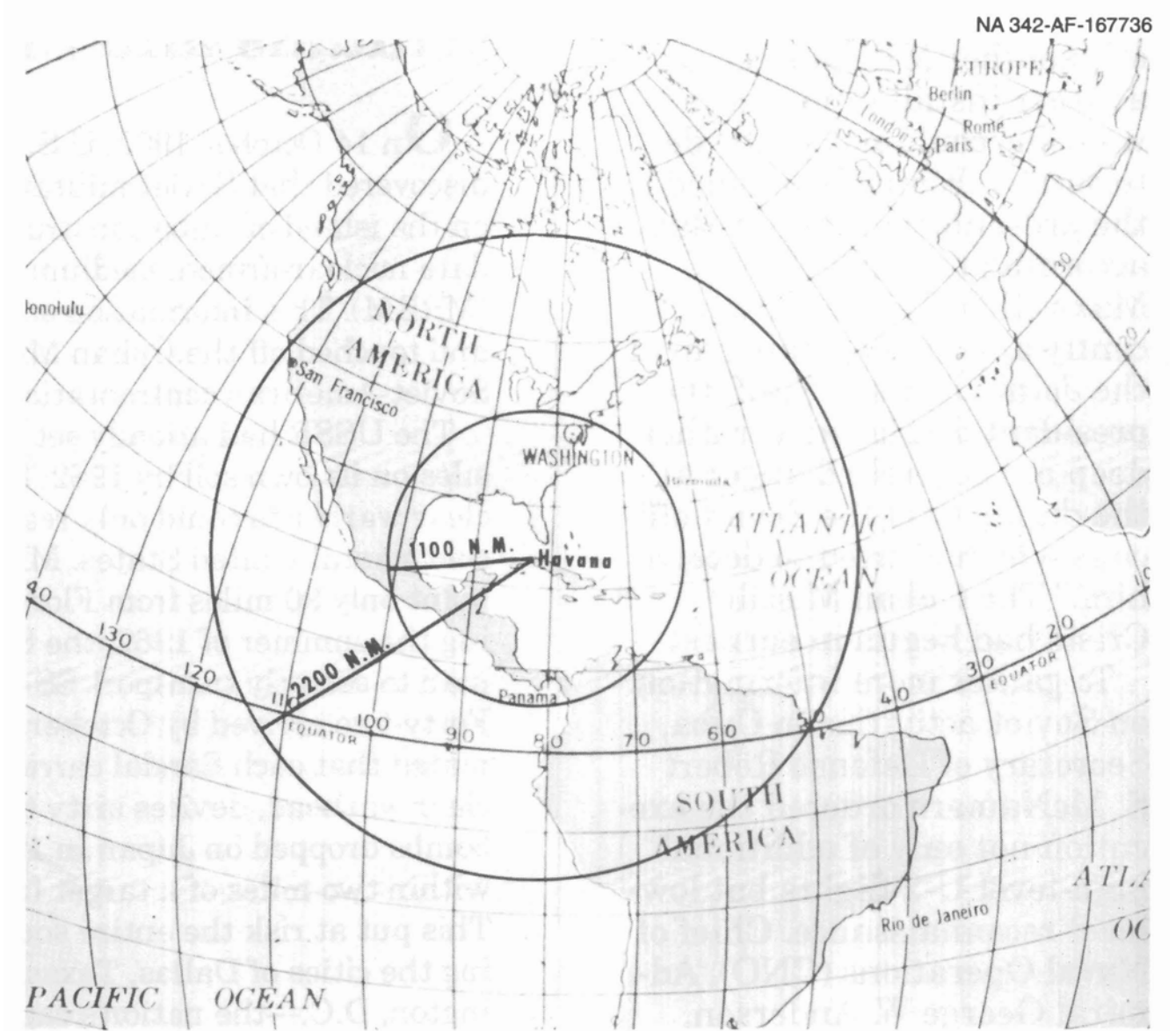
1953'ten 1959'a kadar Batista yönetimine karşı sürdürdüğü mücadeleyi Batista'nın Dominik Cumhuriyeti'ne kaçması ile kazanan Fidel Castro, yönetime geldikten sonra ekonomik, siyasi ve askeri destek sağlamak üzere Sovyetler'e yaklaştı. 1959 Eylül'ünde ABD için önemli bir ithalat kalemi olan şekeri Sovyetler'e ithal etmeye başladı. Bir sonraki yıl Sovyet askeri teçhizatını kabul etti. 1961 Ocak'ında ise Eisenhower, ilişkileri gerginleştirme kararı aldı. Bu karardan önce Castro yönetiminin devrilmesi çabalarına girişilmişti. Eisenhower, Castro yönetiminin devrilmesi için CIA'e bir işgal planlaması, işgali desteklemesi ve işgali gerçekleştirmesi emrini verdi. Kennedy yönetiminin işbaşına gelmesiyle milli güvenlik altyapısı bu göreve odaklandılar. 17 Nisan 1961'de Amerikan İkinci Donanması, Domuzlar Körfezi (Playa Larga ve Playa Giron)'ne 1300 kişilik bir kuvveti çıkardı. İki gün boyunca Castro karşıtı Kübalılar kıyıbaşını tutmak için mücadele ettiler. Eğitim, silah ve teçhizat eksikliğinden dolayı başarısız oldular. Kennedy savaşa açıkça katılmamak için hava desteği göndermedi. castro'nun küçük hava gücü iki çıkarma gemisini batırdı, diğerlerini de kıyıdan uzaklaştırdı. Böylece bölgedeki birlikler mühimmat sıkıntısı çektiler ve destekten mahrum kaldılar. Bu olay ABD'nin Castro'ya düşmalığını arttırırken, Küba'nın da açıkça Marksist-Leninist ideoloji ve Sovyetler'i kucaklamasına yol açtı. Mayıs 1961'de Havana'da yüzbinlerce Kübalı'ya hitap eden Castro, Küba devrimini "sosyalist" bir devrim olarak niteledi(Utz, 1993 ,s.8).

Mayıs 1960'da Kruşçev, Sovyetler'in Küba'yı Amerikan saldırganlığına karşı savunacağını açıklamıştı. Temmuz ayında ise Raul Castro, silah almak için

Çekoslovakya'ya, destek almak üzere Moskova'ya gitmişti. Latin Amerika'daki bütün Küba büyükelçilikleri ise Komünizm propagandası ve faaliyetlerine başlamışlardı(Berle Jr, 1960, s.46).

Bunu Küba'da Sovyet askeri yapılanması takip etti. Mısır ve Endonezya gibi üçüncü dünya ülkelerinininki gibi Sovyetler'in Küba'ya yardımları hafif silah taşıyan gemilerle başlayıp uçak ve savaş gemileriyle son bulmuştu. 1961 sonunda Sovyetler Küba'ya tüfek, makineli tüfek, tank, top, 30'dan fazla MiG, birkaç helikopter, nakliye uçağı ve küçük gemiler göndermişti(Utz, 1993, s.9).

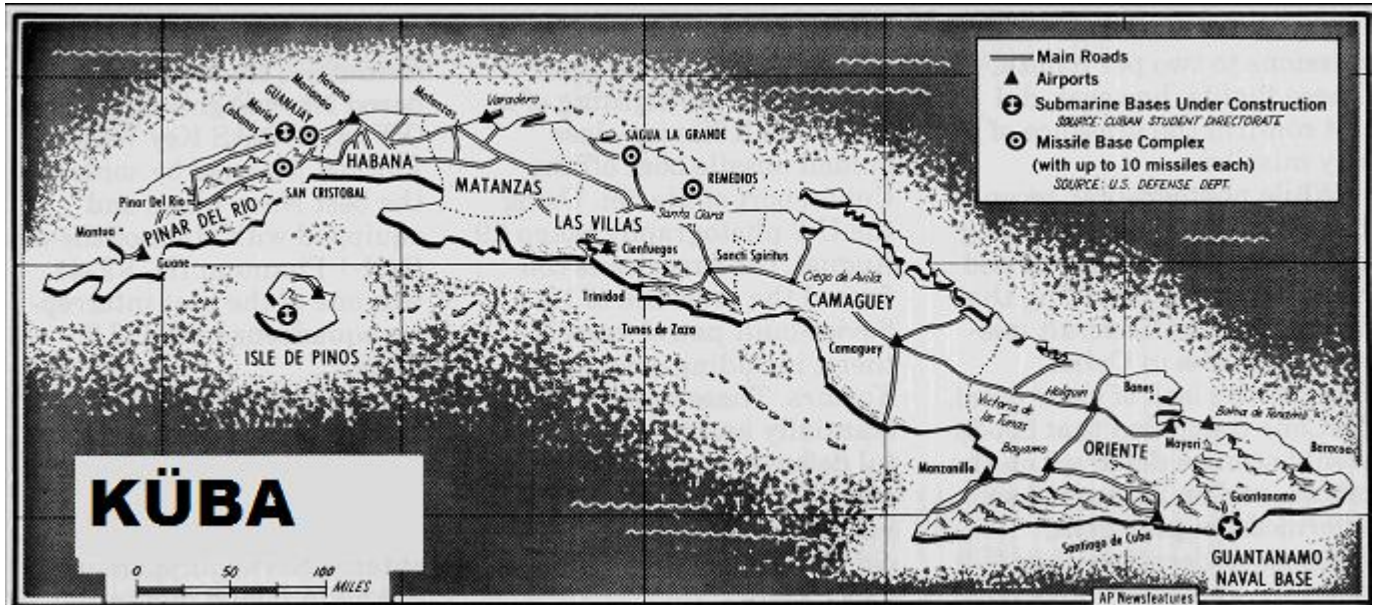
Sovyetler'in Küba'daki nükleer yapılanmasının planlama ve uygulaması aslında 1962'de gerçekleşti. Esasında Amerikan istihbaratı 1020 deniz mili menzile sahip SS-4 (Sovyet envanterinde R-12) füzelerine ait 24 fırlatıcı ve 2200 deniz mili menzilli SS-5 (R-14) füzelerine ait 16 fırlatıcının varlığını tespit etmişti. Füzelerle donatılmış SS-4 fırlatıcılarının konuşlandırılması kriz sırasında tamamlanırken, SS-5 tesisleri yapım halindeydi ve füzelerinin intikali ABD'nin deniz ablukası sayesinde engellendi. Amerikan istihbaratını için açık kalan tek nokta nükleer savaş başlıklarının Küba'da olup olmadığıydı. Moskova'daki bir Sovyet generali 20 başlığın Küba'da bulunduğunu açıklamıştı. Havana'da bulunan ve 1962'de Küba'daki planlamaları yapan bir başka Sovyet generali Anatoly Gribkov ise tekrar ateşleme füzelerinin %50'si (toplamda 36 idi) ile SS-4'lere ait 36 savaş başlığının Küba'da olduğu, SS-5'lere ait olanların ise henüz gelmediği bilgisini vermişti. Amerikan istihbaratının yaptığı analizler sonucunda SS-4'lere ait 24 başlığın Küba'da olduğu sonucu ortaya çıkmıştı(HARİTA-3.2.2.1) (Garthoff, 1992, s.2).

(HARİTA-3.2.2.1) KÜBA'YA YERLEŞTİRİLEN SOVYET SS-4 MRBM VE SS-5 IRBM FÜZELERİNİN ABD'YE ULAŞMA KABİLİYETİ(Utz, 1993, s.20)

Küba'da sadece Sovyet orta menzil nükleer bombardıman uçaklarının değil aynı zamanda yukarıda bahsedilen orta menzilli balistik füzelerin (IRBM) de bulunduğu Ekim 1962 ayı ortasında U-2'lerin çektiği hava fotoğrafları sayesinde ortaya çıkarılabildiği (ŞEKİL-3.2.2.2). Kennedy, herhangi bir nükleer saldırıya misilleme yapılacağını duyurduktan sonra, Stratejik Hava Komutanlığı'nı 15 dakikalık hazırlık süresinde bekletti. Amerikan avcı birlikleri ve hava savunma füze bataryaları Florida ile Küba'ya yakın diğer eyalet sahillerine konuşlandırıldı. Ayrıca Polaris nükleer

füzelerine sahip denizaltılar Sovyet topraklarını menzilleri içine alacak şekilde harekete geçtiler. 22 Ekim'de Kennedy, Amerikan Devletleri Teşkilatı (OAS)'na Küba'ya askeri teçhizat ve malzeme geçişini engelleyecel şekilde abluka uygulaması başlatmayı teklif etti. Ada üzerindeki gözetimi sıkılaştırma ve adanın batı ucundaki Guantanamo'daki deniz üssünü takviye etme tehdidinde bulundu. OAS'nın onayı ile iki gün içinde abluka başlatıldı. Bu arada Amerikan Silahlı Kuvvetlerinin bütün bağılları Guantanamo'yu terkederken, deniz piyadeleri üssün savunması amacıyla hava ve deniz yoluyla üsse vardılar. 1'nci Zırhlı Tümen 30 bin personel ile 100 bin ton malzeme ve teçhizatı ABD'nin güneydoğu eyaletlerine taşıdı. Abluka 2'nci Donanma tarafından 25 Ekim'de başlatıldı. Hava kuvvetlerine ve deniz kuvvetlerine bağlı yüzlerce uçak askeri saldırı teçhizatı taşıyabilecek gemileri izlemek maksadıyla Atlantik ve Karayip Denizi üzerinde dağıldı. Ruslar'ın Küba'daki füze faaliyetlerine devam etmesiyle dünya nükleer bir savaşın eşiğine geldi(Stewart, 2005, ss.266-267).

HARİTA-3.2.2.2 KÜBA'DAKİ SOVYET FÜZE ÜSLERİ VE KRİZ SIRASINDA İNŞASI DEVAM EDEN DENİZALTI ÜSLERİ(Utz, 1993, s.12)

ABD, Süveyş Krizi ertesinde “özel ilişkiyi” tamir etmek maksadıyla Sputnik öncesinde 1957'de İngiltere'ye 60 IRBM (Thor füzesi) konuşlandırma sözü verirken,

kıta Avrupa'sından 1959'da evet cevabı aldığı iki ülkeye, Türkiye ve İtalya, 1961'de IRBM yerleştirmişti. Küba'ya abluka uygulanırken Sovyetler'in füze rampaları olduğu kesindi ancak CIA aynı kesin istihbarata nükleer başlık konusunda ulaşamamıştı ancak Amerikan hükümeti en kötü senaryoya hazırlanıyordu İtalya'da merkez sol bir koalisyon iktidarda idi ve ablukayı gönülsüz olarak desteklerken Sovyetler'le ilişkilerini geliştirmek istiyordu. Türkiye'de ise zorlama ile kurulmuş bir koalisyon hükümeti, kırılğan bir siyasi ortam ve nükleer füzeleri Sovyetler'e karşı büyük bir güvence olarak gören bir askeri yapı mevcuttu(Garthoff, 1992, s3).

27 Ekim Cumartesi günü ABD'nin karar günü oldu. Birçok seçeneğin görüşülmesinin ardından belki de Kruşçev'e üstünlük kazandıran bir önerinin uygulanmasına karar verildi: Küba'daki IRBM'lere karşılık Türkiye'deki 15 MRBM (Jüpiter)'in geri çekilmesi, ablukanın kaldırılması ve ABD'nin Küba'yı işgal etmeyeceği garantisi. Kruşçev'in zaferi ve Kennedy'nin hezimetini olarak görülen bu çözüm neticesinde ABD'de şahinlerin etkisi artarken, Kennedy Cumhuriyetçiler tarafından Amerikan ve NATO menfaatlerini "satmakla" suçlandı. 1963 Nisan ayında Türkiye'deki füzeler sökülürken bölgeye bir Polaris denizaltısı gönderildi(Bernstein, 1980, s.124).

Daha sonra ortaya çıkan görüşme kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla Kruşçev'in Türkiye'deki Jüpiter füzelerini gündeme getirmesi tamamen blöften ibaretti ve Kruşçev, Kennedy'nin neleri feda edebileceğini sınamak istemişti. Türkiye'deki füzeler Ruslar için nihai hedef değil, sadece bir pazarlık aracından ibaretti(Divine, 1998, s.309).

27-28 Ocak 1989'da Moskova'da düzenlenen sempozyumda gerek dönemin ABD Savunma Bakanı Robert McNamara ve gerekse Kruşçev'in oğlu kriz sırasında nükleer savaşın eşiğinden dönüldüğünü ifade etmişlerdir(Cline, 1989, s.191).

3.2.3. VIETNAM

Fransa'nın kontrolünde bulunan Çinhindi'nde 1953'te başlayan kıpırdanmalar sonucunda 1954'te Fransa'nın da kabul etmek zorunda kaldığı 17'nci paralel

boyunca oluşturulan sınır hattı ile Vietnam resmen ikiye bölündü. ABD'de Kore Savaşı sonrasında oluşan "Bir Daha Asla" (Never Again) düşüncesiyle Asya'da bir konvansiyonel savaş yerine sınırlı nükleer güç kullanımı tedbir olarak kabul edilince savunma harcamaları düşmüş, modernizasyon projeleri iptal edilmiş ve nihayet ordu mevcudu %40 azalarak 1954'te 1.404.598 olan personel sayısı 1956'da 861.964'e gerilemişti. 1955'ten itibaren ABD Askeri Yardım Danışma Grubu (US Military Assistance Advisory Group (MAAG), unsurları Çinhindi'nde Fransızlar'la beraber kuzey Vietnam'daki komünist teşkilere karşı Güney Vietnam'da faaliyet göstermeye başlamıştı. Amerikan teçhizatıyla donatılmış 150 bin Güney Vietnamlı'ya biçilen rol muhtemel bir kuzey kaynaklı saldırıya Amerikan kuvvetleri gelene kadar dayanmaktı. (Stewart, 2005, ss.286-288).

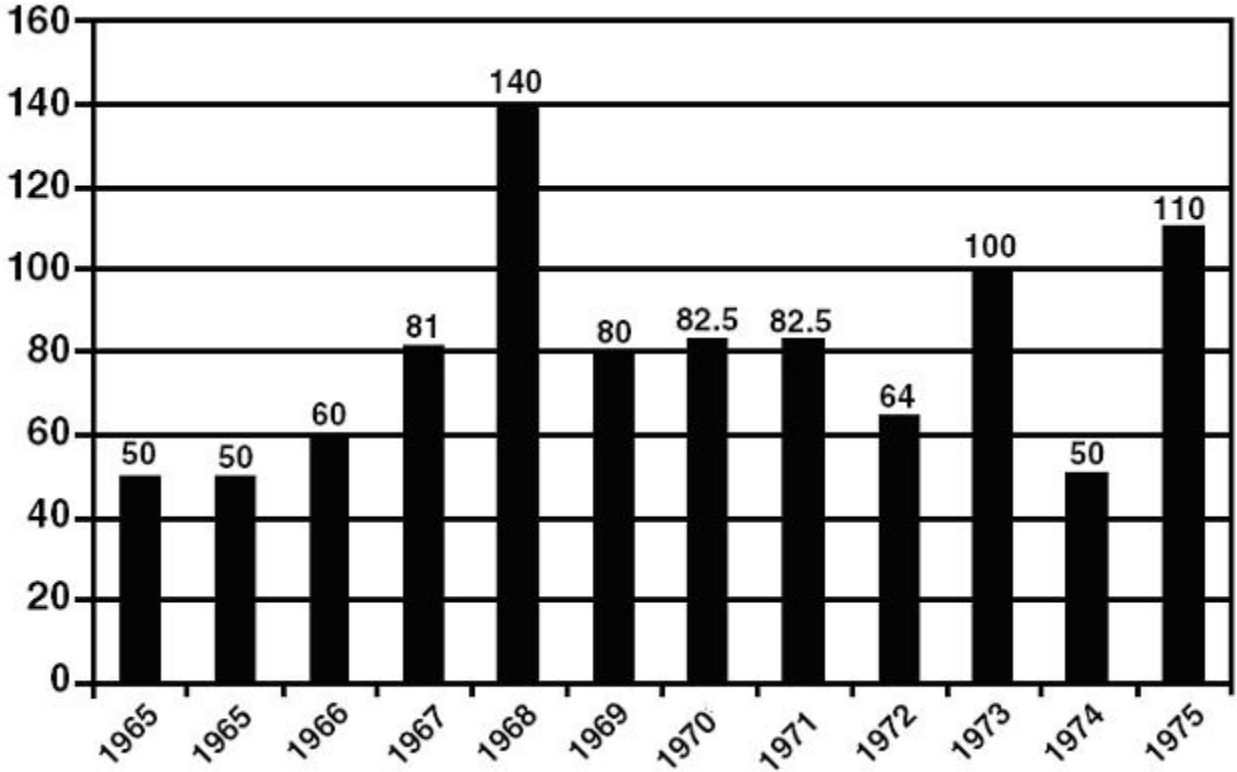
1959'dan itibaren özellikle Laos ve Kamboçya'yı kullanarak Güney Vietnam'a sızan Kuzey Vietnamlı (Vietkong) sayısı 5000 olarak başlamış, 1964'te 100 bine ulaşmıştı(HARİTA-3.2.3.1). Bu dönemde Çin-Sovyet silah ve teçhizatı da Kuzey Vietnam'a adeta akıyordu. Diğer taraftan 1961'de iktidara gelen Kennedy, suikaste uğradığı 1963 Kasım ayına kadar Güney Vietnam konusunda çok hassas davranmış, ancak destek vermeye devam etmiştir. Kennedy dönemi boyunca, yani 1961'den 1964'e kadar ordu mevcudu 850 binden 1 milyona, muharip tümen sayısı ise 11'den 16'ya yükseldi. 1952'de Doğu Avrupa'ya yönelik kurulan ABD Özel Kuvvetleri Kennedy'nin ilk yılında mevcudunu 1500'den 9000'e çıkarttı. 1960'da Güney Vietnam'da 700 olan Amerikan personelinin sayısı 1964'de 24 bine yükseldi. Vietnam'daki Amerikan varlığı giderek artıyor, ABD bu adı konulmamış savaşa giderek daha fazla müdahil oluyordu. 1962'de Cenevre'de bütün yabancı oluşumların Vietnam'ı terk etmesi üzerinde anlaşılmış olması da sorunu çözmedi. Ağustos 1964'te Tonkin Körfezi'ndeki çatışma ise savaşı kaçınılmaz hale getirdi. 1965 Şubat'ında Laos'tan Amerikan birliklerine yapılan saldırıların ardından ABD Başkanı Johnson'ın inisiyatifiyle Vietkong'a yönelik askeri harekât başlatıldı. 1965 yılı sonunda Güney Vietnam'daki Amerikan askeri sayısının 175 bine çıkartılması hedeflendi, ancak bu hedef aşılarak 184 bin kişilik bir kuvvete ulaştı. 1966 sonunda 385 bin, 1967 sonunda ise 490 bine ulaştı. Amerikan ordusunun 18 tümeninden 7'si Güney Vietnam'daydı(Stewart, 2005, ss.305-306).

HARİTA-3.2.3.1 KUZEY VIETNAM'DAN GÜNEY'E SIZMA ŞERİTLERİ (Stewart, 2005, s 287)

1965 başlarında Güney Vietnam'daki Vietkong tümeni sayısı sadece 1 iken 1968'de 9 tümen savaşı halindedi(GRAFİK 3.2.3.1). Amerikalıların ve müttefiklerin 363 taburunun karşısında 209 Vietkong taburu vardı. 1969'da 543 bin askerle Vietnam'daki Amerikan varlığı en üst seviyesine çıktı(Stewart, 2005, s.329).

(BİN)

GRAFİK 3.2.3.1 : 1965-75 ARASI GÜNEY VIETNAM'A SIZAN VIETKONG SAYISI (Stewart, 2005, s.334).

1968'de başlayan ve "Tet saldırısı" olarak isimlendirilen taarruzlarda Vietkonglular büyük başarılar elde ettiler. Öte yandan bu dönemde ABD'nin dış politikası dendiğinde akla gelmesi gereken Vietnam'da devam eden muharebelerdi. Vietnam, dış politika ile özdeş hale gelmişti(Lindsay, 1971, s.5).

1972'de savaşın gidişatını etkileyen önemli olaylar meydana geldi. Vietkong'a Sovyetler tarafından sağlanan omuzdan atılan Sovyet yapımı SA-7 (EK- 1) füzeleri düşük hızda uçan uçak ve helikopterlerin korkulu rüyası haline gelirken, AT-3 Sagger antitank füzeleri (EK-2) de zırhlı araçların imhasını kolaylaştırdığından muharebelerin sonuçları büyük ölçüde bu yeniliklerden etkilendi. 1972'de savaşın gidişatını etkileyen bir başka unsur da ABD'nin özellikle B-52 (EK-3) ağır bombardıman uçaklarını kullanarak Kuzey Vietnam'ı ve limanları hedef alması oldu. Sovyetler'in de baskısı ile Kuzey Vietnam ateşkesine yaklaşırken, ABD de Güney Vietnam'ın boşaltılması şartını geri çekince ateşkes sağlandı(Stewart, 2005, s.362).

Nixon'ın iktidara gelmesinden itibaren uygulanan "Vietnamization" yani Vietnam'daki savaşın sorumluluğunu Güney Vietnam'a bırakarak Amerikan birliklerini savaşın dışına çekme politikası sonucunda varılan zoraki anlaşmayla ABD kara birlikleri olayın dışına çıkmaya başladı, fakat Kamboçya ve Laos üzerindeki hava baskısı arttırıldı. 1973'te Amerikan kara birliklerinin Vietnam'dan tamamen çekilmesinden 2 sene sonra 30 Nisan 1975'te Saigon Vietkongun eline geçti.

Vietnam'daki savaşa toplam 2,6 milyon ABD'li katıldı ve ABD'nin zayıfatı 56 bin olarak gerçekleşti(Parker, 1975, s.352).

Carter döneminde ilişkilerin normalleştirilmesi gündemdeyken ABD, savaşta kaybolan askerlerinin, Vietnam ise yeniden yapılanma derdindeydi(Weinstein, 1978, s.842).

ABD-Vietnam ilişkileri bu uzun çatışmadan sonra ancak Sovyetler'in dağılmasını müteakip 1992'de ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Solomon'un Vietnam'ı ziyaretiyle resmen tekrar kuruldu(Nelson, 1992, s.52).

3.3. DETANT DÖNEMİ

1950 ve 60'lar boyunca ABD'nin ekonomik üstünlüğü geçerliliğini korumaktaydı ancak siyasi ekonomik gücün milli devletler tarafından daha dengeli paylaşılmaya başlanmasıyla beraber 1970'lerin başında ABD-merkezli ve ABD öncülüğündeki uluslararası ekonomik sistem zayıflamaya başladı(Kellar, 2001, s.49).

1970'lerin başında Sovyetler yükselişeydi; ABD'ye nükleer teknolojide ortak oldu ve ilk kez Avrupa ötesine nükleer olmayan askeri bir güç gönderdi. Ona ait olan Doğu Avrupa imparatorluğu sakindi; Çekoslovakya'daki liberal eğilimler 1968'de devre dışı bırakıldı ve Polonya'daki işçi hareketleri 1970 ve 1976'da sınırlandırıldı. Diğer taraftan ABD, Vietnam'da yenilmiş ve kendi evinde politik olarak bölünmüş durumdaydı(Andelbaum, 1989, s.16). Nixon başkan olur olmaz Komünist dünyayla müzakere döneminin başladığını açıkladı. 1969'da başlayan yumuşama (detant) dönemi 1977'ye kadar sürdü(Powaski, 1998, s.167).

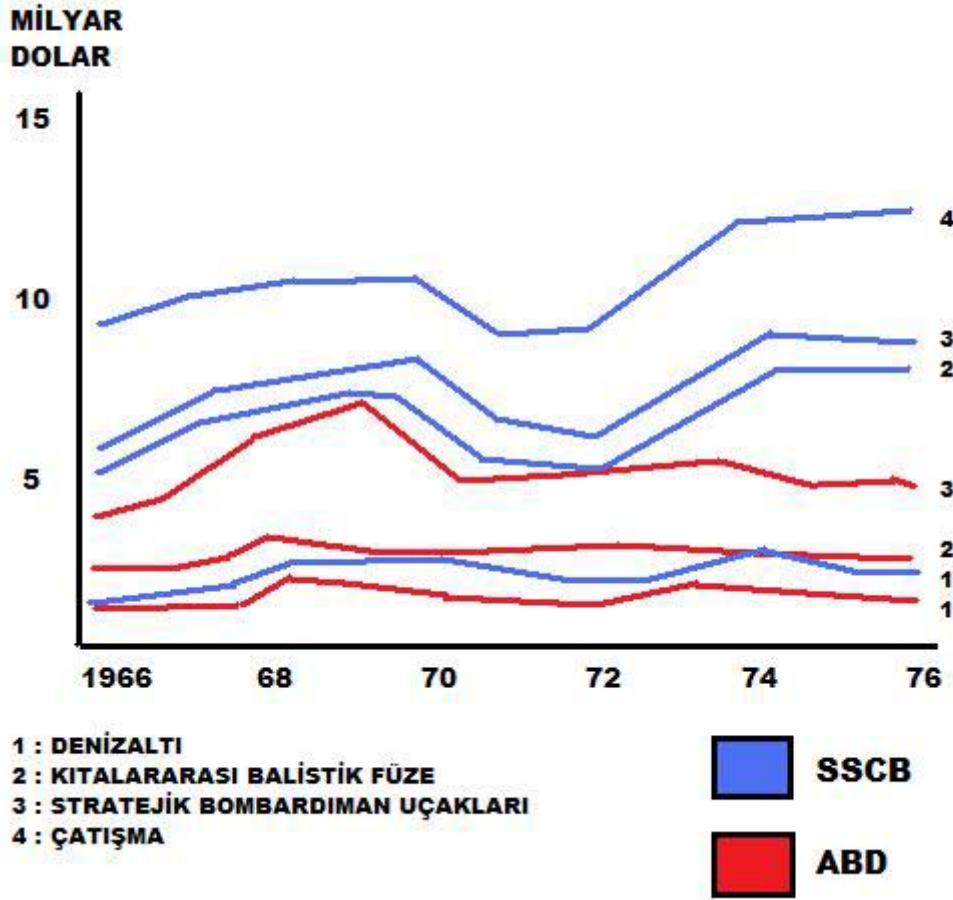
Küba füze krizi sırasında yaşanan gerilimin bir nükleer misilleme tehlikesini ortaya çıkarması sonucunda John F. Kennedy ve Nikita Kruşçev nükleer savaş tehlikesinin en aza indirilmesi maksadıyla anlaşma yolları aradılar ve Kısıtlı Test Yasağı Anlaşmasını (Limited Test Ban Treaty) imzaladılar. 1967’de ise taraflar Dış Uzay Anlaşması (Outer Space Treaty) üzerinde anlaştilar. Bu dönemde ABD’nin Vietnam’la artan teması, ilişkilerin yeniden gerginleşmesine yol açtığından yumuşama dönemi sekteye uğradı ancak bu gerginlik Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması (NPT)’nin 1968’de imzalanmasına engel olmadı. İki süpergücü birbirine yaklaştıran sebeplerden birisi de silahlanma yarışının ekonomilerine getirdiği maliyetti(TABLO 3.3.1) (GRAFİK 3.3.1).

TABLO 3.3.1:

ABD’NİN SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ SAVUNMA HARCAMALARI
(Milyar Dolar)

YIL	HARCAMA
1945	962.7
1948	94.7
1953	437.0
1960	289.6
1970	346.0
1980	246.2
1990	358.7

Kaynak: U.S. Military Spending, 1945-1996, <http://www.cdi.org/Issues/milspend.html>

GRAFİK 3.3.1 : ABD VE SSCB'NİN ASKERİ HARCAMALARI (1966-76 DÖNEMİ)

Kaynak : A Dollar Cost Comparison of Soviet and US Defense Activities 1966-76, CIA Documents

1960'ların sonunda Washington'daki politikayapıcılar ABD'nin Sovyetler karşısında güç kaybetmesi sorununa bir çare aramak ihtiyacı duydular. Nükleer caydırıcılığın gücün aktarılması veya devredilmesi kavramına yeni bir anlam kattığını düşünüyorlardı. ABD ile Sovyetler arasındaki savaş geçmişin klasik yüzleşmelerine benzemiyordu çünkü bu mücadelede hiçbir taraf diğerine askeri üstünlük sağlama avantajını elde edemiyordu. Bu durum yeni bir ihtimali ortaya çıkardı: Amerikan gücü görece bir azalma yaşayacak olsa da uluslararası sistemin Amerikan menfaatleri çerçevesinde yönetilmesi sürecine Sovyetler'in de katılımı sağlanabilirdi. Henry Kissinger'ın hatıralarında ifade ettiği gibi yumuşama konsepti devlet menfaatlerine ulaşma yolundaki bazı kısıtlama ve fırsatlar nükleer caydırıcılığın temel sonuçlarıydı. Kissinger ayrıca Moskova'ya karşı yürütülecek politikada halk desteğine ihtiyaç

duyulacağına da vurgu yapmıştır. Yumuşama sürecinde stratejik nükleer silahlara yönelik imzalanan anlaşmalar sayesinde bu halk desteği de sağlanabilecekti. Askeri yarışın sınırlandırılması ile beraber Sovyetler, ABD'nin nükleer caydırıcılıkla ilgili görüşlerine yaklaşacaktı(Weber, 1990, s.66).

ABD Başkanı Lyndon Johnson ve Sovyet Lider Aleksey Kosigin stratejik silahlanma yarışını durdurmak üzere 1969'da Glassboro, New Jersey'de buluştular. Görüşmeler başladığında her iki süpergücün de ikinci vuruş yapabilecek stratejik bir kapasitesi vardı. Bu, her iki tarafın da yıkıcı bir karşı saldırı yapabileceği anlamına geliyordu. Esasında bu kapasite nükleer caydırıcılığa sahip olmanın gereği idi. Görüşmelerin ilk iki yılı anlaşmaların kapsayacağı silah sistemleriyle ilgili teknik ayrıntıların belirlenmesi ile geçti çünkü her iki süpergüç te birbirinden bağımsız olarak silah sistemleri geliştirmişti. Her iki süpergücün de bombardıman uçaklarına yönelik savunma sistemleri mevcuttu. Ancak önemli olan yeni geliştirilen balistik füzelere karşı alınacak önlemlerdi. ABD, Washington; Sovyetler ise Moskova ve Leningrad gibi şehirlerini korumak maksadıyla dar bir bölgede etkili olan ABM sistemleri geliştirmişti. Taraflar 1972'de mevcut ABM sistemlerinin ötesinde bir sistem geliştirmemeyi taahhüt etme konusunda anlaştilar. Bu anlaşma SALT I sonundaki ABM anlaşması şeklini aldı. 1974'te ise ilave ABM sistemlerinin yerleştirilmemesi konusunda mutabakata varıldı.

1970'lerin başında ikinci vuruş kabiliyeti sağlayan stratejik taarruz silahlarında herhangi bir kısıtlama konusunda anlaşilamadı. Çünkü tarafların silah sistemleri birbirinden farklıydı. Sovyetler'in ICBM ve nükleer başlık sayısında üstünlüğü varken, ABD'nin füzelerinin isabet oranı daha yüksekti. Yine bu dönemde Sovyetler, ABD'nin SLBM kapasitesini yakalayıp sayı yönünden üstünlük kurmuştur. Öte yandan ABD'nin uzun menzilli stratejik bombardıman uçakları ve özellikle de B-52'lerine karşı Sovyetler'in bu alanda herhangi bir kabiliyeti ve geliştirme projesi de bulunmuyordu. ABD'nin ayrıca Avrupa ve Doğu Asya'da nükleer denizaltılar barındıran "ileri konuşlu sistemler"i bulunuyordu ki bu üsler ABD'ye sadece kendi sınırlarından değil bütün dünyadan ikinci vuruş kabiliyeti kazandırıyordu(The First Round..., 2008, s.1).

Öte yandan 1960'ların ortalarında Çin'le karşı karşıya olan 15 Sovyet tümeni vardı, bu sayı 1968 ile 1972 arasında 45'e yükseldi. Bu durum Komünist Çin'de bir

Sovyet saldırısının yüksek ihtimal ile değerlendirilmesine sebep oldu. Çin, muhtemel bir Sovyet taarruzunu caydırabilecek tek güç olan ABD'ye yöneldi ve 'pinpon' diplomasisini başlatarak ABD ile ilişkilerinde sözde normalleşme sürecini başlattı(Lodal, 1976, s.208).

Esasında bu dönem Soğuk Savaş literatüründe 'Yumuşama' dönemi olarak adlandırılırsa da her iki süpergücün politikayapıcılarının karşılıklı güvene dayanarak hareket ettiklerini söylemek zor. Sovyet politikalarında bir kılavuz niteliğinde olan Politbüro yardımcı üyelerinden Boris N. Ponomarev ve önde gelen teorisyenlerden Aleksander Sobolev 1975 Ocak ayında yazdıkları makalelerde sadece askeri değil aynı zamanda ekonomik ve sosyal güçlerin ortaya çıkmaya başladığı ve bu güçlerin aralarında aralarında eşgüdüm olduğunu ileri sürdükleri bir fikri, yani Sovyetler'in o dönemki duruş ve konumundan farklı bazı noktalara işaret ediyorlardı. Dolayısıyla artık sömürge alanlarını komünistleştirme hedeflerini gelişmiş ülkelere, özellikle de Avrupa'ya kaydırabilirlerdi. Bu kayma muhtemelen iki araçla mümkün kılınacaktı: birincisi 'yumuşama', ikincisi 'nükleer eşitlik'. En son noktada Sovyetler'in gözünde 'yumuşama' kavramı 'Soğuk Savaş'ın bir başka ifadesiydi(Lodal, 1976, s.210).

3.3.1. DETANT DÖNEMİ GERGİNLİKLERİ

3.3.1.1. ORTADOĞU: ARAP-İSRAİL SAVAŞI-1973

Nükleer alandaki silahlanma yarışını yavaşlatmayı amaçlayan ABM anlaşmalarından sonra meydana gelen Arap- İsrail savaşı Yumuşama dönemine bir duraksama getirdi. 1967'deki Arap-İsrail karşılaşmasından sonra İsrail'in 1967 öncesi sınırlarına çekilmesini ve Arap ülkelerinin de İsrail'i tanımalarını öngören Rogers planının başarısızlıkla sonuçlanması ile başlayan yeni savaşın ilk safhasında İsrail'e üstünlük sağlayan Mısır ve Suriye'ye karşı ABD, İsrail'e hava yolu ile yardım sağladı. Yardımın İsrail'e ulaşması ve İsrail'in başarılı taarruz harekâtlarıyla Araplar'a darbe vurması üzerine OPEC'in Arap ülkeleri ABD'ye petrol ambargosu uygulama kararı aldılar. 22 Ekim'deki BM ateşkes kararına rağmen saldırılarını durdurmak istemeyen İsrail'e karşı bu kez Sovyetler devreye girerek Mısır'a çıkarma yapma ve Mısır'ı İsrail'e karşı destekleme tehdidinde bulundu. Bunun üzerine nükleer alarm durumu uygulayan ABD, sorunun küresel bir hal almaması için İsrail'e baskı

uygulayarak ateşkesin kabulünü sağladı. Henry Kissinger'ın ateşkese uyulması yönündeki çabaları ilk kez "mekik diplomasisi" kavramını ortaya çıkardı.

Bu dönemde ortaya çıkan petrol ambargosunun etkilerini doğrudan hisseden Avrupa ve Japonya, kendilerini ABD'nin Ortadoğu politikasından soyutlamaya çalıştılar. Ayrıca bu güç merkezlerinin sonraki muhtemel petrol ambargolarına hazırlık yapmak üzere petrol depolama niyetleri petrol fiyatlarının önce iki katına müteakiben dört katına fırlamasına sebep oldu. Dolarda meydana gelen değer kaybının Batı ekonomilerindeki daralma ile aynı dönemde gerçekleşmesiyle Atlantik ittifakı içinde bir çatlak meydana getirdi(Second Arab..., 2007, s.1).

Nixon'un ilk dört yıllık döneminde Yumuşama politikalarına birinci derecede önem vermesi birçok kişi tarafından eleştirilmişti. Bu eleştirilerde en öne çıkan iddia Sovyetler'in gerçekten samimi olmadığı/olamayacağı yönündeki düşüncelerdi. Sovyetler'in 1973 Arap-İsrail Savaşı sırasındaki davranışları 'Yumuşama'ya şüpheyle yaklaşanlar için en belirleyici örnek olarak ortaya kondu. Sovyetler'in müdahale tehdidi, ABD'nin dünya çapında alarm durumuna geçmesi, petrol ambargosu ve her iki süpergücün savaşı taraflara büyük miktarda silah yardımı gibi savaş sırasında ortaya çıkan davranışlar aslında 'Yumuşama'nın Soğuk Savaş'tan pek farkı olmadığını gösterdi(Quandt, 1977, s.377).

3.3.1.2. AFRİKA: ANGOLA KRİZİ

Eski bir Portekiz sömürgesi olan Angola'da özellikle Portekiz'deki iktidar değişikliği ile bir iç savaş başlamıştı. Daha 1960'lardan itibaren Angola'nın bağımsızlığı için çalışan üç silahlı grup vardı. Bunlardan başkent Luanda'da hâkimiyet sağlayan Popüler Angola Kurtuluş Hareketi (PMLA) Marksist bir yapıdaydı ve Sovyetler tarafından destekleniyordu. Angola Kurtuluş Milli Cephesi (FNLA) ülkenin güneyinde hâkimdi ve ABD tarafından destekleniyordu. Angola Topyekün Bağımsızlığı Milli Cephesi ise ülkenin en güçlü azınlığı tarafından destekleniyordu. PMLA sadece Sovyetler'den değil aynı zamanda Küba'dan da askeri yardım almıştı. Vietnam bataklığını yeni terk etmiş olmanın etkisinde kalan Kogreden gerekli desteği alamayan ABD Başkanı Gerald Ford'un çabaları yetersiz kaldı ve Angola PMLA'nın kontrolüne geçti.

Hem Vietnam'da hem de Angola'da hedefine ulaşamayan ABD'nin Yumuşama dönemine duyduğu güvende bir sarsılma oldu. Angola'daki yüzleşme ayrıca üçüncü dünyadaki süpergüç mücadelesini de alevlendirdi. 1974'ten 1979'a kadar sadece 5 yıl içinde Angola, Etyopya, Afganistan, Güney Yemen, Mozambik, Laos, Kamboçya ve Güney Vietnam'daki yaklaşık 100 milyon insan komünist kontrolü altına düştü(Acar, 2007, s.278).

3.3.2. HELSİNKİ NİHAİ SENEDİ

Helsinki Konferansı aslında 1954'teki Cenevre Konferansı'nda Sovyetler'in özellikle Avrupa güvenlik sorunlarının ele alınması amacıyla bir arayışa girmesine kadar dayanır. Sovyetler'in bu ısrarındaki amacı, böyle bir konferansın Büyük Savaş sonrasında Doğu Avrupa'da oluşan siyasi sınırların tanınmasını gündeme getirebileceği ihtimaliydi. Bu dönemde ABD ve Batılı müttefikler böyle bir tartışmanın açılmasına soğuk baktılar zira sonuçta Sovyetler'in pozisyonu güçlenebilir ve Komünizmin yayılmasının önü açılabilirdi. Bu durum 1950 ve 60'lar boyunca devam etti. 'Yumuşama' döneminin başlaması Batılı liderleri görüşmelerin yapılması konusunda cesaretlendirdi. 1972'de Helsinki'de kurulan ilk irtibatlardan sonra Temmuz 1973'te AGİK resmen başladı. 1975 yazına kadar devam eden görüşmelerden sonra katılımcılar Helsinki'de 'Nihai Senet'i imzaladılar(Helsinki Final Act, 1975, s.1).

Avrupa, Sovyetler ve Kuzey Amerika'dan 35 ülke tarafından imzalanan Helsinki Nihai Senedi ile beraber çatışma sürecinde olan Varşova Paktı, NATO ve tarafsız ülkeler arasında askeri ve askeri olmayan güven oluşturucu önlemler uygulamaya konmaya başladı(Walker, 2000, s.448).

Nihai Senet'te belgede Avrupa'daki güvenlik sorunları, güven ve güvenlik artırıcı önlemler (confidence- and security-building measures (CSBMs)), bilim-teknoloji ve çevre alanlarında işbirliği, insani konularda işbirliği gibi başlıklar bulunuyordu(Ziman, 1981, s.37).

Özellikle Sovyetler'in Afganistan'ı işgali ile sekteye uğrayan süreç devam ederken 1980'de Yemen'de Sovyet ve Kübalı askeri hava ve kara birliklerinin

katılımıyla gerçekleşen bir tatbikata ne bir batılı gözlemci davet edilmiş ne de tatbikat yapılacağı bilgisi paylaşılmıştı(Crozier, 1980, s.826).

Buna rağmen Helsinki'den sonra oluşan siyasi-askeri ortam özellikle 1980'ler boyunca taraflar arasında güven inşasının devamını sağladı. 1977-78'deki Belgrad zirvesini 1980-83 Madrid, 1986-89 Viyana, 1992 Helsinki ve 1994 Budapeşte izleme (Follow-up) toplantıları takip etti.

Bu süreçte 1986'daki Stokholm anlaşması ile Sovyetler, kendi topraklarındaki askeri hareketliliğin denetlenmesini kabul etti. Bu kabul daha 1984'te başlayan ve genel olarak 'güven ve güvenlik artırıcı önlemler ile Avrupa'da silahsızlanma konferansı' (CDE-Conference on Confidence- and Security-Building Measures and Disarmament in Europe) olarak bilinen ve yanlış anlama ve/veya hesaplama sonucu ortaya çıkabilecek askeri krizleri önleme amacı güden bir süreç sonucunda gerçekleşti. Bu süreç sonucunda ayrıca milliyetçilik hareketleri, etnik şiddet, sınır anlaşmazlıkları, uyuşturucu ticareti, çevresel anlaşmazlıklar, toplu göç gibi sorunlardan kaynaklanan çatışmaların hepsi çok taraflı işbirliği ile aşılması gereken sorunlar olarak tanımlandı

NATO ile Varşova Paktı arasında ilişkilerin kurulması, özellikle Almanya'nın durumu ile ilgili ilerlemelerin kaydedilmesi de yine bu süreç sayesinde özellikle 1980'lerin ikinci yarısında gerçekleşti.

1973'te başlayan ve 16 yıl sonra beraberlikle neticelenen 'karşılıklı ve dengeli güç indirimi' görüşmelerinin ardından AKKA 1989'daki Viyana görüşmelerinde NATO ülkeleri tarafından gündeme taşındı(Lucas, 1990, s.34).

Helsinki sürecinin bir sonucu da insan hakları alanında Sovyet coğrafyasında kaydedilen gelişmelerdi. Bu kapsamda özellikle siyasi suçluların (Y.N: bunlardan birisi de Türk kamuoyunun yakından tanıdığı Kırım Tatarlarının lideri Mustafa Cemiloğlu'dur) serbest bırakılması, Batı bloğunun radyo yayınlarına müsaade edilmesi, ülke dışına göç etmek isteyenlere (özellikle Yahudi nüfus) izin verilmesi, vs. gibi konularında gündem oluşturulmuştu(Zimmermann, 1987, ss.2-3).

AGİK, Helsinki'de belirlenen konular üzerinde görüşmeler yapılan bir konferanslar dizisi olma özelliğini 1994'teki Budapeşte Zirvesi'ne kadar korudu. Bu tarihten sonra teşkilata dönüşerek işlevini sürdürdü.

3.4. SİLAHLANMA/SİLAHSIZLANMA VE SONUÇLARI

Soğuk Savaş döneminin en önemli özelliklerinden biri de geniş çaplı silahlı çatışmalarda olduğu gibi silah teknolojilerinde yaşanan gelişmelerdir. Bu teknolojik gelişmelerin muharebe sahalarına etkileri de askeri doktrinlerin devamlı değişip gelişmesine de yol açmıştır. Gerek konvansiyonel gerekse nükleer kabiliyetlerde her iki süpergücün de birbiriyle olan mücadelesi (TABLO : 3.4.1) ortaya üçüncü ülkelerin çaresizlikle izlediği bir sahne ortaya çıkarmıştır.

TABLO 3.4.1 :**KONUŞLU ASKERİ SİSTEMLERDE ABD/SSCB TEKNOLOJİ KIYASLAMASI**

KONUŞLU ASKERİ SİSTEMLERDE ABD/SSCB TEKNOLOJİ KIYASLAMASI			
KONUŞLU SİSTEMLER	ABD ÜSTÜNLÜĞÜ	EŞİTLİK DURUMU	SOVYET ÜSTÜNLÜĞÜ
ICBMs			
SSBNs			
SLBMs			
BOMBARDİMAN UÇAKLARI			
KARADAN HAVAYA FÜZE			
BALİSTİK FÜZE SAVUNMASI			
KARŞI UYDU TEDBİRLERİ			
KARADAN HAVAYA FÜZE (DENİZ KUVVETLERİ DAHİL)			
TANKLAR			
TOP SINIFI			
PİYADE MUHAREBE ARAÇLARI			
GÜDÜMLÜ TANKSAVAR FÜZELERİ			
SALDIRI HELİKOPTERLERİ			
KİMYASAL SAVAŞ			
BİYOLOJİK SAVAŞ			
SALDIRI VE ÖNLEME AMAÇLI UÇAKLAR			
HAVADAN HAVAYA FÜZELER			
HAVADAN KARAYA MÜHİMMAT			
SSNs (Süratli Taarruz Denizaltısı)			
TORPİDOLAR			
DENİZ KONUŞLU UÇAKLAR			
KARA MUHARİPLERİ			
MAYINLAR			
MUHABERE			
EKT/EKKT			
ERKEN İKAZ SİSTEMLERİ			
KEŞİF VE GÖZLEM			

Kaynak: Charles Wolf, Jr., The Role of the Military Sector in the Economies of Russia and Ukraine, RAND Corporation, Santa Monica, 1993, s.70

3.4.1. KONVANSİYONEL:

Büyük savaştan sonra ABD'nin bütün saldırılardan korunabilmesi için yeni bir Maginot Hattının inşası yerine hareketli ve ani vuruş gücüne sahip uçaklar, güdümlü füzeler, uçak gemileri, hızlı füze fırlatıcıları, denizaltılar ve hava indirme birliklerine sahip olmanın gerekliliği ifade ediliyordu. Uzmanlara göre böyle bir gücün her zaman hazır ve tam eğitilmiş insan gücüne ihtiyacı vardı(Bates, 1947, s.245).

1950'de ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson'un siparişiyle Paul Nitze'in başkanlığındaki siyasi gruba hazırlatılan ve Sovyetler'le mücadelenin ana esaslarının belirlendiği "Milli Güvenlik İçin ABD Hedef ve Programları" başlıklı Milli Güvenlik Belgesi (NSC-68 olarak bilinir) ile ABD'nin 1975'e kadarki uluslararası davranışları şekillenecekti. Bu belge hazırlandıktan sonra Kore savaşının da etkisiyle ABD'nin yıllık savunma harcamaları Truman tarafından üç kat arttırılarak 1953'te GSYİH'nin %14,2'sine yükselecekti.

Özellikle Vietnam savaşından bir an önce çekilme isteğinin etkisiyle Amerikan kamuoyu silahlanmaya cephe almış, 1974'deki bir kamuoyu yoklamasında Amerikan halkının %44'ü silahlanmaya çok fazla harcama yapıldığını, sadece %12'si bu harcamaların çok az olduğunu düşünüyordu; ancak 1980'lere gelindiğinde silahlanma bir gereklilik olarak görülmeye başlamış, bu oranlar %10'a %60 olarak değişmişti(Davis, 1980, s.418).

1945'te nükleer silahların etkisi kanıtlanmış olsa da Sovyet askeri düşüncesi bu gerçekliği Stalin'in ölümüne kadar kabul etmedi. Stalin'in 1942'de ortaya koyduğu "sürekli işleyen unsurlar" savaşın kazanılması için yeterliydi. Bu unsurlar; geri bölgenin istikrarı, ordunun morali, tümenlerin nicelik ve niteliği, ordunun silahları ve komuta kademesinin yönetim kabiliyeti idi. Bu unsurlar Stalin hayatta olduğu sürece bir dogma olarak kabul edildi(Dinerstein,1958, s.242). Stalin'in bu askeri düşüncesinin bir sonucu olarak Sovyetler'in bu dönemde deniz gücüne büyük önem vermesi Batı'daki korkuları arttırıyordu. Özellikle savaş sonrasında Almanlar'dan geri kalan bir kısım deniz gücü (insan ve deniz araçları) Ruslar tarafından ele geçirilmişti. Bu dönemde Sovyetler'in 200 denizaltısı ve 500 ile 800 ton arasında değişen deniz üstü araçları bulunuyordu. Kruvazör ve destroyer sayısı İngiltere'ninkilere oranla az olmasına rağmen mevcut olanın yaklaşık iki katının inşası planlanıyordu(Uhlig, 1952, ss.445-448).

1970'den 79'a kadar Sovyet askeri sayısı yaklaşık 400 bin artış göstererek 4.3 milyona yükselmışti. Öte taraftan aynı dönemde Vietnam'ın etkisiyle Amerikan askeri sayısı 3.1'den 2.1 milyona düştü. Aynı dönemin sonunda muharip birlik mevcudu açısından da Sovyet üstünlüğü sözkonusuydu; Yaklaşık 220 bin Amerikan askerine karşılık yarım milyon Sovyet askeri(Davis, 1980, s.420).

Carter dönemine kadar ABD'nin müttefiklerini Sovyet yayılmacılığına karşı destekleme ve cesaretlendirme rolü devam etti. Carter, 1977 yılında Sovyetler'e özellikle silahlanmanın kontrolü ve artık silahlanmanın bir tehdit unsuru olmaktan çıkarılmasını teklif etti ancak bu teklifine samimi bir yanıt bulamadı. Reagan döneminde ise Sovyetler'in silahsızlanma gündemini ABD'yi pasifleştirerek küresel bir girişim gerçekleştirmek üzere kullandığı düşünülüyordu. Dolayısıyla Sovyet tehdidine karşı silahlanma yeniden ABD'nin önceliği haline geldi(Postma, 2004, s.2).

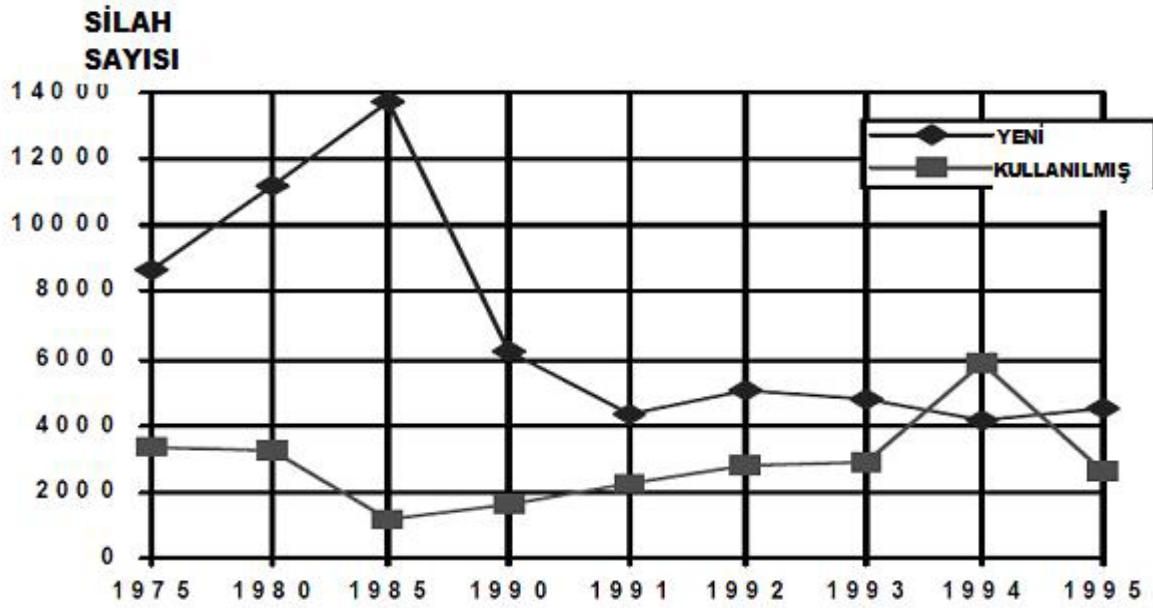
Özellikle 1980'lerin ikinci yarısından itibaren oluşan siyasi istikrarsızlık ortamının da etkisiyle Sovyet milli güvenliği nükleer silah odaklı askeri doktrinini bir kenara bırakarak ülkenin yaşadığı siyasi gelişmelerle ilgilenmeye başladı. Sovyet askeri eliti artık "makul yeterliliği" (reasonable sufficiency) esas alan ve savunma amaçlı bir askeri düşünceye sahipti. 1987'de bazı askeri sözcüler Sovyet askeri doktrinini yeniden düzenlenmesi gerektiğinden bahsederken, Sovyet genelkurmay başkanı Sergei F. Akhromeev ve savunma bakanı Dmitrii T. Lazov yeni Sovyet dış ve askeri politikalarına uyumlu bir askeri doktrin hazırlığında olduklarını açıkladılar. Aynı yılın mayıs ayında Varşova Paktı Danışma Meclisi Doğu Berlin'de toplandı ve savunma odaklı yeni askeri doktrini ortaya çıkardı. Aslında bu yeni belge taarruz hareketına imkan vermeyecek şekilde Avrupa'daki konvansiyonel silah sistemlerinin belirli bir seviyeye indirilmesini öngörüyordu(Military Doctrine..., 2008, s.1).

Sovyetler'de oluşan bu niyet 1990'da AGİK'in Paris zirvesinde hayata geçmiş ve Avrupa Konvansiyonel Kuvvetleri Anlaşması (AKKA) imzalanmıştır. Anlaşmaya göre her iki blok Atlantik'ten Urallar'a kadar olan coğrafyada 20.000 tank, 30.000 ZMA, 20.000 top, 6.800 savaş uçağı ve 2.000 taarruz helikopterini üst sınır olarak kabul etmiştir.

Bu anlaşmaya giden ilk görüşmeler henüz 1973 yılında Viyana'da başlamıştı. Merkezi Avrupa coğrafyası ABD ve Sovyetler'in konvansiyonel birliklerinin karşı karşıya olduğu tek bölgeydi ancak bu birliklerin mevcudu oldukça fazlaydı. Bu durumun getirdiği maliyet sebebiyle her iki taraf ta, özellikle de NATO bir anlaşmaya varılmasını istiyordu. Başlatılan görüşmeler Karşılıklı ve Dengeli Kuvvet İndirimi (KDKİ) (Mutual and Balanced Force Reductions-MBFR) üzerine yapıyordu. NATO bu konuda üç temel üzerinde anlaşma istiyordu: 1-Eşitlik: Doğu Avrupa'da hiçbir tarafın bir diğerine üstünlük sağlayabileceği bir durum oluşturulmayacak, 2-İndirim:

Durumun eşitlenmesi maksadıyla Doğu, Batıdan daha fazla indirim yapacak olsa da Batı kendi maliyetlerini azaltmak üzere indirimleri arttırabilecek, 3-Güven: Her iki taraf ta her hangi bir yanıltmaya mahal verilmemesi maksadıyla birbirlerini denetleyebilecekler. Bütün bu istekler AKKA'da karşılanmıştır(Howard, 1984, s.1).

Bu dönem içinde her iki bloğun yeni silah üretimine ihtiyaç ortadan kalkarken ihtiyaç fazlası olarak ortaya çıkan silahlarında da artış gözlenmiştir(GRAFİK 3.4.1.1).

GRAFİK 3.4.1.1 : 1975-95 YILLARI ARASINDA KULLANILMIŞ VE YENİ SOVYET SİLAH SİSTEMLERİNİN İHRACI (Wulf, 1998, s.8)

Soğuk savaş biterken ABD'nin hala dünyanın birçok ülkesinde konvansiyonel birlikleri bulunuyordu(TABLO 3.4.1.1).

TABLO 3.4.1.1 : 1980'LERDE DÜNYADA AMERİKAN ASKERİ VARLIĞI

ÜLKE/BÖLGE	SAYI	AMERİKAN ASKERİ MEVCUDU
Batı ve Güney Avrupa	12	349297
Doğu Asya ve Pasifik	5	129767
Afrika, Yakın Doğu ve Güney Asya	3	14669
Batı Yarımküredeki Diğer Ülkeler	5	18844
TOPLAM	25	512577

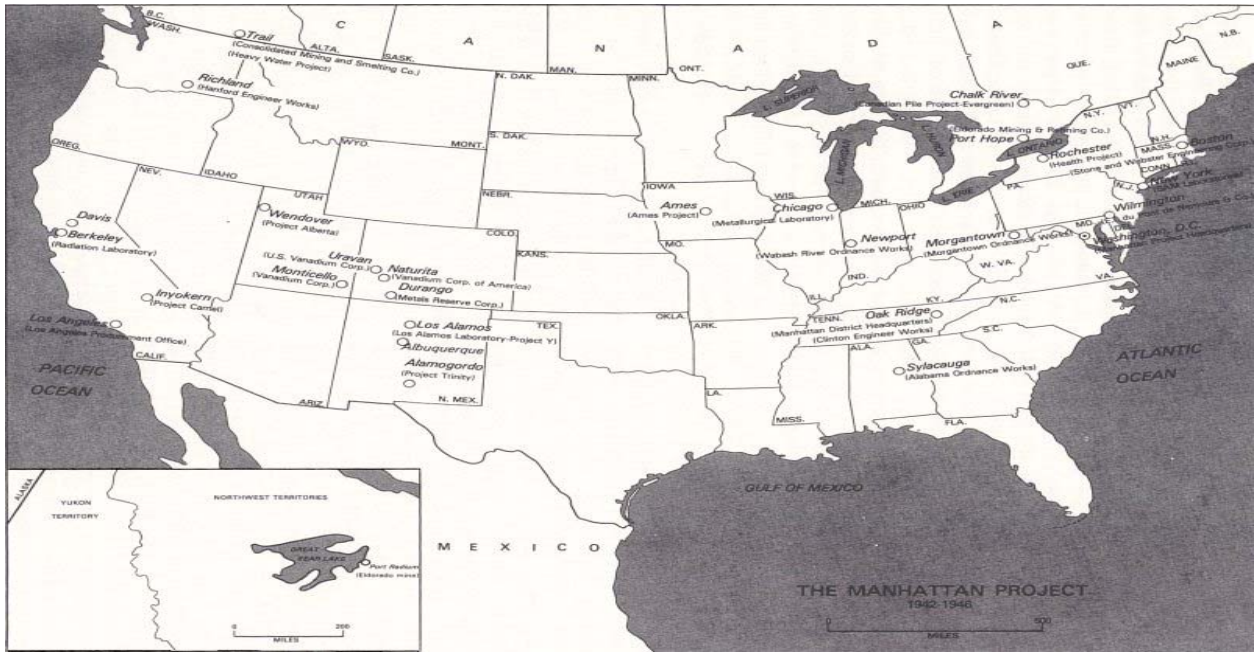
KAYNAK : The Superpowers: Nuclear Weapons and National Security, Mitchell, Greg; Melville, Keith, 1987, <http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/contentdelivery/servlet/ERICServlet?accno=E D292699>, 05 Mayıs 2009

3.4.2. NÜKLEER:

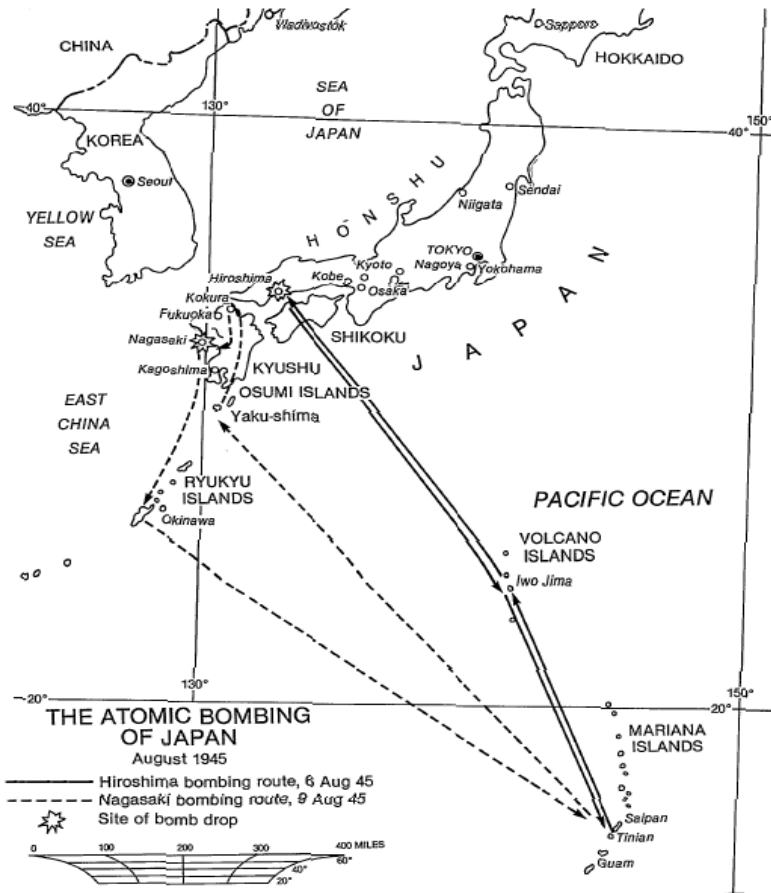
Modern çağın atom bombaları, uzun menzilli uçakları ve dev füzeleri savunma anlayışını kökten değiştirmiş, misilleme kavramı savunma kavramının temelini teşkil etmeye başlamıştı. Savunma namına yapılan araştırmalar sonunda uzayın sınırları zorlanırken insanoğlu kendisini daha güvende hissetmeye başlamamış, aksine ulus devletlerin ortaya çıkışı, nüfus patlamaları, sanayi devrimi ve teknoloji devrimi sonunda “topyekün savaş” (total war) uygulamaları ortaya çıkmıştı (Baldwin, 1948, s.253).

Nükleer silahlar askeri teknolojiye iki eğilimin beraber oluşmasıyla ortaya çıktı; birincisi düşmanı havadan baskı altına alma ve ikincisi de yüksek infilaklı patlayıcıların kullanılması.

1939'da Nazi Almanya'sında fisyonun gerçekleştirilmesinden sonra ABD'de başlatılan ve özellikle de Manhattan Projesi (HARİTA 3.4.2.1) ile sonuçlandırılan nükleer çalışmalar Hiroşima ve Nagazaki'ye (HARİTA 3.4.2.2) atılan ve Japonya'yı savaş dışı bırakan nükleer bombaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

HARİTA 3.4.2.1 MANHATTAN PROJESİ TESİSLERİ(MEDFacilitiesMapLarge.jpg 2.7.2007)

HARİTA 3.4.2.2 : HİROŞİMA VE NAGAZAKİ'YE ATILAN ATOM BOMBALARI

İkinci Dünya Savaşı boyunca ABD, İngiltere, Almanya ve Sovyetler atom bombası çalışmalarına giriştiler. ABD, Temmuz 1945'te New Mexico-Alamogordo'daki başarılı atom bombası denemesinden sonra Hiroşima ve Nagazaki'ye birer atom bombası bırakarak Pasifik'teki savaşın uzamasına engel olmuştu. Savaş biterken tek atom bombası sahibi ülke ABD idi. Truman'ın Japonya'da atom bombasının kullanılmasını istemesinin sebebinin savaş sonrası ortamda ABD'nin Sovyetler üzerindeki etkisini ve pazarlık gücünü arttırmaya yönelik bir girişim olarak değerlendirenler de mevcuttur. Bu tezin savunucuları Sovyetler'in Doğu Avrupa'da seçimlerin yapılması teklifine çok fazla direnç göstermemesi ve Balkanlar'daki Sovyet etkisinin azalmasını da atom bombasının kullanılmasının sonuçları olarak görmekte-dirler. Yine Berlin krizinde Truman nükleer bomba bırakma yeteneği olan B-52 bombardıman uçaklarını bölgeye göndererek Sovyetler'e gerektiğinde kullanacağı mesajını vermişti.

Savaş sonrası yıllarında ABD'nin nükleer tekeli fazla uzun sürmedi; Sovyetler 1949'da, İngiltere 1952'de, Fransa 1960'da ve Çin 1964'te atom bombalarını başarıyla test ettiler.

1953'te General Talenskii, tarafından ortaya atılan yeni askeri düşünce tarzı ile Stalin'in askeri dogması terk edildi. Talenskii, Stalin'in "sürekli işleyen unsurları"nın bir tabu şeklinde kabulünü reddetmiş, savaşın Sovyetler tarafından kesin olarak kazanılmasına değil her iki tarafın harp prensipleri açısından değerlendirilmesine odaklanılması gerektiğini ileri sürmüştür. Onun bu düşüncelerinin bilimsel olmadığı ve Marksizm karşıtı olduğu gerekçeleriyle Sovyet ordusu tarafından kabulüne karşı çıkanlar da vardı ancak neticede Talenskii'nin fikirleri geniş bir destek buldu. Bu görüşlerin kabulü ancak 1955'te Malenkov ve Kruşçev'in artık Sovyetler'in nükleer bir savaşa hazırlıklı olması gerektiğini kabul etmesiyle gerçekleşti. Kruşçev, her iki tarafta nükleer silah olması durumunda her sorunun barış görüşmeleriyle sonuçlanacağına inanan Malenkov'un aksine Sovyetler'in savaştan kaçınabilmesi için karşı tarafın olumlu davranacağı öngörüsünü reddederek kendi nükleer kapasitesini geliştirmesini 1956'daki 20. Parti Kongresi'nde yaptığı "kaçınılmaz savaş" formülü ile savundu. ABD, 1954'te Sovyetler'e nükleer hava üstünlüğü sağladığından herhangi

bir işgal girişimine bu yolla müdahale edeceği tehdidinde bulunmuştu(Dinerstein, 1958, ss.244-248). Sovyet askeri düşüncesindeki nükleer meyilli fikirlerin belirmesi de bu döneme rastlar. Bu dönemde Sovyet askeri düşüncesi, ABD'nin misilleme kabiliyetini ortadan kaldırabilme kabiliyeti üzerinde de büyük bir önemle durmuştur. Savunma Bakanlığı görevinden 1955'te alınan Malenkov'un savunduğu "öncelikle caydırıcılığa güvenme" konseptinin gereği olarak nükleer silahlanmaya milyarlarca dolar harcanmıştır.

2. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra 1947'de Avrupa'daki birliklerinin hareketliliğine son veren ABD, henüz hareketli olan büyük Sovyet birliklerine karşı nükleer silahlara bağımlı hale gelmişti. Nükleer bombaların yerleştirilmesi Sovyet stratejik güçlerinin de hızla oluşmasına yol açtı. Aynı şekilde taktik sahada da ABD ve NATO'ya ait yer ve taktik hava kuvvetlerinin nükleer donanımlı hale gelmesi 1950 ve 60'larda mümkün oldu(Kaysen, 1991, s.97).

1952'de Hiroşima'dakinden 700 kat daha etkili olan termonükleer silah (hidrojen bombası) yine ABD tarafından üretildi. General MacArthur'un Kore Savaşı'nda nükleer güç kullanma teklifi Eisenhower ve Truman tarafından reddedildi. Sovyetler ise ilk kez 1955'te nükleer test yaptı ve hemen sonra 1957'de ilk Kıtalararası Balistik Füze (ICBM)'yi envanterine kattı. ABD ise bunun için iki yıl daha çalışmak zorundaydı. Sovyetler'in Sputnik uydusunu fırlatması nükleer mücadelede bir dönüm noktası teşkil etti çünkü artık nükleer etki dünya çapında etkin olarak kullanılabilirdi. Öte yandan 1960'a kadar denizler de nükleer füze taşıyabilen, nükleer güçle çalışan denizaltılara kavuşmuştu.

İşte bu yoğun nükleer yarış döneminin ardından iki süper gücü savaşın eşiğine getiren Küba füze krizi nükleer silahların kullanılabilirdiği bir savaşın ihtimal dâhilinde olduğunu gösterdi. Nükleer silahların varlığı paradoksal sonuçlar da doğurdu. Sahip oldukları büyük güç Soğuk Savaşın Sıcak Savaşa dönüşmesine engel oldu. Bir taraftan her iki süpergücü kesin sonuçlu bir çatışmaya girmekten alıkoyarken diğer taraftan Asya, Afrika ve Ortadoğu'da sınırlı savaflara girmeleri konusunda cesaretlendirdi(Leffier, 2005, s 69).

Öte yandan uzayda devam eden yarış, nükleer sorunla bileşince tehlikeli bir hal aldı. Küba füze krizinin hemen ardından 1963'te Sınırlı Test Yasağı ve 1967'de ise 96 ülke tarafından kabul edilen Dış Uzay Anlaşması ile dünya yörüngesine, aya veya uzayın diğer parçalarına kitle imha silahları/nükleer silahlar ile askeri maksatlı üslerin yerleştirilmesi tamamen yasaklandı.

Nükleer korku bir taraftan da iki devî anlaşma masasına oturttu. 1968'de nükleer teknolojinin transferini engelleme amacını içeren Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması (NSYÖA) (Nuclear Non-Proliferation Treaty-NPT) imzalandı(EK-4).

Artık girilmeye başlanan Yumuşama (Détente) dönemi ile beraber nükleer alanda da karşılıklı görüşmelerin ortaya çıktığı görülmüştür. 1969'da Helsinki'de başlayan görüşmeler 1971'de balistik füze fırlatıcılarının (ballistic missile launchers) sayısını sabitleyen SALT I (Strategic Arms Limitation Treaty) ile 1972'de stratejik anti-balistik füzelerin konuşlandırılmasını engelleyen ve en fazla 100 adet önleyiciyi (interceptor) içeren tek bir anti-balistik füze sistemine müsaade eden ABM (Anti-Ballistic Missile) anlaşmalarıyla neticelenmiştir. 1972'den 1979'a kadar devam eden görüşmeler neticesinde ise dağıtım araçlarının sayısını 2250'e indirilmesini öngören SALT II imza edildi ancak Sovyetler'in 1979'da Afganistan'a girmesinin de etkisiyle bu anlaşma uygulanamadı.

Soğuk Savaş'ın son on yılına girilirken Reagan döneminde gündeme alınan Stratejik Savunma İnisiyatifi (Strategic Defense Initiative-SDI) ile yeni çalışmalar başlatılmış olsa da, Yıldız Savaşları olarak da adlandırılan bu projenin hız kazanmak için George W. Bush dönemini beklemesi gerekecekti.

3.5. SSCB'NİN DAĞILMA SÜRECİ

3.5.1. İKTİSADİ SÜREÇ

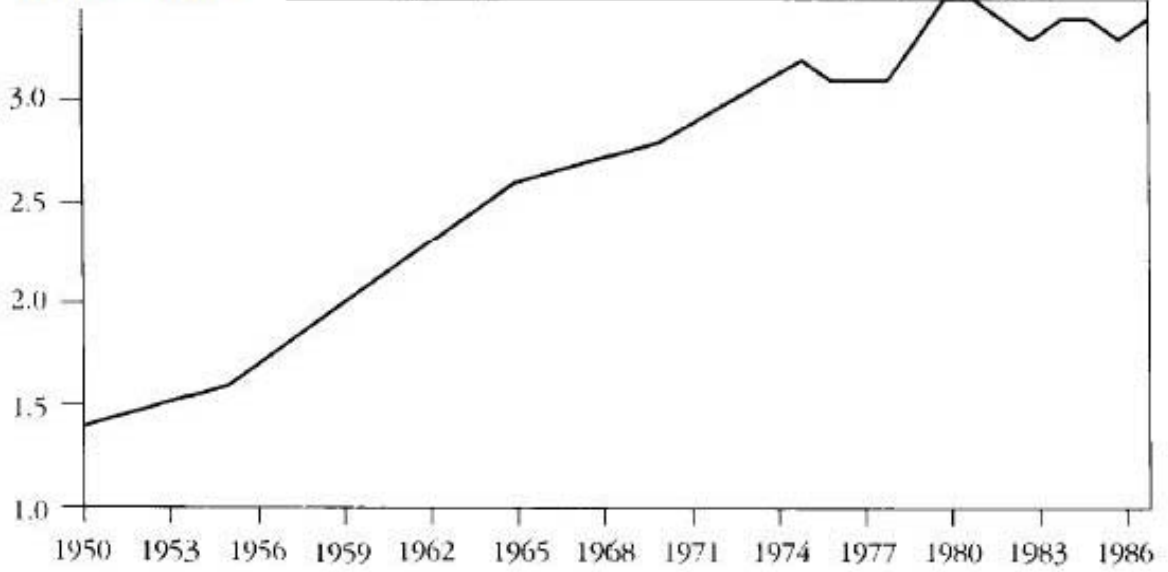
Batı, Sovyetler Birliği'nin çöküşünde tek başına doğrudan etkili olmamıştır. Birincisi, Sovyetlerin çöküşü birçok eşzamanlı baskının sonucudur. Tek bir sebeple açıklanamaz. İkincisi eğer Sovyetler'in çöküşü tek bir sebebe bağlanmak istenirse bu,

zayıf ve başarısız iç ekonomik sistem olacaktır. Her ne kadar Batı, bu sistem üzerinde baskı kurmuş olsa da Sovyet ekonomisinin sorunları Stalinist büyüme modelinden kaynaklanmıştır. Üçüncüsü eğer Sovyetlerin çöküşünde bir Batı etkisinden söz etmek gerekirse bu etki daha çok içerdeki durumun müsait olmasıyla ortaya çıkmıştır. Batılı hükümetler sadece Gorbaçov'un seçeneklerini değil aynı zamanda 1980'lerin sonunda Sovyetler'de mevcut olan politik oyuncuların davranışlarını da etkileyecek olan bazı kısıtlamalar getirerek yeni fırsatları ortaya koymuşlardır. Yani; Batı, Sovyetler Birliği'nin çöküşüne tek başına sebep olmamakla beraber sınırlı ve özel bazı yollara destek vererek bu çöküşte rol oynamıştır.

Burada karşımıza iki sorun çıkmaktadır; Birincisi, Batının uzun vadeli negatif çevreleme ve izolasyon politikaları sosyal sistemi zayıflatan kısıtlamalara yol açmış mıdır? Yoksa aksine batının pozitif yumuşama (detant) politikası, Doğu politikası (ostpolitik) ve Helsinki süreci Sovyet reformu için fırsat ve teşvikler ortaya çıkarmış mıdır? İkincisi Batının 1980'lerde ekonomik reform siyasi değişimi Üçüncü Dünya ve Doğu Avrupa'dan çekilmek sorunlarıyla ilgilenmek zorunda kalan Sovyet liderleri etkileyip etkilemediğidir. Jimmy Carter tarafından devam ettirilen yüksek savunma harcamaları, Reagan Doktrini ile ABD'nin Üçüncü Dünya'da (Afganistan, Nikaragua, Angola) giriştiği karşı hareketler, Reagan tarafından 1983'te ortaya konan stratejik savunma insiyatifi (SSİ) (Strategic Defense Initiative-SDI), orta menzil nükleer güçlerinin 1980'lerin ortalarında konuşlandırılması, Baltık ülkelerinde Sovyet hukukunu tanımayı reddetme ve Sovyetler Birliği bünyesinde insan hakları sorunlarını dile getirmesi Sovyet liderliğinin seçimlerini etkilemiş midir? Bunlar Gorbaçov'un Komünist Parti Genel Sekreterliğine seçilmesi ve Gorbaçov'un daha sonraki kararlarına etki etmiş midir?

Gorbaçov, "savunma harcamalarının ekonomimize getirdiği yükü biliyoruz. Ancak ben genel sekreterlik görevine geldiğimde ülkenin askerileşmesinin gerçek boyutlarını görebildim. Askeri harcamalar devlet bütçesinin %16'sını değil %40'ını oluşturuyordu ve bu da GSMH'nin %6'sı değil %20'sine tekabül ediyordu. 25 milyar rublelik toplam bilimsel çalışma harcamalarının 20 milyarlık kısmı askeri teknoloji Ar-Ge faaliyetine ayrılmıştı" sözleriyle savunma harcamalarının gerçek boyutlarını açıklamıştır(GRAFİK 3.5.1.1).

**AR-GE HARCAMASI
(GAYRİ SAFİ YURT İÇİ
HASILAYA % ORANI)**

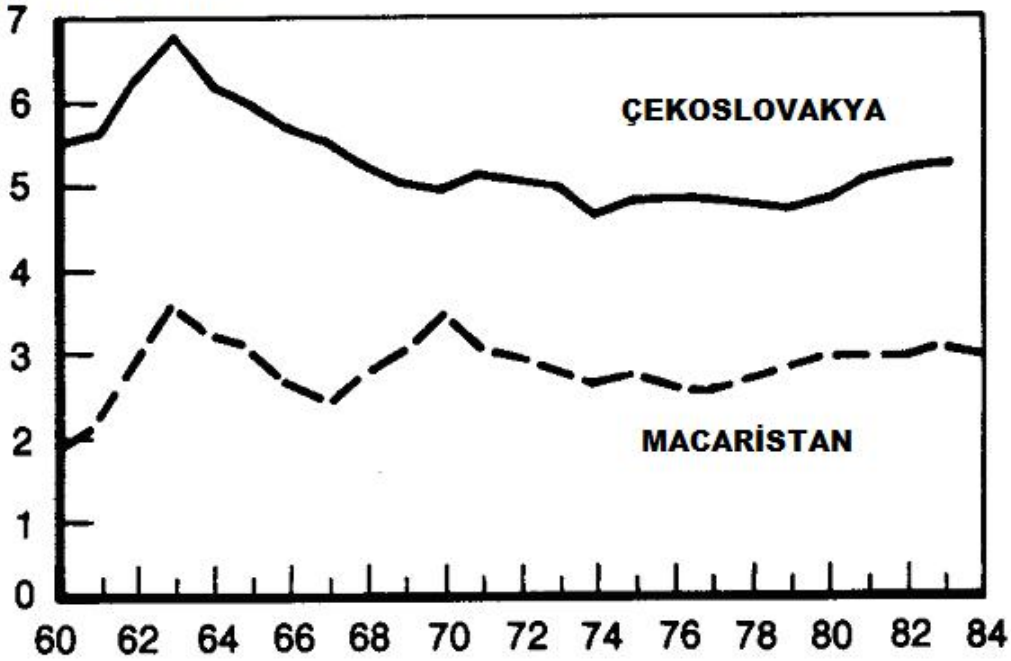
GRAFİK 3.5.1.1 : 1950-87 ARASINDA SSCB'NİN AR-GE HARCAMALARI (William Easterly, s.349).

Reagan yönetiminin ortaya attığı SDI (Strategic Defense Initiative) sonucunda Sovyet askeri sisteminin verdiği tepki de 1986'dan itibaren Sovyet askeri harcamalarında ayrı bir artış etkisi ortaya çıkarmıştır(Schweizer, 1994, s.49).

Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (KEYK) (Council for Mutual Economic Assistance-CMEA) kapsamında yapılan harcamaların birinci bölümü Batı Avrupa ülkeleri (Polonya, Macaristan, Doğu Almanya, Çekoslovakya, Romanya, Bulgaristan) ile Afganistan; ikinci bölümü ise Küba, Vietnam, Angola, Güney Yeman, Etiyopya, Suriye, Nikaragua, Libya ve Kuzey Kore'ye aktarılıyordu. Ayrıca Sovyet etkinlik alanı oluşturmak istenen Hindistan ile istikrarsızlık ortamı oluşturulmak istenen Türkiye'de de bazı harcamalar yapılıyordu(GRAFİK 3.5.1.1) (Wolf, 1983, ss. 4-5).

1970'lerde başlayan Yumuşama döneminin de Doğu Avrupa'daki askeri harcamaların artmasını engellemediği görülmüştür(GRAFİK 3.5.1.2) (Keith Crane,1987, s.1).

MİLYAR DOLAR

GRAFİK 3.5.1.2 : SOVYETLER'İN ÇEKOSLOVAKYA VE MACARİSTAN HARCAMALARI (1960-84 DÖNEMİ) (Rand,1998)

Sovyetler'de ilk kez 1988'de bir sonraki yılın 790 milyar dolarlık bütçe planmasında 58 milyar dolarlık bir açığın öngörüldüğü Maliye Bakanı Boris I. Gostev tarafından açıklanmıştı. Açığın nedeni olarak sanayi ve tarım sektörlerinin iyi yönetilmemesi gösterilmişti(Keller, 1998).

Uluslararası finans piyasasında ise Sovyetler'in aldığı kredilerin nerede kullanıldığına dair net bilgiler de mevcut değildi(Wolf, 1987, s.1).

Sovyet ekonomisini zora sokan bir diğer sebep de petrol krizi idi. Sovyetler'de her sektörün büyüdüğünü göstermek maksadıyla ekonomik göstergelerde bazı düzeltmeler yapılırken bu verilerde kesin doğruluk aranmaz. Bu yüzden petrol ile ilgili istatistikleri ekonomik büyüme ile ilişkilendirmek pek de mümkün değildir. Buna rağmen CIA'e göre 1960 ile 1975 arasında Sovyetler'de petrol üretimi yıllık %8 artarken yıllık tüketim %7 artmıştır. Bu dönem içindeki Sovyetler'in yıllık ekonomik büyümesi ise %6 civarında gerçekleşmiştir. 1975-80 arası dönemde yıllık tüketim %4'ü geçmezken üretim %3,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönem içindeki yıllık büyüme ise sadece %2,6'dır. 1980'den 85'e kadar üretimde küçük bir düşüş yaşanırken tüketim oranı değişmemiştir. Bu dönemdeki yıllık büyüme %1,8'dir.

Sonuçta 1988-1992 arasında petrol tüketimi gibi petrol üretimi de çökmüştür. Bu dönemde Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği ile Eski Sovyetler Birliği'nde ciddi bir ekonomik çöküş gerçekleşmiştir(Soviet Economic..., 2009, s.1).

3.5.2. SİYASİ SÜREÇ

1940'ların ortalarından 1980'lere kadarki Batı politikası Sovyetler'i çevrelemeye yöneliktir. Bunun ana fikri Sovyetler'le Batının menfaatlerinin sürekli çatışma halinde olduğu ve birbiriyle uyuşmadığıdır. Eğer kontrol altına alınmazsa Sovyetler doğrudan veya dolaylı olarak dünyayı saracaktır. Doğu Avrupa Sovyet egemenliğine girdikten sonra öncelikle Batı Avrupa üzerine yoğunlaşan çevreleme politikası Kore Savaşına müdahale, Güneydoğu Asya'ya ABD müdahalesi ve ABD'nin Latin Amerika, Afrika, Ortadoğu ve Güney Asya ile işbirliği ve güvenlik ilişkilerine girmesi ile beraber küresel bir politika haline gelmiştir. Çevreleme öncelikle askeri bir hüviyeteydi ancak bu tek araç değildi. Çevreleme ABD nükleer ve konvansiyonel askeri kabiliyetinin caydırıcılığı üzerine kurulmuş olsa da siyasi araçlar (Sovyet karşıtı rejimlere destek olma, halk diplomasisi) ve ekonomik vasıtalar (stratejik ambargolar, ihraç kontrolleri ve SSCB'nin büyük uluslararası ekonomik teşkilatların dışında tutulması) ile de desteklenmiştir.

Soğuk Savaş, Amerikan ve Sovyet dış politikalarını 40 yıl boyunca tepeden yönetti. Bütün bu süre boyunca ABD, Sovyetlerin dünyanın geri kalanıyla olan ilişkilerini etkilemeye çalıştı. Bunun ilk sonuçları Mikhail Gorbaçov döneminde görülmeye başlandı. Sovyetler ilk kez batının bakış açısına dayanan bir reform programı uygulamaya başladı(Andelbaum, 1989, s.16).

Reagan yönetime geldikten sonra Sovyet sisteminin en zayıf taraflarını hedef almaya başladı. 1983'te imzaladığı NSDD-75 (National Security Decision Directive) ile ABD'nin artık Sovyet davranışlarıyla değil Sovyet sistemiyle mücadele etmesi gerektiğini ortaya koydu. Komünist regimleri 'şeytan' olarak, Sovyetler'i de 'şeytan imparatorluğu' olarak niteleyerek onları olağan olmaktan çıkardı(Schweizer, 1994, s.46).

1985'te Cenevre'de gerçekleşen Reagen-Gorbaçov görüşmesinde Gorbaçov'un güvenilirliğinin görülmesi ve nükleer silahların artık birer tehdit unsuru olmaktan çıkarılması gibi olumlu sonuçlarla beraber Soğuk Savaş'ın bitirilmesine yönelik bir hava oluşmuş, 1986'daki Reykyavik görüşmesinde ise Cenevre'de sağlanan ilerlemeye bir ilave yapılamamakla birlikte 1987'de INF(Intermediate-range Nuclear Forces) anlaşmasının imzalanması sağlandı. Bu anlaşmanın diğer silahların kontrolü/silahsızlanma anlaşmalarından farkı bir sınıftaki bütün silahların ortadan kaldırılmasını öngörmesiydi. Bu anlaşma bir bakıma artık savunma anlayışını öne çıkaran Sovyet askeri doktrininin de tabii bir sonucuydu. Oluşan bu güven ortamı Bush döneminde Soğuk Savaş'ın resmen sona ermesine zemin hazırlayacaktı.

Bush, 12 Mayıs 1989'da Texas A&M üniversitesinde yaptığı konuşmada “ tarihi savaş sonrası mücadelesinin sonuna gelmiş bulunuyoruz. İki seçenek var: birisi zorbalık ve çatışma diğeri ise demokrasi ve özgürlük. ABD-Sovyet ilişkileri yeni bir döneme giriyor. Şimdi çevreleme politikasını terkedip 1990'ların tüm dünya ve Sovyetler'in kendisini etkileyecek olan yeni politikalarına bakmalıyız. Şimdi ABD'nin Sovyet yayılcılığını çevreleme politikasından çok daha önemli amaçları vardır. Artık Sovyetler'in dünya topluluğuna üyeliğini hedefliyoruz. En sonunda Sovyetler de yeniden dünya düzeninin bir parçası olabilecektir.” demişti(Mueller, 2004, s.617).

17 Ağustos 1991 günü Gorbaçov'un politikalarına muhalefet eden Sovyet Komünist Partisi, Sovyet ordusu ve KGB, darbe girişiminde bulundu. Yeltsin'in liderlik ettiği toplumsal direniş bu girişimi başarısızlığa uğrattı. Darbeye öncülük edenler yakalanıp hapse gönderildi ve Sovyetler'de reform süreci devam ederken çözülme emareleri de giderek arttı. Aynı yılın 25 Aralık'ında ise Sovyetler Birliği resmen parçalandı(Cox, Şubat 1996, s.230).

Herkesin de farkına vardığı gibi Birleşik Devletler, 19ncu yy Britanya İmparatorluğu da dâhil tarihte benzeri görülmemiş bir küresel egemenlik konumu üzerine kurulmuştur. Sovyetler Birliği'nin çöküşü Amerikan gücünü küresel ölçekte zorlayacak bir rakibin ortadan kalkmasına yol açmıştır. Çin ekonomisi hala büyüyordu ancak Tayvan sorunu idare edilebildiği sürece herhangi bir çatışma riski muhtemel değildi. Her durumda ABD'nin deniz ve havadaki teknolojik üstünlüğü Tayvan'ın güvenliğini tahmin edilebilir bir geleceğe kadar garanti ediyordu. Hem Çin'in kısıtlı bir

bölgesel egemenliğin ötesini hedeflemesi düşünülemezdi ki bu ayrıca başta Japonya olmak üzere birçok devletin tepkisiyle dengelenebilirdi(Lieven, 2002, s.246).

4. SOĞUK SAVAŞIN SONRASI YENİ DÜNYA DÜZENİ

Hem Rusya hem de Birleşik Devletler tarihsel olarak toplumları için küresel bir yetenek sergilemişlerdir. Ancak Amerika'nın idealizmi özgürlük kavramından çıkarılırken, Rusya'nın idealizmi paylaşılmış bir ızdırap ve ortak yetkiye boyun eğme duygusundan gelişmiştir(Kissinger, 2002, s.62). 2. Dünya Savaşını takip eden on yıllar sonrasında ABD ve Sovyetler arasında ortaklık anlayışı siyasi istikrar için bir önşart haline gelmişti. NATO ile Varşova Paktı arasında kaba bir güç dengesi devam edegeldi. Berlin duvarı yıkıldığında ve Sovyetlerle Doğu Avrupa'da komünizm çöküşe geçtiğinde Avrupa'da 20. yüzyılın en uzun dönemi sona ermişti. O zamana kadar Batı Avrupa, Sovyet askeri tehdidinden ABD şemsiyesi sayesinde korunabilmişti. Güç dengesi üzerindeki bu istikrarın yerine yeni bir uluslararası güvenlik sistemi veya düzeni konulmadı. Soğuk Savaş'ın yerini menfaatler dengesine ve uluslararası ilişkilerin ahenkli gelişimine dayanan bir barış almadı; aksine yeni bir dünya düzensizliği bu işlevi gördü(Ginsburgs, 1993, s.5). Gorbaçov'dan hemen sonra Başkan Bush yeni dünya düzeni/düzensizliği ile ilgili konuşmaya başladı. BM teşkilatı gibi bir fırsatı da bu düzen kurma sürecinde kullanmaktan geri durmadı. Bush'un düşünceleri de Gorbaçov'ununki gibi çok geneldi. Bir tanesi hariç. Gorbaçov Sovyetler'i hala geleceğin dünya düzeninin vazgeçilmez bir parçası olarak görürken Bush, Sovyetler'i veya onun halefi Rusya'yı siyasi haritadan tamamen silmişti(Ginsburgs, 1993, s.6).

Böylece 1991 sonlarında geleceğin Amerikan rüyalarının gerçekleşmesine izin vereceği ortaya çıktı. Zaten 1989'da merkezi Avrupa, Sovyet egemenliği ve komünist yönetimden kurtulmuştu. Yıkılmadan önce Sovyetler Birliği, Latin Amerika, Afrika, Asya ve Ortadoğu'nun büyük kısmındaki jeopolitik konumlarını ve Amerikan karşıtı devrim hareketlerine olan desteğini yitirmişti. Sadece Amerikan topraklarına değil Latin Amerika'daki Amerikan etki sahasına da herhangi bir tehdit oluşması görünür gelecekte mümkün değildi. Süpergüç bir destekçisini yitiren aşırılık yanlısı Arap devletleri de İsrail'e tehdit olmayı bir kenara bırakmışlardı(Lieven, 2002, s.245). Artık

yeni bir dönem başlamıştı. Sovyetlerin çekildiği coğrafyalarda oluşan siyasi istikrarsızlıklar yeni sorunlar olarak ortaya çıkmıştı.

1992 Haziranı'nın 16'sında ABD'yi ziyaret eden Boris Yeltsin, Washington'daki Hava ve Uzay Müzesinin girişinde bulunan Amerikan Pershing-II Füzesi ile Rus SS-20'sine² (EK-5) bakmıştı. Bunların bir dehşet döneminin sembolleri olarak anıldığının farkındaydı. Bu ziyaretin kapalı görüşmelerinde Bush ve Yeltsin, Balkanlarda, Güney Kafkasya'da ve Orta Doğu'da bölgesel güvenliği (regional security) nasıl sağlayabileceklerini konuştular(Economist, 1992, s.23).

Yine 1992 Haziran'ında Münih'te toplanan G-7 Zirvesi'nde ise Sovyet coğrafyasındaki yeni devletlerin ekonomik olarak desteklenerek serbest piyasa düzenine geçmelerinin sağlanması, Bosna-Hersek'e deniz yoluyla yapılan insani yardıma devam edilmesi, Sırbistan-Karadağ'a BM yaptırımlarına uyması için baskı yapılması, nükleer silah transferinin engellenmesi, Sovyet yapımı nükleer santrallerin kontrolünün sağlanması, Orta ve Doğu Avrupa'ya sanayilerini geliştirmeleri için destek verilmesi ve AGİT'in çatışmaları önleme kabiliyetinin korunması konuları ele alınmıştır(Economic..., 1992, s.11).

Soğuk savaş sonrasında ABD-Rusya arasındaki ilişkilerin tonunu ve mesafesini 2001 Eylül'üne kadar, iki ülkenin Orta Asya ve Kafkasya'daki gelişmeleri değerlendirilme biçimleri; Irak ve İran'a yönelik politikaları; enerji hatlarına yönelik tutumları; silahsızlanma konusundaki tavırları; Rusya'daki iç siyasi ve ekonomik gelişmeler; Rusya-NATO ve Rusya-AB ilişkileri ve ABD'nin Çeçenistan tutumundaki değişimler etkileyebilmiştir(Beriş, 2002, s.22).

1990'ların ortalarında Avrupa'daki birliklerini geri çeken ve birleşik bir Almanya'nın NATO üyeliğini kabullenen Sovyetler uluslararası politikada bir tehdit unsuru olarak anılmamaya başladı. Bu aynı zamanda yaklaşık iki neslin oluşturduğu Amerikan dış politika anlayışının da yenilenme ihtiyacını ortaya çıkardı(Dean, 1991, s.33).

² Pershing-II ve SS-20 füzeleri sınıflarındaki en tehlikeli füzeler olarak değerlendirildiğinden Aralık 1987'de INF anlaşması ile yasaklanmıştır.

5. SOĞUK SAVAŞ SONRASI RF POLİTİKALARI

5.1. YENİ DÜNYAYA ENTEGRASYON ÇABALARI

5.1.1. SİYASİ ÇABALAR

Rusya'nın dünyadaki yeri konusunda her zaman üç düşünce akımı söz konusu olmuştur: Birincisi Batı'ya ve Avrupa'ya yakınlaşmayı, ikincisi Batı ile güçlü ilişkiler kurmak yerine "Asya alternatifi"ne yönelmeyi; üçüncüsü ise, bir taraftan Rus kimliğini korurken bir taraftan da Batı ve Doğu ile dengeli ilişkiler kurarak her iki avantajdan da yararlanmayı savunmuştur. Politik açıdan değerlendirilirse, bu üç tutum sırasıyla, liberallerin, aşırı milliyetçilerin ve ılımlı milliyetçilerin görüşlerini yansıtmaktadır. NATO'nun genişlemesi konusundaki farklı politik güçlerin tutumları bu çerçevede içerisinde değerlendirilmelidir. Batı yanlıları Batı ile başarılı ilişkiler kurmanın iç politika ve ekonomide liberal reform sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğu görüşündedirler. Rusya'nın Batılı ekonomik ve politik kuruluşlarla (G-7, Avrupa Birliği, NATO) bütünleşmesini istemekte ve NATO'nun genişlemesini Avrupa entegrasyonu için mantıklı bir adım olarak görmektedir. Batı karşıtları ise, Batı'nın gelişme modelini reddederek ve Rusya'nın dünyadaki özel misyonunu vurgulayarak "Büyük Rusya" tablosunu yeniden canlandırmak istemektedir. Rusya'nın Barış İçin Ortaklık (BiO) (PfP-Peace for Partnership) programına katılımını ülke çıkarlarına ihanet, NATO'nun doğuya doğru genişlemesini ise Batı'daki Rusya karşıtlarının bir oyunu olarak görmektedirler. Rusya'nın Batılı kuruluşlara entegrasyonunu amaçlayan dış politikanın Rusya'yı ikinci sınıf bir ülke haline getirdiğini ve ülkenin haysiyetini rencide ettiğini savunmaktadırlar(Caşın, 2002, s.308).

Batıcılık ve Milli Demokratizm, Rusya'nın karşılıklı güvenlik ekolüne aittir. Her iki gelenek te Gorbaçov'un Rusya'da 1987-1990 arası etkili olan Yeni Düşünüş Tarzı'ndan kaynaklanmıştır. Bu dünya görüşüyle bağlantılı olarak, "insanlığın ortak değerleri", "küresel sorunlar" ve "karşılıklı bağımlılık" kavramlarını ön plana çıkaran ve önceliği uluslararası işbirliğine veren yeni bir milli güvenlik anlayışı ortaya çıkmıştır. Gorbaçov özellikle Rus-Amerikan ilişkilerinde bir tarafın güvenlik sorunları olduğunda bunun diğer tarafa da aynen yansıdığını ortaya koymuştur. Devasa nükleer mühimmatların ve karşılıklı yıkım riskinin varlığı gibi sebeplerin yanında artan

ekonomik karşılıklı bağımlılık da karşılıklı güvenlik anlayışının takip edilmesini zorunlu kılmıştır.

Boris Yeltsin ve Kozirev de bu yönde düşünmekte ve batılı ülkelerin Rusya'nın tabii müttefikleri olduğunu ifade etmekteydiler. Rusya'nın sorunları genellikle içerdeydi. Bu iç sorunlarla mücadele için yeni bir ekonomi ve demokratik siyasi sistem kurmak gerekiyordu. Bu da Batıyla işbirliğini gerektiriyordu(Tsygankov, 2004, ss.45-46).

Devletçilik ve Yeni Komünizm, "güç dengesi" veya "görece güvenlik" düşüncesinin temsilcileridir. Batılı realistler gibi Rus Devletçileri ve Milli Komünistleri "iyi vatandaş"tan çok "büyük güç" kimliğine rağbet ediyorlardı, çünkü uluslararası işbirliğini dünya politikasının tabiatının belirlediğine inanıyorlardı. Onlara göre güvenlik, işbirliğinden değil, dengelemeden kaynaklanıyordu; kolektif çabalardan çok devletin kendi gücüne dayanıyordu; güvenliğin temel hedefi ise güç dengesi ve jeopolitik istikrarın dönüşüm namına bozulması değil bunların varlığının devam ettirilmesiydi. Güç dengesine odaklanma Rusya'da Sovyet öncesi döneme kadar uzanmaktadır. Aslında Rusya her zaman için dış politikasında yayılma kadar dengelemenin de unsurlarını barındırmıştır(Tsygankov, 2004, ss.46-47). Bu neo-emperyalizmin en önemli isimlerinin başında Liberal Demokrat Parti lideri Vladimir Jirinovski gelmektedir(Larrabe, 2003, s.117).

Avrasyacılar, Rusya'yı ve dünyayı, kar ve denize dayanan güçler arasındaki klasik jeopolitik ve jeopolitik mücadele anlayışıyla görürler. Birçok Devletçi ve Milli Komünist gibi görece güvenlik düşüncesini benimserler. Öte yandan bu tartışma çizgisini aşırıya taşırlar ve Rusya'nın güvenliğini en üst seviyeye çıkarmak için geniş bir dış yayılmayı savunurlar. Genişleme ihtiyacı soğuk savaşın bitişinin yarattığı jeopolitik vakum teorisiyle izah edilmektedir. Avrasyacıların tarihi temasları Lenin-Troçki ikilisinin dünya devrimi çağrısına kadar dayandırılabilir. Bu ekol köklerini hem batıdan hem de içerden alır. Politik sahnede aşırı sağda yer alırlar. Kültürel, dini ve sosyal istikrar gibi muhafazakâr inançlara sahip "güç dengesi" savunucularının tersine Yayılmacılar, muhafazakârlığın yeterli olmadığını ve muhafazakâr devrimin savunulması gerektiğine inanırlar(Tsygankov, 2004, s.48).

Avrasyacılar, yeni demokrasinin yeni bir başkenti olmalı diyerek başkentin Uralların doğusuna taşınması gerektiğini düşünüyorlardı. Onlara göre Doğu Avrupa'da elde edilemeyen kalıcılık Orta Asya'da sağlanabilirdi(Billington, 2004, s.112).

Soğuk Savaş sonrasında Rus dış ve güvenlik politikasını temel olarak şu ilkeler şekillendirmişti:

- Rusya'nın toprak bütünlüğünü korumak
- Yakın çevredeki Rus azınlıklarının korunması
- Uluslararası teşkilatlarda yer almak
- Ekonomik reformlar için Batıdan olabildiğince destek almak
- Diğer büyük güçlere özellikle ABD'ye karşı denge politikası yürütmek (Kipp, 1999, s.53).

Böylece Sovyetlerin çöküşüyle Rus algılayışında da değişiklikler yaşandı. ABD, küresel düzen ve istikrar araştırmalarıyla uğraşırken Rusya, bölgesel ve iç sorunlarına çözüm üretme derdine düşmüştü. Rusya'nın iç gündemi Perestroyka ve Sovyet sonrası reformlarla tamamen değişmişti. 1990'ların ortasında gündeme Batının ve onun Rus reform ve dış politikasındaki yerinin eleştirisi hâkimdi. Sovyetlerin çöküşü, şok terapisindeki başarısızlık ve NATO'nun Rus sınırlarına doğru genişleme çabaları gibi olaylar dizisi Rus halkının bilinçaltında derin kırıklara sebep oldu. Gorbaçov yönetiminde görüş birliği sağlayan toplum 1990'ların ortalarında önemli siyasi konularda uzlaşmadan yoksun kalmıştı. Bazı sosyal grupların iyimser bakışlarına rağmen iç reformlar ve dış dünyaya dönük umutlu durumdan, kötümser ve şüpheli duruma doğru genel bir gidiş inkâr edilemezdi. Liberal reformlara yönelik sosyal destekteki düşüş 1993 Aralık ve 1995 parlamento seçimlerinde milliyetçi ve komünist güçlerin çoğunluğu sağlamalarıyla kesin olarak görüldü. Rusya dünya medeniyetine nasıl katılıma tartışmasından jeopolitik kimlik ve milli menfaatlerine yönelik tartışmalara kaydı(Tsygankov, 2004, s.89).

1991 ve 1995 yıllarında yapılan iki kamuoyu araştırmasının farklılaşan sonuçları geçiş sürecinin Atlantikçilere ve Atlantikçilerin yönelişlerine ilişkin halk desteğinin azaldığını göstermektedir. 1991 yılında Ruslar'ın %34'ü yabancı sermayeye karşıyken, bu oran 1995

yılında %59'a yükselmiştir. Ayrıca, 1991 ve 1995 yılları arasında ABD'nin Rusya'nın zayıflığını kendi avantajına kullanacağına inananların sayısı da %51'den %71'e çıkmıştır. Bu sonuçlar, kamuoyunda liberal görüşlerin puan kaybını ortaya koymaktadır. Kamuoyundaki bu değişim yönetime de yansımış ve sonuçta reformistler/Atlantikçiler, ancak 1993'e kadar Rus siyasi yaşamında etkin olabilmişlerdir(Dağı, 2002, s.147). Rus kamuoyundaki bu fikir değişikliği Yeltsin'i, Atlantikçi dışişleri bakanı Kozirev'in yerine Avrasyacı Primakov'u atamak zorunda bırakmıştır.

Soğuk Savaş sonrasında Rusya, ilk zamanlardaki Batıyla işbirliğine dönük araçların birleşimine (özellikle ekonomik) yönelik Batı-öncelikli dış politikasını terketmiş ve Rusya'yı, farklı çıkar alanlarında öne çıkararak yeniden süper güç yapacak çabalara da girişmiştir(Economist Intelligence, 2005, s.1).

Nisan 1992 gibi erken bir tarihte Başkan Yeltsin açıkça şunu ifade etmişti: "Tarihi, dünyadaki yeri ve maddi-manevi potansiyeli nedeniyle Rusya haklı olarak büyük bir güçtür; Rusya, kısa bir süre sonra, kendi çıkarlarını savunmaktan çekinmeyen büyük bir dünya gücü haline gelecektir. Bundan böyle BDT ülkelerine, Rusya'nın hayati çıkarlarının bulunduğu sahaya ve acil güvenlik meselelerine öncelik verilecektir." Yeltsin'in Rusya'nın dününe, bugününe ve yarınına ait karakteristiklerinin büyük bir güç olmaya uygun olduğu beyanatı son derece bilinçli bir şekilde tekrarlanmaktadır ve çeşitli politik çevrelerde büyük ölçüde kabul görmüştür(Gray, 2003, s.341). Tarihi açıdan uluslararası dengeye en büyük meydan okumayı gösteren şey, tam olarak Rusya'nın dış eylemleridir. Aslında, Batı demokrasileri Rusya'nın iç dramasında kendilerini bu denli taraf haline getirerek, Rus liderlerde görkemli bir geçmişin görüntülerini uyandırarak günümüzdeki hayal kırıklıklarından kaçmak için bir dürtü sağlamış oldular.

31 Aralık 1999 yılında, başkanlığa terfisinden bir gün önce Başbakan Putin şunları yazmıştı: "Rusya'nın, örneğin Birleşik Devletler'in ya da Büyük Britanya'nın ikinci baskısı haline gelmesi söz konusu değildir. ... Ruslar için güçlü bir devlet, kurtulunması gereken anormal bir şey değildir. Tam tersi, Ruslar güçlü devleti düzenin garantörü ve herhangi bir değişikliğin fişekleyicisi ve ana itici gücü olarak görürler." Yine Putin 2000 yılının Mayıs ayında yaptığı diğer bir törensel konuşmada açıkça Rusya'nın imparatorluk geleneğini doğrulamıştı: "Geçmişimizi, bütünüyle

gerçekte olduğu gibi bilmemiz, ondan dersler çıkarmamız ve Rus devletini kuranları, saygınlığını destekleyenleri ve onu büyük, güçlü ve kudretli bir devlet haline getirenleri her zaman hatırlamamız gereklidir" (Kissinger, 2002, s.62). Bu hedefler ışığında ordunun, Rusya'nın kendisini nasıl algıladığı ve tamamiyle jeostratejik ve jeopolitik bir dönüşüm yaşayan bir dünyada Rusya'nın rolünün ne olduğu hususundaki "büyük tartışma"nın sonuçlarından kaçması imkânsızdı. Bu değişimin doğası ilk kez 2 Kasım 1993'te 1833 no'lu Başkanlık Kararnamesi'yle, gözden geçirilmiş bir askeri doktrinin yayımlanması sonucunda kabul edildi. Yeni doktrin kendisinin, devlet şeklinin tamamlanmasını, demokratik reform sürecini ve yeni bir uluslararası ilişkiler sisteminin ortaya çıkışını içeren bir geçiş dönemini temsil ettiğini ifade ediyordu; buna karşın muhalif olan Hava Kuvvetleri Mareşali Yevgeni Shaposhnikov, yeni bir askeri doktrini resmen ilan etmek için henüz erken olduğu görüşünü savunuyordu. Onun düşüncesinde, içinde askeri doktrinin de yer aldığı "bir ulusal güvenlik konsepti, ulusal çıkarları belirleyen bir tanım" vardı. Her ne kadar Soğuk Savaş paradigması ortadan kaldırılmış da olsa yine de stratejik istikrar açısından korkutucu sonuçları olan Soğuk Savaş uygulamalarına -silahlanma yarışının yeniden başlaması ve NATO'nun genişlemesi- geri dönüş hususunda nakarat haline gelmiş, eskiden kalma bir uyarı vardı. Kitle imha silahlarının yayılması ve terörizm tehditlerine daha fazla yer veriliyordu; mamafih doğrudan Rusya'yı hedef alan geniş çaplı bir dış saldırıya pek ihtimal verilmiyordu. Doktrinde hemen dikkati çeken bir husus; Moskova'nın çoktan beri sürdürdüğü nükleer silahlara ilk başvuran taraf olmama (no first use) politikasından vazgeçtiğini resmen açıklamasıydı. Bu, Rusya'nın nükleer silahlara, savaş gücünden ziyade siyasi caydırıcılık unsuru, nükleer veya konvansiyonel bir saldırıyı önleme amaçlı caydırıcı bir güç olarak güvendiği anlamına geliyordu. Her ne kadar Rusya Savunma Bakanlığı, açık bir şekilde, Genelkurmayın katı Ortodoksluklarını önlemeye çalışmış olsa da, görünüşe göre 1993 askeri doktrinini hazırlayanlar, ekseriyetle, gerçekçi bir "jeopolitik yaklaşım"ı gözden kaçırmışlardır. Öte yandan, günün çalkantılı politik ortamı, Güvenlik Konseyi'nin kendi "jeopolitikleştirilmiş" görüşünü ortaya koymasına imkân vermedi. 1993 askeri belgesi açıkça gösterdi ki, Rus ordusu, Rusya'ya "ulusal güvenlikle ilgili ayrıntılı bir plan" sunmak için gereken otoriteden ve muhtemelen kabiliyetten yoksundu. Rusya Federasyonu'nun sınır komşusu olan bölgelerde "dini taassup"la "saldırgan milliyetçilik" in bir araya gelmesi sonucunda artan bir istikrarsızlık olduğu kabul ediliyordu; gerçi bu tehdit "çözümlemesi", eski Sovyet nüfuz

alanını hatırlatan Rusya Federasyonu'nun sınırlarının ötesini de kapsıyordu. Varşova Pakti'nin Sovyet olmayan eski üyelerine açık ve kesin bir şekilde NATO'yla çok fazla yakınlaşmamaları tavsiye ediliyordu. Doktrinde, Rusya'nın jeostratejik mekânının daraldığı gerçeğine de pek fazla değinilmiyordu(Gray, 2003, ss.337-338).

Rus ordusu zaten soğuk savaşın bitiminden beri içinde bulunduğu çöküntüden kurtulamamıştı. Genelkurmay Başkanı Kvashnin maaşların iki katından fazla zamlanmaması durumunda orduda subay bulmanın zor bir hale geleceğine dikkat çekerken ordudaki yüksek suç oranı da kamuoyunun dikkatinden kaçmıyordu(Kvashnin..., 2002, s.1). 1998'de savunma bakanı İgor Sergeyev ise, askeri teçhizatın üçte birinin muharebe hazırlığını yitirmiş olduğunu ve uçakların ise üçte ikisinin kullanılamaz duruma geldiğini açıklamıştı(Larrabe, 2003, s.121).

Yeni Rus dış politikası, Çarlık ve Sovyet mirasının birlikte kullanımını gerekli kılan, ancak Soğuk Savaş'ın süper güç mantalitesi yerine, "büyük güç" olabilmenin gereklerine cevap verebilen bir sürekli yapılanma dinamizmini sergilemiştir. Jeostratejik olarak bakıldığında, Sovyetler Birliği'nin dağılması, ülkenin dış politika stratejileri ve takip olunacak politik niceliklerin de değişimine yol açmıştır. Zira yeni Rusya, BDT'yi kurarken, modern bir Avrupa, kendisinden daha gelişmiş bir Pasifik eksenini ve yeni bağımsızlığına kavuşmuş cumhuriyetlerin merkezkaç kuvvetten kopma eğilimleri ile karşı karşıya kalmıştır(Caşın, 2002, ss.255-256). Rusya için en büyük tehditlerden birinin, Rusya'yı değişen boyutta yerel veya bölgesel silahlı çatışmalara karıştırabilecek, düşmanın sınırlı ve politik grupları olduğu vurgulanmaktadır. Eski Orta Asya ve Kafkasya bölgesindeki cumhuriyetlerle sınır olan bölgeler özellikle tehlikelidir. Rusya için en önemli görev, İslami dayanışmalar sayesinde eski Orta Asya Cumhuriyetleri'ne ve Transkafkasya'ya yayılabilecek uzak çevredeki alt ülkeleriyle (Pakistan, Afganistan, İran ve Türkiye gibi) askeri ve politik ilişkileri normalleştirmektir. Rusya'nın bütünlüğünün korunmasına ve, ekonomik ve politik reform için en iyi şartların sağlanmasına yönelik en büyük tehlike Rusya'daki bazı bölgelerin bölünmesidir. Bu nedenle Rusya'yı Asya ve Avrupa'nın ekonomik açıdan en gelişmiş ülkelerinden ayıracak koridorların muhafazası önem taşımaktadır. Bu açıdan en büyük risk Uzak Doğu, Kuril Adaları, Yakutistan (Saha), Kaliningrad, Sahalin Karelya'dadır(Caşın, 2002, s.268).

Soğuk Savaş sonrasında Rusya'nın kuzeydoğusu istikametinde de güvenlik sorunları oluşmuştur. Rusya'nın dönüşümü ve krizleri Baltık ve Kuzey ülkelerinde güvenlik meselelerini yeniden ortaya çıkarmıştır. Bölgedeki askeri sürtüşmelerin azalmasına rağmen özellikle Letonya ve Estonya'daki Rus azınlığın durumu ile nükleer bölge olan Kola yarımadasının hukuki durumu yeni sorun alanlarını oluşturmuştur. Bu sorunlara Batının kayıtsız kalmaması Avrupa'da yeni bir bölgesel güvenlik alanı meydana getirmiştir(Kipp, 1999, s.52).

Jeopolitik açıdan bakıldığında ise Rusya kendisini küresel boyutlu muazzam bir dönüşümün "merkezinde" bulmuştu; ancak Rusya'nın dünya sahnesinde oyun dışı bırakıldığını ikinci veya üçüncü sınıf bir güç seviyesine düşürüldüğünü düşünmek büyük bir hata olur. Kimilerine göre Rusya, Avrupa, Asya ve Afrika arasında ticareti ve iletişimi sağlayan "doğal bir yol" veya Avrupa ve Asya arasındaki en kısa ticaret yolunu oluşturan bir "Avrasya köprüsü"dür. Küresel boyutta bakıldığında Rusya'yı sadece İslam dünyasının karşısına çıkan bir "Hristiyan ileri karakolu" olarak görmek te düpedüz saçmalaktır. Rusya dünyayı üç cepheden karşılar: batı (Avrupa-Amerika), güney (İslam dünyası) ve doğu (Asya ve Asya-Pasifik bölgesi) Buna göre, Rusya'nın "jeopolitik güvenliği" açısından en önemli faktörlerin dış parametrelerden çok iç koşullar oduğu açıkça ortadadır(Gray, 2003, s.341).

5.1.2. İKTİSADİ ÇABALAR

5.1.2.1. GENEL DURUM

Soğuk Savaş ertesinde ABD hükümet çevrelerinde sorulan sorulardan biri de eski askeri müttefikler yeni ekonomik rakipler haline mi dönecek? sorusuydu(Fessler, 1992, s.2895). ABD Dışişleri Bakanı Eagleburger, Ticaret ve Ekonomi Konseyi'nin açılışından önce Kremlin'de şöyle diyordu: "Şunu biliyorum ki BDT'nda yaşayan insanlar ABD'ye baktıklarında demokratik pazar sistemine tam olarak geçmiş, istikrarlı ve huzur dolu bir dünya düzeninde yaşayan bir millet görmektedirler. Sizi temin ederim ki biz de size baktığımızda bu sistem ve düzen içerisinde en iyi yaşayabilecek milletleri görmekteyiz." (Eagleburger, 1992, s.443).

Sovyetler'in dağılma sürecinde ne Reagen ne de Bush, Gorbaçov'un ekonomik destek ricalarına karşılık vermediler. Çünkü dağılan Sovyetler'in

toparlanmasında hiçbir Amerikan çıkarı yoktu. 1991'deki Körfez Harekâtı'na karşı çıkan Sovyet yönetimi, işe burnunu sokmaması karşılığında bazı Amerikan ekonomik yardımlarını alabilmiştir.

Geçmişte Rusya'nın çok taraflı mali yardıma olan kronik ihtiyacı ve Batı'nın borçları yeniden yapılandırma isteği ise bu dönemde kısıtlayıcı bir faktör olarak ortaya çıkmıştı(Economist Intelligence Unit, 2005, s.16). Bu kapsamda Clinton ve Yeltsin arasında gerçekleştirilen Vancouver görüşmesi bir köşetaşı teşkil etmektedir. Nükleer silahlar üzerine daha önce yapılan görüşmeler gibi ekonomik reform ve demokrasinin konuşulduğu bu görüşmeler Soğuk Savaş sonrasında gerçek anlamda gerçekleştirilen ilk görüşmelerdir. Zirvede Rusya'nın acil insani ihtiyaçları ile Rusya'da serbest piyasa ekonomisi oluşturmak için yeni bir çift taraflı program paketi kabul edilmiştir. Bu program paketi yüksek öncelikli hedefler -Amerikan gıda ihracatının tekrar başlaması, yeni iş sahalarının ve özelleştirmenin desteklenmesi, nükleer silahların sökülmesi, eski Sovyet coğrafyasından Rusya'ya dönecek olan Rus askerleri için konut programı, nükleer güvenliğin geliştirilmesi, Rus enerji sektörünün yeniden yapılanması ve insanlar arasındaki etkileşimin arttırılması- içeriyordu.

Ayrıca Tokyo'da plansız bir G-7 zirvesi toplanıyor ve bu zirvede de Rusya'nın 15 milyar \$'lık dış borcunun yeniden programlanması ve 28 milyar \$'lık yeni bir yardım paketi ele alınıyordu(Christopher, Ekim 1993, s.280–281).

Ekonomik çerçevede, yeni Rus devleti yüzünü ilk olarak Batıya çevirdi ve hemen özel mülkiyet ve pazar ekonomisini inşa etmeye koyuldu. Bunun için Yeltsin eski bir Rus geleneğiyle eski olan herşeyi süpürüp yerine eski düşmanlarının modelini koymaya başladı. Ruslar dinlerini ve sanatı saldırıya uğradıkları Bizans'tan, ilk modern hükümet şeklini uzun süre savaştıkları İsveç'ten, sanayisini ise 2. Dünya Savaşı'ndaki rakibi Almanya'dan almıştı. 1990'larda ise Soğuk Savaş boyunca düşman olan ABD'nin modelini benimsemeye çalıştı(Billington, 2004, s.48).

Soğuk Savaşın ardından Rusya'da aktif hale gelmeye başlayan Amerikan şirketleri değişik iş aktiviteleri takip etmeye başladılar: doğrudan alım-satım, teknoloji leasing, üretim ve ihracat. Bu projeler havacılık ve uzay, telekomünikasyon, nükleer enerji, kimyasal ve biyolojik maddeler, otomotiv, gemi inşaatı, makine parçaları,

inşaat ve yazılım gibi sanayi kollarında uygulamaya konmaktaydı(Wittneben, 1993, s.90).

5.1.2.2. SUÇLARLA MÜCADELE

Sadece Almanya, soğuk savaşı takip eden ilk beş yıl içinde BDT'den nükleer madde kaçakçılığı yapan 100 kişiyi tutukladı. Soruşturmaya uğrayan Rus Devlet Başkanı'na bağlı Kimyasal Silah Birimi Başkanı General Anatoly Kuntsevich ise tek başına 1600 poundluk kimyasal silah bileşenini bir Orta Doğu ülkesine satmıştı. Rus organize suç örgütlerinin 1992-95 arasındaki dönemde ABD'deki tıbbi malzemelerden 1 milyar dolar ve yakıtlardan ise yüzlerce milyon dolarlık vergi kaçırdığı bilinmektedir. Rus suç örgütlerinin Çin'deki 'uyum' çeteleri, Japon Yakuza'ları, Sicilyalı La Cosa Nostra ve Orta Asya'lı mafyalarla sıkı bağları mevcuttu. Rus askeri nakliye uçakları ise uyuşturucu ve çalıntı otomobil taşımada sıklıkla kullanılıyordu(Cox, Şubat 1996, s.1).

1997'de Rusya'nın milli gelirinin yarısı suç örgütleri tarafından kontrol ediliyordu. Rus İçişleri Bakanlığı'na göre ise bu suç örgütleri Rusya'daki özel sektörün %40'ını, devlet kuruluşlarının %60'ını ve bankaların %50-%85'ini kontrol ediyordu. Bu dönemde uyuşturucu madde kaçakçılığının toplam cirosu 4-7 milyar dolardı. Şirketler kazançlarının en az %10'unu suç örgütlerine haraç veya devlet görevlilerine rüşvet olarak veriyorlardı(Russia's Road..., 2000, s.1).

Uluslar Arası Şeffaflık Örgütü'nün 1999 yılı sıralamasında Rusya 99 ülke içinde en temiz 82. ülke olarak yerini almıştır(Roaf, 2000, s.2).

2007'deki sıralamada ise 179 ülke içinde 143. sırayı işgal etmiştir. Aynı yıl Rusya'da yaklaşık olarak 120 milyar dolarlık yolsuzluk yapılmıştır(Bentley, 2008).

Rusya'nın yolsuzluk ve suçla mücadelesinde başarısızlığının devam etmesi Rus halkında ümitsizlik kaynağı olarak kabul edilmektedir. Öte yandan hükümetin suç ve yolsuzlukla mücadele yöntem ve yeniliklerinin de yetersizliğine işaret etmektedir.

5.2. PUTİN'İN LİBERAL İMPARATORLUK STRATEJİSİ

5.2.1. PUTİN'İN VİZYONU

Yeltsin, iktidarında Soğuk Savaş'tan kalma düşmanlık kalıntılarını yok etmek için gerekli adımları atmaya çalıştı. İlk olarak Rusya'nın tek taraflı bazı girişimleri ile stratejik silah indirimi alanında Rus-Amerikan anlaşmaları ortadaydı. Özellikle silah kısıtlama ve indirimi konusunda atılan adımlar Rusya'da sert eleştirilere maruz kaldı. Ancak Rus-Amerikan ilişkilerinde Yeltsin'in giriştiği radikal değişiklik girişimleri genel olarak olumlu sonuçlar doğurdu(Ginsburgs, 1993, s.4).

Ancak Rusya'nın politikasını realist çerçeveye oturtması Putin döneminde gerçekleşecektir.

Rus iç politikalarına tarafmış gibi davranan Batı liderleri, Boris Yeltsin'in yönetimde bulunduğu dönemde ona reforma olan bağlılığını onaylayan övgüler yağdırdılar. Başkan Clinton Yeltsin'in yönetimden çekilmesi üzerine Rusya'dan "internet'e bağlanan ve dünya pazarlarında rekabet eden çoğulcu bir politik sistem ve sivil toplum" olarak söz etti. Yeltsin'in görevden ayrılmasını "onun doğruya olan güçlü inancına ve Rus insanının kendi liderini seçme becerisine" bağlı olduğunu açıkladı. Neredeyse diğer bütün gözlemciler Yeltsin'in ayrılışını, Rus oluşumunun KGB tarafından eğitilmiş olan ve altı ay önce hemen hiç tanınmayan Putin'i Yeltsin'in ardılı olmak üzere sağlam biçimde yerleştirmek ve kendisiyle ailesinin başkanlık sonrası varlığını korumak için başarılı bir idaresi olarak yorumladılar(Kissinger, 2002, s.61). Putin'in iktidarı ile birlikte Rusya, kendisini yeniden tanımladı. 2000 yılı içinde Milli Güvenlik Konsepti, Rusya Federasyonu Askeri Doktrini ve Bilgi Güvenliği Doktrini, 2001'de ise 2020'li yıllara dek planlamalar içeren Deniz Doktrini hazırlandı(The Security Council, 2005, s.1).

Nisan 2001'de Putin tarafından onaylanan yeni askeri doktrin Batıyı ve özellikle de NATO'yu hedef alıyordu(Larrabe, 2003, s.128).

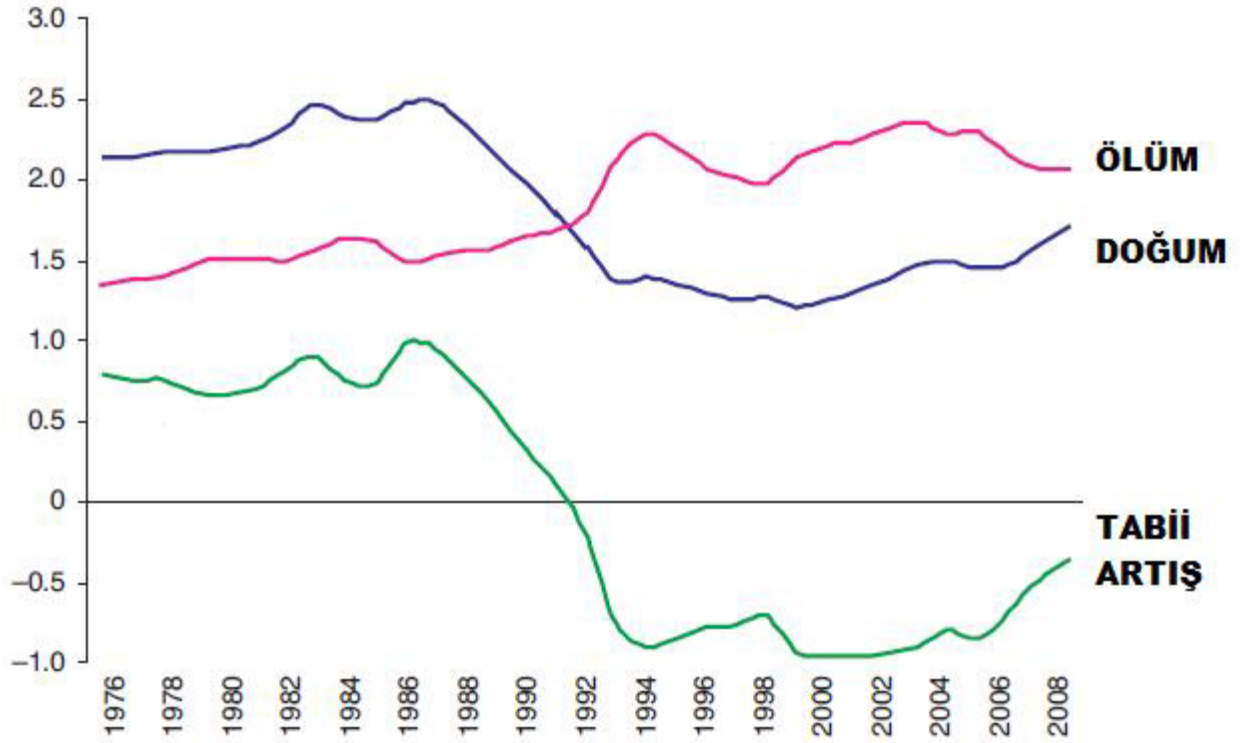
Yeltsin sonrası dönemde Putin doktrini olarak anılan dış ve güvenlik politikası Rusya'da giderek daha fazla ağırlık kazandı. Buna göre; öncelikle ABD'ye nükleer

karşılık verebilecek tek ülkenin Rusya olduğu diplomatik bir üslupla hissettirildi. İkinci olarak soğuk savaş döneminde Sovyetler'in nükleer güce başvurması seçeneği hep ilk akla getirilen davranıştı. Glasnost'un ortadan kaldırdığı bu risk hesabı tekrar inşa edildi. Son olarak Rusya'nın Batı'ya kıyasla daha zayıf konvansiyonel güce sahip olması nükleer seçeneği daha da aranan bir pozisyona sokuyordu ve Rusya ilk vuran olmama (no-first-strike) ilkesini terk etti(The Putin Doctrine..., 2000, s.1).

Putin'e göre milli menfaatlerin en önemlisi Rusya'nın bütünlüğünün devam ettirilmesi idi. Çeçenistan, Ruslar'a Afganistan'ı hatırlatıyordu. Burada da Batının etkin bir şekilde Çeçen direnişçilere yardım ettiği fikri hemen tüm Rusya'da yaygındı. Öyleyse nükleer kozun burada kullanılmasında Rusya açısından fayda vardı. Bu politika ABD'nin tekrar bir değerlendirme yapmasını sağladı. Ayrıca Batı destekli Gürcistan'ın taktik nükleer silahların ikmal yollarının kesilmesi amacıyla kullanımı tehdidiyle korkutulması Rusya yerine Gürcistan milli menfaatlerini tehdit altına sokuyordu. Nükleer tehdit Çeçenler'e de bir mesaj veriyordu. 1999'da başlayan ikinci savaşı birincisi gibi gören Çeçenler'e nükleer silahlarla daha fazla zayıflık verdirilebileceği hissettiriliyordu. Kısacası Putin, Rusya'nın düşmanlarına en kötü seçeneği göstermek istiyordu(The Putin Doctrine..., 2000, s.1).

Nükleer seçeneğin kullanımı ABD ve Batı'yla olan ilişkilerin yeniden tanımlanmasını sağladı. Bir tarafta küresel güç dengesi hesabı yapan ABD, diğer tarafta federasyonunu ayakta tutmaya çalışan Rusya vardı. Bu da ABD'nin daha fazla çekingen ve riske girmeyen bir politika izlemesini zorunlu kıldı(The Putin Doctrine..., 2000, s.1).

Putin, Rusya'nın demografik bir sorunla karşı karşıya olduğunu da farkındaydı ve ikinci bir çocuk sahibi olmak isteyen kadınların desteklenmesi konusunda bir program üzerinde çalışmalar yaptırdı(Rusya'nın nüfusu her yıl yaklaşık 750.000 civarında düşüş gösteriyordu. Böyle giderse 15 yıl içinde Rus nüfus 22 milyona gerileyecekti) (Resolving, 2006, s.1).

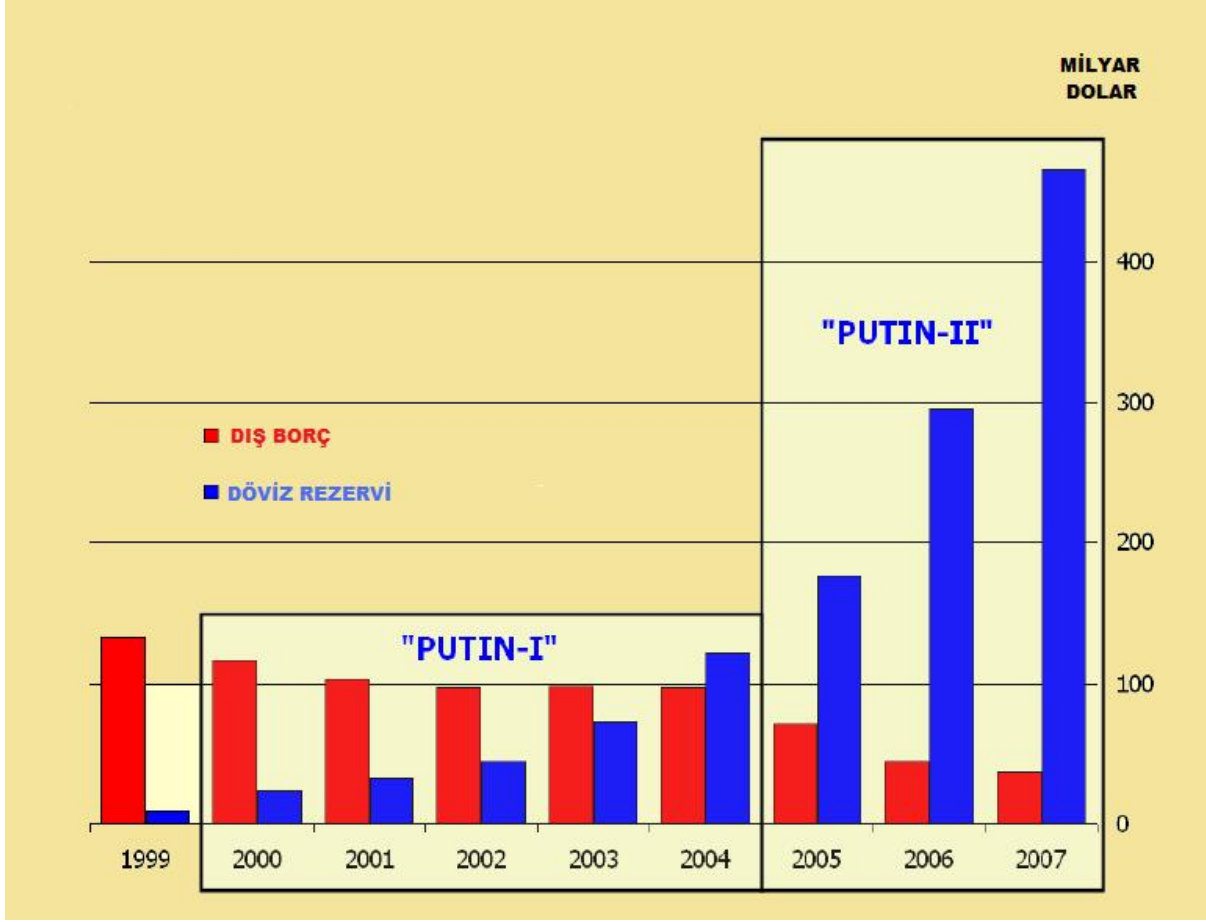
GRAFİK 5.2.1.1 : RUSYA'DA NÜFUSUN SEYRİ (1976-2008 DÖNEMİ) (Nicholas Eberstadt, Apoorva Shah, Mayıs 2009)

Putin, bürokrasinin yeniden yapılandırılması, kanunların saygın hale getirilmesi, idari ve ekonomik yönetimlerin etkin kontrolü gibi tedbirlerle Rusya'yı etkili bir devlet konumuna taşımak istiyordu(Speech At The..., 2004, s.1).

Enerji tüketiminin üretken olması, yeni nesil güvenli nükleer reaktörlerin inşası, hidrojen ve termonükleer enerjiye doğru adım atılması, tekno-kentlerin kurulması, (Opening Address..., 2005, s.1) yönetim, pazarlama, haberleşme ve lojistikte teknolojinin azami kullanımı, (From the Introductory..., 2004, s.1) ile ekonominin iyileştirilmesini hedefliyordu(Speech at a Meeting..., 2000, s.1).

1996 yılına kadar Rusya, ABD'den 4, Batı'dan toplam 20, G-7, IMF ve Dünya Bankası'ndan toplam 50 milyar dolar yardım almıştı. Bu dönemde Rus dış borcu 130 milyar dolara kadar gerilemişti(Cox, Şubat 1996, s.1). Ağustos 1998'de meydana gelen ekonomik kriz Batı desteğinden yoksun bir ekonomik program uyguladıkları takdirde Ruslara kaybedecekleri birşey olmadığını gösterdi(The Putin Doctrine..., 2000, s.1). Putin'in iktidarı boyunca uygulanan ekonomi politikaları sayesinde ise Rus

dış borcu ile döviz rezervleri arasında pozitif bir uçurumun oluşması sağlandı(GRAFİK 5.2.1.2)

GRAFİK 5.2.1.2 : PUTİN İKTİDARINDA DIŞ BORÇ-DÖVİZ REZERVİ HAREKETLERİ (Clifford, 2009, s.14)

Buna bağlı olarak Putin'in öncelik verdiği konular, bu ekonominin iyileştirilmesi, tercihen Birleşik Devletler'le ortak hareket ederek, fakat gerekirse Çin ve Avrupa ile dengeleyici güç merkezleri kurarak Rusya'nın büyük bir güç durumuna yeniden yükseltilmesi; dini köktencilikle mücadele edilmesi; özellikle Baltık ülkeleriyle NATO'nun genişlediği göz önüne alındığında Avrupa'ya karşı yeni bir güvenlik ilişkisi kurulması ve Birleşik Devletler ile stratejik nükleer konuların çözülmesi olarak ortaya çıkmıştır.

Bu öncelikler yüzünden, Putin füze savunması konusundaki itirazını karşı karşıya gelme noktasına kadar ilerletmemiştir. Birleşik Devletler'le bir çatışma

Rusya'nın kaynaklarını kurutur ve Soğuk Savaş gidişatına dönüşü yüreklendirebilirdi. Ortak hareket etmek yeni bir dönemi sembolize edecek ve paylaşılan bir füze-savar teknolojisiyle teknolojik ilerlemeyi mümkün kılacaktı. Ve bunun bedeli kaldırılabilir bir düzeydedir: Rusya nükleer ve füze cephaneliğinin boyutu Rusya'nın mükemmel misilleme kapasitesini tehdit edecek herhangi bir füze savunmasını öngörebileceğimiz gelecek çeyrek yüzyılda önleyecektir. Bu yüzden Putin her şeyin ötesinde saldırgan yayılmalarla ilgili üzerinde anlaşılabilir sınırlar için uğraşmış ve elde etmiştir(Kissinger, 2002, s.285).

Putin'in rejimi "otoriter"den daha kesin bir anlam taşıdığından "çarist" olarak tanımlanabilir. Bugün Rusya'yı ifade eden başkanlık veya başkandan da öte modern çar unsurudur, ki bu unsur Rusya'da işleyen tek kurumdur. Bir çar liberal veya tepkisel düşüncelere göre güçlü veya zayıf olabilir, ancak çar yine de tek karar vericidir. Putin'in birçok yöneticisinin 2. Nikolas'ın asker valilerine benzemesi gibi Putin'in Duma'sı da uysal ve uslu olmasıyla Nikolas'inkine benzemektedir. Bugün uygulanan kapitalizm mevcut otoritelere bağlıdır ve siyasette hiçbir şekilde bağımsız rol oynamamaktadır. Yeltsin sadece koltuğunu korumak için çalışırken Putin, demokratik kurumların oluşturulmasının gereksiz ve mümkün olmadığını düşündüğünden sadece yönetim bürokrasisini kontrol altına almaya çalışmıştır. (Trenin, 2005, s.1).

5.2.2. ASKERİ REFORM

Putin'e göre; "Rusya'nın küresel, bölgesel ve hatta yerel çatışmalarda güvenliğini koruyacak ve garanti altına alacak bir orduya ihtiyacı vardır. Bir başka beklenti de profesyonellik ve hareketlilik. Öte taraftan Rus askerleri yüksek sosyal ve maddi varlığa sahip olmalı ve somut güvencelerden faydalanmalıdırlar. 2012 yılına kadar da barınma sorunlarının ortadan kaldırılması gerekmektedir." (Modernisation..., 2003, s.1). Kasım 2001'de Putin, silahlı kuvvetlerin yeni reform programını onaylamıştır. Bu program üç safhadan oluşuyordu:

Birinci Safha (2001-2004): Savunma Bakanlığı reform şeklini ve araçlarını belirleyecek.

İkinci Safha (2004-2008): Gönüllü askerlerin zorunlu olanlara göre sayılarının arttırılacağı geçiş dönemi.

Üçüncü Safha (2008-2010): Tamamen gönüllülerin oluşturduğu bir ordu(Larrabe, 2003, s.127).

Ayrıca 2000 yılında askeri bütçenin %30'u geliştirme ve %70'i de bakım için ayrılmıştır. 2005 yılında bu oran 40'a 60 olmuştur. Putin'in nihai hedefi ise bu oranın 60'a 40 durumuna getirilmesidir(Modernisation..., 2003, s.1). 2009 başında Rus Genelkurmay Başkanı Nikolai Makarov, Rus ordusunun daha hareketli ve daha iyi teçhiz edilmiş hale gelmesi gerektiğini savunarak askeri reformun birkaç yıl içinde tamalanacağını belirtti. Bu reform sürecinin en önemli noktası askeri yapılanmanın askeri bölge-kara kuvvetleri- tümen-alay kuruluşundan askeri bölge-harekat komutanlığı-tugay kuruluşu şekline dönüştürülmesi olacaktır. Bu süreçte Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığının personel indirimi ile yeniden teşkilatlanması ve astsubay birliklerinin lağvedilmesi de planlanmaktadır.

Rusya bugüne kadar Sovyet dönemindeki 4,5 milyonluk ordusunu 1,2 milyona indirdi. Bu sayının 2012'ye kadar 1 milyona indirilmesi, şu an 1100 olan general sayısının ise 900'e düşürülmesi öngörülmektedir. Savunma Bakanlığının da merkezi komutanlıklar ve yüksek seviyeli komuta merkezlerindeki personel sayısını yine 2012'ye kadar 22000'den 8500'e düşürmeyi planlamaktadır. Bunlara ek olarak askeri bölge komutanlıklarının (şu an 6 askeri bölge komutanlığı vardır) ani müdahale gücü olarak birer hava indirme tugayı bulunacaktır(GRAFİK 5.2.2.1).

Özellikle Gürcistan'a düzenlenen 5 günlük harekatta yeni askeri teşkilatmanın işaretlerine rastlamak mümkündür. Kuzey Osetya'daki 19. ve Çeçenistan'daki 42. Motorlu Piyade Tümenleri bünyesindeki 5 aly muharebe grubu hareket alanına konuşlanmıştır. Bu teşkilatlanmanın komuta va kontrolü tümen personeli veya Vladikavkaz'daki 58. Ordu tarafından değil Kuzey Kafkasya Askeri Bölgesi bünyesinde oluşturulan özel bir grup tarafından yürütülmüştür.

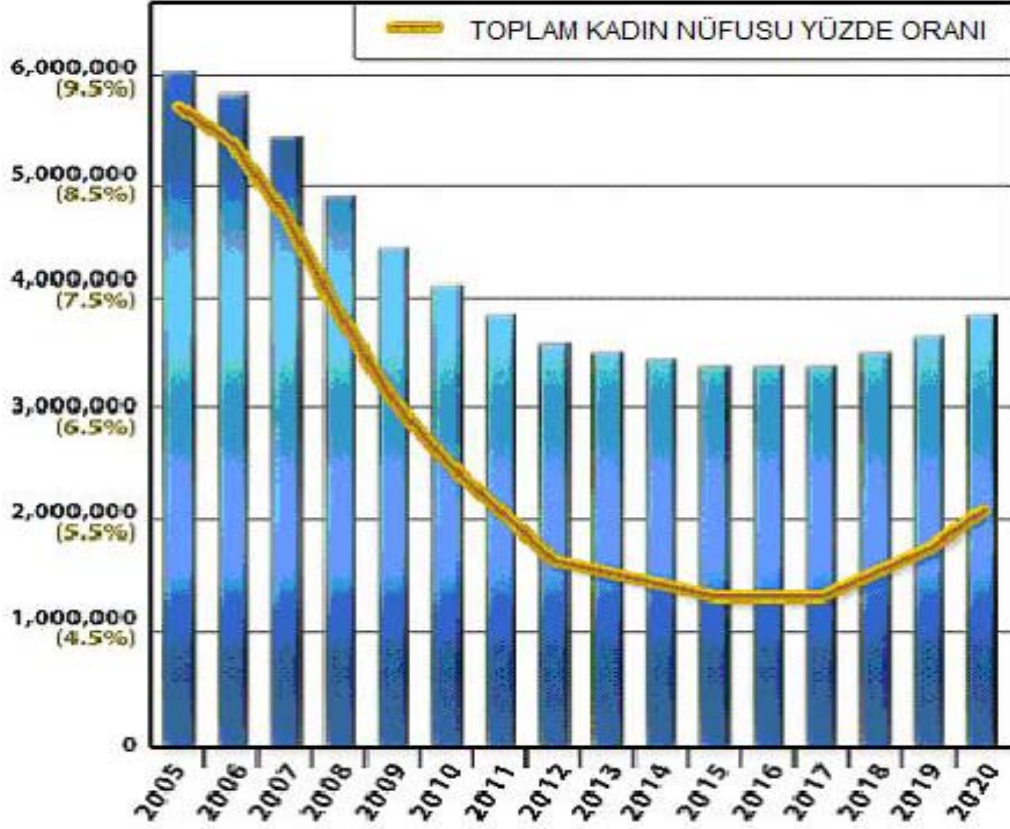

GRAFİK 5.2.2.1 : RUS ORDUSUNUN MEVCUDU (Challenges..., 2009, s.1)

Bu harekatta Rus silah envanterindeki sıkıntılar da ortaya çıkmıştır. Gürcü birliklerinin aksine Rus birliklerinin muhabere, keşif ve hedef tespit sistemleri uygun değildi. Rivayete göre bu askeri harekatta bir Rus general kendi birlikleriyle iletişim kurmak için bir gazeteciden uydu telefonunu istemiştir (McDermot, 2008, s.1).

Savunma Bakanı Serdyukov ise şu an Rus askeri teçhizatının %10'unun modern olduğunu belirtmiş, bu oranın 2015'te %30, 2020'de %70'e yükseltilmesinin planlandığını açıklamıştır(Russian army upset at military reform, 8 Mayıs 2009).

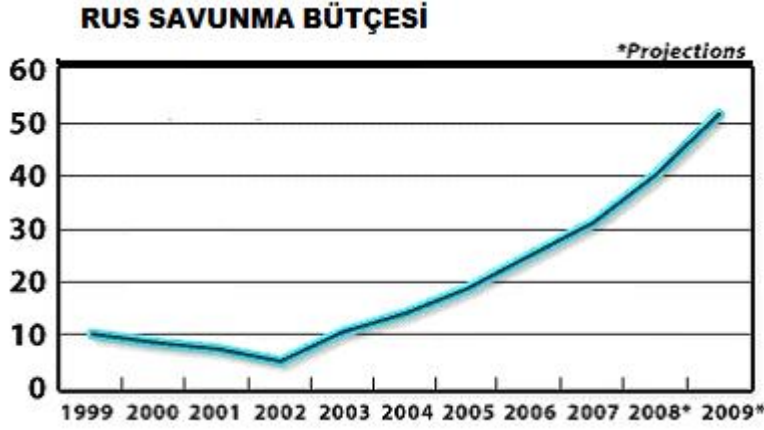
Bu reform sürecinde nüfustaki değişiklikler önemli bir sorun oluşturmaktadır. Rusya, Sovyet dönemini hiç görmemiş olan 18 yaşındaki gençleri askere alma işlemine tabii tutmaktadır ancak genç nüfusta gözlenen azalma ile bu azalmanın uzun vadede de devam edeceği öngörüsü bu süreci zora sokmaktadır(GRAFİK 5.2.2.2)

GRAFİK 5.2.2.2 15-19 YAŞ ARASI GENÇ RUS NÜFUSUN 2005-2020 YILLARI ARASINDAKİ TAHMİNİ DÜŞÜŞÜ (Challenges..., 2009, s.1)

2025'e doğru Rusya'nın büyük bir demografik krizle karşılaşması beklenmektedir. Doğum oranları nüfus, doğurganlık, AIDS ve alkol bağımlılığı karşısında etkili olamamaktadır. Rus insanları azalan yaşam süreleri ile birlikte daha sağlıksız bir hayat sürmeye devam etmektedirler.

Reform sürecindeki bir başka sorun ise finansmandır. Hammadde fiyatlarındaki artış sebebiyle Putin döneminde artan likit para 750 milyar dolara ulaşmış, ancak Gürcistan müdahalesi ile 400 milyar dolara gerilemiştir. 2008'deki savunma harcaması 40 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir(GRAFİK 5.2.2.3) (Challenges..., 2009, s.1)

GRAFİK 5.2.2.3 : RUSYA'NIN SAVINMA HARCAMALARI (1999-2009)
(Challenges..., 2009, s.1)

5.2.3. ABD'YE TERÖRLE MÜCADELEDE VERİLEN DESTEK VE SONRASI

Rus Devlet Başkanı Putin, Rus çıkarlarını bir arabozucu rolü üstlenerek değil ABD ve Avrupa ile işbirliği yaparak koruma yolunu seçmiştir. Bu politika ve daha önemlisi Moskova'nın demokrasi yolundaki ilerleyişi bazı sorunlar ortaya çıkarmıştır. Ancak Putin'in Batıya yönelişi artık Moskova'nın yeniden bir düşman olarak ortaya çıkmayacağını göstermiş ve Batının Rusya'yla olan ilişkilerini daha istikrarlı bir temele oturtmuştur(Asmus, 2002, s.3).

11 Eylül sonrasında Putin, Yeltsin idaresinin dışişleri ve başbakanlığını yapmış olan Yevgeni Primakov'un izlediği AB'ye yanaşarak veya ŞiÖ vasıtasıyla ABD'ye alternatif güç merkezi oluşturma politikasından vazgeçti(Hunter, 2004, s.41). Bunun yerine Rus Devlet Başkanı Putin, Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a düzenlenen saldırıları mesafeli ve bazen de düşmanlık içeren Rus-Amerikan ilişkilerini geniş işbirliğine dayalı ve bir çok alanda fırsatlar sunan bir hale getirmekte araç olarak kullandı(Gallegly, 2002, s.9).

Putin 11 Eylül 2001'de ABD'ye yönelik olarak yapılan saldırıları, Doğu-Batı ilişkilerinin temelden yeniden tanımlanması için bir fırsat penceresi olarak görmüştür. Uluslararası terörizme karşı ABD önderliğinde başlatılan savaşta ABD Başkanı Bush'a derhal yardım teklif etmiştir. Her zaman varolan dış politika dogmalarını terkederek; Orta Asya (ki o zamana kadar Rusya'nın arka bahçesi olarak

anılmıştır)'ya Batı'nın askeri varlığının tesisini, Kafkasya'da ABD askeri danışmanlarının bulunmasını ve Sovyet ülkelerini de kapsayacak şekilde bir NATO genişlemesini kabullenmiştir. Ayrıca o zamana kadar şüpheli de olsa Rusya ile ABD arasındaki nükleer dengeyi devam ettiren 1972 tarihli ABM (anti-ballistic missile) anlaşması ABD tarafından tek taraflı olarak yürürlükten kaldırılınca bile geri adım atmıştır(Economist Intelligence, 2005, s.1).

Başkan Vladimir Putin'in 11 Eylül sonrası terörle savaşta ABD'yi destekleme kararı Rus dış politika söyleminde önemli değişikliklere yol açtı. Putin kendi dönemine Primakov'un çokkutupluluk felsefesine dayandırdığı Devletçi görüşün bir milliyetçisi olarak başladıysa da daha çok bir küreselci hatta Amerikan liberali olarak devam etti. Aslında 11 Eylül sonrası dönemde Putin ne Batı yanlısı bir liberal ne de Primakov devletçisi idi. Yeni uluslararası politik şartlar onu pragmatizm denilen yeni bir dış politika davranışına itti. Pragmatizm eski nesil devletçilik ile batıcılığın bir sentezidir ve uluslararası gerçekliklere cevap olarak ortaya çıkmıştır. Bu politik hareket Küreselciler tarafından desteklenirken; Devletçiler, Milli Komünistler ve Avrasyacılar tarafından muhalefet görmüştür. Esasında Rus eliti Rusya'nın ABD'ye tam destek vermesi durumunda Avrupa, Çin ve müslüman ülkelerle olan ilişkilerin zarar göreceğini ileri sürüyorlardı. Rus entellektüel ve politikacıları ABD'nin siyasetinin çokkültürlü bir dünyada barış ve istikrarı güçlendirmeyeceğini bilakis baltalayacağını düşünüyorlardı(Tsygankov, 2004, s.116). Putin'in yaptıkları dünya politik sahnesi ve Rus milli menfaatlerinin yeni bir konseptte tanımlandığını gösteriyordu. Başkanlığının ilk zamanlarında ABD siyasetine karşı uyanık olduğunu vurguluyor ve Primakov'un Devletçi çokkutupluluk felsefesine göre hareket ediyordu. Birçok konuşmasında Rusya'yı Avrupa ve Asya arasındaki eşsiz ülke olarak tanımlamıştır. Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesine geri dönmesi gerektiğini dile getirmiştir. Öte yandan 11 Eylül sonrası dönemde ABD ve Avrupa ile ilişkileri güçlendirirken Doğu ve Asya düzleminde pasif kalmayı tercih etmiştir. Çokkutupluluk söylemi yerini giderek Pragmatizm ve kendi dış politikasına odaklanma vurgularına bıraktı(Tsygankov, 2004, s.117).

11 Eylül sonrası dönem ABD-Rusya ilişkilerinde ortaklığa gidebilecek bir ısınmaya yol açtı. 2002 başında her iki taraf ta somut bazı adımlar attılar. Rus güvenlik kuruluşunun bazı üyeleri insanlık suçları olabileceğini ileri sürerek

Afganistan'daki Taliban ve El-Kaide'ye karşı yürütülen Amerikan savaşında Rusya'nın bulunmaması gerektiğini savundularsa da Vladimir Putin, Rusya'nın gerçek menfaatlerini yetkililerine açıklamıştır. Taliban yönetimi Çeçen bağımsızlığını tanıyan tek yönetimdi(Lieven, 2002, s.252).

Putin'in Pragmatizmi yeni çevrede Rusya'nın menfaatlerini savunmak ve iki kilit görevi çözmeye çabasıydı. Birincisi petrol rezervlerinden yararlanarak ve batıya olan ihracatı arttırarak (ki bu Batının Rus petrol endüstrisine yatırımına bağımlıdır) Rus ekonomisinin durumunu iyileştirmektir. İkincisi uzay çalışmalarıyla dünya siyasetinde Rus siyasi menfaatlerini savunmaktır. Rusya, Batının ve ABD'nin düşmanlığını kazanmadan, Çeçenistan, İran ve Irak'la uygun gördüğü şekilde ilgilenmeye devam etti. Batının Rusya'yı müttefik olarak görme isteği, Rusya'nın menfaatlerini sağlamlaştırma girişimine yol açtı(Tsygankov, 2004, s.117). Ayrıca bu dönemde Rusya'nın Orta Asya ve Kafkasya'daki menfaatlerini Çin, Hindistan ve İran'la işbirliğine giderek savunabileceğini öne sürenler de vardı(Tsygankov, 2004, s.122).

Bush doktrini Irak'ın işgaline kadar Rusya'da pek te önemsenmemişti. Savaştan sonra Rusya'da herkes ABD'nin tek taraflı politikalarını ve Rusya'nın alması gereken tedbirleri tartışır hale geldi(Zhebin, 2003, s.130).

Rusya'nın işbirliğine karşılık olarak Putin Batı'nın uluslararası toplantılarında eşit muamele görmeyi ümit etmiştir. Bu dayanışmasına karşılık ABD, Rusya'yı çok az tatmin etmiştir. Yeni bir NATO-Rusya Konseyinin kurulmasını kabul etmiş ve 2002'de yeni bir stratejik silahlar indirim anlaşmasını imzalamıştır, ancak her iki hareket de Rusya'ya somut getiriler sağlamamıştır. İkili görüşmelerde ilerleme sağlansa da Rusya'nın) üyeliği için yaptığı girişime ABD tarafından ciddi bir destek görmemiştir. Ticari ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik bir iyileştirme olarak Jackson-Vanik anlaşması da ABD tarafından yürürlükten kaldırılmamıştır. 2003 yılı başlarında Rusya, ABD ile olan ilişkilerini kötüleştirici bir sonuç doğuran Almanya ve Fransa ile beraber ABD'nin Irak'a karşı askeri müdahalesine karşı çıkmıştır. ABD bunu çabuk affetse de iki ülke arasındaki uçurum Irak'ın da ötesinde devam etmiştir. Rusya, ABD tek taraflılığı ve küresel hakimiyetinden ve BM ayrıcalıklarından kaygı etmiştir. Rusya'nın Güvenlik Konseyindeki 'veto' hakkı süpergüç döneminden kalan birkaç

kalıntıdan biriydi. ABD, Rusya'nın içişlerinde de -özellikle seçim standartlarının sağlanamaması, gücün giderek başkanlık makamında daha fazla toplanması ve Yukos petrol şirketinin bölünmesi konularında- önemli bir konuma geliyordu(Economist Intelligence, 2005, s.1).

Putin'in Küba'daki radar ve elektronik istihbarat toplama merkezi ile Vietnam'daki Cam Rahn körfezindeki deniz üssünü boşaltması ABD'yle yeni bir ortaklık kurma girişimlerinden birisiydi ancak aynı zamanda küresel güç kalıntılarının da Rusya'nın yeni konum ve ihtiyaçlarına göre ayarlanması olarak kabul edildi(Shorey, 2001).

Bu adımlar Putin ve onun batı yanlısı söylemini aşırı Amerikan karşıtlarının eleştirilerine maruz bıraktı. Ortadaki risk ortalama Rus vatandaşlarının da artık Putin'i batıya dönük olmasına rağmen batıdan çok az şey alabilen Gorbaçov ve Yeltsin'e benzetmeye başlamalarıydı. Eğer Irak ve İran'a yönelik Amerikan siyaseti Rus menfaatleriyle çatışma içine girecek olursa Rus hükümetinin güçlü bir Amerikan karşıtlığına soyunmaktan başka çaresi kalmayacaktı.

Bu senaryo beş sebepten dolayı gerçekleşmedi. Birincisi Sünni aşırılığın ortak hedef olması, ikincisi Rusya'nın zayıflığı ve ABD'nin gücü, üçüncüsü Rus ekonomisinin batı yatırımına muhtaç olması, dördüncüsü Rus ekonomik elitinin menfaatleri ve sonucusu ve belki de en önemlisi Rus düşünce kültürünün 300 yıldır tam bir Avrupalı olarak kabul edilmeyi bekliyor olmasıydı(Lieven, 2002, ss.253-254). Ancak yine de Amerikan düşüncesinin Bush doktrininin uygulanmasıyla Irak'ta hayata geçirilmesine karşı Rusya'da aşırı tepkiler ortaya çıktı. Bu tepkilerin en açığı bizzat Putin'in Irak'ın işgalinin hiçbir uluslararası hukuk kuralı ile açıklanamayacağını söylediği konuşmasıydı(Zhebin, 2003, s.130).

Bütün bunlara rağmen Rusya, ABD'ye doğrudan tepki göstermeyi göze alamadı. 2003'teki St. Petersburg ve Camp David liderler buluşmalarında da Rusya, ABD ile işbirliği ve uyum siyasetini muhafaza ettiğini göstermiştir. Ivanov, ABD'ye karşı takip edilecek iki yol olduğunu söylüyordu. Birincisi ABD'nin bütün tek taraflı hareketlerine rağmen Rusya'nın uluslararası hukuk ve işbirliği ortamının

güçlendirilmesi için çalışması ve diğeri de ilişkileri gererek yeni bir soğuk savaş havası yaratması. Ivanov'a göre Rusya birinci yolu seçmeliydi(Zhebin, 2003, s.132).

Başkanlık seçimleri ve Irak harekâtı nedeniyle Rus-Amerikan ilişkileri zaten ikinci planda kalmıştı. Bu süre içerisinde Putin iktidarını sağlamlaştırmış, sivil ve basın özgürlüğü üzerinde baskı kurmuş, komşularının Kremlin'e olan bağımlılığını arttırmak için ekonomik araçlara başvurmuş, Ukrayna'daki seçimleri etkilemeye çalışmış ve Yukos'a karşı kampanyaya girişmişti(Putin Meeting..., 2005, s.1).

Bush'un Putin'i bu konularda baskı altına almak için Avrupalı ülkelerden destek bekleyişi içine girmesi üzerine Slovak medyasının aktardığına göre Putin "demokrasinin kurum ve prensipleri bugünkü Rus hayat tarzına, geleneklerine ve tarihine uygun hale getirilmelidir. Bunu da biz kendimiz yapacağız. Rusya, 14 yıl önce hiçkimse için değil sadece Rus vatandaşlarının iyiliği için demokrasiden yana seçim yapmıştır" diyerek sert bir yanıt veriyor ve ABD dâhil hiç bir ülkenin Ortadoğu devletlerine dayatıldığı gibi demokrasi bahane edilerek Rusya'nın içişlerine karışamayacağı ve hiçbir baskıyı kabul etmeyecekleri mesajlarını veriyordu(Blagov, 2005, s.1).

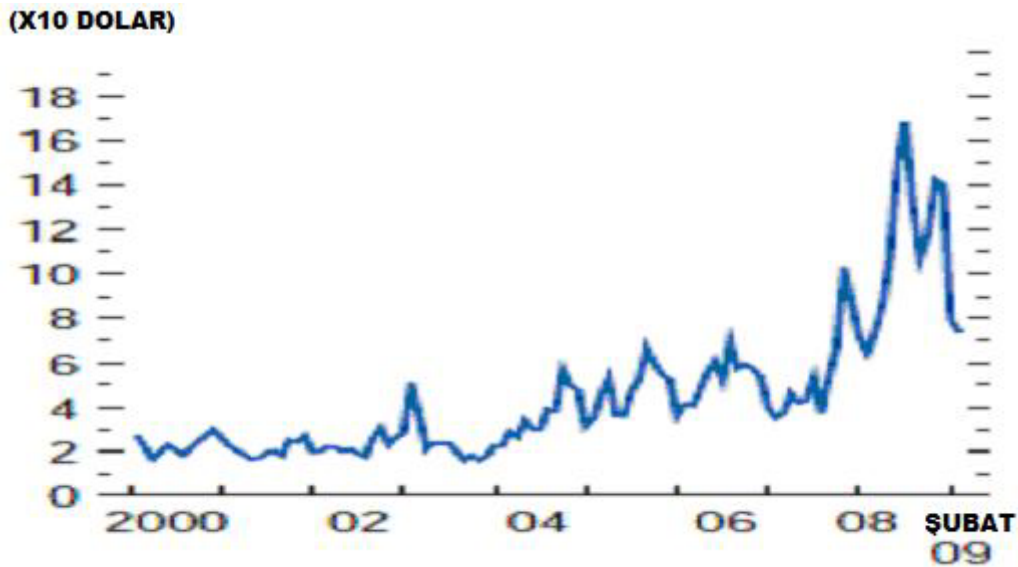
Bush ise tartışmayı daha fazla uzatmadan ilişkilerin normalleştirilmesinden yanaydı; "Ruslar büyük bir millet ve büyük problemleri Rusya'yla beraber çözmek istiyoruz" dedi(Bush-Putin..., 2005, s.1).

Her ne kadar George W. Bush ve Viladimir Putin Irak konusunda kesin farklılıklar sonrasında ortak çalışma gayretlerini ortaya koysalar da, hükümetleri bu kararlılığı gösterememiştir. Savaştan bu sonra ilk kez haziran ayında St. Petersburg'da biraraya gelen iki lider farklılıkları aşmaya çalışmıştır. Görüşmeden sonra Rus-Amerikan ilişkileri belirsizliğini korumaya devam etmiştir. Irak ateşinden önce ABD-Rusya ilişkileri en iyi dönemini yaşamıştır. ABD'nin ABM'den çekilmesi ve NATO'nun ikinci genişlemesini onaylaması gibi anlaşmazlık konularına rağmen iki devlet başkanının yakın işbirliği ve terörizme karşı savaşta ortak tavır Moskova ve Washington'un gerçekten iki ortak olmaya başladığının en iyi göstergesiydi(Sauders, 2003, s.27).

Rusya-Amerika ilişkileri gergin olsa da Rus liderler, ABD ve müttefikleriyle sorunlu kalmanın ekonomik yönden tercih edilebilir olmadığını ve Rus çıkarlarına uzun vadede zarar vereceğinin farkındalar. Batı hala enerji ve ham madde ticaretinde Rusya'nın en büyük müşterisi konumundadır(Cohen, 2006, s.1).

Rus halkının %76'sının dünyada herkesi etkilediğine inandığı 11 Eylül saldırıları, (Interfax, Moskova, 9 Eylül 2005) ve sonrasında Ortadoğu'daki istikrarın bozulması petrol ve hammadde fiyatlarında artışa sebep oldu, ki bu artıştan en fazla fayda sağlayan ülkelerin başında Rusya gelmektedir(Sergey Kulikov..., 2006).

Zaten Soğuk Savaş'ı sona erdiren Sovyet çözülmesinde 1980'lerin sonları ile 1990'ların başlarında petrol fiyatlarının düşüşte olmasının kilit rol oynadığı açıktır. Sovyetlerin resmi olarak sona erdiği gün varil başına petrol fiyatı 17 dolar civarındaydı. Düşük petrol fiyatları Boris Yeltsin hükümetinin hukukun üstünlüğünü öncelikli kılmasına, dış dünyaya açılmasına ve küresel yatırımcıların istediği yasal kurumlara saygı göstermesine yol açmıştır. Daha sonra iktidara gelen Vladimir Putin'in petrol fiyatları 20-40 dolar arasındaki davranışlarıyla 40-60 dolar arasındakiler çok farklı olmuştur(Friedman, 2006, s.35). Varil başına petrol fiyatının 130 dolara çıktığı 2008 Temmuz'undan sonra Ağustos ayı başında Rusya, Güney Osetya'ya girerek Gürcistan'a ve arkasındaki ABD'ye Kafkasya'da gözdağı vermiştir (GRAFİK 5.2.2.3).

GRAFİK 5.2.2.3 : PETROLÜN 2000-2009 DÖNEMİ FİYAT SEYRİ(World Economic Outlook (WEO)-Crisis and Recovery Nisan 2009)

Esasında 11 Eylül'den sonraki dönemde ABD'ye destek veren ilk ülke Rusya (Monaghan , 2001, s.1) ile ABD arasındaki ilişkiler üç noktada yoğunlaşmaktadır; birincisi Rusya'nın milli güvenliği ve terörizmle mücadele, ikincisi nükleer silahsızlanma ve üçüncüsü de enerji politikası(Zlobin, 2003, s.1).

Bush'un "Biz Rusya'nın bir ortak ve müttefik olmasını, demokraside ortak, barışta ortak olmasını, özgürlüğü kucaklayan bir ülke olmasını, Avrupa'nın güvenliğini genişleten bir ülke olmasını istiyoruz" diyerek (Fournier, 2001, s.1) ve 11 Eylül saldırılarının ardından Bush'un Çeçen savaşçıları El-Kaide ile ilişkilendirerek Moskova'nın Çeçenistan politikasına üstü kapalı destek vermesi Rus-Amerikan ilişkilerinde yeni bir dönemin habercisi olmuştur(Bank, 2003, s.920).

Bu yeni dönemde Bush yönetimi Rusya'ya karşı bazı tehditkar adımlar da attı. 11 Eylül'den sonra Putin'le Şangay'da yapılan APEC zirvesi sebebiyle biraraya gelen Bush, Rusya'yla terörizme karşı istihbarat paylaşımı, arama kurtarma faaliyetlerinde yardımlaşma ve siyasi destek sağlama konularında işbirliği yapabileceklerini söylemiş ardından da binaların korunması için sınırlar getiren ABM anlaşmasının artık sona erdirilmesi gerektiğini belirtmiştir(Transcript..., 2001, s.1).

Görüşmeyi basın mensuplarına değerlendiren Rice ise terörizme karşı mücadelenin Çeçenistan ve Gürcistan'a karşı istismar edilmemesi gerektiğini belirtmiştir(Press Briefing..., 2001, s.1). Her iki tarafta da soğuk savaşın izlerini taşıyan düşmanlıklara rastlamak mümkündür. ABD'de Rus karşıtı eğilimin destekçileri bunu kendi varlık sebepleri olarak gören Doğu Avrupalı lobilerdir. Aynı şekilde Rusya'yı ABD'nin önünde engel olarak görenler öncelikle Irak'ı, İran'ı, füze savunmasını, ABD'nin nükleer gücünün artmasını, ikinci olarak ise NATO genişlemesini ve eski Sovyet coğrafyasındaki Amerikan hegemonyasına işaret etmişlerdir. 11 Eylül'ü takibeden aylarda Rus menfaatlerine karşı ABD acımasız atılımları somutlaşmaya başladı. 13 Aralık 2001'de ABM anlaşmasını tek taraflı olarak tanımadığını, nükleer silahların indirimi sürecinde kendi harp başlıklarını parçalamayacağını ve depolayacağını açıkladı. Yeni bir anlaşma istemiyordu nitekim 'dostlar' anlaşmalarına ihtiyaç duymazlardı.

Buna göre ABD, Rusya veya Çin hiçbir devleti kendi seviyesinde görmüyordu. Aralık 2001 başında Rumsfeld'in Pentagonu ve Doğu Avrupa ile Baltık lobilerinin etkisi altındaki Bush yönetimi özellikle de Tony Blair'in ileri sürdüğü Rusya'nın NATO'ya olan bağlarını daha da kurumsal bir yapıya kavuşturma önerisini şiddetle geri çevirdi(Lieven, 2002, s.253).

Fakat Bush yönetimi Rusya'nın izolasyonunu savunan çevrelere de pek itibar etmemiştir. Rice bir Sovyet uzmanı olduğunu hatırlattıktan sonra bu konuda Rusya'nın hiçbir şekilde Sovyet dönemiyle ilişkili bir hedefinin bulunmadığını söyleyerek Rus-Amerikan ilişkilerini "çok iyi" olarak tanımlamıştır.

Ariel Cohen'e göre ise ABD, Rusya'nın ayakta kalması için de dikkatli olmalıydı zira hem Çin'in hem de Kafkasya'daki aşırı dincilerin başarısızlığı buna bağlıydı(Cohen, Nisan 2005, s.1).

11 Eylül ertesinde yaşanan balayında terörizme karşı küresel savaşa olan destek en üst seviyedeydi. Ancak özellikle Irak'ın işgalinden bugüne kadar yaşananlar Amerikan yönetimini yaygın bir uluslararası muhalefete karşı karşıya bırakmış bulunmaktadır(Fuller, 2006, s.39).

Öte yandan Yeni Dünya Düzeni için siyasi prensipler başlıklı deklarasyona imza atılmasıyla zirveye çıkan Rus-Çin yakınlaşmasına karşı ABD, ŞİÖ'ne gözlemci olarak katılan Hindistan'la 2005 yılında ortak savunma deklarasyonunu hazırlayarak cevap verdi(Varadarajan, 2005). Zaten ABD'li dışişleri bakanlarının Hindistan'a daha önceleri nediren gerçekleşen ziyaretleri 11 Eylül'den sonra gözle görülür bir artış kaydetmişti(Malhotra, 2005).

Çin ise, İran ve Pakistan'la beraber Hindistan'ı da 11 Eylül sonrasında örgüte davet etmişti. İran, ABD ile olan sorunları ve Pakistan da Hindistan'ın nükleer tehdidine karşı Çin'e yanaşmak için bu davete olumlu bakmışlardı. Hindistan ise, 2006'daki ŞİÖ zirvesine Başbakan yerine Petrol Bakanı ile katılarak İran ve Pakistan gibi ŞİÖ'ne bağımlı olmadığı mesajını Çin'e iletmiş oldu(The Pioneer, 2006).

Ancak ABD'nin Doğu Türkistan'da bağımsızlık peşinde olan Uygur Türkleri'nin siyasi hareketini terörist olarak nitelemeyi kabul etmesi Çin'in de 11 Eylül parsasından payını aldığı anlamına geliyordu. Çin en azından bir süreliğine de olsa ABD tarafından teskin edilmişti. Ve Çin, ABD'ye askeri üs veren Kırgızistan'la ilişkilerini normalleştirirken, ABD'ye verdiği destekten ötürü Rusya'yla ilişkilerinin kötü etkilenmeyeceğini de açıkladı(Li, 2003, s.218).

5.2.4. NÜKLEER İTİBAR ÖZLEMİ

Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya'nın SS-18, SS-19 ve hareketli SS-24 füzelerini yüksek miktarda depolama eğilimi bunların kendisini soğuk savaş döneminin süper gücü hissettirmesinden dolayıydı(Cox, Şubat 1996, s.1).

Rusya'yla START II (Strategic Arms Reduction Treaty) anlaşmasının imzalanmasından (3 Ocak 1993) bir kaç gün sonra Bush, West Point'te yaptığı konuşmada "bu anlaşma, savaşların sona erdiği anlamına gelmiyor. Pasif ve ilgisiz kaldığımız taktirde dünyanın karmaşaya sürükleneceğinin işaretlerini zaten görmüş bulunuyoruz. Biz -kaos olarak tanımlanabilecek- diktatör ve zorbaların komşularını tehdit ettiği, kitle imha silahları ürettiği, kendi insanların refahını görmezden geldiği bir dünya riskine giremeyiz. Ayrıca Amerikan halkı şimdiye kadar olmadığı kadar uluslararası terörizmin korkunçluğu ile karşı karşıyadır. Bunların gerçekleşmesine izin veremeyiz. Amacımız Soğuk Savaşın bitişiyle ortaya çıkan fırtınaları değerlendirmek –yaşadığımız dünyayı yeni dünya düzenine dönüştürmek, yurt içinde demokratik, hoşgörülü ve ekonomik olarak serbest; yurt dışında tehdit ve güç kullanmadan anlaşmazlıkları çözen hükümetler oluşturmak- zorundayız." diyordu(Bush, 1993, s.13).

1991 yılında Rusya'nın START anlaşmasının gereklerini yerine getirmesi amacıyla başlatılan Karşılıklı Tehdit İndirimi (KTİ) (Cooperative Threat Reduction-CTR) programı 10 yıl sonra kitlesele imha silahlarına dayalı terörizme karşı mücadelede kullanılmaya başladı(Squassoni, 2005, s.1).

Öte yandan ABM Antlaşması, 1972 yılında Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasında imzalanmış, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra,

birlikten nükleer güce sahip olan ülkelerin taraf olmalarıyla devamı sağlanmıştı. Taraflar, topraklarını korumak için bir anti-balistik füze sistemi kurmamak, birden fazla önleyici (interceptor) fırlatacak ya da hızlı yenilenebilecek fırlatıcılar; denizden, havadan, uzaydan veya hareketli anti-balistik füze sistemleri geliştirmemek ve konuşlandırmamak, kendi toprakları dışında başka ülkelerde de bu sistemleri konuşlandırmamak konusunda anlaşmaya varmışlardı. Elbette bu haliyle ABM Antlaşması, Amerika'nın istediği füze savunma sisteminin önündeki engellerden biri olarak durmaktaydı(Hacaloğlu, 2001, s.65).

George W. Bush her ne kadar ABM Antlaşması'ndan tek taraflı olarak çekilmelerinin mümkün olmadığını, müttefiklerine ve diğer nükleer güce sahip ülkelere de danışacağını söylediye de Rusya dahil diğer ülkeler Bush yönetiminin kararlarına (olumlu ya da olumsuz) cevaplarını ancak bu konuşma sonrası yollanan temsilcilerle yapılan görüşmelerde verebildiler. Tepkilerin etkisi ise fazla değildi(Hacaloğlu, 2001, s.66). Ulusal füze savunması, seçkin düşüncenin politik ve teknolojik değişiklikleri neredeyse göz önünde bulundurmadan yıllardır desteklediği konuların karşısında sembolik bir hale gelmiştir. Ulusal füze savunmasına karşı ortaya sürülen beş tartışma şöyledir:

- 1.Çalışan bir sistemin tasarlanamayacağı;
- 2.Tasarlansa da, Karşılıklı Yıkım (Mutual Destruction) Garantisi stratejisinin temelini çürüteceği;
- 3.1972 ABM Anlaşması'nı ihlal ettiği ve Rusya-Amerika ilişkilerinin bütününe tehlikeye atacağı;
- 4.Birleşik Devletler, Amerika Kalesi'ne geri çekiliyor (ilginç olan şey, bu tartışmanın hiçbir zaman Amerika'nın Asyalı müttefiklerinden duyulmamasıdır) biçiminde algılanabileceği için, füze karşıtı bir programın Avrupa savunmasını Amerika'dan ayıracağı;
- 5.Amerikan füze savunmasının nükleer çoğalmayı destekleyeceği (bu tartışma Fransa Başkanı Chirac ve Rusya Başkanı Putin tarafından birlikte ortaya atılmıştır). (Kissinger, 2002, s.52).

2001 yılında Devlet başkanları seviyesinde Cenevre'de gerçekleşen görüşmelerde de ana tema ABM anlaşması olmuş ancak bir sonuç çıkmamıştır(US - Russia Developments, 2001, s.1).

11 Eylül saldırılarından sonra oluşan uluslararası işbirliği ortamında ABD'nin ABM anlaşmasından tek taraflı olarak çekilmesi Rusya'nın menfaat değerlendirmelerinden sonra bu adıma START II'den çekilmenin dışında sessiz kalması sonucunu doğurmuştur.

24 Mayıs 2002'de devlet başkanları tarafından imzalanan Moskova anlaşmasıyla gelecek 10 yılda nükleer başlık stoklarında üçte ikilik indirime gitmeye karar verdiler(Banks, 2003, s.920).

Rusya zaten yapılan anlaşma gereği savaş başlığı sayısını imha yoluyla 1700'e indirmeye çalışırken, ABM anlaşmasından çekilen ABD fazlalarını stoklamayı tercih ediyordu.

Moskova Anlaşmasından sonra ABD'nin, savaş başlıklarını imha etmek yerine stoklamayı tercih etmesi Ivanov'un Amerikalı meslektaşına START II'nin işlevini kaybettiğini söyleyip START III için görüşme önerisi yapmasına sebep oldu. Bu da bir bakıma Rusya'nın Moskova Anlaşmasını tatmin edici bulmadığının bir göstergesidir. (Buckley, 2003, s.233).

Rusya 1991 yılında 5200 savaş başlığı taşıyan 1000 füzeye sahipti ki bu füze sayısı 1980 yılına göre %52 düşüş göstermişti(Goodman, 2001). Rusya'nın, en az on yıl veya daha fazla sürecek önemli büyüklükte bir jeostratejik bunalımla karşı karşıya olduğu birçok Rus gözlemcisi tarafından paylaşılan bir görüştür. Üstelik bu zaman aralığı, askeri zayıflığın arttığı; çoğunluğu 1970'lerde ve 1980'lerde imal edilmiş olan Rus depolarındaki silahların ömürlerinin dolduğu bir döneme tesadüf etmektedir. Üretimin büyük ölçüde azalmasına bakılırsa bilhassa modern silahlar ve üretilmeleri ve hizmete girmeleri uzun zaman alan silahlar bakımından depolardaki noksanlık çok daha belirgin hale gelecektir. General Yakovlev'in raporuna göre Rus stratejik füze gücünün % 62'si çoktan garanti edilen hizmet ömrünü aşmıştır. En kötümser değerlendirmeye göre 2015 yılında stratejik kapasite çok ciddi ölçüde azalmış -700 savaş başlığı gibi düşük bir sayı ki bu, Çin'in sahip olduğundan birazcık daha fazladır- ve balistik füze atan Rus denizaltılarının (SSBNs) soyu tükenmiş olacaktır. Eskime pekâlâ silah kontrol tedbirlerinden hızlı olabilir. Ulusal Güvenlik Konsepti'nde, mevcut askeri yapının devletin sırtındaki bir yük olarak görüldüğü ve askeri alanda bir

reforma gidilmesi üzerinde durulduğu göz önünde tutulursa, doğal olarak personel sayısının savunma bütçesinin azaltılması yoluna gidilecekti; ancak bu uygulama, ordunun son derece büyük bir sıkıntı içinde ve dolayısıyla moralsiz olduğu bir ortamda gerçekleşecekti. Fevkalade olumlu ve ilerici gibi görünen bu uygulamanın etkisi, Genelkurmay Başkanı Anatoly Kvashnin'in bu reformların tamamlanmasının 2025 yılını bulabileceğini söylemesiyle hemen hemen ortadan kalkmıştır(Gray, 2003, ss.345-346).

1998 yılında Amerikan politikası için en önemli sorunlardan biri de START II'nin Duma'da onaylanmamış olmasıydı. Öte yandan Ortak Tehdit İndirimi anlaşmasıyla 1,3 milyara malolan Rus nükleer savaş başlıklarının imhası ve nükleer taşıyıcıların ayrıştırılması faaliyetleri gerçekleştirilmişti(Sestanovich, 1998, s.1).

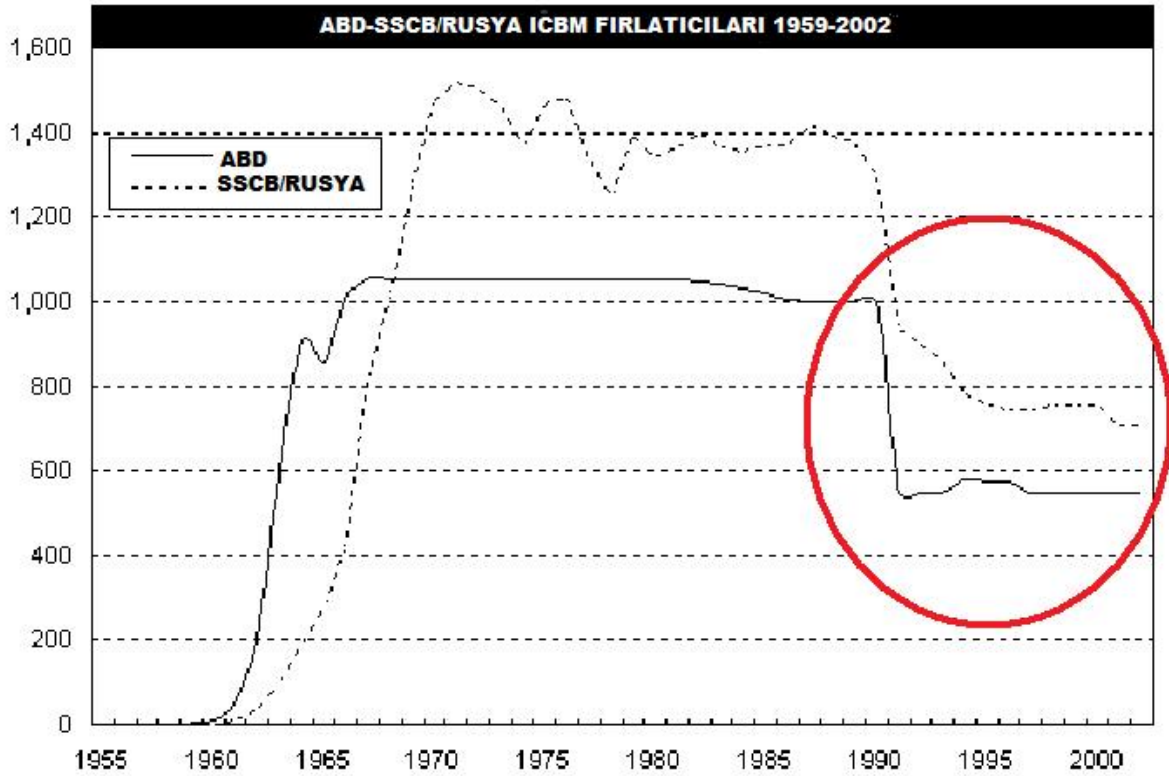
Öte yandan Rus Liderler Stratejik Nükleer Kuvvetlerin savaşma kabiliyeti ve hazırlık durumunun devamlı halde bulundurulmasını en önemli görevleri olarak kabul ederler(Speech by the Minister of Defence of the Russian..., 2004).

Putin'in "Yapılan denemeler Rus Silahlı Kuvvetlerinin, Stratejik Füze Kuvvetleri'nin sesten hızlı, yüksek isabet oranına sahip kıtalararası hedefleri vurabilen ve yüksekliğini ayarlayabilen füzelere sahip olacağını gösterdi. Bu ifadem çok önemli çünkü henüz dünyada hiçbir ülkenin askeri envanteri bu tür bir silaha sahip değil" (Putin, 2004, s.1) iddiasında bulunması Rus liderlerin yukarıda bahsedilen özelliklerine uymaktadır.

Bahar ve yaz 2000'de meydana gelen olaylar nükleer düzen için daha yapıcı bir safhanın habercisi olmuştu. 2000 Mayıs'ında NPT sonuç belgesi üzerinde anlaşmaya varılmıştı. Yaz boyunca Irak'a yönelik denetim sürecinin yeniden kurumsallaştırılmasına yönelik olarak BM Güvenlik Konseyinde kademeli ilerleme sağlanmış; Kuzey ve Güney Kore arasında Kuzey Kore'nin nükleer ve füze programlarını kaldıracağı umudunu veren iletişim ortamı tesis edilmiş; İran, dışişlerini geliştirici adımlar atmış ve Ortadoğu barış sürecinde yeni bir döneme girilmişti. Daha sonra 1 Eylül 2000'de Clinton, füze savunma sisteminin beklemeye alınabileceğini açıklamış daha da ötesi Rusya, Çin ve ABD'nin müttefiklerine yönelik tek taraflılığı

bırakıp stratejik istikrar içinde dost ve düşmanın menfaatlerinin dikkate alınacağını açıklamıştı.

2001 yılına kadar Rusya, Amerikan yardımlarıyla 330 kara ve denizden atılabilen füzeyi, 17 nükleer denizaltıyı, 306 kıtalararası füze (ICBM) silosunu ve denizaltıdan fırlatılabilen balistik füze (SLBM) fırlatıcısını etkisiz hale getirmiştir (GRAFİK 5.2.4.1). Bu füzeler 1600 kadar nükleer başlığa sahipti. İndirim Sovyet nükleer saldırı gücünün iskeletini oluşturan 116 adet SS-18 füzesiyle daha eski modellerinden 119 adet SS-11, 10 adet SS-17 ve 12 adet SS-19 füzelerini kapsamaktaydı(Wolfsthal, 2001, s.5). (TABLO 5.2.4.2).

GRAFİK 5.2.4.1 : ABD VE SSCB/RUSYA'NIN SAHİP OLDUĞU ICBM FIRLATICI MEVCUTLARINDAKİ DEĞİŞİM (1959-2002) (Figure of US and USSR/Russian ICBM Launchers, 1959-2002)

TABLE 5.2.4.2 : SSCB/RUSYA ICBM KUVVETLERİ (1990-2002)

ICBM KUVVETLERİ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Fırlatıcılar													
SS 11 Sego M2 & M3	310	0											
SS-13 Savage	30	0											
SS-17 Spanker M3	50	0											
SS-18 Satan M4 & M5	308	308	308	290	248	186	180	180	180	180	180	144	144
SS-19 Stiletto M3	300	300	235	200	170	170	160	160	160	150	150	137	137
SS-24 Scalpel M1	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36
SS-24 Scalpel M2	56	56	56	36	10	10	10	10	10	10	10	0	
SS-25 Sickle	207	234	270	297	318	351	360	360	360	360	360	360	360
SS-27 Sickle									10	20	20	29	29
Toplam	1,297	934	905	859	782	753	746	746	756	756	756	706	706
Savaş Başlıkları													
SS-11 M2 & M3	620	0											
SS-13	30	0											
SS-17 M3	200	0											
SS-18 M4	3,080	3,080	3,080	2,900	2,480	1,860	1,800	1,800	1,800	1,800	1,800	1,440	1,440
SS-19 M3	1,800	1,800	1,410	1,200	1,020	1,020	960	960	960	900	900	822	822
SS-24 M1	360	360	360	360	360	360	360	360	360	360	360	360	360
SS-24 M2	560	560	560	360	100	100	100	100	100	100	100	0	0
SS-25	207	234	270	297	318	351	360	360	360	360	360	360	360
SS-27									10	20	20	29	29
Toplam	6,857	6,034	5,680	5,117	4,278	3,691	3,580	3,580	3,590	3,540	3,540	3,011	3,011
MIRV Başlığı Toplamı	6,547	6,034											

Kaynak:TableofUSSR/RussianICBMForces

Ancak Rusya bu ayıklama faaliyetlerine rağmen nükleer başlıkları ve balistik füzelerini batıya karşı kullanılabilir en önemli silah olarak görmektedir. Rusya ayrıca kıtalararası balistik füzeleri muhtemel askeri baskılara karşı güvenliğinin bir garantisi olarak ta görmektedir.

Rusya 1998'de 10 adet yeni Topol-M füzesi konuşlandırmıştı. Sonraki 2 senede 2 tane daha işleve sokuldu. 6 bin km menzili bulunan ve yola bağımlı olmayan araçlarla kullanılabilen bu füzelerden 6 tanesi de 2003 yılının aralık ayında göreve başladı(Isachenkov, Aralık 2003, s.1).

Rusya'nın elinde balistik füzelerin önümüzdeki on yılda oluşturulabilecek füze savunma sistemlerini atlatabilecek nitelikte oldukları ileri sürülmektedir. Stratejik füze birliklerinin alacağı bu füzeleri Rusya'ya maliyeti bilinmemektedir.

UR-100N UTTkh (SS-19 Stiletto) Kıtalararası Balistik Füzeleri terketme süreci yavaşlatıldı ve bu füzelerden 30 adet daha almak üzere harekete geçildi. Bu füzeler 1970'lerin sonunda Rus Silahlı Kuvvetleri'nin envanterine girmiş olsa da, 10 bin km'lik menzili ve Topol-M'in bir nükleer başlığına karşılık taşıyabildiği altı nükleer başlıkla hala etkili bir füze olma özelliğini korumaktadır. Ayrıca son dönemde birçok ülkenin geliştirdiği karşı-balistik füze sistemlerini etkisiz kılabilenmektedir. Bazı kaynaklar Rusya'nın bu füzeleri alacaklarına karşılık Ukrayna'dan aldığını ileri sürmektedir.

Rusya tarafından 1985'te veya daha sonra üretilen füze sistemlerinin parçaları depolarda yakıtsız vaziyette bulundurulmaktadır. Silolardaki füzeler daima bakımlı tutulmaktadır. Yakıt depoları kontrol sistemleri ve tel donanımı vs. kısa bir teknik kontrol ve yakıt ikmali ile muharebeye hazır hale getirilebilmektedirler. Rus Genelkurmay Başkan Yardımcısı Yuri Baluyevski bu nitelikleri ile füzelerin stratejik füze birliklerinde 2030'lu yıllara kadar envantere tutulacağını açıklamıştır. Devamlı hazır tutulan bu stratejik füze birlikleri Saratov'dan fazla uzak olmayan Tatishevo (70 fırlatıcı) ve Kaluga yakınındaki Kozelsk (60 fırlatıcı)'te konuşlanmıştır(HARİTA 5.2.4.1).

NÜKLEER KUVVETLER-ICBM's

HARİTA 5.2.4.1 : RUSYA'NIN ICBM TEST VE ÜS BÖLGELERİ (ICBM Bases, 2008, s.1)

Putin'e göre yakın zamanda Rusya yeni silahlar üretecek. Buna Bulava isimli denizaltılardan atılan balistik füzeler de dahildir. Ekim 2003 itibariyle Rusya'nın üç stratejik füze ordusu ve 16 füze tümeni bulunmaktaydı. Tümen sayısı ocak 2009 itibariyle 11'e düşmüştür(EK-6) Bu birliklerde 3159 nükleer başlıkla beraber 735 kıtalararası balistik füze bulunmaktaydı. 2009'a gelindiğinde nükleer savaş başlığı sayısı 1357'e, balistik füze sayısı da 385'e gerilemiştir(TABLO 5.2.4.3). Bunlara 10 bağımsız hedefleme sistemine sahip savaş başlıklarının bulunduğu batı tarafından SS-18 Şeytan olarak bilinen 150 adet R-36M UTTkh ve R-36M2 Voyevoda füzeleri de dahildir. Buna ilaveten silolarda bulunan 130 adet UR-100N UTTkh (SS-19 Stiletto) füzesi (780 savaş başlığıyla) ve 36 adet RT-23 UTTkh Molodets (SS-24 Scalpel) füzesi (hareketli ray sistemindeki 360 savaş başlığıyla) bulunmaktadır. Ayrıca 360 adet RT-2PM Topol tek başlık hareketli sistemi (SS-25 Sickle) ve 39 adet RT-2PM2 Topol-M (SS-27 Topol-M-2) sistemleri de vardır(Litovkin, 2003).

TABLO 5.2.4.3 : RUSYA’NIN OCAK 2009 İTİBARIYLA ICBM VE SAVAŞ BAŞLIĞI
MEVCUTLARI

FÜZE SİSTEMİ	SİSTEM SAYISI	SAVAŞ BAŞLIĞI	TOPLAM SAVAŞ BAŞLIĞI	KONUŞ YERİ
R-36MUTTH/R-36M2 (SS-18)	68	10	680	Dombarovsky, Uzbur
UR-100NUTTH (SS-19)	72	6	432	Kozelsk, Tatishchevo
Topol (SS-25)	180	1	180	Teykovo, Yoshkar-Ola, Nizhniy Tagil, Novosibirsk, Irkutsk, Barnaul, Vypolzovo
Topol-M silo (SS-27)	50	1	50	Tatishchevo
Topol-M hareketli (SS-27)	15	1	15	Teykovo
TOPLAM	385		1357	

KAYNAK : Strategic Rocket Forces, 10 Ekim 2008

Putin’in 11 Eylül sonrasında ABD’nin Afganistan operasyonuna güçlü destek vermesiyle ABD ve NATO ile ilişkilerin zirvesine ulaşılmıştır. 2002’de NATO ile Rusya arasında karşı-terör, nükleer silah yayılmasının engellenmesi, barışı koruma ve diğer bazı alanlarda işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır (Isachenkov, Kasım 2003, s.1). 2001 yılından sonra her iki ülkenin uzmanları nükleer güç konusunda irtibat içersindeydiler. Rus tarafına göre çift taraflı görüşmeler onlara ABD’nin ihraç kontrol sistemi ve mekanizması hakkında bilgi edinmelerine yardımcı olmakta ve bu bilgiler Rus nükleer kapasitesinin milli güvenlik sınırlarını aşmamasını sağlamaktaydı. Moskova’da konuşlu ihraç kontrol merkezi Rus hükümetine bilgi desteği sağlayan ve parlamento gruplarının irtibatlarını düzenleyen bir Sivil Toplum Örgütü (STÖ) olarak işlev görmektedir. ABD’de ise benzer bir görevi Georgia Üniversitesindeki Uluslararası Ticaret ve Güvenlik Merkezi üstlenmiştir (Margelov, 2005, s.42).

Günümüzde birçok uluslararası ihraç kontrol merkezi bulunmaktadır: Nükleer Güç Tedarikçi Grubu (NSG), Avustralya Grubu (AG), Füze Teknolojisi Kontrol Rejimi (MTCR), Wassenaar Düzenlemesi bunlardan bazılarıdır (Margelov, 2005, ss.42-43). ABD başkanı Bush PSI (Proliferation Security Initiative)’dan ilk defa 31 Mayıs 2003’de Krakov’da bahsetti. Ona göre ABD ve müttefikleri KİS veya onun bileşenlerinin dolaşımını engellemek için bütün araçları ve güçleri elde etmeliydi (Margelov, 2005, s.44). PSI bir teşkilat değil faaliyetin adıdır. Avustralya,

Fransa, Almanya, Hollanda, İtalya, Japonya, Polonya, Portekiz, İspanya ve İngiltere tarafından desteklenen bu inisiyatifi daha sonraları Rusya, Singapur, Norveç ve Kanada'yla beraber 40 ülke benimsemiştir.

PSI'nin eyleme konması güç olsa da Rusya ve Amerika nükleer güvenlik konusunda anlaşmaya varmışlardır. Bu konu St. Petersburg'daki G-8 zirvesi öncesinde dillendirilmiş fakat açıklığa kavuşturulmamıştır. Bundan hemen sonra ABD, Avustralya, Japonya ve Avrupa'nın 8 ülkesi Madrid'te buluştular. Bu inisiyatif daha sonra küresel bir konuma gelmesine rağmen, mevcut artırım ve ihraç kontrol rejimleriyle uyumu tanımlanamamış, birçok malın çift amaçlı kullanımının bulunması durumu daha da zorlaştırmıştır(Margelov, 2005, s.45). Rusya ve ABD KİS'nin yayılmasının engellenmesi ile karşılıklı ve çok taraflı görüşmelerin birbirini desteklemesi sonucunda daha yapıcı ve sürekli bir işbirliği ortamı buldular ki bu da, özellikle KİS'nin teröristlerce kullanılması tehdidini büyük ölçüde engelleyen bir işlev gördü(Margelov, 2005, s.48).

Rusya'nın ABD'nin terörizmle küresel savaşından yana tavır koyarak elde edeceği dış politika menfaatlerinin Rusya için vazgeçilemez hayati öneme sahip olduğunu hesaplayan ABD, 11 Eylül'ün hemen ertesinde ABM'den tek taraflı olarak çekildi.

Önde gelen siyasi uzmanlardan Vyacheslav Nikonov, 2002 yılı değerlendirmesinde: "ABM anlaşmasından tek taraflı Amerikan çekilmesi Rusya için büyük bir dış politika başarısızlığıdır. NATO genişlemesine ses çıkarmamak Rusya'nın güvenliğine doğrudan bir tehdit değildi ancak bu genişleme Rusya'nın dışlandığı yeni Avrupa güvenlik sistemini kurmuştur." demektedir(CDI Russia..., 2003, s.1).

Rusya tüm bunlara yeni bir askeri doktrin ile karşılık verdi. Rus savunma bakanlığı çok garip ve mantık sınırlarını zorlayan bir askeri doktrin ortaya attı. Terörizmin birinci tehdit olarak algılandığı günlerde bu doktrin nükleer füzelerden ve hava savunmasından bahsetmekteydi. ABD ve NATO ise söylenmeyen ancak hissettirilen muhataplardı. Rusya'nın askeri doktrinini son on yılda sayısız kez değiştirmiştir. Bazen bütün metin birkaç aylık çalışmalardan sonra değiştirilmiş bazen

de kısmi değişiklikler yapılmıştır. Ancak 2003'teki doktrin çok daha ciddi bir yer edinmiştir. Rus basınında Rus Silahlı Kuvvetlerinin tek taraflı bir muharebeye dahi giremeyecekken doktrinde çift taraflı yani aynı anda iki tarafla muharebeyi sürdürme amacından bahsedilmesi alay konusu edilmiştir. Savunma bakanı Sergey İvanov yeni doktrinde sınır ötesi tehlikeden bahsetti. Yeni doktrine göre tehlike sınır boyunca yeralan istikrarsız ülkelerden gelmektedir. Ve eğer bu ülkeler Rusya'yı tehdit eder veya KİS üretmeye niyetlenirlerse, Rusya kendi tasarrufuyla önleyici (pre-emptive) hava akınları düzenleyebilecekti. İvanov'a göre böyle bir harekât için BM veya herhangi bir uluslararası örgütün de onayına ihtiyacı yoktu. Bu ABD'nin Irak'ta yaptığıının aynısıydı.

Diğer taraftan ABD ve NATO, askeri doktrinde öngörülebilir muhtemel düşmanlardı. Yeni füzeler bu düşmanları hedefliyordu. Yeni hava savunma sistemi de hayalet uçaklara karşı yalancı bir tedbirdi. Daha da ötesi bu doktrin "temas öncesi muharebe"den "temas muharebesi"ne geçişi hızlandırmıştır. Diğer bir deyişle ABD'nin geçtiğimiz on yılda işgal öncesi düşmanı her yönden zayıflatmak üzere düzenlendiği hava akınlarını es geçmektedir. Burada Amerikalıların korktukları şey verilecek kayıplardan çok yerel mağlubiyetlerdi. Ancak yeni doktrin tam tersini ileri sürmektedir. Düşmanı kara savaşına çok çabuk dâhil etmeyi öngörmektedir. Doktrinin öngördüğü en aşırı savaş şeklinde Rusya'yı tehdit eden arazi veya ülkeye nükleer füze saldırısı düzenlenmektedir. Soğuk Savaş dönemi alışkanlığı olan nükleer silah kullanımı terörizmle savaşta da öngörülmektedir.

Ayrıca Rusya'nın bu doktrinle devam eden ABD ve NATO ilerleyişine karşılık Güney Kafkasya'da nükleer silahların da kullanıldığı bir savaşa hazırlandığı yorumları da Rus basınında yer buldu(Krutikov, 2003).

Rus askeri doktrinin ortaya atılması, Putin'in Shevardnadze'yi sert bir şekilde uyarması ve Shevardnadze'nin Çeçen gerillalara mülteci statüsü tanıyabileceği açıklamasının hemen ardından yapılmıştı. Gürcistan çoktandır Rusya'nın hedef listesindeydi ve analistler de Ivanov'un aslında BDT' nin kırılğan yapısını düzeltmek üzere bazı sert ifadeler kullandığı görüşündeydiler. Rusya paradoksal şekilde önleyici vuruşun Rusya'ya karşı da kullanılabilir olduğunu kabul ediyordu(Poroskov, 2003).

Bush'un alçak irtifalı nükleer silahların tekrar ele alınması için Kasım 2003'te 15 milyon dolar ayırmasına tepki gösteren Rus Genelkurmay Başkan Yardımcısı Yuri Baluyevsky "daha önce politik caydırıcılık maksadıyla kullanılan nükleer silahlar, muhabere alanının bir parçası haline getirildi. Kendi kendimize niçin diye soruyoruz. Doğu Almanya'da askeri yığınağımız varken ve Varşova paktı mevcutken politik caydırıcılık maksadıyla gerekli görüyorduk. Ama şimdi Varşova paktı yok ve Rusya farklı bir politika izliyor." diyerek Rusya'nın da nükleer stratejisini yeniden gözden geçireceğini vurgulamıştır(Isachenkov, Kasım 2003, s.1).

Putin, 16 Mayıs 2003'te parlamentoda yaptığı konuşmada doğrudan ABD'yi işaret ederek "bazı ülkeler çok iyi teçhiz edilmiş ordularını uluslararası terörizmle savaşmak bahanesiyle stratejik etki sahalarını genişletmek maksadıyla kullanmaktadır" dedi(Belkin, 2004, s.20).

Putin'e göre ABD, Rusya'nın en önemli ortaklarından biriydi. Ona göre bu ortaklık terörizm sözkonusu olunca müttefikliğe dönüşüyordu. Soğuk Savaş psikolojisi içinde Rusya ile ABD'nin nükleer gücüne vurgu yapan Rusya devlet başkanı nükleer silahların yayılmasının engellenmesinde ortak sorumlulukları olduğunu söyledi. 11 Eylül'den sonra Nükleer alanda işbirliği görüntüsü veren Rus-Amerikan ilişkileri Kuzey Kore'nin nükleer çalışmalarına ortak tepki verme kararı alırken aynı tepkiyi Rusya'nın arkasında durduğu Ahmedinecad yönetimindeki İran'a karşı sergileyememiştir(Gearan, "Nuclear Disputes...", 2005).

Bugüne kadarki nükleer indirimler Rusya'nın bu silahlara ayırdığı maliyetleri azalttığı gibi silah mevcutlarını da belirlenen askeri doktrin amaçlarına uygun bir şekilde sokmuştur(TABLO 5.2.4.4).

TABLO 5.2.4.4 : RUSYA'NIN NÜKLEER KAPASİTESİNDE İNDİRİM (1990-2008)

START ANLAŞMASINA GÖRE ADI GEÇEN SİLAHLAR	STRATEJİK NÜKLEER SİLAH PLATFORMLARI		STRATEJİK NÜKLEER SAVAŞ BAŞLIKLARI	
	Eylül 1990	Temmuz 2008	Eylül 1990	Temmuz 2008
ICBMs				
SS-11	326	0	326	0
SS-13	40	0	40	0
SS-17	47	0	188	0
SS-18	308	104	3,080	1,040
SS-19	300	122	1,800	732
SS-24 (Silo)	56	0	560	0
SS-24 (Raylı)	33	0	330	0
SS-25	288	192	288	192
SS-27 (Silo)	0	48	0	48
SS-27 (Yola Bağımlı)	0	6	0	6
Alt Toplam	1,398	472	6,612	2,018
SLBMs				
SS-N-6	192	0	192	0
SS-N-8	280	0	280	0
SS-N-17	12	0	12	0
SS-N-18	224	96	672	288
SS-N-20	120	60	1,200	600
SS-N-23	112	96	448	384
RMS-56	0	36	0	216
Alt Toplam	940	288	2,804	1,488
Bombardıman				
Bear (ALCM)	84	64	672	512
Bear (Non-ALCM)	63	0	63	0
Blackjack	15	15	120	120
Alt Toplam	162	79	855	632
Toplam	2,500	839	10,271	4,138

KAYNAK : Current Strategic Nuclear Forces of the Former Soviet Union, Strategic Arms Control and Policy Fact Sheet, Ekim 2008, <http://www.armscontrol.org/factsheets/sovforces>

5.2.5. ÇEÇENİSTAN SORUNU

Çeçenistan'daki çatışma ile ilgili olarak Rus güçleri, 'Transdinyester ve Kossak' gönüllüleri ve BDT şemsiyesindeki Rus barış gücü Gürcistan'a bağlı Güney Osetya ve Abhazyaya yönetimlerine ait topraklarda konuşlanmıştı(Cohen, 2004, s.1).

Rusya, bu askeri gücü aracılığı ile Trans-Dinyester, Abhazyaya, G.Osetya ve Karabağ'daki ayrılıkçı güçlere destek vermektedir. Bu desteğin amacı Moldova,

Gürcistan ve Azerbaycan gibi eski Sovyet cumhuriyetlerini zayıf düşürmektir. Ancak bölücülük her an çift taraflı bir kılıca dönüşebilir. Rusya, yine aynı topraklarda bulunan Çeçenistan, diğer Kafkasyalılar, Tatar, Fin-Ogur ve Yakut milliyetçilerine dışarıdan yapılan destekleri büyük bir dikkatle takip etmektedir. Rusya camdan evlerde yaşamaktadır ancak ne var ki etrafına taş atmaktan da geri durmamaktadır(Cohen, Nisan 2005, s.1).

Rusya, yukarıdaki amacını gerçekleştirerek Kafkasya'daki hayati derecede önemli petrol boru hatlarının kontrolünü sağlamlaştırmak için 1994 Aralık'ında Cevher Dudayev liderliğinde bağımsızlığını ilan etmiş olan Çeçenistan'ın başkenti Grozni (Caharkala)'ye hava saldırıları ve karadan tank ve topçu saldırıları düzenleyerek büyük bir yıkıma sebep oldu(Cox, Şubat 1996, s.1). Şubat 1995'te Savunma Bakanlığı kayıp ve ölü Rus askerlerinin sayısını 1500 olarak verirken bağımsız gözlemciler bu sayının 10 bin rakamını bulduğunu iddia ediyordu. En önemlisi Grozni'de 25 bin sivil, Rus saldırısında hayatını kaybetmişti(Banks, 2003, s.915). Putin 1994'te Yeltsin tarafından yürütülen ve 80.000-100.000 kişinin ölümüne ve 100.000 kişinin de yerlerini değiştirmesine sebep olan birinci Çeçen savaşının bir hata olduğunu kabul etti. Moskova mağlup olduktan sonra birliklerini geri çekmiş ve 1996'da Çeçenlere bağımsızlık tanımıştı(Cohen, 2004, s.1).

Rusya'ya 6 milyar dolara malolan (Cox, Şubat 1996, s.1) 1994-1996 arasında cereyan eden birinci Rus-Çeçen savaşı, Rusya için askeri felaket ve milli bir aşağılanma olarak tarihe geçmiştir(Herd, 2002, s.110). Rus eliti birinci savaş sonunda kabul edilen Hasavyurt anlaşmasını hezimet olarak değerlendirirken ikinci savaşın intikam duygusuna dayandığına inanıyordu(Herd, 2002, ss.115-116). Nitekim Çeçenler'in bağımsızlığı 1996'dan 1999'a kadar sürebildi. Kosova'da BM güçleri kontrolü ele aldıktan sonra Çeçenistan'a saldırma konusu Rusya'da adından daha fazla söz ettirir hale geldi. Yaklaşan Duma seçimleri öncesi Çeçenistan'da girişilecek bir askeri hareket Putin'in popülaritesini biraz daha arttıracaktı. Önceleri sadece Terek nehrine kadar ilerleme düşünülüyordu ancak olaylar giderek bu planların ötesine geçti.

Aralık 1999 sonunda Putin sert politikalarının bir göstergesi olarak Rus yanlısı Çeçen hükümetinin desteğiyle Grozni'ye Rus birliklerini soktu. Ağır meskun mahal muharebelerinden sonra 6 Şubat'ta şehrin tamamen işgal edildiğini açıkladı. Çeçen savaşçılar güneydeki dağlara çekilirken insan hakları ihlallerinde de hızlı bir artış yaşandı(Banks, 2003, s.917).

1996'ya kadar süren birinci savaşta 80-100 bin civarında Çeçen ölmüştü. 1999'da başlatılan ikinci Rus saldırıları neticesinde bir 100 bin Çeçen'in daha ölümüne sebep olundu. Rus askerleri birinci savaşta olduğu gibi dillendirilemeyecek savaş suçları –tecavüz, adam kaçırma, fidye için rehin alma, soğukkanlı cinayetler ve ölü bedenlere işkence- işlediler(Siddiqui, 2004). 2001 yılında Çeçenistan'daki savaşı FSB'nin kontrolüne bırakan Putin'in Genelkurmay Başkanı 2002'de Çeçenistan'daki asker sayısını 86 bin olarak açıkladı. Ağustos 2001'de ise Rusya, iki Kuzey Kafkasya merkezi Kabardin-Balkar ve Karaçay-Çerkes ile Tataristan'ın Kanada'nın Quebec eyaletinin sahip olduğu statünün bir benzeri için istekte bulunmasıyla şoka uğradı. Savaş süresince Rusya'nın sıcak takip amacıyla Pankisi vadisinde askeri harekate girişme isteği Abhazya'da zor durumda olan Gürcistan tarafından büyük endişeyle karşılandı.

İşgal süresince ortaya çıkan en önemli sonuçlardan birisi de nükleer güç kullanımının söz konusu edilmesiydi. Planlama aşamasında Kosova'da olduğu gibi Çeçenistan'da da Batının bağımsızlık isteyen azınlığı yani Çeçenleri desteklemesi Rusya için en kötü senaryo olarak öne çıkmıştı. Bunu engellemek ve ilk aşamada NATO'nun uzlaşma peşinde koşmasını sağlamak üzere Taktik Nükleer Silahların kullanılması seçeneği Genelkurmay Başkanı Kvaşnin tarafından gündeme alınmıştır. Bu süreçte son olarak Çeçen bağımsızlık savaşının lideri Aslan Meshadov'un öldürülmesi Putin yönetiminin kısa vadeli bir kazanımı olmakla birlikte uzun vadede Çeçenistan'ın milli kurtuluş karakteri taşıyan mücadelesi aşırı dinci grupların kontrolüne girebilecektir. Meshadov dünya kamuoyunun terörist faaliyet olarak nitelendirdiği Kasım 2002'de Moskova'daki tiyatro ve Eylül 2004'te Beslan'daki bir okulda meydana gelen rehine krizlerini desteklememiş ve daha da ötesi sahip çıkmamış, Çeçen mücadelesiyle ilintili olmadıklarını açıklamıştır(Cohen, Nisan 2005, s.1).

Birçok uzman Mashadov'un ortadan kaldırılmasının Çeçenistan'da çok şey değiştirmeyeceği konusunda uzlaşmış bulunmaktadır(Kagarlitsky, 2005). Öte yandan Rusya'da meydana gelen terörist saldırılar neticesinde Rus politikacılar da Amerikan'ın 11 Eylül sonrası geliştirdiği önlemleri uygulamaya başladılar. (Clarke, 2004, s.24).

Dikkat çekicidir ki 11 Eylül sonrasında Çeçen bağımsızlık hareketi terör merkezli bir tepki süreciyle ilişkilendirilmiştir. Her ne kadar Meshadov terör eylemlerini onaylamadıklarını ve desteklemediklerini açıklasa da uluslararası kamuoyu ve medya bu ısrarında devam etmiştir(Cohen, 2004, s.1). Böylece Beslan trajedisi Rusya'nın 11 Eylül'ü olarak ilan edilmiştir.

Beslan kriziyle beraber Putin, Çeçenlerin de uluslararası teröristler olarak kabul edilmesini talep ettiyse de bu öneri Batı tarafından benimsenmedi(Jenkins, 2004).

Beslan'da meydana gelen rehine krizinde Putin'in, Bush'un 11 Eylül'de izlediği politikanın bir benzerine başvurması önemli sonuçlar doğurdu. Henüz kriz sırasında Bush'un 28 Eylül 2001'de yaptığı gibi BM Güvenlik Konseyi'nin 1373 sayılı karar uyarınca olayı kınamasını istedi. El Kaide'nin olayla ilgili olduğunu açıkladı ve bütün istihbarat servislerinin işbirliği yapmasını önerdi. Rus Genelkurmay Başkanı dünyanın neresinde olursa olsun terörist kaynakları vurabileceklerini söyledi. Dışişleri Bakanı Lavrov ise ABD ve İngiltere'nin Çeçen ayrılıkçılarından önemli isimleri kendisine vermesini istedi(Page, 2004).

11 Eylül'den önce Rusya'ya Çeçenler'le masaya oturarak konuşmasını öneren Bush, milat sonrasında bu söyleminden tamamen vazgeçti(Block, 2004). Ayrıca Putin terörün açık yüzünü anlamasına rağmen aşırı dinci terör örgütleriyle tek başına mücadele edemeyeceğinin de bilincindeydi. Şimdiki düşman Soğuk Savaş dönemindeki Batı emperyalizminden çok farklıydı. O dönemde Sovyetler, ABD ve Avrupalı müttefiklerine karşı dış istihbarat servisleriyle tedbir alırken yurt içindeki tehlikeler de gizli polis tarafından bertaraf ediliyordu(Cohen, 2004, s.1). İşte bu yüzden Putin, Çeçenler'i terörist ilan ederek, dünya kamuoyunun desteğini sağlamak zorundadır.

5.2.6. ORTA ASYA- ŞANGAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ

1990'larda Asya, ABD için yeni bir meydan okuma alanı olarak belirecekti. Bölgede birbiriyle işbirliği içinde bulunan ülkelerin ABD ve onun müttefiklerine yönelmiş olan askeri güç tehdidi esas sorundu ve aslında Soğuk Savaş güvenlik yapılanmasını geriden takip ediyordu. Bu durum Asya'yı iktisadi ve politik olarak zorlarken, ABD için de neticede daha geniş bir güvenlik sorunu olacaktı.

Süpergüç mücadelesinin en acı sonuçları kuzeydoğu ve Orta Asya'da görülüyordu. Her ne kadar Kore yarımadasındaki askeri durgunluk odak noktasında olsa da, Kuzey ve Güney Kore arasındaki sorun Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi bir ABD-Rus çatışmasına yol açmayacaktı. Daha çok bölgesel zararlar ortaya çıkabilir ve sadece iki Kore'yi mağdur edebilirdi. Çin ve Japonya da bunun yan etkilerinden nasiplerini alacaklar ve eğer daha büyük bir sorun yumağı haline gelirse ABD-Güney Kore Karşılıklı Güvenlik anlaşması uyarınca ABD duruma askeri bir müdahalede bulunabilecekti. Ancak muhtemelen Rusya bütün bunları kenardan seyredecekti. Rusya, Çin ve Japonya için tehlike arzetyecek ve Çin'in yaptığı gibi Güney Kore ile ilişkilerini sağlamlaştıracaktı.

Aslında Orta Asya'dan Japonya'ya kadar olan bölgede uluslararası ilişkiler hızla değişiyordu. Bağımsızlığını yeni kazanan Orta Asya devletleri –Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan- kendi dış politikalarını oluşturuyorlardı. Kendi siyasi ve ekonomik yapılarını istikrara kavuşturmaya çalışıyorlardı. Moğolistan dahi gerçek bağımsızlık için uğraşıyordu. Orta Asya batağının içinde Rusya ve Çin rollerini tekrar tanımlıyorlardı. Daha az başarıyla da olsa biraz daha doğuda Rusya ile Japonya II. Dünya Savaşı'na resmen son vererek yirmibirinci yüzyıla hazırlanmak üzere Kuzey'deki anlaşmazlıklarını çözmeye çalışıyorlardı.

Güneydoğu Asya'da ABD baskınlığı neticesinde hasıraltı edilmiş olan sorunlar su yüzüne çıkıyordu. Sovyet güçlerinin Hindi Çin'den çekilmesi ASEAN'ı işlevsiz hale getirirken Vietnamlılar'ın da Kamboçya'dan çekilmesine yol açıyordu. Bıçak sırtındaki bölgesel beraberlikler bölünmüş rol ve çıkarlara yerini bırakırken, Tayland bir kara gücü, Hindistan ve Malezya birer deniz gücü olarak öne çıkıyordu. Kara tartışmaları,

balıkçılık sorunları, bazı ülkelerdeki iç istikrarsızlıklar ve Çin ve Japonya'yla olan ilişkiler Güneydoğu Asya'da karşılaşılan temel sorunlardı. BM'nin çabalarına rağmen Kamboçya'daki problemler devam edecek gibi görünüyordu.

Siyasi ve ekonomik reformlarını gerçekleştirmiş bir Rusya yeniden hayat bulacak ve bölgede önemli bir aktör haline gelecekti. Askeri gücü hariç olmak üzere Rusya, Japonya ve hatta Çin gibi bir Pasifik gücü olmaktan çok uzaktı. 21nci yüzyıl gözönüne alındığında ABD ve Japonya birinci derecede, Çin ikinci derecede ve Rusya ancak üçüncü derecede bir Pasifik gücü olabilecekti. Rusya takip eden yıllarda emperyal komünist bir devletten, siyasi çoğulculuk ve pazar ekonomisine geçen bir şekil alacaktı. Küçük bir ihtimalle Rusya'daki iç istikrarsızlık sebebiyle Uzakdoğudaki toprakları üzerindeki denetimini kaybedecek ve bu boşluk eskiden olduğu gibi Çin tarafından kontrol altına alınacaktı. Eğer bu uzak tehlike sözkonusu olsaydı Japonya da hareketsiz kalmayacaktı. Rusya'da meydana gelebilecek bir ayrışma ve çözülme, Han olmayan azınlıklar aracılığıyla Çin'i de olumsuz etkileyecek olan şok dalgalarına yol açacaktı. Yılların getirdiği ekonomik yıkım ve milli aşağılanma, yabancı düşmanlığını esas alan yeni bir Rus Napolyon'u yaratsaydı, bu Asya'yı olumsuz etkileyecek ancak Avrupa bunu kolay atlatabilecekti. Bu yetersizlikler görmezden gelinemezdi ancak dış müdahaleleri de haklı kılmıyordu(Ellings, 1993, ss.118-121). İşte bu ortamda yeni Rusya, eski Sovyet cumhuriyetleriyle yeni bir tür ilişki mecburiyetiyle karşılaştı. Böyle bir tecrübeye sahip olmayan ve iç istikrarını sağlamaktan uzak olan Rusya, Orta Asya ve Kafkasya devletleriyle özellikle 1992'den başlayıp 1995'e kadar geçen sürede yeterince yapıcı ilişkiler tesis edemedi. 1995 yılında ise Rus Dışişleri Bakanı Kozirev yeni bir tanımlamayla bu coğrafyayı Rusya'nın hayati çıkarlarınının yattığı "yakın çevre"si olarak adlandırdı (Moustakis, 2002, s.427).

Cumhuriyetler arasındaki bağımlılığa dayanan Sovyet Ekonomik düzeni sayesinde deniz bağlantısı olmayan Orta Asya devletleri Rusya'ya ait olan veya Rusya kontrolüne girmiş olan ulaştırma, iletişim, nakil ve diğer ağlara bağımlı kalmaya mahkûm olmuşlardır. Hâlihazırda Rusya'daki bu ağları kontrolünde bulunduran Rus firma ve iş grupları Orta Asya'da birçok enerji üretim ve iletimine yönelik projeye yatırım yapmışlardır. 2006 yılının ocak ayında Ukrayna'ya verilen

gazın fiyatı dört katına çıkarma teklifi reddedilen Rusya tarafından kesilmesi Rusya'nın eski sovyet cumhuriyetlerinin kendisine olan bağımlılıklarını bugün dahi siyasi baskı unsuru olarak kullanabileceğini göstermiştir. Rusya ayrıca boru hattı monopolünü bu ülkelerin kendi kaynaklarını dış dünyaya taşımalarını engellemek (1997'de Gazprom'un Türkmenistan'a yaptığı gibi) amacıyla da kullanabilmektedir(Weitz, 2006, ss.156-157).

Rus dışişleri bakanı Andrei Kozirev ülkesinin jeopolitik durumunu değerlendirdiği Ocak-1992 raporunda Rusya Federasyonu'nun milli menfaatlerini üç bölümde incelemiştir. İlk ve en önemli bölümü çoğu BDT'ye katılmış olan eski Sovyet cumhuriyetleri işgal etmiştir. İlk başlarda zayıf olarak doğsa da Kozirev, BDT'nin geleceğini güçlü ve bütünleşmiş bir birlik olarak tanımlamıştır. Dışişleri'nin BDT'ye yeterince önem vermediği tartışmalarına da zamanının %80'ini bu birliğe ayırdığını söyleyerek karşılık vermiştir(Ginsburgs, 1993, s.277). Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Orta Asya'da bağımsızlıklarını kazanan cumhuriyetleri şemsiyesi altında toplamayı planlayan ilk girişim, bölgeyi kendi etki alanı olarak kabul eden RF'nin öncülüğünde oluşturulan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) olmuştur. RF, Sovyetler Birliği'nin kendisine mirası olarak değerlendirdiği güney komşuları üzerinde 'özel haklara ve önceliklere' sahip olduğu düşüncesi ile, eski Sovyet cumhuriyetlerinin özellikle güvenlik politikalarına bu topluluk aracılığı ile yön vermeye çalışmıştır(Ekici, 2003, s.73).

15 Mayıs 1992'de Taşkent'te toplanan BDT ülkeleri özellikle Afganistan'ın sebep olduğu karışıklıklar ve Tacikistan'ın güvenliğini sebep göstererek Kollektif Güvenlik Teşkilatını kurdular. Bu oluşumun varlığı 1999'da beş yıl daha uzatılmasına rağmen bu dönemde Özbekistan, Gürcistan ve Azerbaycan'ın üyelikten çıkmaları Moskova'nın planlarının gerçekleşme ihtimalini zayıflatmıştır. Orta Asya'da bir diğer güvenlik sistemi girişimi de 2000 yılında Bişkek'te yine Rusya önderliğinde ve BDT bünyesinde oluşturulan Kollektif Güvenlik Konseyi'dir(Moustakis, 2002, s.428).

Amerikan idealizmi yalıtımı teşvik ederken; Rusya'nın idealizmi, genişleme ve ulusçuluğu özendirmiştir. Bu tutum, Putin'in ilk Başbakanlığı döneminde 3 Ekim 1999 tarihinde benimsenmiş olan ve onun Ocak 2000 döneminde görevde olan başkanlığı

ele geçirmeyi hedefleyen ilk resmi eylemlerinden biri olarak yasalara geçen Rus ulusal güvenlik politikası belgesinde yansıtılmaktadır: "Bağımsız Devletler Topluluğu üyeleriyle, yani önceki Sovyetler Birliği'ni oluşturan tüm cumhuriyetlerle birlikte tek bir ekonomik bölge oluşturmak" (Topluluğun üyesi olmayan, ancak yine de sürekli Rus baskısıyla karşı karşıya kalan Baltık cumhuriyetleri bunun dışındadır).

Bu politika, önemli bir ilerleme kaydetmişti. Moldova'da en son seçimi Komünist parti kazanmıştı. Gürcistan aralıksız Rus baskılarıyla karşı karşıyaydı: Rus enerji ihracatının yönetiminde ekonomik, Rusya'da muhalif gruplara destek açısından askeri ve politik. Azerbaycan ve Özbekistan'da da benzer baskılar vardı. Beyaz Rusya, Rusya'nın gerçek uydusu olmuştu. Ve Ukrayna, iç birimler tarafından kiralanmıştı. Buna kısmen Rusya neden olmuştur, ancak aynı zamanda bu, bir dereceye kadar zorlukların bir kısmının sorumlusu olan kuşatma altındaki hükümet için de bir çözümdür. Önceki imparatorluğu boyunca Rusya, özelleştirme sürecini Sovyetler Birliği'nin eski cumhuriyetlerinden endüstriler satın almak için ustalıklı kullanarak ve böylelikle ekonomik etkisini büyütürken iç etkisini genişletmiştir(Kissinger, 2002, s.62).

1998'in Ocak ayında Aşkabat'ta biraraya gelen Orta Asya ülkeleri BDT'nin askeri ve hukuki bir geçerliliğinin kalmadığını açıklayarak 1994'te kurulmuş olan Orta Asya Birliği'ni tekrar gündeme getirmişlerdi. Bu beş ülke NATO'nun BİO projesine yakınlık gösterirken, Kazakistan ve Kırgızistan saldırıya uğrayana askeri olarak yardım etme konusunda anlaşma sağlamışlar; 1999'da ise Özbekistan, BDT'den ayrılarak GUUAM'a katılmıştı. Tacikistan'da meydana gelen iç karışıklıklar ve Taliban'ın yükselişinin ise Rusya için 1999-2000'e kadar pek bir anlam taşımadığı söylenebilir. Ancak bu sorunla beraber Kosova, Çeçenistan, NATO'nun BDT ülkeleriyle gelişen ilişkileri, BDT'nin askeri yönünün gerilemesi, GUUAM'ın rakip askeri birlik olarak ortaya çıkması ve BDT ülkelerinin ABD'ye artan ilgisi Rusya'yı Orta Asya ülkeleriyle yeni bir askeri-istihbarat birliği kurmaya itti. Bunda Rusya'nın bazı uzmanlar tarafından büyüyünce NATO'ya girecek bir çocuğa benzetilmesi de rol oynadı. Ancak böylesine bir yorum belki de Rusya'yı küçümsemek olacaktı(Cappello, 2002, s.89).

Baltık devletleri hariç tüm eski Sovyet cumhuriyetlerini kapsayan BDT, en başta bölgedeki en önemli güvenlik teşkilatı olarak ortaya çıkmıştı. BDT'nin rolü ve öneminin giderek azalmasıyla beraber Moskova, Rus yanlısı devletlerle yeni işbirliği grupları canlandırmaya çalıştı. Mayıs 2001'de BDT üyeleri Kollektif Acil Müdahale Gücü (KAMG)'nü ouşturdular. Daha da önemlisi bir sonraki mayısta Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan, Ermenistan ve Beyaz Rusya Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ)'nü ortaya çıkarma konusunda anlaştılar. Bu yeni oluşum kısa sürede KAMG'nün görevini üstlendi ve onu çokuluslu personelin çalıştığı ve hareketli komuta merkezine sahip bir güce dönüştürdü. Rusya, BDT dışındaki varlığını azaltırken KGAÖ'ne ait askeri tesisleri güçlendirmeye başladı. Moskova, KGAÖ üyelerine Rus askeri teçhizatını Rus ordusunun aldığı fiyattan vermeye başladı(Weitz, 2006, s.163). Rusya'nın Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Ermenistan'daki askeri üsleri sayesinde ve BDT'nin askeri bloğu KGAÖ ile yapmaya çalıştığı açıktır: hava sahası ve sınırların ortak kontrolü, terörizme karşı ani müdahale görev kuvveti bulundurmak(Cohen, Ekim 2005, s.1).

11 Eylül'den hemen sonra Putin ABD'ye Afganistan'daki karşı terörizm operasyonlarında geniş destek önerdi. Bu destek istihbarat paylaşımı, Rus hava sahasının insani destek uçuşlarına açılması, arama-kurtarma operasyonlarında yer almak, Orta Asya ülkelerini Amerikan davası için biraraya getirmek ve Afganistan'daki Taliban karşıtı güçlerin silahlandırılması gibi hususları içeriyordu(Tsygankov, 2004, s.116).

Rusya'nın Orta Asya'ya bakışı Rusya'nın başlangıçta destek verdiği Amerikan yayılcılığı ile kesin bir şekilde tekrar revizyona uğradı. ABD'nin Özbekistan ve Kırgızistan'da askeri üsler kurması Rusya'yı daha da kamçılıyordu. 2002 sonunda Kırgızistan'la yapılan görüşmeler neticesinde Rusya, Kant askeri üssüne yerleşerek Soğuk Savaş sonrasında ilk kez eski SSCB coğrafyasında tekrar askeri bir genişleme gösterdi. Duşanbe'ye 201. motorlu tümenini ve Tacik-Afgan sınırına 10 bin askerini yerleştirerek bu girişimini daha da genişletti ve Afganistan'da ABD'ye ilk safhada yardımcı olsa da meydanı terketmeyeceğini açıkça gösterdi(Zhu, 2005, s.24).

2002 yılı sonunda Çin ve Hindistan'a resmi ziyaretler gerçekleştiren Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'in son durağı Kırgızistan olmuş ve Putin buradan, Orta Asya devletlerine oldukça anlamlı bir mesaj göndermişti: "Sizlerin en büyük stratejik ortağınız benim ve burası benim arka bahçem." Özbekistan Devlet Başkanı İslam Kerimov da bu mesajı almış ve 12 Aralık'ta Rusya'ya şu karşı mesajı göndermişti: "Özbekistan için en güçlü ortak ABD'dir ve biz onun yanındayız." (Erol, 2004, s.17). Ancak renkli devrimler sonrasında ABD ile arası açılan Kerimov'un Özbekistan'ı sınırları içindeki Amerikan üslerini tahliye ederek Rusya'yla stratejik işbirliğine kaldığı yerden devam etmeye başlamıştır.

İlk olarak Kadife devrim olarak adlandırılan Gürcistan'daki iktidar değişikliği ABD'nin neyi amaçladığının ve Amerikan stratejisindeki dönüşümün Orta Asya ve Kafkasya ülkelerine nasıl bir siyasi etkide bulunacağını ipuçlarını vermekteydi(Oğuz, 2004, s.20). Devrimler Rusya'nın bölgedeki etkisini sınırlandırma amacıyla Batı tarafından desteklenirken, aslında ABD ile Rusya arasındaki ilişkileri kötü etkilemiştir. Nitekim, 11 Eylül sonrası ABD ile Rusya arasında başlayan "romantik ilişkiler" devrimlerle son bulmuştur. Rusya'nın G8'den çıkarılması gerektiğine dair söylentiler uzun süreden beri ortada dolaşmasına rağmen, somut adımlar Ukrayna'daki devrimden sonra atılmıştır. 2005 Şubat ayının ortalarında ABD Senatosu'nda Rusya'nın G8 üyeliğine son verilmesine dair karar tasarısı görüşülmüştür. Söz konusu belgede, Rusya'nın demokrasi kriterlerinin asgarisini dahi yerine getirmediği, ülkede insan haklarının ihlal edildiği, Çeçenistan'da siyasi istikrarın bir türlü sağlanamadığı ileri sürülmüştür. Hâlbuki ABD'nin ileri sürdüğü Rusya'daki antidemokratik hareketler bugün ortaya çıkmış değildir. Dolayısıyla ABD'nin bu olumsuz yaklaşımında başka etkenler rol oynamıştır. Bunların arasında Ukrayna mağlubiyetini unutamayan Rusya'nın ABD'nin kara listesinde yer alan Suriye ve İran ile işbirliği konusu yer almıştır. İsrail ve ABD'nin bütün ısrarlarına rağmen, Rusya, Batı tarzı demokrasiye, Rusya'da hâkim olan "yönetilebilir" demokrasisine üstün gelmesini sindiremeyen Kremlin'in, Devlet Başkanı'na bağlı BDT coğrafyasından sorumlu yeni bir birim oluşturması ve başına da ünlü siyaset bilimci Modest Kolerov'u getirmesi de bu mesajın bir parçasıdır. Kolerov'un asıl amacı ise BDT ülkeleri ile siyasi ve kültürel işbirliğini geliştirmek, BDT ülkelerini devrimlerden korumaktır. Böylece Soğuk Savaş 15 yıl önce sona ermesine rağmen, ABD'nin başı çektiği Batı,

Rusya için tehlike olmaya devam etmektedir. Bu durumda yeni bir Soğuk Savaş'ın kapağına dayanıp dayanmadığı sorusu zihnimizi meşgul etmektedir. Rusya, bütün bu devrimleri, kendi çıkarlarına yapılan bir suikast olarak da değerlendirmekte ve Batı'nın kendisini yalnızlığa terk ettiği fikrine kapılmaktadır. Eylül 2004 tarihindeki Beslan trajedisini dahi, Putin, dış güçlerin terörü araç ederek Rusya'ya açtıkları bir savaş olarak nitelendirmiştir(Kamalov, 2005, ss.13-15). Uzmanlar tarafından yapılan değerlendirmelere göre Rus-Amerikan ilişkileri bu dönemde Soğuk Savaş sonrasındaki en kötü dönemde bulunuyordu. Irak krizi, İran'ın nükleer programı, Rusya-Çin askeri yakınlaşması, Çeçenistan, Rusya'nın demokratik ilerlemesini geriye döndürmesi başlıca anlaşmazlık noktalarını oluşturuyordu. ABD'nin desteğinde olmak üzere Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan'da gerçekleşen halk gücüne dayanan devrimler Rusya'nın en çok rahatsızlık duyduğu konuların başında geliyordu(Russia-U.S. Relations..., 2005, s.1).

İki farklı devlet haline gelen Rusya ve Ukrayna, jeopolitik barikatın muhtelif taraflarında saf tutmuşlardı(Dugin, 2003, s.360). Zaten Ruslar yüzyıllarca Ukrayna'yı küçük kardeş olarak gördüler, onun bağımsızlık elde etme ve kendine has dil ve kültür oluşturma gayretlerine ise alaycı bir tavırla yaklaştılar(Cohen, Ekim 2005, s.1). Ukrayna'nın Rusya liderliğindeki ekonomik birliğe katılmayı reddetmesiyle 2006'nın hemen başında Rusya, Ukrayna'ya gaz fiyatını dört katına çıkarmayı teklif etti. Bu teklifin Ukrayna tarafından kabul görmemesi Rusya'nın gazı kesmesiyle sonuçlandı(Lugar, 2006, s.32). Rusya'nın özellikle gaz kesintisi yaparak eski Sovyet sahasındaki ülkelerin içişlerine müdahale çabaları Washington'u yeterince rahatsız etmiş görünüyor. Rusya, Azerbaycan, Gürcistan ve Moldova'daki ayrılıkçılara ekonomik ve diplomatik destek vermekteydi ve Çin'le beraber ABD'nin Özbekistan'daki üslerini boşaltmasını sağlamıştı.

Rusya, NATO'nun Gürcistan ve Ukrayna'yı da kapsayacak şekilde genişlemeye devam etmesinden ve bir gün Moskova'da da STÖ'lerinin desteklediği renkli bir devrim olmasından endişe ediyordu. Ayrıca Rusya DTÖ'ne girmesine de ABD'nin el altından engel olduğu şüphesini taşıyordu(Cohen, Temmuz 2006, s.1).

Öte yandan Rusya, Vietnam'daki Cam Rahn Bay üssünü kapatırken ABD, Avustralya ve Endonezya'da yeni askeri tesisler açmıştı. Ardından Malezya'nın Rusya'dan askeri uçak satın almasını engellemişti(Zhebin, 2003, s.134).

Kırgızistan'daki siyasi kriz 2005 Martında giderek artmıştı. Şubat'taki parlamento seçimleri sonrasında eski başbakan Kurmanbek Bakiyev liderliğindeki gruplar Oş ve Celalabad'da kontrolü ele geçirmişler ve ilk çatışmalar sonrasında yerel polis ve ordu birlikleri de ya bu harekete destek vermişler ya da tarafsız kalmışlardı. Dolayısıyla güneyden gelen bu küçük gösteriler başkent Bişkek'te toplanmıştı. 24 Mart 2006'da ise protestolar iyice gelişmiş durumdaydı(Wood, 2006, s.45).

Gürcistan ve Ukrayna'dan sonra Kırgızistan'da da Rus etkisinden uzak yeni bir dönem başlıyordu.

Öte yandan Irak savaşındaki aksine İran'ın nükleer programı ABD ile Avrupa'yı bölmek yerine birleştirmekteydi. Burada şeytanın avukatı rolüne soyunan ise Rusya olmuştur. 2001 yılında Viladimir Putin İran'a barışçıl amaçlarla nükleer enerji teknolojisi ve silah satacağını açıklamıştır. Bu tavır daha önce İran'la ilgili ABD'ne verdiği taahhütlere aykırı bir durum teşkil ediyordu. Buna karşılık ABD İran'ı terörist ilan ederken, Rusya İran'la ilişkisini bölgenin güvenli hale getirilmesinde güçlü bir İran'ın olumlu katkıları olacağı savına dayandırılıyordu. Aslında asıl neden Rus nükleer sanayisinin İran'a yapılacak ihracata bağımlı olmasıydı. Rusya uranyumu kendi topraklarında zenginleştirdikten sonra İran'a ihraç etmek isterken, İran bunu kendi topraklarında yapmak istiyordu(Seymour, 2006, s.18). Netice olarak İran'ın, nükleer teknolojiye olan ilgisi ve ABD ile giriştiği söz düellosu Rusya tarafından ABD'ye karşı kullanılabilecek bir koz olarak saklanmaktadır.

İspanya, Hollanda, Polonya, Ukrayna ve birkaç ülkenin daha Irak'taki birliklerini çekme tehdidinde bulunmasının ertesinde ise Putin, Fransa, Almanya ve İspanya liderleriyle Paris'te biraraya gelmiş ve ABD'nin tektarafılılığına alternatif oluşturma çabasına girişmiştir(The Quartet..., 2005, s.1).

Rusya, 2005 sonunda ortak askeri tatbikatlarla gelişen ABD-Hindistan ilişkilerine ise Fransa'yla yakınlaşarak cevap vermiştir(İtar-Tass, 17 Ekim 2005). Kısa süre önce Fransa, Almanya, İran ve Çin'le birlikte Amerika karşıtı bir cephe oluşturma girişiminde bulunan Rusya, ABD'ye karşı bir Asya gücü ortaya koymak maksadıyla Çin'le de ilişkilerini kuvvetlendirmiştir(Cohen, Temmuz 2006, s.1).

Moskova ve Pekin ilk olarak 1996'da güvene dayalı ortaklık ve stratejik etkileşim kararı almalarından bu yana ilerlettikleri ilişkilerinde temel teşkil eden 'İyi Komşuluk, Dostluk ve İşbirliği Anlaşması'nı Temmuz 2001'de kabul ettiler. 2005-2008 arasında anlaşmada öngörülenler uygulamaya konmuştur. Bu kapsamlı belge ekonomi ve insan haklarından savunma ve güvenliğe kadar birçok alanda işbirliği öngörüyordu(Vnukov, 2006, s.40). Çin-Rusya işbirliği, 1996 yılında Şangay Beşlisi'nin kurulmasıyla birlikte "stratejik ortaklık" ilişkisine zaten dönüşmüştü. İlişkilerin temel taşlarından biri olan 16 Temmuz 2001 tarihli Çin-Rusya İyi Komşuluk, Dostluk ve İşbirliği Anlaşması beş önemli noktayı içermektedir: 1) ABD'ye karşı ortak hareket etmek. 2) İki ülke arasındaki sınır sorununu çözmek. 3) Silah satışı ve teknoloji transferi gerçekleştirmek. 4) Enerji ve hammadde alanında iş birliği yapmak. 5) Orta Asya'da radikal İslam'ın yükselişini engellemek. Kısacası, Çin ve Rusya'nın başta Orta Asya olmak üzere pek çok alandaki ortak çıkarları ilişkilerin derinleşmesine neden olmuştur. 2001'e kadar istikrarlı bir şekilde gelişen iki ülke arasındaki işbirliği, 2001'den itibaren hız kazanmıştır. Bunda, ABD'nin Afganistan operasyonu nedeniyle hem Rusya'nın hem Çin'in arka bahçesi olarak gördüğü Orta Asya'ya girmesi, bölgede terörizmden duyulan endişe ve renkli devrimler temel belirleyici olmuştur(Değirmen, Ağustos 2005, ss.14-15). Bu bağlamda Çin ve Rusya'nın yakın işbirliği Orta Asya'ya yönelik bir örgütlenme ortaya çıkarmıştır. Sovyetler dağıldıktan sonra Çin-Rusya ilişkileri inanılmaz şekilde gelişmişti. Zaten doğrudan ABD'yi hedef alan ve stratejik ortaklığa vurgu yapan bu yüksek profilli Dostluk Anlaşması Çin'in Rusya'dan Su-27 ve Su-30 savaş uçaklarının da dahil olduğu silah sistemlerini satın almasının hemen ardından iki ülke tarafından imzalanmıştı(Li, 2003, s.215). Ancak 11 Eylül sonrasında Rusya'nın ABD'yi desteklemeye başlaması Çin'i çok tedirgin etmiştir. Orta Asya'da enerji çıkarları bulunan Çin, ABD'nin Afganistan'a ve askeri üsleri ile Orta Asya'ya girişini hazmedememiş ve Rusya'nın desteğini de şüphe ve endişeyle karşılamıştır. Rusya ve Çin olabileceklerinden ya da olmak istediklerinden daha zayıf olan dev güçlerdir. Her ikisinin de üniter devletler olarak kalma, üretim

faaliyetlerinin tabanını genişletme ve silahlı kuvvetlerini güçlendirme sorunları vardır. Eğer bu üç alanda başarılı olurlarsa, dünya jeopolitiği birdenbire değişecektir. Başarısız olurlarsa da, bunun kaotik sonuçlarının etkileri dünyanın her yanında hissedilecektir(Wallerstein, 2004, s.257).

2005 Haziranı başında Hu Jintao ile Viladimir Putin 21. yy'da Dünya Düzeni başlıklı bir bildiriye daha imza koymuşlardır. Bildiride genel olarak ülkelerin eşitliği, karşılıklı saldırmazlık, içişlerine karışmama, toprak bütünlüğü, egemenlik gibi kavramlar sıkça vurgulanmıştır. BM'in daha aktif olması istenirken, nükleer teknolojinin yayılmasının engellenmesine yönelik atıflarda bulunmaktadır. 21 Mart 2006'da devlet başkanlarınca onaylanan 21. yy'da Dünya Düzeni başlıklı bu ortak deklarasyon (Vnukov, 2006, s.41). Rusya ve Çin'in artık uluslararası politikada ABD'ye karşı inisiyatif almaya hazırlık yaptıkları şeklinde yorumlanabilir.

Çin'in Rusya ile olan enerji (petrol ve elektrik) ticareti de hızla artış göstermektedir. 2005'te Rusya'dan yapılan ihracat 2004 yılı verilerinin %105 ilerisinde olarak kaydedilmiştir. Çin başbakanı bu dönemi Rusya-Çin ilişkilerinin en iyi dönemi olarak nitelendirmiştir. Ayrıca gelecekle ilgili olarak ta 2010 yılında Rusya-Çin dış ticaret hacminin 20 milyar dolar artışla 60-80 milyara yükseleceğini ifade etmiştir(Dorman, 2005, s.1).

6. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD POLİTİKALARI

6.1. TEK KUTUPLU DÜNYA KURMA ÇABALARI

6.1.1. SSCB'NİN DAĞILMASININ ARDINDAN OLUŞAN ORTAM

Soğuk Savaş Washington üzerinde de derin izler bırakmıştır. ABD'de bir kesim, Rusya'nın yöneticileri tarafından eski Sovyetler Birliği'ni yeniden yaratmak niyetinde olmadıklarını veya bunu sağlayacak güç, finans veya milli bilincin mevcut olmadığını dillendirmelerine rağmen, Rusya'yı hala şeytani emperyal bir güç olarak görmektedir. Bazı yerlerde hala Rusya'nın bölge sınırları ile parçalanmasını ümit etmekle birlikte 'Biz Rusya'yı çok seviyoruz, bazı kısımlarını istiyoruz' diyerek Kuzey Kafkasları, Uzakdoğu'yu veya Sibiryayı ve İran'ı düşleyenlere rastlanmaktadır.

Ariel Cohen'e göre bu kesim nükleer donanımlı Rusya'nın kaosa sürüklenmesinin Baltık'tan Pasifik'e Arktika'dan Kara Deniz'e kadar istikrarsızlık getireceğinin farkına varamamıştır. Çünkü eğer Rusya çökerse Kuzey Kafkasya'da etkin hale gelen İslamcılar ile Çin kazanan taraf olacaklardır, nükleer silahlar haydut devletlerin eline geçebilecektir, Kuzey Kafkasya'da bulunan aşırı gruplar serbest alan bulacaklardır ki bunların hiçbirisi ABD'nin çıkarlarına uymazdı(Cohen, Nisan 2005, s.2). Soğuk Savaş sonrası Rusya düşüncesi Moskova'da gerçekleşen iç değişikliklerle artan biçimde ilgilenmeye başladı. Komünizm çözüldükçe, Atlantik devletlerinin Rusya ile olan ilişkileri daha az jeopolitik ilgilere ve daha çok Rusya'nın ülke içi durumuna yönelik varsayımlara dayanmaya başladı. Ve bunun karşılığında da ilişkiler Rus lideri Boris Yeltsin'in kişiliğiyle bir tutuldu.

Batı demokrasileri, dengeli bir ilişki için sanki Rusya'nın iç reformu tek başına olmasa da ana bileşen olacakmış gibi davranmaya başladı. Rusya ciddi bir güç olarak değil de, kendi iç reformunun durumu hakkında zaman zaman analitik tartışmaların konusu haline getirildi(Kissinger, 2002, s.61).

Soğuk Savaş'ın bitiminden itibaren her iki ülke de artık karşılıklı korku ve endişenin azalmasını farkettiğinde ABD'de Rusya uzmanı olarak görülmek bir itibar göstergesi haline aldı. Eski düşmanından ilk askeri ve siyasi kapitalizm dersleri almaya başlayan yeni genç kardeş Rusya ile ilgili basın mensupları iş çevreleri, senatörler ve hükümet danışmanları bilgi alışverişine giriştiler. Sovyetler, Amerikan analiz çevrelerinde gözde yerlerini korumayı sürdürdü. Sovyetologlar, iktisatçılar, tarihçiler, siyaset bilimciler, milli güvenlik danışmanları ve insan hakları savunucuları Rus-Amerikan ilişkilerinin geleceği ve bunun üçüncü dünyayla dünyanın geri kalanına etkisini görülebilir hale getirmek için yeni basım kitaplar, broşürler ve özel raporlardan oluşan kütüphaneler oluşturdular(Ginsburgs, 1993, s.87).

Öte yandan 1990'ların başında Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve SSCB'nin dağılmasıyla birlikte ABD dünya politikasına hâkim tek küresel güç olarak kalmış ve dünya hızla ABD'nin hegemonyasında tek kutuplu bir hal almaya başlamıştır(Kuloğlu, 2005, s.37). Soğuk savaş sonucunda dünya politikasında meydana gelen değişiklikler ABD merkezli tekkutupluluğun küresel müdahaleciliğini ve tek taraflı Amerikan dış politikasını beraberinde getirdi(Brown, 2003, s.77). Artık jeopolitik

gelişmeler, askeri yeniliklerin gidişatı ve sınırlar ötesinde güç kullanımı konuları birbiriyle yakın ilişki içindeydi(Brown, 2003, s.78).

Soğuk Savaş başlayana kadar 200 sene diplomasi yoluyla milli güvenliğini sağlayan ABD, soğuk savaş boyunca askeri gücüne dayanmıştı. Soğuk savaş sonrasında ise her ikisini de kullanma eğilimindeydi(Christopher, Nisan 1993, s.719). Soğuk Savaş sona ermiş olsa da Bush'un Dışişleri Bakanı olan James Baker ABD'nin yeni dönemdeki rolünün ne olacağı hakkında bazı ipuçları vermekteydi: "Soğuk Savaş sonrası dönemde de ABD gerçek anlamda bir lider olmaya devam etmelidir. Tabi bu süreçte işbirliğimizi devam ettireceğiz" (Zoellick, 1992, s.598). Soğuk savaş sonrasında zaman geçtikçe ABD dışişleri çevrelerinde Rusya'yla olan ilişkilerde bazı hatalar yapıldığı izlenimi de belirmişti. Bu hatalar şöyle sıralanabilir: 1) Rusya'nın ve komşularının dönüşümü kolay, çabuk ve ucuz olacak; 2) Moskova'nın dış politikasından çok Rusya'nın iç işlerine odaklanma; 3) ABD geleneksel dostlarıyla olan ilişkilerine zarar vermeden Rusya'yla ortaklık kurabilir(Goble, 1994, s.11).

Bu hataların farkında olarak Baker, Yugoslavya'daki durumu işaret ederek; "müttefiklerimizle yakın işbirliği ve danışmalarda bulunarak ortak tavır belirleme yolunu izleyeceğiz" dedikten sonra bunun, yani sürdürülebilir bir ortak tavrın ancak Amerikan liderliğinde gerçekleşebileceğini ekliyordu(Fessler, 1992, s.2895). Avrupa'ya yüz binlerce askeri birlik yerleştiren Soğuk Savaş dönemindeki ABD politikasının tersine şimdiki Pentagon stratejisi, kalıcı ABD varlığından ziyade uzun süreli bölgeye giriş hedefi şeklindedir. Böylece birkaç kalıcı konumda tüm kuvvetlerini tutacağına, bunun yerine kuvvetlerini değişik tehditleri karşılamak üzere çok sayıda geçiş noktaları arasında kaydırabilmektedir(Isenberg, 2003, s.61).

Bir zamanlar Sovyet gücünü ancak dengeleyebilen Amerikan askeri muhimmati, şimdi dünyanın hiçbir yerinde kendine denk bir güç, göremiyordu. Bu durum doğal ve tahmin edilir bir sonuç doğurdu; yani Birleşik Devletler'in askeri gücünü ülke sınırları dışında daha çok kullanma eğilimini Sovyet gücü ortadan kalktıktan sonra, Birleşik Devletler pratikte istediği her yerde ve her an müdahale edebilecek duruma geldi; ilk Bush döneminde 1989 yılındaki Panama istilası, 1991'deki Körfez Savaşı ve 1992 yılında Somali'deki insani müdahale; sonrasında ise Clinton yıllarında Haiti, Bosna ve Kosova'da tekrarlanan müdahaleler bunu kanıtladı.

Birçok Amerikan politikacı dünyadan çekilmekten söz ederken, aslında Birleşik Devletler Soğuk Savaş süresince olmadığı kadar sık bir şekilde müdahalelerde bulunuyordu. Yeni teknolojiler sayesinde, hava ve füze saldırıları ile Birleşik Devletler dünya üzerinde gücünü daha rahat ve özgürce kullanabiliyordu. Bu yüzden, Soğuk Savaş, Avrupa ile Amerika güçleri arasındaki uçurumun daha da açılmasını sağladı(Kagan, 2005, s.37).

6.1.2. ABD'NİN ORTADOĞU'YA ASKERİ MÜDAHALESİ

Sovyet tehdidi ortadan kalkmış olmasına rağmen Orta Doğu'ya yönelik Amerikan düşüncesi Soğuk savaş hesaplamalarına göre devam etmişti(Zambelis, 2005, s.87).

Soğuk Savaş döneminde ABD'nin Ortadoğu politikasında Doğu-Batı blokları arasındaki "denge" en önemli faktördü. O dönemde "oyun teorisi"nin iki aktörü bulunuyordu; Doğu ve Batı blokları. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu üzerinde "siyasi ve askeri etkisi" bulunmaktaydı. Bölge ülkeleri ya iki blok arasında paylaşılmışlardı veya iki blok arasında "denge" politikası güdüyorlardı. Tek boyutlu değil, iki boyutlu bir düzenin kuralları egemendi. 1990 sonrasında, Soğuk Savaş sona erince ve özellikle de "Körfez Krizi" sonrasında ise Rusya'nın (eski Sovyetler Birliği'nin) Ortadoğu'da etkisi İran dışında kalmamıştır(Manisalı, 2003, s.8). Ancak henüz Soğuk Savaş dönemi resmen bitmeden ve henüz yeni Rusya ilan edilmeden ABD'nin Basra körfezine adım atarak Irak'a müdahale etmesi dünya siyasetinde dikkatleri birdenbire Ortadoğu'ya çekti.

Körfez krizi ortaya çıkmadan evvel ABD'nin yeni dünya düzeninin yükünü taşımaması ve dünya polisliğini başkalarına bırakması anlamına gelen inziva (izolasyon) politikası tekrar gündeme gelmişti(Krauthammer, 1991, s.25). Ancak henüz bu tartışmalar devam ederken 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'in Irak sınırında petrol çıkardığını ileri süren Saddam Hüseyin liderliğindeki Irak'ın Kuveyt'i işgal etti(Gulf War, 2006, s.1).

Irak'ın Kuveyt'i işgal ettiğini o sırada Sovyetler'de bulunan ABD dışişleri bakanı Baker ile Sovyet meslektaşısı Shevardnadze şaşkınlıkla karşıladılar. Ortak

deklerasyonla Irak'ı bu işgalden dolayı kınadılar ve Bağdat yönetimine yapılan askeri malzeme satışını kesme çağrısında bulundular. Bu ortak tepkinin hızı her iki ülkenin dış politikada işbirliğine gideceklerinin bir göstergesi olarak algılandı. Shevardnadze'nin bu olaya tepkisi yeni bir düşünüş tarzının sonucuydu. O Bağdat'ın saldırganlığının yeni dünya düzeninin bir uygulaması olarak değerlendiriyordu. Gorbaçov'un Irak'ın yaptığı işgali uluslararası hukuk ve BM sözleşmesinin açık bir ihlali olarak tanımlaması krizin uluslararası hukuki yönlerini en iyi açıklayan demeçti(Fuller, 1991, s.56). Sovyet-Amerikan ortak ifadesi işbirliğinin en üst seviyesiydi. Washington'un Suudi Arabistan'la tek taraflı güvenlik düzenlemeleri yapması ve krallığa büyük miktarda silah ve personeli hava yoluyla göndermesiyle beraber Moskova'nın şüpheleri de günyüzüne çıktı. Moskova'ya göre ABD, BM Güvenlik Konseyi'nin otoritesini kendi amaçlarını gerçekleştirmek ve Sovyet siyasetinin hedeflerini saptırmak için kullanıyordu. Birçok Sovyet kurumu Shevardnadze'nin Washington'la işbirliği yapmasını eleştiriyor ve ABD'nin attığı adımlara karşılık verilmesini istiyordu. Kriz ilerledikçe iki taraf arasındaki taktik sürtüşmeler eski stratejik şüpheleri de beraberinde getirmişti(Fuller, 1991, s.57). Körfez'deki Savaş Sovyet dış politikasında zamansız bir büyük kriz halini almıştır. Moskova'ya göre Körfez Savaşı bir Irak politikasından fazlasını gerektiriyordu. Bu manada kriz, hem batıdaki hem de üçüncü dünyadaki, hem sivil hem de askeri dairelerdeki Sovyet menfaatlerini derinden etkilemiştir(Fuller, 1991, s.55).

Körfez Savaşının ilk kurbanı Shevardnadze oldu. Muhafazakarların Körfez Savaşı konusunda yaptıkları eleştiriler ve ordunun silahların kontrolü ve tabii ki yine Körfez politikasıyla ilgili gizli fiilleri Shevardnadze'nin 20 Aralık 1990'da diktatörlüğün ruhunu kaybettiğini söyleyerek istifa etmesine yol açtı. Onun istifası Körfez savaşıyla beraber Sovyet dış politikasında başlayan küçük fakat önemli değişimin devam etmesinin yolunu açtı(Golan, 1992, s.217).

İki meslektaş Baker ile Shevardnadze'nin halefi Bessmertnyhk'in "Körfez krizi sonrasında bölge ülkelerinin de görüşleri alınarak Arap-İsrail barışı tesis etmek üzere Sovyet-Amerikan karşılıklı çabaları gelişecektir" açıklamasından sonra bazı Ortadoğu uzmanları Avrupalılar, BM ve uluslararası bir konferans olmaksızın kriz sonrası barış sürecinin ABD-Sovyetler liderliğinde yürütülmesini öngören bir Baker planından

bahsetmeye başladılar. Ancak Bush, yeni bir Ortadoğu (ve Yeni Dünya Düzeni)'nun ABD liderliğinde gerçekleşeceğini açıkladı(Kondracke, 1991, s.14).

Kriz boyunca Sovyet politikası Körfez'de süpergüce yakışır bir rol oynamayı ümit etti. Sovyetler Dışişleri Bakanı Shevardnadze yönetiminde ABD ile beraber BM kararları doğrultusunda Irak'ın yaptığı işgalin karşısında durdu. Sovyetler BM Güvenlik Konseyi aracılığıyla eylemde bulunarak savaş sonrasında kurulacak masada yer alabilirdi. Ancak Shevardnadze'nin aşırılık yanlıları devre dışı bırakılmasıyla Moskova'da farklı bir ses duyulmaya başladı. Nostaljik bir tonla Sovyet sözcüler Sovyetler'in Amerikan köpeğinin kuyruğu haline getirildiğini dillendirmeye başladılar. Bunlara göre süpergüç olmak Washington'dan ayrı politika izlemektir.

Gorbaçov tarafından görevlendirilen Yevgeni Primakov'un uygulamaya çalıştığı barış girişimi Moskova'nın kendi başına buyruk olacağına bir göstergesiydi ancak bu inisiyatif Washington'la ipleri koparma noktasına geldiğinde Gorbaçov ve danışmanları geri adım atacaktı. Saddam'ı kurtarmak Washington'ı kaybetmeye değmezdi(Rubinien, 1991, s.23).

Gorbaçov'un Irak temsilcisi Primakov'un Saddam'ı ziyaret ederek savaştan vazgeçirmeye çalışması Gorbaçov yönetimine şu menfaatleri sağlayacaktı:

1.İtibarın muhafazası: Ekonomi ve iç politikada yaşanan gerilimlerin halka yansımaları en aza indirilecekti. Öte yandan uluslararası politikada da Arap-İsrail gerginliğine çözüm sunulmuş olunacak ve silahların kontrolü konusunda liderlik ele alınacaktı.

2.Silahlı Kuvvetlerin etkisizleştirilmesi: Gorbaçov, Körfez krizi boyunca Silahlı Kuvvetlerinin baskısı altındaydı. Sovyet üst düzey subaylar, kimyasal ve nükleer silahların kullanılabileceği alanın Sovyet sınırına 200 mil yakınlıkta bulunmasından rahatsızlık duyuyorlardı. Sovyetler, müslümanlara karşı girişilecek bir savaşla galeyana gelebilecek milyonlarca insanı barındırıyordu. Ordu ayrıca Amerikan ordusunun yeni silah sistemleri ve mühimmatlarını da sınaama imkanı bulacağından kaygı duyuyordu.

3.Kaybedilen siyasi ağırlığın yeniden inşası: Gorbaçov Irak karşıtı koalisyonun yanında yer alarak içerdeki Komünist Parti'yi ve Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) gibi Ortadoğu'daki geleneksel yandaşlarını yabancılaştırdı. Şahinler, Sovyetlerin 20 yıllık

müttefikleri Irak'ı yalnız bırakmasını ve emperyalistlerle beraber hareket etmesini içlerine sindiremiyorlardı(Post, 1991, s.25). Öyle ki Sovyet danışmanlar Körfez savaşı boyunca Irak birliklerine yol göstermeye devam ettiler(Crozier, 1991, s.38).

Körfez savaşı, Sovyet ordusundaki Amerikan karşıtlığını bir kez daha tırmandırıyordu. Savaş başladığından beri üst düzey Sovyet subayları büyük bölümünü kendilerinin sağladıkları Irak tank ve uçaklarının yok edilmesini üzüntüyle seyrediyorlardı. ABD'nin verdiği hasarı değerlendiriyor ve Irak'ın gücünü muhafaza ettiğini iddia ediyorlardı. Sovyet askeri dergisinin editörü Tuğgeneral Viktor Filatov'a göre kara savaşı başladığında ABD zorlanacaktı. Gorbaçov'a savaşı sona erdirmesi için yapılan askeri baskılar büyük bir kaygıdan kaynaklanıyordu. ABD'nin Körfez'de savaş yürütmesini engellemek, özellikle savaş bittikten sonra Amerikan birliklerinin bölgede kalmasıyla, bölgedeki Sovyet etkisi en aza inmesine sebep olacaktı. ABD'nin kalıcı olacağı endişesinin bir sebebi de Varşova Paktı son bulmasına rağmen NATO'nun korunmasıydı(Economist, Soviet..., 1991, s.22). Bu endişeler gerçeklerden o kadar da uzak değildi.

Bu baskılarla beraber Gorbaçov, daha sonra Bush tarafından "BM kararlarının isteklerini karşılamaktan uzak" olarak tanımlanan bir barış planı sundu. Bu plan dört şart öne sürüyordu: 1) Irak'ın toprak bütünlüğü korunacak 2) Saddam iktidarda kalacak ve savaş suçu isnat edilmeyecek 3) Ambargo ve yaptırımlar kaldırılacak 4) Ortadoğu barış konferansı toplanacak.

Amerikalılara göre bu barış planında BM'nin öngördüğü Irak'ın sebep olduğu yıkımın faturasını ödemesini içermiyordu. Ayrıca Saddam'a, savaş sonrasında toplanacak bir konferansla Filistin sorununda inisiyatif veriliyordu. Nitekim Bush, Gorbaçov'a barış çabalarını takdirle karşıladığını bildirdi (Economist, New World..., 1991, s.25) ve planı reddetti.

Soğuk Savaş boyunca Sovyet etkisini sınırlandırmak amacını güden ABD'nin Ortadoğu politikası Körfez Savaşından sonra bölgede petrolü tekeline alacak bir hegemonyanın oluşmasını engellemek amacını gütmeye başlamıştır(Lewis, 2005, s.108).

Körfez Savaşı Sovyet askeri analizcilerinin de geleceğin modern savaşları üzerinde önemli değerlendirmeler yapmalarına sebep oldu. Onlara göre; 1) Körfez Savaşı yeni tip bir silahlanma yarışı öngörüyordu. Bu silahlanma çeşidi anavatandan uzakta stratejik hareketlilik ve konuşlanmayı sağlamalıydı. 2) Baskın etkisi modern savaşların kazanılmasında en öncelikli harp prensibi oluyordu. Savunma Bakanı Shaposhnikov'a göre hava kuvvetleri baskın tesirinin sağlanmasında kilit duruma geliyordu. 3) Sovyet askeri uzmanlarına göre Körfez Savaşı teknolojik savaşın prototipini oluşturuyordu. Teknolojinin yüksek derecede kullanıldığı yerde savaş uzun sürmeyecekti. Nükleer olmayan ileri seviye teknolojiler sayesinde karşılıklı yıkıma sürüklenmeden kazanmak mümkündü(Fitzgerald, 1991, s.76) Irak ordusu Sovyet doktrin ve teçhizatına sahipti. Irak'ın ABD karşısında kısa sürede pes etmesini Sovyet silahlı kuvvetlerinin asıl gücü üzerinde bazı şüphelerin doğmasına sebep oldu. Sovyet yetkililer savunma yapma ihtiyacı duydular. Mesela Rus dışişleri bakanı Aleksandr A. Bessmertnykh, Irak'a Sovyetler'in verdiği ve Körfez savaşında etkisiz kalan hava savunma sistemlerinin mükemmel olduğunu ancak onu kullanan ellerin de önemli olduğunu belirtmişti. Çöl Fırtınası Harekatında ABD kendisine askeri alanda devrim yaşatacak olan askeri kabiliyetleri sağlayacak askeri sistemler kullandı. Bu yetenekler ABD silahlarının etkinliğini arttıracak kuvvet çarpanları olarak kullanılan askeri destek sistemleriydi. Bu sistemlere sahip olan orduyla olmayan ordunun karşılaştırması, tanklarla donatılmış bir orduyla süvarilerden oluşan bir ordunun karşılaştırmasıyla uyuşmaktadır(Perry, 1991, s.66).

Bush yönetimi bu gerçeğin farkında olarak, savaşın kısa sürede sonlanacağını ve Saddam Hüseyin savaştan sağ kurtulsa bile kendi ordusu tarafından yapılacak bir darbeye iktidardan uzaklaştırılacağını umuyordu. Ancak umulan olmadı. Saddam iktidarını korumaya devam etti. Bush'un bu isteğini 12 sene sonra oğlu gerçekleştirecekti(Economist, 2006, s.25).

6.1.3. BOSNA-HERSEK SÜRECİ

Minsk Anlaşması BDT'yi meydana getirirken, Gorbaçov'u devletsiz bıraktı ve Washington'daki politika belirleyicilerini sarstı(Medish, 1994, s.1). 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, Sovyet yayılmacılığını sınırlandırmak için 4 trilyon dolar harcamıştı. Artık Sovyetler yoktu ve Rusya, hür insanların yaşadığı bir ülkeydi.

Rusya'nın demokratik yollarla seçilmiş ilk başkanının ABD'yi ilk ziyareti, gerilim ve şüphe dolu onyılların ardından işbirliğine vurgu yaptı(The Yeltsin-Bush..., 1992, s.1).

1991'de Yugoslavya iç savaşa sürüklendiğinde Avrupa bunu kendisini kanıtlayabileceği bir durum olarak gördü. Bir Avrupalı diplomatın dediği gibi artık Avrupa zamanıydı. ABD de işi Avrupa'ya havale etmiş görünüyordu. Ancak sözlerin arkasından çok az hareket görüldü.

Dört yıllık zayıf bir diplomasiden sonra ortada 250 bin ölü, 2 milyon mülteci vardı ve Avrupa zamanı geçmişti(Dowd, 2004, s.68).

Aslında, 1990'larda Avrupa'nın süper güç olarak ortaya çıkışı değil, Birleşik Devletler ile kıyaslandığında askeri alanda daha da zayıfladığı görüldü. 1990'ların başlarındaki Balkan krizi, Avrupa'daki askeri yetersizliği ve politik karışıklığı açıkça gözler önüne serdi; 1990'ların sonlarındaki Kosova krizi ise, askeri teknoloji ve modern savaş gücü arasındaki farklılıkların aradan geçen yıllarda daha da arttığının bir kanıtıydı. 1990'ların sonlarında, Avrupa güçlerinin kıta dışında kalan yerlerdeki çatışmalarda ise hiç etkili olamadığı belirgin bir şekilde görüldü. Avrupalılar, Balkanlar'da barışı koruma sorumluluğunu yerine getirebiliyorlardı ve gerçekten de, zaman içinde Bosna, Kosova ve Makedonya'da güçlü bir kontrol sağladılar; ama Avrupa sınırları içinde olsa bile düşman bir bölgede savaş gücü sağlamayı ve korumayı başaramıyorlardı. En iyi şartlar altında, Avrupa'nın rolü Birleşik Devletler büyük ölçüde tek başına askeri görevlerin zorlu bölümlerini tamamladıktan ve durumu kontrol altına aldıktan sonra, barışı koruyacak güçleri sağlamaktı. Bazı Avrupalıların dediği gibi, gerçek iş bölümü Birleşik Devletler'in "yemeği hazırlaması" ve Avrupalıların da "bulaşıkları yıkaması" şeklindeydi(Kagan, 2005, s.34).

Aslında Bosna'daki barış çabaları soğuk savaşın iki süper gücü arasındaki bir çekişmeyi de gün yüzüne çıkardı. Amerikan hükümeti, Rusya'nın soğuk savaş mantığıyla mücadele ettiği yegane büyük rakip olarak tanımlanmasını istemiyor, Rusya ise eşitlikten daha azını kabul edeceğe benzemiyordu(Tim, 1995, s.45). Krizin ilk döneminde her iki taraf ta ortak hedef belirliyor ve işbirliği örnekleri sergiliyorlardı.

ABD ve Rusya, yaptıkları ortak açıklamayla bütün BM üyelerine BM Güvenlik Konseyi'nin 757 no'lu kararına destek vermeleri konusunda çağrı yaparak, Bosna'da öncelikle tedbir olarak Saraybosna havaalanı çevresinde güvenlik alanı oluşturulmasını önerebilmişlerdi(Joint Statement..., 1992, s.494).

Christopher, daha önce BM'yi temsilen ABD eski dışişleri bakanı Cyrus R. Vance ile Avrupa topluluğunu temsilen İngiltere eski dışişleri bakanı Lord Owen tarafından başlatılan barış sürecinde Clinton planı olarak da anılan altı maddelik yeni Amerika'nın yeni kriz politikasını açıkladı. Buna göre yapılacaklar şu şekilde belirlenmişti:

- 1-ABD eski dışişleri bakanı Cyrus R. Vance ile İngiliz diplomat Lord Owen'ın yürüteceği görüşmeleri üstlenmek,
- 2-Boşnakları, Sırpı ve Hırvatları tek çözümün görüşmelerden geçtiğine inandırmak,
- 3-Ekonomik yaptırım, siyasi baskı uygulayarak Sırbistan'ın savaşı genişletmesini engellemek. Kosova'da Sırpıların sebep olduğu sorunla ilgili olarak ABD'nin Sırpı'ya askeri müdahalede bulunabileceği tehdidinde bulunmak,
- 4-Görüşmeler ilerledikçe akan kanı ve yaşanan dramı en aza indirmek. Uçuşa yasak bölgenin insani yardım amaçlı kullanımını sağlamak,
- 5-Uzlaşılabilir bir anlaşma yakaladıktan sonra ABD, NATO, BM ve diğerleri nezdinde gerçekleştirilecek askeri harekatlara iştirak edecektir,
- 6-Müttefiklerle ve özellikle Boris Yeltsin'le karşılıklı danışmada bulunmak(Doherty, 1993, s.324).

Bu arada yine Warren Christopher, ABD'nin olaya müdahaleden yana olmadığını, askeri birlik kullanımının ise ancak NATO eliyle ve ABD Kongresinin onayı ile mümkün olduğunu açıklıyordu(Christopher, Kasım 1993, s.797).

Sırpı, Hırvatlar ve Boşnakların bir anlaşmaya varmaları halinde ise istikrarı korumak üzere askeri birlik gönderebileceklerini de söylemişti. Ancak Clinton, Sırpı'ya duygusal yaklaşan Rusya'yı da hesaba katıyordu. ABD hükümet çevreleri askeri kuvvetin ancak BM kararıyla gönderilebileceğini ve zaten bunun da Rusya tarafından Güvenlik Konseyinde veto edileceğini vurguluyorlardı(Doherty, 1993, s.323).

Clinton yönetimi müslümanları silahlandırma ve Sırp güçlerini bombalama önerisini yaptığında Kongrenin sert tutumuyla karşılaştı. ABD Dışişleri Bakanı Christopher, müslümanları silahlandırma teklifinin reddedilmesi konusunda, “bu çok taraflı bir karardır; Avrupalı meslektaşlarımda da görüşleri önemlidir” diyordu. Ayrıca Bosna’ya kara birlikleri gönderilmesini de kesin bir dille reddediyor ve Bosna’daki durumun bir bataklıktan ibaret olduğunu söylüyordu(Towell, 1993, s.1380).

1991’den beri Zagreb ve Belgrad arasındaki üst düzey görüşmeler Sırplarla Hırvatlar arasında Boşnakları ortadan kaldırmaya yönelik planlar olduğu konusundaki şüpheleri de artırıyordu(Norland, 1993, s.28) ancak bunlara rağmen başından beri askeri çözümü kesin bir dille reddeden ABD yönetimi 1993 yılının Mayıs ayında dört müttefikleriyle beraber Bosna’da beş enklav oluşturmaya karar verdiler. Bu karar Bosnalı müslümanların hükümeti ile bazı NATO üyeleri tarafından Sırp’lara verilmiş bir ayrıcalık olarak nitelendi, çünkü ülkenin %70’i Sırp’ların elindeydi(Towell, 1993, s.1379). Yugoslavya’ya müdahale etmesi için Batılı ülkelere yapılan serzenişler giderek artıyordu. Ayrıca NATO tarafından Bosna’nın doğusunda tesis edilen uçuşa yasak bölgenin, Sırp’ların hava saldırıları için sınırlı imkana sahip olmasından dolayı sadece gösteriş amacıyla tesis edildiği değerlendiriliyordu(Steven, 1994, s.23). Bosna’ya müdahale ihtimali Rusya’yı, birleşik Batıya karşı uyanık tutuyordu. Clinton’un daha önce Boşnaklar’a uygulanan ambargonun kaldırılmasının sorunu çözeceği düşüncesi şüpheli hale geliyordu. Yeltsin Rusyası Balkanlarda meydana gelebilecek değişikliklerin içinde yer almak istiyordu. Fransa ve İngiltere gibi batılı devletlerin de Boşnaklar’a uygulanan ambargonun kaldırılmamasını istemeleri, sadece ABD’nin tek başına bu kararı alması durumunda Rusya’yla zor kazanılmış yakın ilişkilere darbe vurabilirdi(Economist, 1994, s.14).

Amerikan başkanı, Zepa ve Srebrenika gibi BM’nin güvenli bölge ilan ettiği şehirlerdeki halkın çoğunun Sırp’lar tarafından katliama tabi tutulmasından sonra Kongre tarafından Ağustos 1995’te kendisine sunulan Bosnalı Müslümanlar’a uygulanan silah ambargosunu kaldırma teklifini İran’ın Avrupa’da bir yer edinebileceği korkusu ve ABD’nin uluslararası bir kararı tek taraflı olarak bozabileceği endişesi ile reddetti(Cox, Nisan 1996, s.1). Bazı hükümet yetkilileri ve uzmanlara göre bu tek taraflı hareket BM’nin güçlerini çekmesine sebep olabilecekti(Woehrel, 1996, s.1).

Warren Christopher'a göre ise, NATO'nun ve özellikle de ABD'nin olaya müdahalesi olmadan Bosna-Hersek'te bir barış tesis edilemeyeceği anlaşılmıştı(The Peace..., 1996, s. 5).

Öte yandan Rusya da muhalefetteki Rus milliyetçilerinin Duma'ya sunduğu Sırlar'a karşı uygulanan uluslararası ekonomik ambargoyu tek taraflı olarak kaldırma önerisi konuşuluyordu. Yeltsin, Hırvatlar'ın Sırlar'a karşı askeri üstünlük sağlaması karşısında BM'nin Sırlar'a uygulanan ambargoları kaldırmasını istemiş ve Rusya'nın bunu tek taraflı olarak yapabileceğini ima etmiştir. Rusya bu arada, her ne kadar gerçekleşme de, Sırp ve Hırvat devlet başkanlarını Moskova'ya davet ederek Balkan krizinde inisiyatifi ele geçirmeye çalışıyordu(Ingwerson, 1995, s.5).

ABD, Körfez krizinde olduğu gibi Rusya'nın diplomatik girişimlerde inisiyatifi ele geçirmesine yine karşıydı. Bunun birinci sebebi, Rusya'nın askeri yolla yapamadığını diplomasi ile yapmaya çalışacağı kuşkusu diğeri ise, Rusya'nın uluslararası prestij kazanacağı korkusuydu (Boyd, 1995, s.36). Daha önce olduğu gibi Rusya'nın diplomatik çabaları yine uluslararası çabaların önüne geçemedi.

1994 haziranında hazırlanan ve, ABD ve Rusya tarafından desteklenen barış planı bölgenin %49'unu Bosnalı Sırlar'a, %51'ini Hırvat-Boşnak Fedrasyonuna veriyordu. Planı Sırlar reddederse Müslümanlar'a uygulanan silah ambargosu kalkacak, Müslümanlar reddederse Sırlar'a uygulanan yaptırımlar hafifletilecekti(U.S. News..., 1994, s.10). Bu doğrultuda Temas Grubunun 1995 eylülündeki Cenevre ve New York zirveleri sonuç verdi ve 5 Ekim'de ateşkese varıldı. Kasım'ın başında başlayan görüşmeler sonucunda 14 Aralık'ta Barış İçin Genel Çerçeve Anlaşması da denilen Dayton Anlaşması imzalandı(The US Army..., 2003, s.13). Amerikan Savunma Bakanı Perry ile Rus meslektaşı Gracev, Cenevre'deki Temas Grubu zirvesinde Rusya'nın Ortak Çaba Harekatı (Operation Joint Endeavor)'na katılım şartlarını da belirlediler. 1945'te Soğuk Savaş'ın başlamasından bu yana Rusya ilk kez NATO'daki düşmanlarıyla askeri işbirliğine gidiyordu(The US Army..., 2003, s.21).

Uzun bir dönem birbirini düşman olarak görmüş olan Amerikan ve Rus askerlerinin Bosna-Hersek'teki barış için gerekli olan görevleri beraber

yapamayacaklarını ileri süren sav, IFOR'un Kartal Görev Kuvveti'nde yürütülen ortak operasyonlar sayesinde çürütülmüştür(McLaughlin, 1997, s.129). NATO uçaklarının da, Nisan 1993'ten barış sağlanana kadar 100 bin sorti yaparak 3000 bomba kullandığı operasyonların ardından oluşturulan barış gücünde (Beale, 1996, s.1) Rus askerleri de yerlerini aldılar.

Amerikan ve Rus birlikleri, komuta ve kontrol, muharebe hizmet desteği, manevra, istihbarat, ateş desteği, hareketlilik ve beka, ve hava savunma alanlarında işbirliği içerisinde operasyonlar gerçekleştirdiler(McLaughlin, 1997, s.129).

6.1.4. KOSOVA KRİZİ

Kosova'daki etnik sorunlar 1989 sonlarında otonominin Sırp tarafından ortadan kaldırılarak bölgenin Sırp polis ve askeri tarafından kontrol edilmesiyle başladı. Binlerce Arnavut'un işlerinden çıkarılması baskı ve çatışmaya dayalı etnik gerginliği de arttırdı. Böylece göç sorunu, ve ülke içinde ekonomik düzensizliğe dayalı gıda sıkıntısı başgösterdi. Kültür, etnisite, dil ve din farklılıklarının temel oluşturduğu çatışma ortamı Sırpların 1998'de köyleri bombalamaya başlamasıyla zirveye ulaştı(Ogden, 2000, s.117).

Aslında 1912 birinci Balkan savaşında da Sırplar Kosova'ya girmiş ve birçok soykırım yapmışlardı(Meyerson, 2001, s.266). Sırpların sebep olduğu katliam, vahşet, tecavüz ve adam kaçırmaya olayları ile diğer insan hakkı ihlalleri ve Mayıs 1997'de ise un, yağ, şeker, süt, sabun ve yakıt gibi temel ihtiyaç maddelerinin de satışı yasaklanması uluslararası toplumun ilgisini nihayet Kosova üzerinde yoğunlaştırmasına sebep oldu(Ogden, 2000, s.119).

Ekim 1998'de Miloseviç, 2000 kişilik bir AGİT grubunun bölgeye gelişine onay verirken Aralık ayında Hoolbroke anlaşması denilen bir ateşkes te sağlandı ancak Sırp güçleriyle Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) ve Arnavut siviller arasındaki çatışmalar artış kaydetti. Bu gelişmeler AGİT'in grubunu geri çekmesiyle sonuçlanacak olan (Ogden, 2000, s.121) Fransa'da bir 14. yüzyıl kalesi Rambouillet'deki (The President's..., 2001, s.1) barış görüşmelerinin başlamasına yol

açtı. Kosova'ya üç yıllık bir otonomi ve sonrasında plebisit fırsatı veren (Amiel, 1999, s.19) bu görüşmelerin de sonuç vermemesi NATO'nun harekete geçirilmesinden başka bir çözüm yolu olmadığını işareti olarak kabul gördü.

Clinton, Mayıs 1998'de Berlin'de yaptığı konuşmada Rusya'nın yeni dünyada hangi rolü seçeceğini önemini vurguladıktan sonra "güvenli, özgür ve müreffeh Atlantik dünyasında demokratik Rusya'yı da görmek isteriz. Bu yüzyılın büyük bölümünde korku, dikta ve tecrit Rusya'yı Avrupa'nın dışında tuttu. Şimdi Ruslar yeni bir demokrasi inşa ediyorlar. Onların bu başarılarında bizim de büyük çıkarımız var. Bu Rus devrimini destekliyoruz." diyerek Rusya'nın demokratikleşmesinin ABD için ne anlama geldiğini ifade etmişti.

Rusya'yla gerginlik istemeyen Amerikan'ın Rusya politikası bu dönemde dört temele dayanıyordu:

1-Rusya'nın askeri endüstri kalıntılarının ve kitle imha silahlarının ABD için tehdit olmaktan çıkarılması,

2-Demokrasi, insan hakları ve dini özgürlükleri savunarak demokrat Ruslar'ın demokratik Rusya'yı inşalarının desteklenmesi,

3-Pazar ekonomisi desteklenerek Rusya'nın dünya topluluğuna katılmasının sağlanması,

4-Rusya'nın komşularıyla işbirliğine dayalı ilişkiler geliştirmesi, Avrupa-Atlantik ve küresel topluluklara entegrasyonunun sağlanması, ki bu karşı karşıya gelme ve egemen olma dürtülerinin yerine işbirliğinin esas alındığı bir dünya düzeni için önşarttı(Sestanovich, 1998, s.1).

Görüldüğü üzere Clinton yönetimi, kendisinden sonraki Bush yönetiminin aksine güven ve işbirliğine dayalı bir dünya düzeni ve onu sağlayacak olan dış politika davranışlarına sahipti.

Ancak Rusya'nın Kosova ve Irak konusunda tavrını değiştirmemesi, ABD'nin ise Rusya'ya demokratikleşme yönünde baskı yapıp ABM (Anti-Ballistic Missile) anlaşmasında değişiklikler talep etmesi (Gornostayev, 1999) ile gerilen ilişkiler reform

yanlısı Rus basınında da Rus-Amerikan ilişkilerinin yeni bir soğuk savaşa girebileceği yorumlarının yapılmasına sebep olmuştur(Bausin, 1999).

Ancak Rus silahlı kuvvetlerine ait basın organlarında bütün sorunların ABD'nin dayatma politikalarından kaynaklandığı vurgulanıyordu(Markushin, 1999).

Ocak 1999'da Madeleine Albright'ın Moskova ziyareti Washington ve Moskova arasındaki sorunları iyice açığa çıkardı. Sadece NATO genişlemesi ve Kosova değil, Clinton yönetiminin üzerinde durduğu füze savunması da ilişkilerdeki ayrılıkların başında geliyordu(Banks, 2003, s.919). Rusya'nın marjinalleşmesi, batının Dayton barışında tamamen unuttuğu Kosova'da (Economist, Nisan 1999, s.20) harekete geçmeye karar vermesiyle gerçekleşti. 1999'un Ocak ayında Racak'ta 50 kadar Arnavut'un öldürülmesiyle meydana gelen katliamdan sonra Avrupalı ülkelerin ve Madeleine Albright yönetimindeki Amerikan dış politikasının askeri harekate başvurma eğilimi Miloseviç'le müzakere seçeneğini de ortadan kaldırmış oldu(Lloyd, 1999, s.7).

15 Mart'ta Javier Solana ile ortak basın toplantısı düzenleyen Clinton, Miloseviç'in uzlaşmaz ve saldırgan tavrının devam etmesi halinde askeri seçeneğe başvurulacağını açıkça ifade etmişti(Clinton, Haziran 1999, s.432). 24 Mart'ta başlayan ve 78 gün devam edecek olan hava saldırıları öncelikle Belgrad civarındaki silah fabrikalarıyla hava alanlarını ve Priştina yakınlarındaki Sırp güçlerini hedef aldı.

Bu arada Rusya'nın Sırp'lar'a el altından askeri yardım yaptıkları aşikardı. Bombardımandan bir sene önce büyük miktarlarda tank, saldırı helikopteri ve savaş uçağının Sırbistan'a satışı konusunda anlaşılmıştı. Bombardımandan hemen önce ise Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de varış yerinin Belgrad olduğu açıklanan ve 6 adet MIG-21 taşıyan bir Rus nakliye uçağı ortaya çıkarılmıştı. Ruslar, bu uçağın Slovakya'ya gideceğini iddia etmişler ancak bu iddia Slovakya tarafından yalanlanmıştı(Galloway, 1999, s.25).

Kosova krizi boyunca Rusya'yı rahatsız eden bir de iç gelişme vardı. Kendi bünyesindeki Müslümanlar ve özellikle de Rusya'da otonomi sahibi Tataristan (Matloff, 1999, s.6) ile Başkurdistan, Rusya'nın Sırp'ları şiddetle desteklemesine

tepkiliydi(Landay, 1999, s.1). Bu iç baskılarla yüzleşen ve zaten siyasi sermayesini neredeyse tüketmiş bulunan(Cohen, 2006, s.1) Yeltsin daha da keskinleşiyor ve bir televizyon programında: “NATO’yu, Amerikalıları ve Almanları uyardım. Bizi askeri müdahaleye mecbur etmeyin. Aksi taktirde kesinlikle bir Avrupa savaşı ve muhtemelen bir dünya savaşı patlak verecek.” diyerek sert mesajlar veriyordu. İmparatorluğun kaybı, batı kaynaklı ekonomik reformların başarısızlığı ve NATO’nun genişleme konusunda aşağılayıcı tavrı Rusya’da sınırların gerilmesine yol açmıştı. Her kesimden Rus halkının %90’ı NATO’nun Yugoslavya’ya düzenlediği hava saldırılarına karşı çıkıyordu(Caryl, 1999, s.34). NATO’nun Kosova müdahalesi bazı bölgeleriyle benzer yönetim ilişkileri bulunan Rusya, Çin, Fransa ve İspanya’yı da rahatsız etmişti(Elliott, 2000, s.24).

Çin’de yoğun gösterilere yol açan (Kissinger, 1999, s.41) bombardımanın sekizinci haftasında NATO’nun Çin’in Belgrad büyükelçiliğini vurması ile bazı uzmanlara göre ABD-Çin ilişkileri de Nixon’un diplomatik ilişkiler kurmaya başlamasından beri en kötü seviyesine ulaşmıştı. Çin Başbakanı Zhu Rongji DTÖ üyeliği de dahil olmak üzere Batı’yla ilişkileri askıya alması konusunda baskı altındaydı. Böyle bir durumun oluşması Clinton yönetiminin Çin’de demokrasi ve serbest pazarı destekleme politikasına büyük darbe vurabilirdi. Bu olayla eşzamanlı olarak Yeltsin’in Batı yanlısı politikalar yürüten Başbakanı Yevgeni Primakov ve kabinesini görevden alması (Walsh, 1999, s.18) Clinton yönetiminin Kosova krizi boyunca yaşadığı en sıkıntılı zamanların oluşmasına yol açtı.

Ancak 32 bin sortinin yapılarak 900 hedefin vurulduğu ve maliyeti 2,6 milyar dolar olarak kaydedilen(Duffy, 1999, s.38) askeri hareketin Miloseviç üzerinde kurduğu baskı Amerikan yönetiminde zafere yaklaşıldığı hissi uyandırıp Çin ve Rusya’yla gerilen ilişkileri geçiştirme eğilimini doğururken, Rus otoritelerinde endişeyle karışık bir köşeye sıkışma ve artık güçlüden yana tavır koyarak oyunun dışında kalmamak seçeneğini hakim kıldı.

Mayıs ayının başındaki G-8 zirvesinden Kosova’da dönüş yapan mültecilerin korunması için uluslararası bir gücün davet edilmesi üzerinde bir anlaşma sağlanması(Towell, 1999, s.1091) Rusya’nın Miloseviç’e verdiği desteği kesmesi anlamına geliyordu. Rusya, Kosova konusunda artık batıyla beraberdi.

Çernomirdin'in isteği ve Madeleine Albright'in önerisiyle Fin devlet başkanı Ahtisaari de çok iyi Rusça bilen Talbott ve Kosova krizindeki etkin rolü olan Çernomirdin'in oluşturduğu diplomasi takımına Mayısın ilk haftasında üçüncü oyuncu olarak katıldı. Üçlünün Haziran başında Almanya'da gerçekleştirdikleri zirveden bir gün sonra Ahtisaari ve Çernomirdin askeri olarak yenilmiş olan Sırp liderini ikna için Belgrad'a uçtular(Elliott, 1999, ss.31-32). 3 Haziranda Miloseviç, Fin cumhurbaşkanı ile Rusya'nın özel temsilcisi Çernomirdin'le prensipte anlaşma sağladı(UN Chronicle, 1999, s.5). Yani batının şartlarını kabule hazır olduğunu gösterdi.

Miloseviç'in Sırp güçlerini Kosova'dan çekmeyi kabul ettiğini Köln'e dönen Ahtisaari, Talbott'a ilettili(Elliott, 1999, ss.31-32). Fakat ABD, bir savaş suçlusu ile pazarlık masasına oturmak istemedi. Çernomirdin, en azından Avrupalı bir arabulucu ile Miloseviç'le görüşülmesi konusunda ısrar ediyordu. Miloseviç'in şartlarını öğrenmek isteyen Talbott buna yeşil ışık yaktı. Miloseviç, Kosova'da bir miktar Sırp gücünün kalmasını ve NATO dışındaki ülkelerin askerlerinden oluşacak olan bir barış gücünün BM komutasında Kosova'ya yerleşmesini arzuluyordu(Watson, 1999, ss.50-51).

9 Haziranda KFOR komutanı ile Sırp otoriteler arasında Askeri-Teknik Anlaşma imzalandı. Bu anlaşmayla Sırp güçler Kosova'dan çekilirken NATO bombardımanı da sona erdi ve uluslararası güvenlik gücünün bölgeye yerleşmesini öngören BM'nin 1244 sayılı kararı Güvenlik Konseyince onaylandı(Clinton, Mart 1999, s.1108). BM Genel Sekreteri de Rusya'nın G-8 ve İrtibat Grubu ile Rambouillet sürecinde önemli kilit bir oyuncu olarak işlev gördüğünü belirttikten sonra NATO-Rusya Konseyi'nin yeniden ve daha aktif bir şekilde çalışmasını önerdi(Solana, 1999, s.15).

Amerika'nın liderliğinde 1999'da Yugoslavya'ya yönelik gerçekleştirilen NATO müdahalesi her ne kadar "insani müdahale" olarak tanıtılmış, ise de, bunun ikincil amaç olduğu; birincil amacın Sırbistan'daki Miloseviç rejimine son vermek olduğu gerçeği de göz önünde bulundurulmalıdır(Türbedar, 2004, s.21).

500 bin insanın ölümüne ve 1 milyondan fazlasının mülteci konumuna düştüğü (Jackson, 1999, s.14) Kosova krizi Rusya-Amerika ilişkilerini soğuk savaş sonrasında en kötü döneme soktukten sonra Amerikan dışişleri bakan yardımcısı Strobe Tallbot

Rusya'nın barış gücüne katılması için yoğun bir diplomasi yürüttü. Haziran 1999'da özellikle generallerin baskısıyla karşılaşılan İgor İvanov'la görüşmelerde bulundu. Rusya'nın barış gücüne katılması Rusya-Amerika ilişkilerini düzeltmekten öte Rus ordusunun siyasi etkisini kırması bakımından önemliydi(Talbott, 1999, s.43).

Ayrıca Rusya'nın Yugoslavya'da Batının karşısında durmak yerine ona yardım etmesi ekonomik olarak Batıya ihtiyaç duymasından ileri gelmişti(Lynch, 1999, s.2). Bu sebeple Mayıs ayı başında IMF'nin, Rusya'ya 4.5 milyar dolarlık yeni bir borç paketini vermeyi kabul etmesi, Rusya'nın Kosova konusunda davranışını değiştirmeye yönelik batının bir adımı olarak algılanabilir(Economist, Mayıs 1999, s.6).

Amerikan yönetimine göre ise Rusya'yla ilişkiler zarar görmemişti, bilakis ilerleme kaydetmişti. Hatta Rusya'nın NATO'nun isteklerine olumlu cevap vermesiyle Miloseviç kendisini izole edilmiş hissetmişti. Al Gore'un Rusya'nın Belgrad temsilcisi Viktor Çernomirdin ile yıllar boyunca kurduğu iyi ilişkiler de Kosova sorununun çözümünde olumlu katkılar sağlamıştı(Economist, Aralık 1999, s.24). Rusya daha sonraları Kosova'ya yönelik NATO'nun düzenlediği askeri müdahale şeklini Çeçenistan'da model olarak kullanacaktı. Rus hükümeti 1999'da ikinci kez ve ülkenin tamamını işgal etmek üzere Çeçen sınırlarından zırhlı araçlarını geçirirken ABD'den gelen itirazlara Kosova'daki 78 gün süren hava hareketini emsal olarak gösteriyordu(O'Donnell, 1999, s.4).

1999 yılı sonunda İstanbul'da gerçekleştirilen AGİT zirvesinde iki devlet başkanı arasında geçen suçlamalarla dolu sert konuşmalar(Powell, 1999, s.60) esasında Kosova ve Çeçenistan arasında fark görmeyen Rus dış politikası ile Çeçenistan'daki durumu Kosova'dakinden ayrı gören Amerikan dış politikasının çatışmasıydı.

Kosova'ya düzenlenen hava hareketi Avrupa'nın kendi güvenliğini sağlayamayacağını bir başka göstergesi olurken Rusya, Balkanlar'da ve daha geniş bir ifadeyle Avrupa'da bir kalesini daha batının ellerine bırakıyordu. ABD'nin yeni küresel politikalarında Avrupa'yı askeri bir bağımlı haline getirmek ve Rusya'yı da

ekonomik desteğe muhtaç, dünya siyasetinden izole edilmiş bir konuma sokmak amaçları nispeten gerçekleşmiş oluyordu.

Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılması söz konusu olunca Rusya'nın aynı durumun Abhazya ve G.Osetya için de geçerli olacağı tehdidinde bulunması İstanbul'daki AGİT toplantısında meydana gelen tartışmaların bir benzerinin yaşanmasına sebep oldu(Interfax, 22 Haziran 2006).

Rusya, Kosova'da halen 200 bin Sırp'ın mülteci konumunda olduğunu ileri sürerek (Beta, 2004) çözümün BM güvenlik konseyi öncülüğünde gerçekleşmesini istiyordu(RIA-Novosti, 2005).

Temas Grubu üçlüsü-ABD, Rusya ve AB- tarafından Priştina ve Belgrad arasında yürütülen görüşmelerden sonuç alınamaması neticesinde Kosova'nın 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmesinin ardından (Uluslararası Kriz Grubu, 2009, s.1) Rusya da Ağustos ayında Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanıdığını açıklamıştır(Telegraph, 2008).

6.1.5. 11 EYLÜL SONRASI

Daha idealist ve -belki bir ironiyle- Soğuk Savaş dönemindeki dış politikayı gerçekçilere ve Cumhuriyetçilere oranla daha fazla benimsemiş olan Clinton hükümeti, yeni Soğuk Savaş sonrası gerçeklikten kendini kurtaramıyordu. 1992 seçimlerinde Amerikan ekonomisinin önemli olduğunu ama dış politikanın önemli olmadığını söyleyerek başkanlığa koşan da sonuçta Clinton idi. Clinton, ancak bu sorumluluğu almamaya çalıştıktan ve bu konuda başarısız olduktan sonra Batı'nın onarılması görevini üstlenmişti. Ocak 2001'de George W. Bush'un hükümeti göreve geldiğinde ve 1990'ların Cumhuriyetçilerinin gerçekçi milliyetçiliğini beraberinde getirdiğinde, Amerikan dış politikasında "Batı" kavramının fonksiyonelliği kayboldu. Sekiz ay sonra teröristler Birleşik Devletler'i vurduğunda, Soğuk Savaş denklemi tamamen tersine döndü(Kagan, 2005, s.105).

Amerikalılar yüzyıllar boyunca bazen zıtlıklar içeren bazen de iç politikaya hitap eden dört dış politika davranışına sahip olmuşlardır. Hamiltonistler hem iç

istikrar hem de dışarıda etkin olmayı milli hükümet ile iş dünyasının sıkı işbirliğine bağlamışlar ve uzun bir süre menfaatler bağlamında küresel ekonomiyle bütünleşmeyi savunmuşlardır. Wilsonistler Amerikalıların hukukun üstünlüğünü kabul etmiş bir uluslararası toplum yaratarak Amerika'nın demokratik ve sosyal değerlerini dünyaya yaymasında ahlaki bir mecburiyet ve önemli milli menfaatleri kesiştirmişlerdir. Jefferson taraftarları Amerikan politikasının demokrasiyi dışarıda değil içerde korumaya çalışmasını savunmuşlar, ve Hamiltonist ve Wilsonistlerin Amerika'yı savaş riskine iten davranışlarını şüpheyle karşılamışlardır. Son olarak Jackson taraftarları Amerikan hükümetinin hem iç hem de dış politikada fiziki güvenlik ve ekonomik refahı amaçlaması gerektiğini savunmuşlardır.

Bu dört okul Amerikan politikasını 18.yy.dan 21.yy.a kadar şekillendirmişlerdir. Aynı öncelikler George Washington'da olduğu kadar George W. Bush yönetiminde de ön plandadır(Mead, 2002, s.17).

Bush'un ilk döneminde dış politika takımı karma bir durum arz ediyordu. Ulusal güvenlik danışmanı Condoleezza Rice, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld gibi aşırı realistler, Savunma Bakanlığı üst düzey görevlileri Paul Wolfowitz ve Douglas Feith gibi yeni muhafazakarlar ile uluslararasılığı benimseyen Hazine Bakanı Paul O'Neil ve Dışişleri Bakanı Colin Powell gibi isimler bu takımda yerliyordu.

Bush'un ikinci döneminde ise gözle görülür değişiklikler yaşandı. Realistler hem sayıca hem de önem derecesi bakımından üstün hale geldiler. Birinci dönemde Abu Garip skandalında adı geçtiği için eleştirilen Rumsfeld aynı görevinde kalırken Condoleezza Rice, Beyaz Saray'dan Dışişleri Bakanlığı koltuğuna getirildi(Klarevas, 2005, ss.166-167). Bush yönetiminde hakim görüş olan Realizm paradigması şu dört temel üzerinde durur: (1) Devletler özellikle süper güçler uluslararası politikanın öncelikli unsurlarıdır (2) Devletler en önemlisi milli güvenlik olmak üzere milli menfaatlerini bencil bir şekilde takip ederler (3) Taarruzi askeri kabiliyetler milli menfaatlerin takip edilmesinde en önemli araçtır (4) Uluslararası politika anarşik bir ortamda yürütülmesiyle iç politikadan ayrılır(Klarevas, 2005, s.165).

11 Eylül 2001'de kaçırılan ticari yolcu uçaklarının Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a intihar saldırıları şeklinde çarpmaları dünya tarihindeki en yıkıcı terörist saldırılar olarak kabul edilmektedir. 3000'den fazla insanın öldüğü bu saldırılardan önce terörizm tek bir saldırıda en fazla 380 kişinin ölümüne yol açmıştı(Morgan, 2004, s.29).

Bilhassa 20. yüzyılda diğer devletlere karşı kendini zayıf ve güçsüz hisseden ülkeler ve illegal uluslararası örgütler, askeri ve ekonomik güçlerinin yetersizliğinden dolayı yüzyüze savaşmadıkları ABD ve müttefiklerine karşı farklı savaş stratejileri kullanmaya ve geliştirmeye başladılar. İşte "asimetrik savaş" diye nitelendirilen bu mücadele, özellikle ABD ve Avrupa devletlerinin dünya üstünde kurduğu egemenlikten rahatsız olanların duyduğu kin ve öfkenin bir çeşit dışavurumu olarak kendini göstermiştir. Asimetrik savaş, sadece mağlup olanların tercih ettiği bir yol değil, büyük devletler tarafından da benimsenen bir yol olmuştur. Her iki halde de, bazı ülkelerin "düşman" diye nitelendirilenlere karşı asimetrik savaş araçlarına başvurması, kendini koruma psikolojisinin doğal bir refleksi olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriye, Libya ve Irak gibi Ortadoğu ülkelerinin benimsediği bu metodun son örneğinin 11 Eylül'de Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan terörist saldırılar olduğu ifade edilmektedir(Bektaş, 2001, s.69). El Kaide'nin 11 Eylül saldırılarıyla sadece Amerikan ekonomisine 1 trilyon dolarlık zarar verdiği hesaplanmıştır. Daha sonra yaşanan Bali ve Madrid saldırıları da El Kaide'nin asıl amacının ekonomik etki olduğunu göstermiştir(Nanto, 2004, s.2).

1979-1989 arasındaki Afganistan'ın Sovyet işgaline karşı sürdürdüğü gerilla harbi Selefiye strateji ve doktrininin gelişmesine yataklık etmişti. Afganistan'daki birçok Arap gönüllü Sünni kurumlarındışında kalarak ABD ve birçok Arap rejimi tarafından finanse edilen devrimci Selefiyecilerin etrafında toplanmıştı. El Zevahiri de El Ezher tarafından dışlanmıştı ve Afganistan'daki mücadelede kendine iyi bir yer edinebilmişti. Gerilla savaşı yıllarında Peşaver'de Usame bin Laden'le tanıştı. Zevahiri ile Ladin, biri ideolog olarak; diğeri ise teşkilatçı yeteneği ile finansal kaynaklarını kullanarak iyi bir ikili oluşturdular ve 1998'de gruplarını birleştirdiler. (Henzel, 2005, s.75). Zevahiri ve Ladin tarafından tertip edilen 11 Eylül saldırıları ve ABD'nin buna verdiği karşılık herşeyden önce radikal dinci tehdidin Avrasya'daki

birleştirici etkisi ABD'yi ortak bir kararlılıkla müdahaleci konumuna getirmiştir. İşlam, ilk yüzyıllarında kıtanın büyük kesimine hakim olmuştu. Geri çekilme döneminde ise batı Avrupa, Rusya ve Çin coğrafyasındaki imparatorluklar İşlam coğrafyasını daralttılar. Son on yıllarda ise gerek din değiştirme ve gerekse batıya göç sayesinde İşlam'ın bakış açısı genişlemiştir. Sonuç olarak Rusya, Çin, Avrupa'nın önemli ölkeleri ve tabi ki Hindistan dahil birçok devlet Sünni radikalleri terörizm, bölücölük gibi tehditlerin kaynağı olarak görmeye başladılar. Böyle bir imajın yaratılmasında Cezayir'den Çin Türkistanı'na kadarki coğrafyada gösterilen başkaldırı hareketleriyle Usame bin Ladin'in büyük başarı yakaladığını düşünmesi önemli rol oynamıştır ancak esasında böylece tüm dünyaya kendisinin yok edilmesinde ortak menfaatleri olduğunu öğretmiştir. Bütün dünya devletleri Sünni radikalizminin yok edilmesinde fayda görmüşlerdir(Şia radikalizmi hakkındaki uluslararası olumsuz düşünceler daha sınırlıdır. İlk olarak Rusya, Çin, batı Avrupa ve kuzey Afrika'daki Şii azınlıkların sayısı azdır ve tehdit teşkil etmezler; ikinci olarak Şia ve İran destekli şiddet 1996'dan bu yana Lübnan ve İsrail'le sınırlı kalmıştır) (Lieven, 2002, s.247). Rusya'nın Çeçenistan sorununu da bu çizgiye getirmeye çalışmasının arkasında bütün dünyada Sünni radikalizminin kazandığı bu kötü imaj vardır.

11 Eylül'ün en önemli sonuçlarından bir diğeri de ABD'nin statükoya dayalı bir dünya hegemonu olmaya başlaması ve bunu da mevcut devletlerin uluslararası düzenin temel elemanlarını idame ettirerek yapmasıdır. Bu kayma ve Amerikan önceliklerinin ortaya konması özellikle artık öncelikli tehdidin Rusya ve Çin'den değil El-Kaide ve benzeri örgütlerden beklenmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Çünkü bu tür devrimci terörist örgütler sadece terörist gibi değil aynı zamanda müslüman dünyası da dahil birçok devlet için devrimci/bölücü olarak da tehdit oluşturmuş, saldırılar ve ABD'nin buna cevabı 11 Eylül sonrasında diğer devletlerle sınırlı işbirliği öngören bir politikanın habercisi olmuştur(Lieven, 2002, s.245).

Küba, İran, Irak, K.Kore, Libya ve Suriye zaten onlarca yıldır ABD'nin terör listesinde yer almaktaydılar. 11 Eylül'den hemen sonra ise Sudan ve Afganistan da bu listeye eklendiler(Morgan, 2004, s.37). 30 Eylül'de üç aylık Savunma Raporu'nda Bush, terörizme karşı savaşı ABD dış politikasının en önemli konusu ilan etti. Bu politika hem kongre hem de halk kitleleri tarafından destekleniyordu(Brown, 2003, s.40).

Amerikan başkanı Bush, çok yönlü tehditlere karşı izleyenecek tek taraflı stratejisini 2002 haziranında West Point'te yaptığı konuşmayla açıkladı(Laver, 2005, s.11): “Bütün Amerikalılar özgürlüğümüzü ve hayatlarımızı savunmak zorunda kaldığımızda önleyici harekete hazır olmalıdır.” (President Bush Delivers..., 2002, s.1).

11 Eylül'le başlayan terörizme karşı savaşın işlevlerinden birisi de Bush yönetimine küresel müdahalecilik politikasını uygulama fırsatı vermesiydi. Bu tarihten itibaren hem yapılan konuşmalarda hem de planlama uygulamalarında Clinton yönetiminde olduğundan daha fazla şekilde karşı terör faaliyetlerine atıf yapılmıştır. Artık en önemli milli menfaat konusu olan anavatanın güvenliği teröristlerin küresel kazanımlarını engellemek üzere dünya çapında ve çok taraflı müdahaleler gerektiriyordu. Terörizme karşı küresel savaş söylemi Bush'un söyleyişiyle “kalıcı barışı getirecek olan değerlerin dünya liderliğini yönetme” gibi büyük fırsat sundu(Brown, 2003, s.42).

ABD'nin küresel terörizme karşı başlattığı savaşta yalnız kalmamak için bu savaşı uluslararası toplumla beraber yürütmek istediğini (Fogarty, 2005, s.65) vurgulaması sadece dünya kamuoyunu tatmine yönelik bir adımdı ve hiçbir zaman gerçekleri yansıtmıyordu.

Bush yönetimi Amerikan topraklarına yapılan saldırıların doğrudan değerlendirmesi yapıldıktan sonra belirli terörist merkezlere karşı, derhal askeri harekatta bulunulması konusundaki isteklere karşı direnmiştir. Bunun yerine Dışişleri Bakanı Colin Powell, ustalığını öne çıkararak uluslararası terörizmin kötülük sembolü Usame bin Ladin'e açıkça emin bir sığınak sağlayan Afganistan'a karşı askeri güç kullanılmasını yasallaştıran küresel bir koalisyon toplamıştır. Amaç, devlet destekli terörün ortadan kaldırılması olarak tanımlanmıştır. Bütün alışılmamışlığına rağmen bu yeni mücadele, stratejik amacın açık tanımlanmasına da fırsat vermiştir(Kissinger, 2002, s.266). Washington, bugün bölgede esas olarak; 1-) Petrolün kontrol ve güvenliğini sağlamayı (Carter Doktrini; Herhangi bir dış güç tarafından Körfez petrolünü kontrol etmeye yönelik girişim Birleşik Devletlerin hayati çıkarlarına saldırı olarak kabul edilecek ve askeri güç dahil her türlü araçla savuşturulacaktır), milli güçler tarafından Amerikan şirketleri aleyhine millileştirilme yapılmasını engellemeyi,

2-) Dost olmayan bölgesel (Irak veya İran) ya da 3-) Bölge dışı bir hegemonun (Rusya, Avrupa Birliği veya belki Çin) ortaya çıkmasını önlemeyi, 4-) Kitle imha silahlarının yayılmasını engellemeyi, 5-) Siyasi ve ekonomik reformlarla bölgesel istikrarı korumayı ve 6-) Terörizmi kontrol etmeyi istemektedir. Petrole ilişkin politikalar açısından sefeli İngiltere gibi Basra Körfezi'ni kontrol altında tutmaya büyük önem veren Birleşik Devletler, askeri üsleri ve geliştirdiği askeri ittifaklarla, bölge ülkelerinden bir kısmı ile her yönlü ilişkilerini geliştirmeye büyük önem vermektedir. Ürdün, Türkiye, İsrail, Mısır ve Suudi Arabistan, Birleşik Devletlerin bölgeye ilişkin son on yıldır izlediği politikalarda anahtar ülkeler konumuna gelmişlerdir(Ayten, 2003, s.86).

Afganistan hareketi ABD askeri gücünün zayıf bir rejimi ani bir şekilde devirebileceğini ve Donald Rumsfeld'in ağır silah ve kara birliklerine dayanan orduyu dönüştürme projesinin (RMA-Revolution in Military Affairs) başarıya ulaşmakta olduğunu da göstermiştir(Monten, 2005, s.151).

Bush, 2003 sonlarında politik, ekonomik ve eğitim reformları ile kadın hakları ve sivil topluma destek konularında çalışacak olan ABD-Orta Doğu ortaklık inisiyatifini açıkladı. 2004 haziranındaki G-8 zirvesinde ise bir adım daha ileri giderek Büyük Orta Doğu İniyatifini hayata geçirdi(Zambelis, 2005, s.91). 11 Eylül 2001'de gerçekleştirilen ve ABD'yi hedef alan terör saldırılarının ardından ABD, BOP'un hayata geçirilmesi sürecini hızlandırmış, terörle mücadelenin önde gelen amacı olduğunu ifade etmiş ve "teröre karşı savaş" ilan etmişti. Bu çerçevede Afganistan'a hareket düzenlemiş, 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirdiği düşünülen El-Kaide'nin bu ülkedeki yapılanmasına son vermiş ve Afganistan'daki yönetimi, El-Kaide'yi destekleyen Taliban rejiminin elinden almıştır. Daha sonra ABD, Kitle imha Silahı bulundurduğu ve El-Kaide'yi desteklediği gerekçeleriyle Irak'a müdahale etmiş ve Saddam rejimini devirmiştir. Bütün bu müdahaleler, ABD'nin kurmaya çalıştığı yeni düzen doğrultusunda hegemonyasını devam ettirebilmek için uyguladığı politikalar olarak algılanabilir. ABD, Irak'a yaptığı müdahalede askeri başarıyı teknolojik açıdan oldukça üstün ordusu ile çabuk elde etmiştir. Ancak bu başarının ardından Irak'ta işler hiç de ABD'nin istediği gibi gitmemiştir. ABD Irak'ın sosyal ve siyasi yapısını iyi tahlil edememiştir ve burada, düzeni ve güvenliği sağlama konusunda birçok zorluk

yaşamış, ülkenin çeşitli yerlerinde direniş hareketleri ile karşılaşmıştır(Kuloğlu, 2005, s.38).

Karşılaşılan bütün bu askeri, siyasi, etnik ve toplumsal hareketler özellikle David Patreus'un 2007 yılı Ocak ayında Irak Çokuluslu Güçler Komutanlığı görevine gelmesiyle büyük ölçüde kontrol altına alınmıştır.

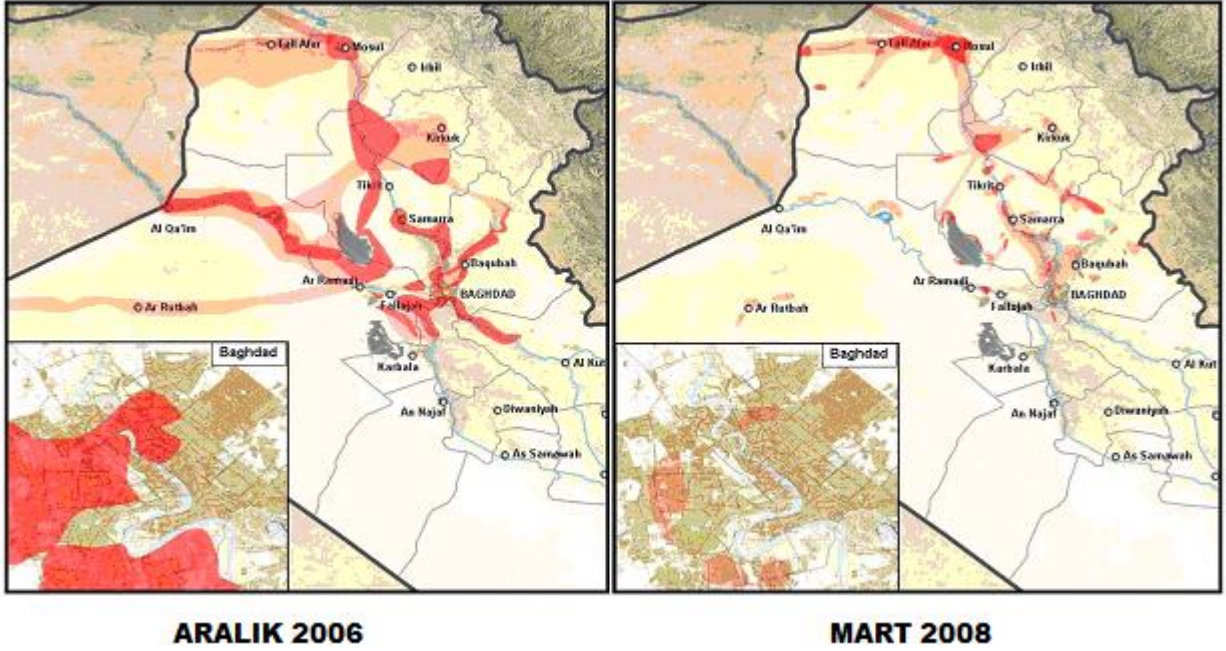
Bush yönetimi içinde en genel hatlarıyla Rumsfeld ve Powell çizgileri arasındaki farka bağlı olarak zaten sürmekte olan tartışmalar, Irak sorunu etrafında yüzeye çıkmış ve başkalarını da içine çekerek genişlemiştir. Tartışma, 1991 Körfez Savaşı ittifakının mimarlarından, baba Bush'un Güvenlik Konseyi danışmanı Brent Scowcroft'un, Wall Street Journal'da "Saddam'a Saldırmayın" başlığıyla yayımladığı yazısıyla su yüzüne çıkarak hemen yoğunlaşmıştır. Scowcroft, Irak'ta rejim değişikliği amaçlayan bir askerî operasyonun ABD'nin uzun dönemli hedefleriyle, örneğin, "terörizme karşı savaşıla" ilişkisinin çok iyi değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayarak, Saddam'ın 11 Eylül saldırısıyla ve teröristlerle bir ilişkisi olduğuna dair kanıt bulunmamasına ve dünya kamuoyunun muhalefetine rağmen gerçekleştirilecek bir operasyonun, İsrail doğrudan katılmasa bile, Arap dünyasının büyük tepkisini çekerek bölgede büyük bir istikrarsızlık yaratacağına işaret etmişti(Yıldızoğlu, 2002, s.18).

Ayrıca Kongre Bütçe Ofisi, Amerikan birliklerinin Irak'ta kalmasının yılda 12 ile 45 milyar dolar arasında bir rakama mal olacağı tahmininde bulunmuştur. 110 milyar dolardan fazla olan Irak'ın dış borcu ise bu durumda yılda 5-12 milyar dolar gerektirecekti. Amerikalı yetkililer, bunu fark edince Arap Devletleri, Rusya, Fransa gibi başlıca borç veren ülkelere savaş biter bitmez Irak'ın borçlarının silinmesi için baskı yapmaya başladılar. Kuveyt'in ilhakından sonra Irak'ın ödemesi gereken tazminat da yaklaşık 300 milyar doları bulduğundan Amerikalılar, Kuveyt'e zararlarının tazmini için hala baskı yapmaktadırlar(Sadowski, 2003, s.13).

Öte yandan 11 Eylül'den sonra terörizmle savaşta halk desteğini büyük ölçüde yitiren Bush yönetimi oluşturdukları savaş sürecini Soğuk Savaş dönemine benzeterek Amerikan kamuoyunun desteğini tekrar kazanmayı amaçlamıştır. 2006 yılında Bush'un hazırlattığı ikinci Milli Güvenlik Strateji Belgesinde ABD'nin Soğuk Savaş başlangıcında olduğu gibi uzun ve zor bir mücadele döneminin başında olduğu vurgulanmaktadır(The National Security..., 2006, s.1). Rumsfeld ise

uluslararası kamuoyunun Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi tehdidin büyüklüğünün farkına vararak ABD'ye destek vermesi gerektiğini ileri sürmüştür(Garamone, 2006, s.1).

2007 yılından itibaren Irak'taki genel güvenlik durumunda sağlanan iyileşme (HARİTA 6.1.5) ve ABD'de Demokratların iktidara gelmesi ile beraber 2011 sonuna kadar Amerikan birliklerinin tamamının Irak'ı boşaltmasını öngören SOFA (Status Of Forces Agreement) anlaşması 2008 Kasım ayında ABD ile Irak arasında imzalanmıştır. Irak'tan çekilmeyi planlayan Amerikan yönetimi Afganistan'daki kötüleşen güvenlik durumunu göz önüne alarak asker sayısını arttırmayı düşünmekte, bunun için NATO üyelerinden askeri destek istemektedir.

HARİTA 6.1.5 : IRAK'TA SÜNNİ DİRENİŞ (2006-2008) (Iraq Statistics Reference – Mayıs 2008)

6.1.6. ENERJİ YARIŞI

ABD'nin önemli hedeflerinden biri de İran'ın Hazar kaynaklarını Körfez'e veya Hint Okyanusu'na İran üzerinden aktarmasına izin vermemektir. Bu politika ABD'nin İran ve Irak'a uyguladığı "çifte kuşatma" (dual containment) politikasıyla yakından ilgiliydi ve diğer taraftan ABD'nin petrolü kontrolü altına alan bir gücün ortaya çıkmasına yönelik Ortadoğu stratejisinin gereği idi(Aydın, 2000, s.60).

Rusya'nın, "enerji güvenliğini sağlamak amacıyla enerji tekeli oluşturduğu yolundaki iddialarının doğru olmadığını savunan ve Kazakistan'daki petrol çıkarlarını koruma amacıyla bölgede varlığını iyice hissettiren ABD; Rusya, İran, Türkiye ve Çin'den oluşan bu keşmekeşin ortasında kendisini ciddi bir biçimde boru hattı jeopolitiği meselesine vermiştir. Hazar bölgesini batıya çekme ve Rus etkisinden uzaklaştırma amaçlı bir politika takip eden ABD, Gürcistan ve Türkiye'den geçen ve Akdeniz'e çıkan Bakü-Ceyhan boru hattını desteklemiştir(Gray, 2003, s.351).

Bu mücadelelerin yanında ABD ile Rusya'nın enerji alanında işbirliği yapmalarının önünde pek te fazla engel yoktur. Başkan Bush, "büyük bir sorunumuz var. ABD büyük çoğunluğu dünyanın istikrarsız bölgelerinden getirilen petrole bağımlı durumda" demişti. Bu yüzden ABD, Rusya ile olan enerji ilişkisini düzenlemeye çalışmıştır. Zaten bunun işaretleri de mevcuttu. 2005 yılında Rusya'nın ABD'ye sağladığı petrol miktarı 160 milyon varile çıktı. Sahalin-1 projesi Exxon-Mobil liderliğinde devam etmekte. Rus Lukoil ile ConocoPhillips stratejik ittifaklarını ilerletme yönündeler. Sıvılaştırılmış doğal gaz ise ayrı bir fırsat. Rusya 2005 eylülünde LNG yüklü ilk tankerini Maryland'deki Cove Point terminaline gönderdi. 2006'da da bu akış devam etmiştir.

Bazı konular üzerindeki gerilimlere rağmen 2005'le beraber, özellikle Slovakya'nın başkenti Bratislava'da şubat ayında Putin ve Bush arasında geçen buluşmanın katkısıyla ABD-Rusya ilişkileri dengeye oturmuştur. Buluşma sırasında hem rekabet hem de işbirliği unsurları görülmüştür. Rusya ve ABD'nin enerji (ABD şu anda enerji ihtiyacının sadece %3'ünü Rusya'dan karşılamaktadır ancak daha fazlası için kararlı planlar vardır) ve uluslararası terörizm (AB'nin aksine ABD Çeçen direnişçileri terörist olarak tanımlamaktadır) gibi alanlarda ortak zemini vardır. 2003'ten bu yana artan gerilimlere rağmen, Rusya'nın dünyanın tek süpergücü ve en büyük iktisadi gücü ile işbirliğine girmesinin alternatifi olmadığı içindir ki ABD, Rusya'nın dış politika ve güvenlik politikalarında odak noktasını teşkil etmiştir. (Country Profile- Russia, 2006, s.17).

7. ABD-RUSYA İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ

7.1. ŞİÖ, ORTA ASYA VE ORTA ASYA'DA ASKERİ ÜS KAPMA YARIŞI

ABD'nin Orta Asya politikasında global ve bölgesel güçler arasındaki dengelere dikkat etmeye çalıştığı ileri sürülebilir. Eski süper güç Rusya hala askeri anlamda süper güçtür ve nüfus ve tabii kaynak potansiyeli vardır. Onun ötesinde Sovyetler Birliği mirasından dolayı Orta Asya ve Kafkasya ülkeleri ile Rusya arasındaki ekonomik bağımlılıklar hala büyük ölçüde devam etmekte ve hatta bunun da ötesinde, politik ve anlayış bakımından bölgede Sovyetler'in dağılmasıyla bağımsız olan yeni devletler eski tecrübe ve alışkanlıklarından tamamen koparılmış ve Rus etkisini maddi ve psikolojik planda kırabilmiş değillerdir. Bu durum Rusya'nın bölgedeki önemini ortaya koymakta, nükleer silahlara sahip olmasından ve ABD'yi vurabilme kapasitesinden dolayı ABD'nin genel dünya politikasında ve özellikle Orta Asya politikasında Rusya unsurunu önemli bir yere oturtmasını gerekli kılmaktadır. Rusya'nın takip edeceği yol, yayılcı bir imparatorluk haline tekrar dönüp dönmeyeceği, demokrasiye yaklaşımı, Batı ile işbirliğine yaklaşımı, iç dengelerinin durumu önemli ve ABD'nin Orta Asya politikasına etki eden ve gelecekte de ciddi ölçüde bu politikanın şekillendirilmesinde rol alacak konulardır. Örneğin Rusya, Orta Asya politikasında 1993'e kadar ABD ile daha işbirlikçi bir politika izlemeye çalışırken, 1993 sonrasında yakın çevre politikasını ilan ederek eski Sovyet topraklarını arka bahçesi kabul ettiğini, ve bu ülkelere Rusya'nın müdahale etmesinin onun meşru hakkı olduğunu ileri sürdü. "Yakın çevre" terimi ile eski Sovyet toprakları kast ediliyordu. Rusya ile bu ülkeler arasındaki tarihi, etnik, ekonomik, askeri ve stratejik bağlardan dolayı Rusya'nın bu cumhuriyetlerde ayrıcalıklı hakları olması gerektiği ileri sürüldü. Burada NATO'nun Rusya'nın doğu sınırına kadar genişletilmesi girişimlerinin ve Batı'dan beklenilenden daha az yardım gelmesinin, Rusya'nın Batı eğilimli dış politikasına olumsuz etki yaptığı ileri sürülebilir. 1994'de, Rusya Türk cumhuriyetleriyle birçok anlaşma imzaladı ve bölgedeki Rus üsleri tekrar açıldı. Bu gelişme bölgede dört yerine bir nükleer güçle ilgilenmek ve bölgede istikrar isteyen ve bunu Rusya'nın sağlayacağına inanan ABD için pek de vahim bir gelişme değildi. ABD Rusya'nın yakın çevre politikasını uygulamasına sanki eski Sovyet topraklarını Rusya'nın kontrol etmesi onun meşru hakkıymış gibi müsaade etti veya en azından göz yumdu. Aslında ilk iki yıl içerisinde Rusya kendi evine çekidüzen verme ve

devletini tüm kurumları ile yerleştirme çabası içindeydi. 1993 sonrası başlayan bu eğilim ABD'nin de politikasını etkilemiş ve ABD Orta Asya cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını güçlendirecek adımlar atmaya başlamıştır. Aralık 1995 parlamento seçimlerinde ülkede milliyetçi söylemin belirgin bir hale gelmesi dış politikada yeni yönelimlere yol açmıştır. Bu yönelimler büyük ölçüde yeni bağımsızlığını kazanan devletlerde Batı nüfuzunu dengeleme amacındaydı. Bu yeni anlayışa göre, BDT federasyon veya konfederasyon içinde birleştirilecek şekilde yeniden yapılandırılacaktı. Ayrıca, bu anlayış Çin ve Ortadoğu ülkeleri (İran, Irak gibi) ile ekonomik ve siyasi ilişkileri geliştirme gibi politikaları kapsamaktadır. Rusya-ABD ilişkilerinin durumu, ABD'nin global çıkarlarında ve politika değerlendirmelerinde Rusya'nın merkezi önemi, ister istemez ABD'nin Orta Asya politikasını etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Aynı zamanda bu durum Orta Asya ülkelerinin ABD'ye yaklaşımını da tabii olarak etkilemektedir(Bal, 2001, s.61).

11 Eylül'den sadece bir ay sonra ABD ile Orta Asya'nın 25 milyonluk en güçlü devleti Özbekistan terörizme karşı işbirliği anlaşması imzaladılar(Cummings, 2003, s.241). Özbekistan, ABD ile işbirliğinin eşit şartlarda olduğunu vurgulayarak ve diğer taraftan Rusya'nın ağabey rolü ile hareket etmesinden rahatsızlığını ifade ederek devletin uluslararası politikada inisiyatifini hiçbir ikinci ülkeye devretmeyeceği mesajını verdi.

12 Mart 2002'de ABD ile Özbekistan, siyasi, askeri, askeri-teknik, ekonomik, insani ve hukuki alanlarda işbirliği yapmak üzere Stratejik Ortaklık ve İşbirliği Çerçeve Deklerasyonuna imza koydular. Bu kapsamlı anlaşma ABD'nin 11 Eylül sonrasında Rusya'yı aracı kabul etmeksizin Orta Asya'da faaliyetlere girişeceğinin ilk ciddi göstergesiydi(Declaration..., 2002, s.1).

Bush ve Kerimov'un, imza koydukları bu geniş tabanlı stratejik anlaşmayla ABD, Özbekistan'a askeri ve mali yardımlarda bulunurken, Kerimov'un görev süresini 2007'ye kadar uzatmasına ses çıkarmamış, anti-demokratik uygulamalarına göz yummuş ve son olarak ta 2005 Mayısında binlerce göstericinin kanlı bir şekilde etkisiz hale getirilmesine gönülsüzce bazı eleştirilerde bulunmak zorunda kalmıştı(Cooley, 2005, s.88). Ancak 11 Eylül sonrasında 'terörizm, ayrılıkçılık ve

aşırılık'ın potansiyel tehditler olarak kabul edildiği Orta Asya'nın (Zhu, 2005, s.21) en büyük siyasi gücü Özbekistan'daki Özbekistan İslami Hareketi ve Kırgızistan'daki Hizb ut-Tahrir örgütleri ABD'nin tehdit algılamasında önemli yer işgal etmeye başlamışlardır. Demokratik yapı ve pazar ekonomisine tam olarak geçiş yapmamış olan ve ABD'nin yeni, özellikle de 11 Eylül sonrası takip ettiği askeri stratejisinde kilit role sahip Orta Asya devletleri ABD için daha bu açıdan da kritik bir duruma sahip olmuştur.

2000-2001 boyunca Özbekistan, Tacikistan ve Kırgızistan'da başkaldırı hareketlerinin yoğunlaşması, öte yandan Çin'in Doğu Türkistan'da güç bir durumda olması ve Rusya'nın bölgeden dışlanma korkusu ŞİÖ'nün etkin hale gelmesine zemin hazırladı.

Özbekistan Haziran 2002'de ŞİÖ'ne katılma kararını alırken de hiç tereddüt göstermedi. Dış politikasında Rus etkisi açıkça gözlenen Kazakistan ise Avrasya Ekonomik Topluluğu, ŞİÖ ve Orta Asya İşbirliği Örgütü üyelikleri ile çok taraflı bir politikadan yanaydı(Cummings, 2003, s.242).

11 Eylül sonrası Putin'in desteğine rağmen, Ruslar'ın büyük çoğunluğu batıyı tedirginlikle izledi. Ülkenin komünizm sonrası tramvatik tecrübesi ve Gorbaçov ve Yeltsin'in Batıyla stratejik işbirliği geliştirme çabalarının sonuçsuz kalması Rus siyasi sınıfının, ordunun, medyanın ve halkın yeni çabalara şüpheyile yaklaşmalarına sebep oldu. En azından üç ana konu kamuoyunun ilgisini çekti. Birincisi, birçok politikacı ve subay ABD'nin tek taraflı olarak stratejik istikrarın köşetaşı olarak kabul edilen ABM anlaşmasını terketmesi ve ulusal füze savunma sistemi geliştirmesi girişimlerine işaret ediyordu. İkincisi, NATO'nun genellikle "Amerika'yı içerde, Almanya'yı aşağıda, Rusya'yı dışarda bırak" şeklinde ifade edilen Rus karşıtı süreci devam ettirir şekilde doğruya doğru genişlemesiydi. Üçüncüsü ise Amerikan ve NATO birliklerinin Rusya'nın coğrafi komşusu olan Orta Asya ülkelerinde konuşlanmasıydı(Tsygankov, 2004, s.121) (HARİTA 7.1.1).

HARİTA 7.1.1 : ORTA ASYA'DAKİ ABD VE RUSYA'YA AİT ASKERİ ÜSLER
(The Centro Asian Ring, 2/859)

Orta Asya'yı arka bahçeleri olarak gören Çin ve Rusya gibi güçler ABD'nin Orta Asya'daki askeri operasyonlarıyla tehdit edilmiş hissine kapıldılar. Buna rağmen ABD'yle aynı vagona binmek isteğini gösterdiler. Rusya, Afganistan hareketinde eski Sovyet cumhuriyetleri Kırgızistan ve Özbekistan'da ABD'nin askeri üs kurmasını onaylayarak istihbari yardım sağladı ve Tacikistan'da iniş hakları vermeyi önerdi. Daha da ötesi Rusya, ABD'nin ABM anlaşmasından tek taraflı çekildiğini açıklamasına ve NATO'nun genişlemeye devam etmesine rağmen ABD'yi destekledi(Krahman, 2005, s.540).

ABD'nin bir taraftan Orta Asya'ya kalıcı bir biçimde yerleşmekte olması, bölgede jeopolitiği Rusya, Çin, Hindistan ve ABD arasındaki ilişkiler bağlamında değiştirirken diğer taraftan 'terörizme karşı' kurduğu ittifaklar yelpazesi, bir dizi ülkeye ve siyasi gruba, kendi özgün çıkarları doğrultusunda yeni imkanlar ve manevra alanları açmıştır. Stratejik analiz kuruluşu Stratfor'a göre 11 Eylül sonrasında ABD'nin Rusya ile yaptığı stratejik işbirliği Rusya'yı güçlendirmiştir. Bu da Putin'in politikalarının dönemin şartları içinde isabetli olduğunu göstermektedir.

Rusya, ABD'nin Orta Asya'daki askeri varlığını yerel aşırı İslamcı gruplarla mücadele etmesi gerekçesiyle kabul etmişti. Ancak Irak'ın işgali ve renkli devrimlerle Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan'daki iktidar değişiklikleri Moskova'nın ABD'yi bölgedeki başlıca istikrarsızlık unsuru olarak tanımlaması sonucunu doğurdu. Bu süreç içerisinde 2005 şubatında Rusya, Kırgızistan'a ABD'nin AWACS uçaklarına Ganci hava üssünü kullanma izni vermemesi yönünde baskı uygulamaya da başladı(Weitz, 2006, s.158).

Haziran 2005'de ŞİÖ, ortak bir deklarasyonla Orta Asya'daki Amerikan üslerinin artık Afganistan savaşını destekleme amacını çoktan tamamladığını ve kapatılması gerektiğini açıkladı(Cooley, 2005, s.89).

Rice, cevaben ŞİÖ'nün Orta Asya'daki Amerikan üslerinin boşaltılması için bir tarih verilmesi ultimatomeni sert bir şekilde reddederek, bu ülkelerin ŞİÖ üyesi olmakla beraber bağımsız devletler olduğunu vurguladı. ABD'nin temkinli tavırlarına rağmen temmuz 2005'de Özbek hükümeti, Afganistan'a yönelik muharebe, keşif ve insani görevlerde kullandığı Karşı-Hanabad hava üssündeki Amerikan personelini tahliye etti. Taşkent yönetimi resmi olarak bir sebep açıklamazken, olay ABD'nin destekleyip Özbekistan'ın karşı çıktığı 439 Özbek mültecinin BM tarafından Kırgızistan'dan Romanya'ya havadan taşınması üzerine patlak verdi(Cooley, 2005, s.79).

ABD savunma bakanlığı, Kuzey Afganistan'da Taliban'a karşı savaşan birlikleri desteklemek üzere kurulan Karşı-Hanabad'taki Özbek havaalanının alternatifinin olmadığı konusunda ikna edici bir açıklama yapmamıştır. Öte yandan bu üssün boşaltılmasının gündeme gelmesi Rusya, Çin ve Orta Asya Devletleri'nin oluşturduğu Şangay İşbirliği Örgütü'nün ABD'nin Orta Asya'daki askeri kabiliyetini yoketmeye yönelik amaçlarının olduğuna işaret etmektedir(Welt, 2005, s.1). ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in Ganci hava üssü'nün ABD tarafından kullanımının garantiye alınması amacıyla 2005 haziranında Kırgızistan'a yaptığı ziyaret, ABD'nin Orta Asya'da sorun yaşadığının göstergesiydi. Bu ziyaret Rusya, Çin ve Orta Asya devletlerinin ŞİÖ zirvesinde ABD'ye askeri güçlerini bölgeden çekmesi yönünde çağrı yapmalarından hemen sonra gerçekleşmişti. General Richard Myers'a

göre Pekin ve Moskova komşularına baskı uyguluyordu. Her ne kadar, ABD, 'Kırgızistan, Kazakistan ve Tacikistan'daki üsleri ve hava sahalarını kullanmayı emniyete almış olsa da bu gelişmeler bölgede geleneksel büyük oyunun emareleri olarak algılandı(Weitz, 2006, s.155).

Özbek Hükümeti'nin haziran ayında ağır kargo uçaklarını ve gece uçuşlarını yasaklamasından sonra, Pentagon erzak ve insani yardım malzemesi taşıyan uçaklarını Kırgızistan'daki Manas üssüne, arama-kurtarma ve tanker uçaklarını ise Kabil dışındaki Bagram hava üssüne yönlendirmişti. Feliks Kulov, kuvvetlerini geri çekmesi için ABD'ye baskı yapmayacaklarını açıklarken, 25 haziranda Rumsfeld'le görüştüktan sonra ŞİÖ kararlarına da atıf yaparak Afganistan'da durum normale dönene kadar koalisyon güçlerini memnuniyetle karşılayacaklarını belirtti(Welt, 2005, s.2).

Diğer taraftan Rusya da, Orta Asya'daki askeri varlığından vazgeçmeyeceğini 2003 ekiminde Kırgızistan-Gancı'deki ABD üssüne sadece 30 km mesafede bulunan Kant hava üssüne yerleşerek gösterdi. Bu niyetini ekim 2004'te Duşanbe yakınlarındaki daimi bir üsse 201. motorlu piyade tümenini yerleştirerek devam ettirdi. Bir yıl sonra ise yine Duşanbe yakınlarında 6000 personelin konuşlanacağı yeni bir hava üssü gündeme geldi. Özbekistan'la yaptığı bir anlaşmaya göre ise birbirlerinin sınırdaki askeri tesislerini kullanmak hakkını karşılıklı olarak kabul ettiler. Bu anlaşma aynı zamanda Özbekistan'a yapılacak Rus askeri yardımını ve bir karşı-terör enstitüsünün kurulmasını öngörüyordu. Eylül 2005'te de Soğuk Savaş sonrasında ilk defa olmak üzere Rusya-Özbekistan ortak askeri tatbikatı icra edildi. Bu tatbikattan iki ay sonra iki taraf arasında imza edilen Müttefik İlişkileri Anlaşmasıyla saldırıya maruz kalan tarafa diğer tarafın askeri yardım yapması da kararlaştırıldı(Weitz, 2006, ss.157-158) (TABLO 7.1.1). Genel olarak ABD'nin Orta Asya'da bazı temel hedefleri vardır: terörizmi ve aşırı dinciliği sınırlandırmak, bölge ekonomilerini geliştirmek ve enerji kaynaklarına erişim güvenliğini sağlamak(Weitz, 2006, s.160) ABD'nin her zaman nüfuz etmeyi en büyük amaçlarından biri olarak kabul ettiği Orta Asya'ya yerleşme imkanını yine 11 Eylül saldırılarının sebep olduğu Afganistan hareketi yaratmıştı.

TABLO 7.1.1 : RUSYA'NIN ORTA ASYA ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLERİ

Orta Asya Ülkelerinin Dış Politika Öncelikleri Rusya'nın Orta Asya Ülkeleri ile Askerî Alandaki İşbirliği

Ülke	Alan ve Ortaklar	Dış Politika Öncelikleri	Bölgesel Örgütlere Üyelik
Kazakistan	Ekonomik: Rusya, Çin, BDT, ABD. Siyasî: Rusya, Çin, ABD.	1.Çok yönlü dış politika 2. Rusya ile birlikte entegrasyon projeleri 3. Çin ile yatırım projeleri 4. ABD ile enerji projeleri	ŞİÖ, AEİÖ, BDT, KGAÖ Entegrasyon istiyor.
Özbekistan	Ekonomik: Rusya ve Çin. Siyasî ve Askerî: Rusya ve Çin.	1.ABD ve AB ile sorunlar. 2. Rusya ve Çin yatırımlarına ilgi. 3. Terörizm ile mücadele.	BDT, ŞİÖ, AEİÖ Daha çok ikili ilişkilere önem veriyor.
Kırgızistan	Ekonomik: Rusya, Çin, ABD, AB, Kazakistan. Siyasî ve Askerî: Rusya, Çin, ABD.	1.Yatırımlara ilgi. 2.Terörizm ile mücadele 3. Rusya ve Kazakistan'a göçlerin engellenmesi 4. Askerî üsler	BDT, ŞİÖ, AEİÖ, KGAÖ Entegrasyon istiyor.
Tacikistan	Ekonomik: Rusya, Çin, ABD, Kazakistan, İran Siyasî ve Askerî: Rusya	1.Yatırımlara ilgi 2.Rusya ve Kazakistan'a göçlerin engellenmesi 3. Askerî üsler	BDT, ŞİÖ, AEİÖ, KGAÖ Entegrasyon istiyor.
Türkmenistan	Ekonomik: Rusya, Ukrayna, İran, Afganistan, Pakistan, Türkiye	1.Rusya'ya boru hatları konusundaki bağımlılık. 2.Boru hatları konusunda alternatif arayışı	BDT İkili ilişkilere önem veriyor.

KAYNAK : İlyas Kamalov, "Rusya'nın Orta Asya Politikası", Stratejik Analiz, Sayı 89, Eylül 2007, s.88

Bugün ABD'nin GOP'nden sonra ortaya attığı GOAP (Genişletilmiş Orta Asya Projesi), bazı sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Hindistan ve Pakistan arasındaki güvensizlik ile Orta Asya ülkeleri ve Afganistan'ın enerji rezervi sorunu bu projenin ilerlemesini engellemektedir. Projenin en önemli ayağını Orta Asya enerji kaynaklarının Afganistan üzerinden iletilmesi konusu oluşturmaktadır. Ancak halihazırda çıkarılan petrol ve gaz miktarlarındaki düşük seviye boruhattı projelerinin

hayata geçirilmesinin önündeki en büyük engel olarak değerlendirilmektedir. ŞİÖ, Asya'da bir çekim meydana getirdi. ABD'nin ŞİÖ'nün meydana getirdiği ivmeyi kesmek üzere giriştiği bu örgüte gözlemci olarak katılma ve GUUAM'ı etkinleştirme gibi çabaları başarısızlıkla sonuçlandı(US Scheming..., 2006, s.1).

ABD'nin liberal ideolojiye sahip olması da dış politikasını yönlendiren temel bir etkidir. İdeoloji dış politika için hedefleri göstermekte ve hedefler için gerekli araçları, metodları meşrulaştırmaktadır. Nasıl eski SSCB için sosyalizm önemliyse, günümüz ABD'si için de liberalizm benzeri bir şekilde önemlidir. Dolayısıyla ABD'nin Orta Asya politikasını ABD'nin ideolojisi olan liberalizmden bağımsız düşünemeyiz. Aslında liberalizm Orta Asya'ya yönelik ABD politikasını belirlemede en önemli unsurlardan biridir(Bal, 2001, s.61).

Cohen'e göre "Bush yönetiminin milli güvenlik önceliklerini Irak, nükleer başlık indirimi, terörizme karşı savaş, İran, Çin, enerji ve demokratikleşme oluşturmaktaydı. Irak hariç bütün bu yönetim öncelikleri Rusya'yla iyi ilişkileri gerektirmekteydi. Öyleyse ABD dış politika gündeminde Moskova'yla ilişkiler öne çıkmalıydı. Küçük ülkelere veya Rus eksenindeki çok renkli devrimlere destek çıkmak önemli olabilir ancak bu, milli çıkarlar tarafından tasvir edilen ABD'nin büyük stratejisine doğrudan müdahil olmamalıdır. ABD, demokratik değişimlerinde Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan'ı desteklemek için belirlediği yoldan çıkmıştır. Fakat bu desteği Moskova'yla olan ilişkileri raydan çıkartmak pahasına devam ettirmeyecektir. Aynı zamanda demokrasinin bütün dünyaya yayılması işinden de imtina etmeyecektir." (Cohen, Ekim 2005, s.1).

11 Eylül sonrasında Ortadoğu'da Filistin İsrail sorunu biraz arka planda kalmıştı. Filistin sorunu açısından 1990'lı yılların ilk yarısı geleceğe ümitli bakabilmek için birçok olumlu gelişmeye şahit olmuştu. Demir yumruklu İzak Rabin ve Filistinlilerin efsane lideri Yaser Arafat barış için uzlaşmış görünüyorlardı. Rabin'in bir suikaste kurban gitmesi ve Netenyahu ile başlayıp Şaron ile sona eren İsrail yönetiminin güvenlik paranoyası ile hareket eder hale gelmesi bütün ümitleri boşa çıkarmıştır. Hemen geriye dönüp Rogers, Mitchell, Tenet ve Zinni planları gibi Amerikan önerileri, bir dizi Arap barış çağrıları ve Avrupa'dan barış gücü

yerleştirmeye kadar varan yaklaşımlar anlamlı sonuçlar üretememiştir. George W. Bush'un bir yol haritası önererek iki devletli çözümü yeniden gündeme taşıması yeni ümitler yeşertmiş ancak çözümsüzlüğün devam edeceğine dair düşünceler de yinelenmiştir(Dinçyürek, 2005, ss.8-9).

7.2. İRAN

Putin, İran'ı bir nükleer güç olarak görmeyeceklerine ve nükleer faaliyetlerinin tamamen sivil kullanım alanında kalacağı konusunda İran'a güvendiklerini vurguladı(Gearan, "Bush Confident...", 2005, s.1). Ancak diğer taraftan Rusya, İran aleyhinde BM Güvenlik Konseyi'nden karar çıkarılmasını da engelliyordu(Keen, 2005). Amerika'nın buna cevabı ise gecikmedi: 2006 yılı başında Azerbaycan'a giden birçok İsraili ve Amerikalı diplomat, Azerbaycan'ın İran'da yaşayan 20 milyon civarındaki Azerbaycan Türkünü etkileyerek İran rejiminin devrilmesinde önemli bir rol oynayabileceğini kaydetmişlerdir.

Rusya'nın İran'la ilgili tavrı Putin'in Bratislava'da Bush'a ve Dışişleri Bakanı Lavrov'un Lüksemburg'da AB troykasına ifade ettiği gibi kristal şeffaflığında ve kaya sertliğinde. Rusya-İran nükleer işbirliği askeri olmaktan çok ticari bir ortaklık. 27 Şubat 2005'te yapılan anlaşmaya göre Rusya İran'a Buşehr'de kullanılmak üzere 100 ton zenginleştirilmiş uranyum sağlayacak(Baev, 2005, s.1). Rusya Federal Atom Enerjisi başkanı bir milyar dolarlık bu anlaşmanın Uluslararası Atom Enerjisi Kurumunun önceliklerine ve NPT'ye (İran da NPT'ye taraf olan bir ülke) aykırı olmadığını söylüyordu. NPT'ye göre nükleer dönüşüm kabiliyetine sahip olan ülkelerin sahip olmayanlara barışçıl amaçlarla yardım etme yükümlülüğü vardır. Bratislava'da ABD ile İran'ın nükleer silah sahibi olmasını engellemek konusunda karar alan Rusya, İran'la yaptığı anlaşmaya göre nükleer yakıtın İran'a ve kullanılan yakıtın Rusya'ya iletiminin Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın gözetiminde gerçekleşeceğini açıkladı(Russian Nuclear..., 2005, s.1).

Rusya bununla ilgili olarak bir süre önce atom enerjisi geliştirmeye çalışan her ülkenin yararlanabileceği zenginleştirilmiş uranyum merkezleri kuracağını açıkladı. Bu öneri hem Rusya hem de ABD'nin üçüncü ülkelere nükleer reaktör yakıtı sağlayabilmeleri anlamına geliyor. Halbuki kullanılmış yakıtın silahlarda kullanılmaması için de geri alınması gerekiyordu.

Rusya'nın İran'a nükleer güç üretiminde bu kadar yardım etmesi ve bununla ilgili olarak Kuzey Kore'nin nükleer programı ile Mayıs 2005 tarihindeki NPT odaklı gözden geçirme konferansı ABD-Rusya ilişkilerinin gerilmesine yol açmıştır(Margelov, 2005, s.42).

Rusya'nın İran'ın nükleer programına açık olmasa da destek vermesi ABD'yi ciddi derecede rahatsız etmektedir. Buna rağmen bu gerilimin hemen ardından Bush, İran'ın nükleer silah sahibi olmasının engellenmesi hususunda Rusya'yla hemfikir olduklarını bir kez daha yinelemiştir(Tully, 2005, s.1).

Zaten 2005 yılı şubat ayında Bratislava'da bir araya gelen Bush ve Putin omuzdan atılan füze sistemlerinin tranferinin durdurulması, nükleer güvenlik konusunda işbirliği, Rus enerji projelerine Amerikan finansal desteğinin ve ABD'ye olan Rus enerji ihracatının arttırılması ve Rusya'nın DTÖ'ne üye olması için çaba gösterme konularında anlaşma sağlamışlardı(Putin Satisfied..., 2005, s.1).

Bugün 85 milyon varillik küresel petrol talebi zorla karşılanmaktadır. İran günde yaklaşık 2.7 milyon varil petrol ihraç etmektedir. İran'a yönelik bir uluslararası ambargo veya askeri saldırı gerçekleşir veya Tahran siyasi bir kararla petrol ihracını durdurursa 60\$'lık varil başına petrol fiyatı 90\$'a çıkabilir. Enflasyona uygulandığında bu, 1973 ve 1979'daki petrol krizlerinin oluştuğu ortam demektir(Dickey, 2006, s.38). Öyle ki Amerikan karar vericilerin bu basit hesabı gözden kaçırmış olduklarını düşünmek iyimser bir tavır olacaktır.

ABD'de yeni yönetimin işbaşına gelmesiyle diplomasi kartının öne çıkması ve İran'ın bu seçeneğe olumlu bakması yeni bir dönemin başlangıcı olarak görülebilir.

7.3. NATO

Dünya jeostratejik haritası üzerinde en geniş, çok etnik yapıları devletleri veya federasyonu'nun belirmesi, bu devletin ulusal güvenlik ve askeri çıkarlarında öncelikli tercihleri ortaya çıkarmıştır. Rusya Federasyonu'nun, her ne kadar büyük güçlerden birisi olan Sovyetler Birliği'nin halefi olduğu öne sürüldüyse de bu durum sadece

adını değiştirmiş bir ülkeyi yansıtmamaktadır. Bugün Rusya adıyla bilinen ülkenin geçmişte ne siyasal boyutta (demokratik sistemi ile) ne ekonomik boyutta (pazar ekonomisine geçiş süreci ile) ve ne de eski SSCB sınırları içerisinde ciddi manada yeri mevcuttur. Şimdiki askeri stratejik durumun en önemli yeni tarafı, Batı'dan gelebilecek bir askeri tehdidin olmaması, Rusya'yı Batı ülkeleri arasında dereceli olarak ortaklık ilişkisine geçilmesi, karşılıklı güvenliğin sağlanması maksadıyla iş birliğinin genişlemesidir. Henüz başlamış olan NATO ana stratejik prensiplerinin gözden geçirilmesi ve yeniden belirlenmesi, ABD ve NATO'nun toplam askeri gücünü oluşturan kuvvetlerinin, savunma bütçelerindeki azalmanın yanı sıra, aynı paralelde Avrupa'daki Amerikan askeri varlığında kaybolunan sayısal azalma esasen, Batı'nın gelişmiş demokratik ülkeleri ile Rusya arasında konvansiyonel veya nükleer silahların kullanıldığı askeri meselelerin ortaya çıkma olasılığının çok zayıf olduğu yolundaki düşüncelerin bir göstergesi olarak algılanmalıdır(Caşın, 2002, s.273).

Rusya'nın bu çerçevede değerlendirmesi yapılırken NATO'nun 21. yy. eşiğinde askeri stratejiye dayanacak olan Amerikan politikasının bir aracı olacağı düşüncesine Henry Kissinger farklı bir boyuttan yaklaşarak "NATO, 1990'larda hem kavram hem de uygulama açısından sulandırıldı. NATO'yu küçük bir BM'e çevirme girişiminde bulunan bir kurumlar sunucusu oluşturuldu. On dokuz NATO ülkesinin büyüklerinden oluşan Kuzey Atlantik Konseyi; Rusya ve Kuzey Atlantik Konseyi'ni içeren Kalıcı Birleşik Konsey (Burada bizim Ortak Daimi Konsey dediğimiz yapıdan bahsediliyor); NATO ve yirmi sekiz eski Doğu Bloğu ülkesini bir araya getiren Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi; Doğu Avrupa ülkelerinin (Rusya dahil) belirtilmemiş çok taraflı görevlerde ortak eğitime katılmaları için davet edildiği Barış Ortaklığı bulunmaktadır. Kazakistan, Azerbaycan ve Özbekistan'a kadar uzanan bütün bu ülkeler NATO zirvelerinde temsil edilmektedir; tümü tarihi ittifak görevlerini, amacı belirsiz kolektif güvenlik girişimleri fazlalığına dönüştürerek NATO karargahlarının dışında hizmet görmektedir." (Kissinger, 2002, s.34) yorumunu getirmiştir.

NATO'nun genişlemesi eğer onu bir BM'e dönüştürme projesi olsaydı acaba Rusya'dan şiddetli tepkiler gelir miydi? Elbette hayır.

Batı stratejik sahnesinde, NATO'nun doğu yönünde genişleme arzusu ve bunun karşısında Rusların sürekli protestoları ve şiddetli itirazları Rusya ile Batı

arasında derinleşen bir jeostratejik çatlak oluşturdu. Rusya'nın isteklerinin ve beklentilerinin aksine NATO bir anda ortadan kalkmamıştı. Rusların bütün Avrupa'yı içine alan bir güvenlik sistemi tasarısı, ki Sovyetler uzun süre bunu amaçlamıştı, gerçekleşmemişti. Benzer şekilde, Avrupa için veya Atlantik'ten Urallar'a kadar uzanan daha geniş bir "askeri-politik topluluk" için "güvenlik servisi" işlevi görecektir olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Topluluğu (AGİT) düşüncesi, (Gray, 2003, s.40) ki 1994 yılı boyunca Rusya, NATO'nun bir alternatifi olarak AGİT'in güçlenmesi için çaba sarfetmişti(Banks, 2003, s.1363), ancak etkisiz kalmıştı. NATO'nun Soğuk Savaşı takip eden yıllarda izlediği dönüşüme dayalı strateji tamamen Amerikan küresel politikasında yerine oturtulmuş bir taşdır.

Öte yandan NATO ile Rusya Federasyonu arasında daha sonra gerçekleşen müzakereler sonucunda, en azından prensipte, Rusya'nın uluslararası önemi ve Avrupa güvenlik meselelerinde mühim bir rolü olduğu kabul edildi; ancak NATO'nun genişlemekten vazgeçmeme yönündeki inatçı tutumunda asla bir yumuşama olmadı. General Lebed bu tutumu, eğer Avrupa'nın yeni güvenlik ihtiyaçlarına verilecek cevap buysa, bunun "keski ile beyin ameliyatı" yapmaktan hiçbir farkı yoktur diyerek alaya aldı(Gray, 2003, s.41). NATO'nun Amerikan dış politika aracı haline getirilmek istendiği savımızı desteklercesine Rus tarafı, sadece NATO'nun genişlemesini değil aynı zamanda NATO'nun kendisini de Amerika'nın Avrupa'daki ve dünyadaki hegemonya kurma, "uluslararası" mekanda küresel boyutta askeri kontrol sağlama aracı olarak görüyordu. Korgeneral Leonid İvashov, Kafkaslar'da İran ve Türkiye, Orta Asya'da radikal İslam, Çin askeri gücünün arttığı ve demografik ve ekonomik değişimin ivme kazandığı Doğu'da Çin'i çevreleyen belirsizlikle birlikte Batı'da NATO'yu, Rusya'nın güvenliğine yönelik bir dış tehdit olarak tanımlıyordu(Gray, 2003, s.347).

Bu değerlendirmeler şu soruyu da bazı açılardan cevaplamaktadır; NATO'nun genişlemesi konusu niçin 90'lı yıllarda Rus toplumunun yaşantısındaki en önemli konu haline gelmiştir? Ancak sorunun tatmin edici şekilde cevaplanması için biraz geriye, SSCB'nin dağıldığı tarihe dönmek gerekecektir. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Rusya kimliği, dünyadaki ve Avrupa'daki yeri konusunda bir cevap aramaya başlamıştır. Birçok Rus için eski uluslararası statünün ve topraklarının kaybı Rusya için bir utanç kaynağıdır. Bu durum Rusya'yı politik açıdan bir boşluğa sokmuştur.

Sonuçta dış politika konusundaki tartışmalar, Batı ile ilişkilerin ne kadar yakın olması gerektiği, Rusya'nın özel statüsünün korunması, Avrupa ve Asya politikaları arasındaki denge gibi konularda yoğunlaşmıştır. Rus toplumunun Mihail Gorbaçov ve Boris Yeltsin'in yenilikçi önlemlerine karşı tepkisi 19. yüzyılda gösterdiği tepki ile benzerlikler göstermektedir. O zaman olduğu gibi bugün yapılan tartışmalar da Doğu ile Batı arasında bir köprü oluşturan Rusya'nın dünya tarihindeki özel rolü, Rusya'nın Batı'yı model olarak alıp Batı yardımına bel bağlaması konusundaki şüpheler ve Batı kültürünün getireceği olumsuz etkiler konusundaki endişeler üzerinde dönmektedir(Caşın, 2002, s.307).

NATO-Rusya ilişkileri resmi olarak ilk kez 1991'de merkezi ve doğu Avrupa ülkeleriyle işbirliğine dayalı ilişkileri geliştirmek üzere kurulan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (NACC)'nin (daha sonra Avrupa-Atlantik İşbirliği Konseyi adını aldı) resmi olmayan toplantısıyla başlamıştı. Aslında bu konsey toplanırken, Sovyetler Birliği de çözülmüyordu. Birkaç yıl sonra 1994'te NATO ve Ortak Ülkeler arasında savunma ve güvenlik alanında ana program olan Barış İçin Ortaklık (BİO) (PfP-Peace for Partnership) programına dahil olacak ve 1997 yılında güçlü ve devamlı ortaklığı geliştirmeye yönelik olarak, Avrupa-Atlantik bölgesinde istikrarı teminat altına alan Kurucu Anlaşma imzalanacaktı(NATO-Russia..., 2004, s.2).

Rusya'nın NATO genişlemesine ciddi şekilde muhalefet etmeye başlaması ise Primakov'un göreve başlamasıyla eş zamanlıdır(Larrabe, 2003, s.153). Kısmen NATO genişlemesine karşı oluşan bu Rus muhalefetini bastırmak için 27 Mayıs 1997 tarihinde Paris'te imzalanan sözde Karşılıklı İlişkiler, İşbirliği ve Güvenlik Kurma Yasası'nda, özgün Kuzey Atlantik Konseyi artı bir Rus büyükelçisinden oluşan bir NATO-Rusya Ortak Daimi Konseyi oluşturulmuştur(Kissinger, 2002, s.34). NATO ve Rusya böylece birbirlerini düşman olarak nitelemekten de vazgeçtiler(Banks, 2003, s.1357).

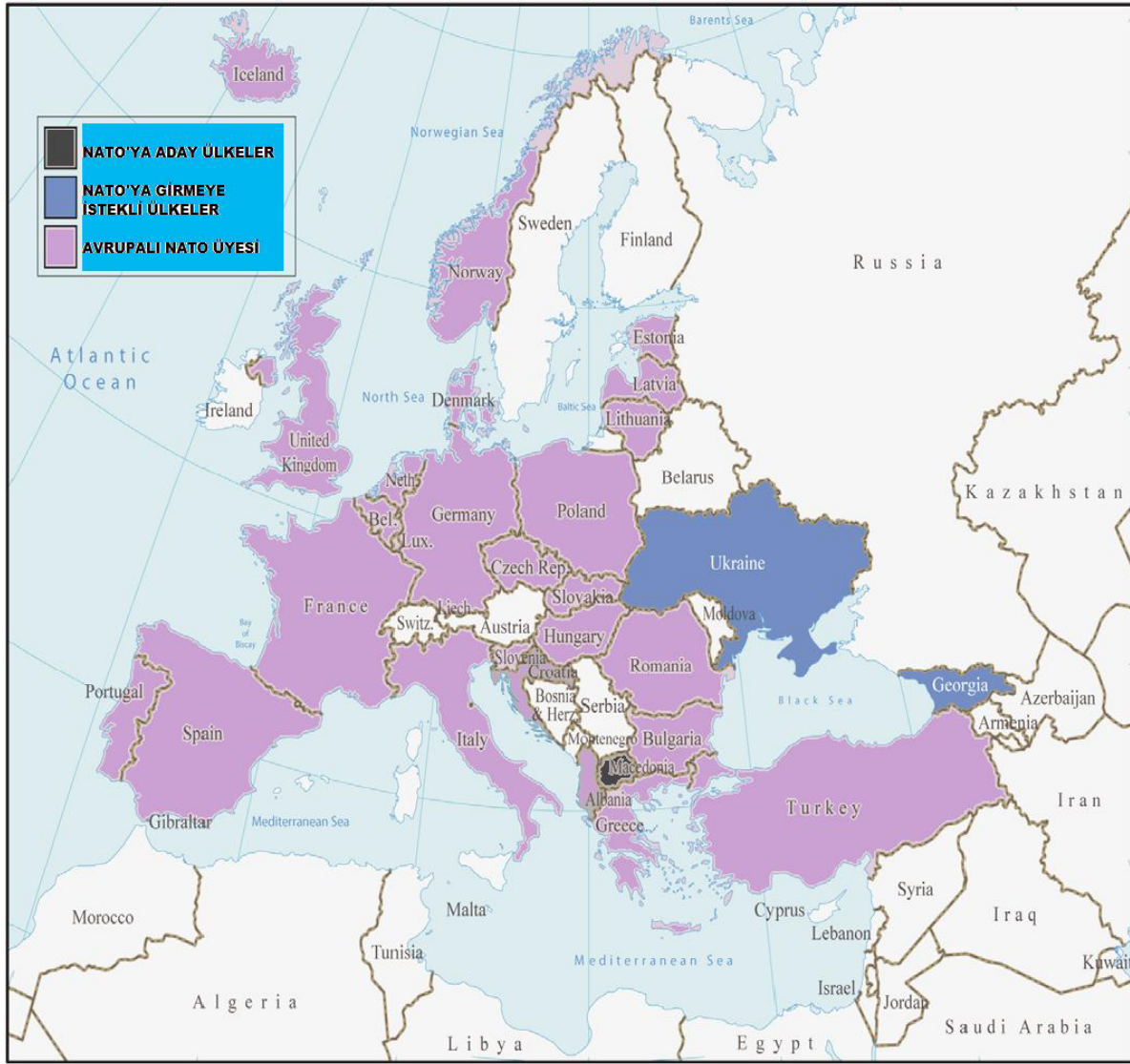
Öte yandan bu yeni anlaşma NATO'nun Rusya'ya rağmen genişlemeye başlamasına da yol açmıştır. Genişlemenin politik dayanaklarını ise 1997 yılının Mayıs ayında Clinton'ın West Point'te NATO genişlemesi üzerine yaptığı konuşmada bulmak mümkündür:

- Yeni yüzyılda "tüm insanlığın barışını tehdit eden çatışmalara işaret etmek" için ittifakı güçlendirmek (muhtemelen etnik ve bölge dışı çatışmalar);
- "Avrupa'da demokrasinin tarihi kazanımlarını güvence altına almaya yardımcı olmak"
- "Olası üyeleri aralarındaki farklılıkları barış içinde çözmeye teşvik etmek" ve
- Barış Ortaklığı ve Rusya ve Ukrayna ile özel düzenlemelerle beraber "Avrupa'daki Stalin'in çizdiği yapay sınırı silmek ve Avrupa'yı istikrarsızlıkla ayırmadan güvenlik içinde bir araya getirmek" (Kissinger, 2002, s.32).

Ancak NATO, aynı yılın temmuzunda gerçekleştirilen ve Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nin üyeliğe davet edildiği (Larrabe, 2003, s.2) Madrid zirvesinde ilişkilerinin iyice gerildiği Rusya'yla güvene dayalı ilişkiler kurmasının aciliyetini de anlamış oldu(Croft, 2000, s.495).

1999 Martında gerçekleştirilen Washington zirvesiyle NATO üyesi olan Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti ise ironik bir şekilde, bir kaç gün içinde Kosova'da güç kullanılmasını destekler hale geldi(Hammock, 2003, s.86).

NATO'nun doğuya genişleme düşüncesi (HARİTA 7.3.1) ve özellikle de 1999'da Yugoslavya'ya yaptığı askeri müdahale Rusya'nın Batıyı algılayışını kökten değiştirdi. Sovyetlerin çöküşünden 10 yıl sonra Rusya Batıyı stratejik dost yerine potansiyel tehdit olarak algılamaya başladı. Mesela 2001 başlarında Rusların %53'ü ABD'yi dostça olmayan bir ülke olarak tanımlıyordu. 2001 boyunca Rusların %50'si ABD'nin dünyada olumludan çok olumsuz bir rol oynadığını düşünüyordu. 2003'te Irak'a müdahale etmesinden sonra ise ABD'nin uluslararası hukuku çiğnediği görüşü Rus halkında hakim görüş halini almıştır(Tsygankov, 2004, s.85)

HARİTA 7.3.1 : NATO GENİŞLEMESİ(NATO Enlargement: Albania, 14 Nisan 2009)

ABD ve Batıyla ilişkilerinin gerilmesi Rusya'nın bu dönemde ortaklık faaliyetlerinden çekilmesine yol açtı ve NATO-Rusya ilişkileri Kurucu Anlaşma öncesi durumuna geri döndü(Croft, 2000, s.496).

Rusya, NATO'nun Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ı üye yapmasına şiddetle muhalefet etmesine rağmen 1997 Paris Anlaşmasıyla Ortak Daimi Konsey'in kurulmasında rol almıştı. Yine Kosova'ya NATO müdahalesinden hoşnut olmayan Rusya 2000 sonbaharında bu konseyin tekrar faaliyete girmesini istekle karşılaşmıştır(Croft, 2002, s.110). Rusya her ne kadar direniş gösterse de NATO genişlemesine ciddi bir karşılık veremeyeceğinin farkındaydı.

NATO ve Rusya'nın dışişleri ve savunma bakanları Kosova krizinden sonra ilk kez Mayıs ve Temmuz 2000'de biraraya geldiler. Bu görüşmeler sonucunda 2001 başında Moskova'da bir NATO bilgi bürosu açıldı(Hunter, 2004, s.38).

12 Ağustos 2000'de 18 kişinin öldüğü Kursk nükleer denizaltısının batması ve 11 Eylül 2001'deki terörist saldırılar NATO ve Rusya arasında daha sıkı işbirliği yapılması tartışmalarını gündeme getirdi(NATO-Russia..., 2004, s.3).

11 Eylül 2001'den itibaren güvenlik çevresi hem NATO hem de Rusya için kökünden değişmişti. NATO ve Rusya'nın güvenlikleri, küresel terör ve kitle imha silahları gibi tehditlerle yüz yüze gelmişti. Beraber kuracakları yeni yapıcı ilişkiler Avrasya'daki bütün devletlere daha güvenli bir ortam sağlarken Rusya'nın dünyayla bütünleşmesine de yardım edebilecekti(Hunter, 2002, s.3).

11 Eylül'den bir gün sonra NATO-Rusya Ortak Daimi Konseyi olağanüstü toplandı ve Rusya üye olmamasına rağmen (Hunter, 2004, s.39) ilginç bir şekilde NATO'nun Washington anlaşmasının 52 yıldır uygulanmayan 5. maddesinin işletilmesini tam destek verdi(Bensahel, 2003, s.17).

2001 sonlarında gerçekleştirilen toplantılar neticesinde de Ortak Daimi Konsey'den çok daha işlevsel bir NATO-Rusya Konseyi'nin kurulması kararına varıldı(Hunter, 2004, s.41). NATO-Rusya Konseyi (NRC), ilişkiler, işbirliği ve güvenlik üzerine 1997'de imzalanan Kurucu Anlaşma'nın 1991'den sonraki ilişkileri şekillendiren ve kapsamını genişleten yapısı üzerine kurulmuştur. Müttefik ve Rus askerlerinin yan yana işbirliği içerisinde görev yapmaları da siyasi yakınlaşmanın altyapısını oluşturmuştur(NATO-Russia..., 2004, s.1).

28 Mayıs 2002'deki Roma Zirvesi'nde kurulan NATO-Rusya Konseyi "Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenlik konularının tamamında NATO ve Rusya arasında danışma, ortak karar, işbirliği ve ortak hareket etme mekanizması" olarak tanımlanmıştır. İlk ve öncelikli olarak Daimi Ortak Konsey'deki NATO+1 tanımlamasından ziyade Rusya ve müttefikler eşit taraflar olarak kabul ediliyordu(NATO-Russia..., 2004, s.3).

Terörizm, silah indirimi ve barışı koruma konuları görüşüldüğü toplantılarda Rusya'ya karar masasında bir koltuk verilmesi kararı NATO-Rusya ilişkilerinde dönüm noktası teşkil etmiştir(Bransten, 2002, s.1).

Öte yandan Kasım 2002'deki Prag zirvesinden önce iki olay NATO'nun terörizmle mücadelede temel araç olacağına kanıtı haline gelmişti. Birincisi devlet olmayan bir aktör tarafından bir devlete karşı yaptığı saldırı NATO'nun 5. maddesinin uygulanmasına yol açmıştı. İkincisi ise birçok üye ülkenin katılımıyla Afganistan'a askeri birliklerin yerleştirilmesiydi(Rühle, 2003, s.93).

Varşova Paktı çözülmeye devam ederken yeniden konuşlanma ve teşkilatlanma faaliyetlerine girişerek asker sayısını 1.5 milyondan 750 bine düşürme kararı alan NATO'nun 1991'de Körfez Savaşı'na iştirakiyle ortaya çıkan "alan dışı" kavramı tartışması (Banks, 2003, s.1356) da böylece son bulmuş oldu.

Prag zirvesi ise NATO'nun "özgür ve bütün Avrupa"nın kurulmasına yönelik olarak Bulgaristan, Estonya, Litvanya, Letonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'yı üyeliğe davet etmesine sahne olmuştur(Larrabe, 2003, s.11).

Esasında NATO'nun Doğu Avrupa'dan üye kabul etmesi başta belirttiğimiz Amerikan çıkarlarına yatırım anlamına gelmektedir. Halihazırda AB'ye üye olan veya bu süreçte bulunan ülkeler AB'nin ABD'ye rakip hale gelmesini de engelleyebileceklerdir. İkinci olarak mesela Romanya'nın NATO'ya üyeliği ile ABD, Türkiye'ye ihtiyaç duymaksızın Karadeniz yoluyla Kafkasya ve Orta Asya'ya ulaşabilmektedir(Houweling, 2003, s.374).

Özellikle başta petrol ve gaz olmak üzere ihracatının %40'ının geçtiği Baltık ülkeleri Rusya için önem arz ediyordu(Larrabe, 2003, s.71). Rus azınlıkların da bulunduğu bu ülkelerin NATO'ya üyeliği Rusya için bir hayal kırıklığına sebep olsa da Duma sınır anlaşmasını onaylayarak (Larrabe, 2003, s.72) bu ülkelerle olan ilişkilerinin de önünü açmıştır. Rusya'nın NATO'nun adımlarına fazla ses çıkaramadığı bu dönemde NATO'nun amaçları şöyle sıralanabilir:

1- Rusya'yla işbirliğini geliştirmek, 2-Kaliningrad'ın istikrarlı hale getirilmesi, 3- Beyaz Rusya'nın demokratikleşmesine destek vermek, 4- Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik

yapısına entegrasyonunu sağlamak(Larrabe, 2003, s.14). Prag sonrası Ukrayna'nın da NATO şemsiyesine dahil edilmesi söz konusu edilmekteydi(Larrabe, 2003, s.15). Ukrayna'nın üyeliğinden bahsedilince Moskova, NATO genişlemesinin de artık kendisini iyice rahatsız eden bir seviyeye ilerlediğini tekrar farkederek askeri-teknik işbirliği de dahil olmak üzere Ukrayna'yla ilişkilerini askıya alabileceğini bizzat Savunma Bakanı İvanov'un ağzından dillendirmekte bir sakınca görmedi(Interfax, Moskova, 30 Kasım 2005).

2002 baharına gelindiğinde ilişkilerde bir şaşkınlık yaşıyordu. NATO, bir kolektif güvenlik teşkilatından çok geçici olarak bir araya gelen ülkeler topluluğu görüntüsü vermekteydi. Amerikan dış ve güvenlik politikasıyla uyumlu olarak menfaatlerinin peşinde koşan ülkeler bu geçici koalisyonlara katılmaktaydılar(Houweling, 2003, s. 361).

Nitekim Afganistan, NATO'nun bu yeni birleşim tarzı ile ABD tarafından işgal edilmişti ve Irak'a yönelik saldırı söylemleriyle beraber Genişletilmiş Ortadoğu Projesi gündeme gelmişti(Hunter, 2004, s.46).

Ancak 36 ülkeden yaklaşık 8000 kişiden oluşturularak (Afganistan, 2005, s.8) Afganistan'da güvenliği sağlamakla görevlendirilen ISAF'ın kontrolünün NATO'ya bırakılması ve ardından Irak'ın işgali karşısında Rusya fazla bir şey yapamadı.

Hatta Irak harekatı başlamadan hemen önce 2003 Şubatında denizaltı mürettebatı arama-kurtarma konusunda Rusya'yla NATO arasında çerçeve anlaşması imzalandı(NATO-Russia..., 2004, s.6). Rusya, ABD ile bazı dönemlerde kötü giden ilişkilerinin NATO'yla olan ilişkilerini etkilemesine pek taraftar değildi. Rusya, 2003 yazında geri çekilene kadar BM emrinde olmak üzere NATO tarafından yönetilen barışı koruma kuvvetleri bünyesinde Balkanlar'da bulunmuştu. Önce 1996'da Bosna-Hersek'e Görev Kuvveti (IFOR)'nin bir parçası olarak yerleşen Rus birlikleri daha sonra İstikrar Gücü (SFOR)'nün daha küçük bir parçası olarak yerleştirilmişti(NATO-Russia..., 2004, s.7).

Öte yandan genelde Doğu Avrupa ve özelde ise Baltık cumhuriyetleri ve Ukrayna üzerinde ABD ve NATO'yla mücadele eden Rusya, Afganistan ve Irak

işgallerinden sonra özellikle Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) (Ermenistan, Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan)'nü NATO'yla denk bir pozisyona yükseltme gayretindeydi. Bu maksatla 2005 Kasımında Brüksel'de düzenlenen KGAÖ-NATO toplantısı Moskova açısından bir kazanım olarak kabul edilebilir(İtar-Tass, 30 Kasım 2005).

Özellikle Irak'ta Amerikan birliklerinin zayıflama eğilimi gösterdikten ve Amerikan politikası siyasi çözümden bahsettikten sonra Rusya'nın tepkileri daha ciddi bir hal almış ve menfaat sınırları iyice belirginleşmiştir.

Bu dönemde Rusya'yı huysuzlaştıracak bazı gelişmeler de Kafkasya'da yaşandı. 2005'de NATO Konseyi'nin görüşleriyle hazırlanan Gürcistan Milli Savunma Stratejisi belgesinde Rus askeri üsleri ile Abhazya ve Güney Osetya sınırlarında barış gücü adıyla bulunan Rus kuvvetlerinin bir tehdit olarak algılandığı açıkça ifade edildi(İtar-Tass, 25 Kasım 2005).

NATO'nun Güney Kafkasya'daki irtibat subayının NATO'nun bu bölgeye birlik gönderebileceğini ima etmesi Gürcistan'a verilen açık bir destek ve Erivan'a da gözdağı idi. Fakat Rusya, bu tür tehditlere alıştı(Yerevan Mediamax, 2005).

Kafkasya'da Rusya için Gürcistan sorun olurken ABD için de Orta Asya'da Özbekistan sorun haline geliyordu. İronik bir şekilde Rus Savunma Bakanlığı'na göre Özbekistan'ın 2006 başından itibaren hava sahasını bazı NATO ülkelerinin kullanmasına izin vermeyecek olması NATO'yu ciddi bir sıkıntıya sokmayacaktı(Interfax, Moskova, 24 Kasım 2005).

Ancak Özbekistan'la ilişkileri gerilen ve Orta Asya'daki bir sacayağını yitiren ABD, Rice'ı seçimler öncesinde Kazakistan'a göndererek Nazarbayev'i ve mevcut yönetimi desteklediği mesajını vermeyi ihmal etmedi(Toganyan, 2005). İşbirliği konusunda ise Rus Savunma Bakanlığı, Rusya ve NATO'nun 2005'te 100 kadar ortak projede bulduklarını bunun 2006'da daha da artacağını bildirdi(Interfax, Moskova, 15 Kasım 2005). Rusya Federasyonu Konseyi uluslararası ilişkiler komitesi başkanı Mergelov, NATO ve AB'nin kendileri için doğrudan tehdit oluşturmadığını, asıl tehdidin Kafkasya ve Orta Asya'daki istikrarsızlık olduğunu söyledikten sonra

ABD'yle ilişkileri bozulan Taşkent'le Moskova arasındaki işbirliğinin bu istikrarsızlıkların üstesinden gelebileceğini iddia etti(Interfax, Moskova, 14 Kasım 2005).

Ancak Rusya'da hala batıyla bir sıcak savaşın yaşanabileceğini düşünen Soğuk Savaş zihniyetine rastlamak mümkündür. Devlet Duması uluslararası ilişkiler komitesi başkanı Konstantin Kosachev, Rusya için nükleer silahların birinci derecede önem arzettiğini zira Rusya'nın düşmanlar tarafından kuşatıldığını ve anavatanın tehlikede olduğunu söylüyordu(Interfax, Moskova, 11 Kasım 2005).

Diğer taraftan Rus Silahlı Kuvvetleri'nin haftalık yayın organında ise askeri analist Vladimir Vanin tarafından NATO ve ABD'nin Rusya'nın yakın çevresine askeri üsler kurmasının terörizmle mücadele amacına değil büyük bir savaşa hazırlık emaresi olduğu değerlendirildi(Interfax, Moskova, 1 Kasım 2005).

Rus Genelkurmay Başkanı Baluyevski de, Kaliningrad'daki silahlarını geri çekmeyeceklerini açıkladıktan sonra 4,5 ve 1 milyonluk iki kütlenin çarpışmasıyla tasvir ettiği NATO ile Rusya arasındaki bir çatışmayı da muhtemel görmediğini ifade ediyordu(Interfax, Moskova, 1 Kasım 2005).

Savunma Bakanı Ivanov, ŞİÖ ile olan ilişkilerinin NATO'ya karşı bir blok oluşturma çabaları olarak algılanmasından rahatsız olduğunu söylemekle birlikte, Batı ile olan ilişkilerinin başka seçenekleri gözardı etmeleri anlamına gelmediğini vurgularken (Interfax, Moskova, 30 Ekim 2005), Putin ortalığı yumuşatmak maksadıyla NATO'nun Rusya için düşman bir kuruluş olmadığını açıkladı(İtar-Tass, 31 Ekim 2005). Rusya ve NATO arasındaki ilişkiler bugün ABD'nin Ortadoğu'daki revizyonist politikası ve Irak'taki istikrarsız ortam öncelikleri ile beraber önem derecesini yitirmiş olsa da ABD'nin özellikle Irak'taki askerlerinin büyük kısmını geri çekerek kontrolü Irak güvenlik güçleri ve NATO'ya bırakma tasarısı gündeme geldiğinde yeniden tartışılan bir konuma gelecektir.

8. SONUÇ

Soğuk Savaş sonrasında ABD, küresel anlamda rakipsiz kaldıktan sonra daha rahat manevra alanı bulmuş ve öncelikle Ortadoğu'ya askeri bir müdahalede bulunmuştur. Bu sırada yeni kurulan Rusya, bir reform politikası belirlemek ve kendi bünyesindeki engellemelere rağmen alabildiği dış destekle bunları hayata geçirmek durumundaydı. Daha sonra Balkanlar'da patlak veren krizle beraber Avrupa'nın yetersiz kalması üzerine ve Rusya'nın şiddetli muhalefetine karşın yeni dönemde yeni rol tanımlaması ihtiyacı duyan NATO'nun müdahalesi gerçekleşmiştir. Aynı dönemde Rusya da Çeçenistan'a karşı şiddetli bir askeri harekate girişmiş ancak bunda başarı sağlayamamış ve Hasavyurt anlaşmasıyla Çeçenlere geniş ayrıcalıklar vermek durumunda kalmıştı. Yine Batı'dan beklediği desteği görmeyen Rusya reformlarda umulan başarıyı elde edememiş ve bu da Rus kamuoyunda Amerikan karşıtlığını ve dış politikada "yakın çevre" kavramını ortaya çıkarmıştı. Kosova kriziyle Soğuk Savaş'tan sonra en gergin dönemine giren ABD-Rusya ilişkileri 11 Eylül miladiyle beraber şaşkıncu şekilde stratejik işbirliği söylemleriyle anılır olmuştur. Rusya'nın küresel terörle mücadelede, (daha somut olarak Afganistan'a karşı ABD liderliğindeki NATO'nun Sonsuz Özgürlük Harekati'nda verdiği lojistik, istihbari, siyasi ve askeri destek) ABD'nin en büyük destekçisi olmasında ve bunu kendi milli menfaatleriyle uyumlu hale getirmesinde büyük ölçüde geniş bir vizyon ve büyük tecrübe sahibi Viladimir Putin'in devlet başkanı olmasının büyük etkisi vardır. Bu sırada Çeçenistan'a karşı ikinci bir saldırıda bulunan Rusya, Çeçenler'i terörist ilan etme fırsatını kaçırmamıştır. Fakat ABD'nin yine KİS ürettiği ve terörizme destek verdiği iddiasıyla Irak'a karşı askeri harekate girişmesi ve Rusya'nın yakın çevresinde (Ukrayna, Gürcistan, Kırgızistan, Özbekistan) Batı yanlısı hükümetlerin iktidara gelmesi amacıyla halk hareketleri tertip etmesi Rusya'yı ABD ile girdiği yakın ilişkileri kısmen terkederek özellikle Şangay İşbirliği Örgütü ve ikili anlaşmalarla Çin'e yaklaşmaya ve yeniden çokkutuplu dünya söylemlerini kullanmaya itmiştir. Bu tartışmaların gölgesinde kalan Soğuk Savaş'ın en büyük meselesi nükleer silah(sız)lanma ve füze savunması konularında tatmin edici olmamakla beraber bazı anlaşmalar imza edilmiştir.

Sovyetler sonrası döneme bakıldığında Rusya'nın yeniden ABD'ye rakip olacak derecede bir güç merkezi olma ihtimalinin devam ettiği, en azından ABD'nin

yeni yönetimin işbaşı yapmasıyla Avrasya stratejisinde Çin ve Avrupa Birliği gibi muhaliflerine karşı Rusya'yla ilişkilerini dengede tutmaya çalışacağı ve onu çok fazla tahrik etmek istemeyeceği görülmektedir. Rusya ise iç sorunlarını aşma kabiliyetine bağlı olarak yeni dünya düzeninde yerini almıştır, diğer taraftan etnik çeşitliliği sebebiyle bölünme riskine her zaman sahip olacak ve bir süre daha güç merkezleri arasında denge politikasını sürdürecektir.

KAYNAKLAR

- A Dollar Cost Comparison of Soviet and US Defense Activities 1966-76, 10 Ocak 1977, [http://www.faq.s.org/cia/docs/45/0000498557/A-DOLLAR-COST-COMPARISON-OF-SOVIET-AND-US-DEFENSE-ACTIVITIES,-1966-76-\(SR-77-10.html](http://www.faq.s.org/cia/docs/45/0000498557/A-DOLLAR-COST-COMPARISON-OF-SOVIET-AND-US-DEFENSE-ACTIVITIES,-1966-76-(SR-77-10.html), 20 Nisan 2008
- Acar, Cemal, Soğuk Savaş / Süper Güçlerin Hakimiyet Kavgası, Ötüken Neşriyat, İstanbul, Ekim 2007
- Afghanistan (Nato Briefing), 2005, <http://www.nato.int/docu/briefing/afghanistan/afghanistan-e.pdf>, 10 Aralık 2007
- Akkara, Anthony, "Asia Is Taught That Soviet Industry Did In Forty Years What Took US a Century", Saturday Evening Post, Cilt 232, Sayı 12, 19 Eylül 1959
- Amiel, Barbara, "The War That Makes No Sense", Maclean's, Cilt 112, Sayı 19, 5 Ekim 1999
- Andelbaum, Michael, "Ending The Cold War", Foreign Affairs, Cilt 68, Sayı 2, Bahar 1989
- Asmus, Ronald D. ve Pollack, Kenneth M., "The New Transatlantic Project: A Response to Robert Kagan", Policy Review, 2002
- Aydın, Mustafa, New Geopolitics of Central Asia and The Caucasus, SAM, Ankara, 2000
- Ayten, Adem, "Eski Düzen Yeni Dönem: Tekno-Medyatik 11 Eylül Sonrası Uluslararası Sistemin Doğası İçinde Ortadoğu Ve ABD Politikası", Jeopolitik, Sayı 5, Kış 2003
- Baev, Pavel K., "Deal With Tehran Extends Russia's Dwindling Sphere of Influence-Moscow Insists On Seeing No Evil In Iran", Eurasia Daily Monitor, Cilt 2, Sayı 43, Aralık 2005, <http://www.cdi.org/russia/344-25.cfm>, 15 Ocak 2006
- Bal, İdris, "ABD'nin Orta Asya Politikasına Yön Veren İç Ve Dış Dinamikler", Stratejik Analiz, Sayı 12, Nisan 2001
- Baldwin, Hanson W., "The Myth Of Security", Foreign Affairs, Cilt 26, Sayı 2, Ocak 1948
- Banks, Arthur S.; Muller, Thomas ve Overstreet, William R., Political Handbook Of The World 2000-2002, CSA Publications, New York, 2003
- Bates, Dr. A. A., "Should The U.S.A. Adopt a Program of Universal Military Training?", Congressional Digest, Cilt 26, Sayı 10, Ekim 1947

Bausin, Aleksei, "Cold War Possible", Obshchaya Gazeta, 28 Ocak 1999

Beale, Michael O., "Bombs Over Bosnia: The Role Of Airpower In Bosnia-Herzegovina", Air University, Haziran 1996, Alabama, <http://www.fas.org/man/eprint/beale.htm>, 20 Nisan 2008

Bektaş, Kadir, "Asimetrik Tehdit", 2023, Aralık 2001

Belkin, Alexander A., "US-Russian Relations and the Global Counter-Terrorist Campaign", Journal of Slavic Military Studies, 2004

Bensahel, Nora, The Counterterror Coalitions-Cooperation With Europe, NATO, and The European Union, Rand, Santa Monica, 2003

Bentley, Ed, "Corruption Costs Russia \$120 Billion Annually", The Moscow Times, 10 Haziran 2008

Beriş, Yakup ve Gürkan, Aslı, Türk-Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar Ve Güncel Gelişmeler (TÜSİAD ABD Temsilciliği Değerlendirme Raporu), Washington, Temmuz 2002

Berle Jr., Adolf A., "The Cuban Crisis", Foreign Affairs, Cilt 39, Sayı 1, Ekim 1960

Bernstein, Barton J., "The Cuban Missile Crisis: Trading the Jupiters in Turkey?", Political Science Quarterly, Cilt 95, Sayı 1, İlkbahar 1980

Beta (Belgrad Merkezli Sırp Basın Ajansı), 23 Aralık 2004

Billington, James H., Russia In Search Of Itself, Woodrow Wilson Center Press, Washington DC, 2004

Blagov, Sergei, "Putin Parries Bush's Comments on Democracy in Russia", <http://www.cnsnews.com/ViewForeignBureaus.asp?Page=\ForeignBureaus\archive\200502\FOR20050223c.html>, 23 Şubat 2005

Block, Melissa, "Commentary: Comparing Vladimir Putin's Reaction To This Month's Schoolhouse Massacre And President Bush's Reaction To 9/11, All Things Considered", National Public Radio (NPR), 13 Eylül 2004

Boyd, Charles G., "Making Peace With The Guilty", Foreign Affairs, Cilt 74, Sayı 5, Eylül-Ekim 1995

Bransten, Jeremy, "NATO: Russia Signs Accord With Alliance-Is Membership Next?", 2002, <http://www.cdi.org/russia/208-5.cfm>, 28 Ekim 2005

Brown, Seyom, The Illusion Of Control-Force And Foreign Policy In The 21st Century, Brookings Institution Press, Washington, 2003

Buckley, Mary, "Former Superpower: The Russian Federation", Global Responses to Terrorism: 9/11 (Afghanistan & Beyond), 2003

- Bush, George W., "America's Role In The World (ABD Başkanı Bush'un West Point Askeri Akademisi'nde yaptığı konuşma)", U.S. Department of State Dispatch, Cilt 4, Sayı 2, 11 Ocak 1993
- Bush-Putin Meeting Appears Cordial, <http://www.cbc.ca/story/world/national/2005/05/08/bush-putin050508.html>, 9 Mayıs 2005
- Caryl, Christian ve Cooperman, Alan, "Veering Right In Russia", U.S. News & World Report, Cilt 126, Sayı 15, 19 Nisan 1999
- Caşın, Mesut H., Rus İmparatorluk Stratejisi, ASAM, Ankara, 2002
- CDI Russia Weekly, "On the Whole, Russia Has Strengthened Its International Positions", Dr. Vyacheslav Nikonov ile yapılan mülakat, Moskova, Sayı 238, 3 Ocak 2003, <http://www.cdi.org/russia/238-9.cfm>, 20 Ocak 2006
- Challenges To Russian Military Reform, http://www.stratfor.com/analysis/20090209_part_ii_challenges_russian_military_reform, 10 Şubat 2009
- Christopher, Warren, "Ceasefire Between The Branches: A Compact In Foreign Affairs", Foreign Affairs, Cilt 60, Sayı 5, Yaz 1982
- Christopher, Warren, "Assistance To Russia And The Foreign Affairs Budget", U.S. Department Of State Dispatch, Cilt 4, Sayı 17, 26 Nisan 1993
- Christopher, Warren, "Remaking American Diplomacy In The Post-Cold War World", U.S. Department Of State Dispatch, Cilt 4, Sayı 42, 18 Ekim 1993
- Christopher, Warren, "The Strategic Priorities Of American Foreign Policy", U.S. Department Of State Dispatch, Cilt 4, Sayı 47, 22 Kasım 1993
- Clarke, Jonathan, "Putin Copies U.S. 9/11 Template", Toronto Star (Kanada), 23 Eylül 2004
- Clifford, Gaddy; Ickes, Barry, "Putin's System in a Regime of Low Oil Prices" (Takdim), Russia's Economic Meltdown: Consequences And Prospects For The Future (Konferans), Brookings Institution, 28 Ocak 2009, Washington DC, <http://carnegieendowment.org/files/GaddyIckes012809.pdf>, 20 Mart 2009
- Cline, Ray S., "Commentary: The Cuban Missile Crisis", Foreign Affairs, Cilt 68, Sayı 4, Sonbahar 1989
- Clinton, William J., "Letter To Congressional Leaders Reporting The Deployment Of United States Military Personnel As Part Of The Kosovo International Security

- Force”, Weekly Compilation Of Presidential Documents, Cilt 35, Sayı 24, 21 Haziran 1999
- Clinton, William J., “Remarks Prior To Discussions With NATO Secretary General Javier Solana And An Exchange With Reporters”, Weekly Compilation Of Presidential Documents, Cilt 35, Sayı 11, 22 Mart 1999
- Cohen, Ariel, “After Maskhadov: Islamist Terrorism Threatens North Caucasus and Russia”, <http://www.heritage.org/Research/RussiaandEurasia/bg1838.cfm>, 1 Nisan 2005
- Cohen, Ariel, “Competition Over Eurasia: Are The U.S. And Russia On A Collision Course?”, The Heritage Foundation <http://www.heritage.org/research/russiaandeurasia/hl901.cfm>, 24 Ekim 2005
- Cohen, Ariel, “The Bush-Putin G-8 Summit”, <http://www.heritage.org/press/commentary/ed071306b.cfm>, 13 Temmuz 2006
- Cohen, Ariel, “U.S.-Russian Security Cooperation After Beslan”, <http://www.heritage.org/Research/RussiaandEurasia/bg1809.cfm>, 25 Ekim 2004
- Cooley, Alexander, “Base Politics”, Foreign Affairs, Kasım-Aralık 2005
- Cox, Christopher, “Clinton Vetoed Congress' Bills To Help Bosnia While Encouraging Iran To Do So, Instead Giving Iran A Foothold In Europe”, House Republican Policy Committee Policy Perspective, Nisan 1996, http://www.fas.org/irp/news/1996/hrpc_iranalt.htm, 2 Eylül 2005
- Cox, Christopher, “Russia And The New Independent States [NIS] : Promoting U.S. Interests”, Şubat 1996, http://www.fas.org/irp/congress/1996_cr/h960227b.htm, 20 Şubat 2006
- Crane, Keith, Military Spending In Eastern Europe, RAND, 1987, http://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB7701/, 14 Temmuz 2006
- Croft, Stuart, “The Wider Europe: Russia And The Applicants”, International Affairs, Cilt 78, Sayı 1, Ocak 2002
- Croft, Stuart; Howorth, Jolyon; Teriff, Terry ve Weber, Mark, “NATO’s Tripple Challenge”, International Affairs, Cilt 76, Sayı 3, Temmuz 2000
- Crozier, Brian, “November in Madrid”, National Review, Cilt 32, Sayı 14, 7 Kasım 1980
- Crozier, Brian, “Saddam’s Soviet Connection”, National Review, Cilt 43, Sayı 4, 18 Mart 1991

- Cummings, Sally N., "Negotiating The US Presence: The Central Asian States", Global Responses To Terrorism: 9/11 (Afghanistan & Beyond), 2003
- Dağı, Zeynep, Rusya'nın Dönüşümü, Boyut Yay. Grubu, İstanbul, 2002
- Davis, B.L., "U.S. - Soviet Armed Forces", Vital Speeches of the Day, Cilt 46, Sayı 14, 5 Ocak 1980
- Dean, Johnathan, "Coalitions For Regional Crises", Bulletin Of The Atomic Scientists, Cilt 47, Sayı 5, Haziran 1991
- Declaration On The Strategic Partnership And Cooperation Framework Between The United States Of America And The Republic Of Uzbekistan, 2002, <http://www.fas.org/terrorism/at/docs/2002/us-uzbekpartnership.htm>, 15 Haziran 2006
- Değirmen, Burcu, "Çin-Rus Ekseni ABD'ye Meydan Okuyor", Stratejik Analiz, Sayı 64
- Dickey, Christopher, "The Oil Shield", Foreign Policy, Mayıs-Haziran 2006
- Die Welt, Russian Army Upset At Military Reform, <http://www.welt.de/english-news/article3702215/Russian-army-upset-at-military-reform.html>, 8 Mayıs 2009
- Dinçyürek, Ahmet, "Küresel Terör: Kurgulanmış Bir Egemenlik Aracı Mı?", Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı 5, Temmuz 2005
- Dinerstein, Herbert S., "The Revolution In Soviet Strategic Thinking", Foreign Affairs, Cilt 36, Sayı 2, Ocak 1958
- Diplomacy And The Road To Another War, <http://www.state.gov/r/pa/ho/time/wwii/88734.htm>, 18 Ocak 2009
- Divine, Robert A., "Tale Of The Presidential Tapes: A Review Essay", Political Science Quarterly, Cilt 113, Sayı 2, Yaz 1998
- Doherty, Carroll J., "On Diplomatic Tightrope With New Policy On Bosnia", Congressional Quarterly Weekly Report, Cilt 51, Sayı 7, Şubat 1993
- Dorman, Oleg, "Russia Looks to China for Partnership", 2005, <http://www.cdi.org/russia/346-21.cfm>, 20 Ocak 2006
- Dowd, Alan W., "A Different Course? America And Europe In The 21st Century", Parameters, Sonbahar 2004
- Duffy, Brian, "The Art Of The Deal", U.S. News & World Report, Cilt 126, Sayı 23, 14 Haziran 1999
- Dugin, Alexander, Rus Jeopolitiği, Küre Yay., İstanbul, 2003

Dulles, Allen, "Dimensions of the International Peril Facing Us", Vital Speeches of the Day, Cilt 24, Sayı 15, 15 Mayıs 1998

Eagleburger, Lawrence, "A Democratic Partnership For The Post-Cold War Era", U.S. Department Of State Dispatch, Cilt 3, Sayı 23, 8 Haziran 1992

Economic Summits 1981-92, Supplement Economic Summit, U.S. Department Of State Dispatch, Cilt 3, Sayı 30, Ağustos 1992

Economist, "An Uncertainworld", Cilt 323, Sayı 7764, 20 Haziran 1992

Economist, "And Tested By Yeltsin", Cilt 332, Sayı 7882, Ekim 1994

Economist, "New World Order: What's New? Which World? Whose Orders?", Cilt 318, Sayı 7695, 23 Şubat 1991

Economist, "No Place For Them Both", Cilt 351, Sayı 8113, 4 Nisan 1999

Economist, "Politics This Week", Cilt 351, Sayı 8117, 1 Mayıs 1999

Economist, "Soviet Hawks Fly Again", Cilt 318, Sayı 7695, 23 Şubat 1991

Economist, "That Let-Down Feeling", Cilt 320, Sayı 7715, Aralık 2006

Economist, "The Victors Of Kosovo", Cilt 351, Sayı 8123, 6 Aralık 1999

Economist Intelligence Unit, Country Profile-Russia, 2005, <http://www.economist.com/countries/Russia/profile.cfm?folder=Profile-Economic%20Structure>, 21 Mart 2006

Ekici, Gökçen, "Orta Asya Güvenlik Ağı: Kim, Kimi, Kimden Koruyor?", Stratejik Analiz, Sayı 39, Temmuz 2003

Ellings, Richard J. ve Olsen, Edward A., "A New Pacific Profile", Foreign Policy, Sayı 89, Kış 1993

Elliot, Michael, ve Hirsh, Michael, "Learning The Lessons Of Kosovo", Newsweek, Cilt 134, Sayı 24, Aralık 1999-Şubat 2000

Elliott, Michael, "Getting To The Table", Newsweek, Cilt 133, Sayı 24, 14 Haziran 1999

Erol, Mehmet S., "Özbekistan-ABD Stratejik Ortaklığına "Nazar" mı Değdi?", Stratejik Analiz, Sayı 53, Eylül 2004

Fessler, Pamela, "Cold War's Allies May Turn Rivals", Congressional Quarterly Weekly Report, Cilt 50, Sayı 38, 26 Eylül 1992

Fitzgerald, Mary C., "The Soviet Military And The New Air War In The Persian Gulf", Airpower Journal, Cilt 5, Sayı 4, Sonbahar 1991

Fogarty, Gerard P., "Is Guantanamo Bay Undermining The Global War On Terror?", Parameters, Kış 2005

Fournier, Ron, "Bush Wants Russia To Be Partner", Temmuz 2001, http://www.nci.org/01/06/15-wp-us_russia_partners.htm, 23 Nisan 2006

Friedman, Thomas L., "The First Law of Petropolitics", Foreign Policy, Mayıs-Haziran 2006

From the Introductory Remarks at the XIV Congress of the Russian Union of Industrialists and Entrepreneurs, Kasım 2004, <http://kremlin.ru/eng/priorities/21864.shtml>, 12 Ekim 2005

Fuller, Graham E., "Moskow And The Gulf War", Foreign Affairs, Cilt 70, Sayı 3, Yaz 1991

Fuller, Graham E., "Strategic Fatigue", The National Interest, Sayı 84, Yaz 2006

Gallegly, Elton, "U.S. Russian Relations", FDCH Congressional Testimony, 27 Şubat 2002

Galloway, Joseph L., "Balkan Nights", U.S. News & World Report, Cilt 126, Sayı 13, 5 Nisan 1999

Garamone, Jim, "War On Terror Like Cold War, Not World War II, Rumsfeld Says", American Forces Press Service, Washington, <http://www.defenselink.mil/news/newsarticle.aspx?id=2079>, 9 Kasım 2006

Garthoff, Raymond L., The Great Transition: American-Soviet Relations And The End Of The Cold War, Brookings Institution, Baltimore, 1994

Garthoff, Raymond L., "The Havana Conference On the Cuban Missile Crisis", Cold War International History Project Bulletin, Sayı 1, Bahar 1992

Gearan, Anne, "Bush Confident on Iran After Putin Meeting", <http://abcnews.go.com/Politics/wireStory?id=1133271>, 16 Eylül 2005

Gearan, Anne, "Nuclear Disputes Top Bush-Putin Meeting", <http://www.sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?f=/n/a/2005/09/16/national/w004318D37.DTL>, 16 Eylül 2005

Ginsburgs, George; Rubinstein, Alvin Z., ve Smolasky, Oles M., Russia and America: From Rivalry to Reconciliation, ME Sharp Yayınevi, New York, 1993

Goble, Paul, "Reading Russia Right", Freedom Review, Cilt 25, Sayı 4, Ağustos 1994

Golan, Galia, "Gorbachev's Difficult Time In The Gulf", Political Science Quarterly, Cilt 107, Sayı 2, Yaz 1992

Goodman, Melvin A., "Can We Count On Missile Defense?", USA Today, 9 Ocak 2001

Gornosteyev, Dmitry, "Ivanov Asks Albright Not To Spring Surprises", Nezavisimaya Gazeta, 27 Ekim 1999

Got, Richard, "The Great Divide(Book Review)", Newstatesman, Cilt 135, Sayı 4776, 23 Ocak 2006

Gray, Colin S., ve Sloan, Geoffrey, Jeopolitik Strateji Coğrafya, ASAM, Ankara, 2003

Gulf War, http://en.wikipedia.org/wiki/Gulf_War, 24 Ağustos 2006

Hacaloğlu, Terken, "'ABM' ve 'NMD': Kısaltmaların Tanımladığı Politikalar", Stratejik Analiz, Sayı14, Haziran 2001

Hammock, Gordon R., "Iraq, Preemption And The Views Of Poland, Czech Republic And Hungary", Air&Space Power Journal, Sonbahar 2003

Helsinki Final Act, 1975, <http://www.state.gov/r/pa/ho/time/dr/97936.htm>, 15 Aralık 2008

Henzel, Christopher, "The Origins Of Al Qaeda's Ideology: Implications For Us Strategy", Parameters, İlkbahar 2005

Herd, Graeme H., "The Russo-Chechen Information Warfare and 9/11: Al-Qaida Through the South Caucasus Looking Glass?", European Security, Cilt 11, Sayı 4, 2002

Hoover, Calvin B., "Soviet Economic Growth", Foreign Affairs, Cilt 35, Sayı 2, Ocak 1957

Houweling, Henk, and Amineh, Mehdi P., "The Geopolitics Of Power Projection In US Foreign Policy: From Colonization To Globalization", Perspectives On Global Development And Technology, Cilt 2, Sayı 3-4, 2003

Howard, Norman ve Sussman, Colleen, A Short Guide to U.S. Arms Control Policy, 1984, ABD Dışişleri Bakanlığı, <http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/contentdelivery/servlet/ERICServlet?accno=ED256694>, 05 Mayıs 2009

Hunter, Robert E., "NATO-Russia Relations After 11 September", Journal of Southeast European & Black Sea Studies, 2004

Hunter, Robert E.; Rogov, Sergey M. ve Olikier, Olga, NATO And Russia: Bridge-Building For The 21st Century, Rand, Santa Monica, 2002

ICBM Bases, <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/facility/icbm/index.html>, 10 Ekim 2008

Ingwerson, Marshall, "Noisy Russian, US. Lawmakers Push Governments To Take Sides In Balkans", Christian Science Monitor, Cilt 87, Sayı 181, 14 Ağustos 1995

Interfax, Moskova, 1 Kasım 2005

Interfax, Moskova, 11 Kasım 2005

Interfax, Moskova, 14 Kasım 2005

Interfax, Moskova, 15 Kasım 2005

Interfax, Moskova, 22 Haziran 2006

Interfax, Moskova, 24 Kasım 2005

Interfax, Moskova, 30 Ekim 2005

Interfax, Moskova, 30 Kasım 2005

Interfax, Moskova, 9 Eylül 2005

lourine, Alexandre, "The 'Blame Russia First' Syndrome In The US", International Affairs, Cilt 52, Sayı 3, 2002

Isachenkov, Vladimir, "Russia Deploys Strategic Nuclear Missiles", Moskova, AP, 22 Aralık 2003

Isachenkov, Vladimir, "U.S. Nuke Development Concerns Russia", Moskova, AP ,26 Kasım 2003

Isenberg, David, "ABD Ordusunun Gittikçe Büyüyen Ayak İzleri", (çev. Baykal, D. Gökçe), Stratejik Analiz, Sayı 40, Ağustos 2003

Itar-Tass, Moskova, 17 Ekim 2005

Itar-Tass, Moskova, 30 Kasım 2005

Itar-Tass, Moskova, 31 Ekim 2005

Itar-Tass, Tiflis, 25 Kasım 2005

Ivanov, S.B.; "Russia-NATO: Strategic Partners In Response To Emergent Threats", London's International Institute For Strategic Studies, <http://www.acronym.org.uk/docs/0407/doc04.htm>, 13 Temmuz 2004

Jackson, Jesse, "Two Continents", Wilson Quarterly, Cilt 23, Sayı 3, Yaz 1999

Jenkins, Simon, "Mr Putin, Terrorism Feasts On Its Own Suppression", The Times (İngiltere) , 3 Eylül 2004

Joint Statement On Bosna-Hercegovina, U.S. Department Of State Dispatch, Cilt 3, Sayı 25, 22 Haziran 1992

Kagan, Robert, Cennet Ve Güç (çev. Yeniçeri, Selim), Koridor Yay., İstanbul, 2005

Kagarlitsky, Boris, "Tightening The Next Screws", Moskow Times, 17 Mart 2005

- Kamalov, İlyas, "Devrimler ve BDT Coğrafyası", Stratejik Analiz, Sayı 62, Haziran 2005
- Kamalov, İlyas, "Rusya'nın Orta Asya Politikası", Stratejik Analiz, Sayı 89, Eylül 2007
- Kaysen, Carl; McNamara, Robert S. ve Rathjens, George W., "Nuclear Weapons After The Cold War", Foreign Policy, Cilt 70, Sayı 4, Sonbahar 1991
- Keen, Judy, "Bush, Putin Meeting Tries To Show Unity Despite Issues", USA Today, 17 Kasım 2005
- Kefauver, Estes, "Should The U. S. Support A Federal Union Of Atlantic Pact Nations?", Congressional Digest, Cilt 31, Sayı 8/9, Ağustos-Eylül 1952
- Kellar, Ronald Leslie, European Union: Us Hegemonic Competitor, Naval Postgraduate School, California, 2001
- Keller, Bill, "Big Soviet Budget Deficits Are Disclosed By Kremlin; Wasteful Subsidies Blamed", New York Times, 28 Ekim 1998
- Kipp, Jacop W., "Russia's Northwest Strategic Direction", Military Review, Haziran-Temmuz 1999
- Kissinger, Henry, "New World Disorder", Newsweek, Cilt 133, Sayı 22, 31 Mayıs 1999
- Kissinger, Henry, Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı? (çev. Evyapan, Tayfun), ODTÜ Yayıncılık, İstanbul, 2002
- Kondracke, Morton, "Tha Fine Print", New Republic, Cilt 204, Sayı 8, 25 Şubat 1991
- Krahman, Elke, "American Hegemony Or Global Governance? Competing Visions Of International Security", International Studies Review, Cilt 7, Sayı 3, 2005
- Krauthammer, Charles, "The Lonely Superpower", Foreign Affairs, Cilt 205, Sayı 5, 29 Temmuz 1991
- Krutikov, Yevgeni, "The Ivanov Doctrine", Versia, 7 Ekim 2003
- Kulischer, Eugene M., "Russian Manpower", Foreign Affairs, Cilt 31, Sayı 1, Ekim 1952
- Kuloğlu, Armağan, ve Konur, Nur Ç., "ABD'nin Irak Müdahalesinin İkinci Yılında Orta Doğu Ve Türkiye", Stratejik Analiz, Sayı 58, Şubat 2005
- Kvashnin: Military In Critical Condition, Mayıs 2002, <http://www.cdi.org/Russia/208-10.cfm>, 5 Şubat 2006
- Landay, Jonathan S., "NATO, Russia Unite On A Strategy", Christian Science Monitor, Cilt 91, Sayı 113, 7 Mayıs 1999

Larrabe, F. Stephen, NATO's Eastern Agenda In A New Strategic Era, RAND, Santa Monica, 2003

Laver, Harry S., "Preemption And The Evolution Of America's Strategic Defense", Parameters, Yaz 2005

Leffier, Melvyn P., "Cold War and Global Hegemony 1945-1991", Magazine of History, Organization Of American Historians, Mart 2005

Lewis, Bernard, "Rethinking The Middle East", Foreign Affairs, Cilt 71, Sayı 4, Sonbahar 1992

Li, Rex, "A Rising Power With Global Aspirations: China", Global Responses To Terrorism: 9/11, Afghanistan & Beyond, 2003

Lieven, Anatol, "The Secret Policemen's Ball: The United States, Russia And The International Order After 11 September", International Affairs, Cilt 78, 2 Nisan 2002

Lindsay, John V., "For A New Policy Balance", Foreign Affairs, Cilt 50, Sayı 1, Ekim 1971

Litovkin, Dmitriy, "We'll Get All of Them From Capetown to Beijing", Izvestia, 21 Ekim 2003

Lloyd, John, "A War To Make Us All Grow Up", New Statesman, Cilt 128, Sayı 4433, 26 Nisan 1999

Lodal, Jan M., "Assuring Strategic Stability: An Alternative View", Foreign Affairs, Cilt 54, Sayı 3, Nisan 1976

Lucas, Michael R., "Get Used To Saying CSCE", Bulletin Of The Atomic Scientists, Cilt 46, Sayı 9, Kasım 1990

Lugar, Richard G., "The New Energy Realists", The National Interest, Sayı 84, Yaz 2006

Lynch Jr., J. D., "Truth In Kosovo: Is It Halftime?", U.S. Naval Institute Proceedings, Cilt 125, Sayı 8, Ağustos 1999

Maddux, Thomas R., Years Of Estrangement: American Relations With The Soviet Union 1933-1941, University Presses Of Florida, 1980

Malhotra, Inder, "Rice's Brief Visit To New Delhi Evokes 'Friendly Feelings'", Chennai The Hindu (Güney Hindistan), 20 Mart 2005

Manisalı, Erol, "Bush Yönetiminin İmparatorluk Rüyası", Jeopolitik, Sayı 5, Kış 2003

Margelov, V., Krivokhizha, V., "Current Russia-US Relationships: Challenges and Criteria", International Affairs, Cilt 51, Sayı 5, 2005

Markushin, Vadim, "U.S. Out To Impose Its Will On Russia", Krasnaya Zvezda, 26 Ekim 1999

Matloff, Judith, "Kosovo War Rallies Muslims In Russia", Christian Science Monitor, Cilt 91, Sayı 122, 20 Mayıs 1999

McDermot, Roger N., Russia's 'Lessons' From Georgia War: Impact On Military Reform Plans, Central Asia-Caucasus Institute, <http://www.cacianalyst.org/?q=node/4981>, 11 Aralık 2008

McLaughlin, Charles J., "US-Russian Cooperation In IFOR: Partners For Peace", Military Review, Cilt 77, Sayı 4, Temmuz-Ağustos 1997

Mead, Walter Russell, Special Providence-American Foreign Policy And How It Changed The World, Routledge, New York, 2002

Medish, Mark, "Russia: Lost And Found", Daedalus, Cilt 123, Sayı 3, 1994

Meyerson, Peter, ve Secules, Teresa, "Inquiry Cycles Can Make Social Studies Meaningful--Learning About The Controversy In Kosovo", Social Studies, Cilt 92, Sayı 6, Kasım-Aralık 2001

Military Doctrine In The Late 1980s, <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-12824.html>, 25 Nisan 2008

Miller, Francis Pickens, "The Atlantic Area", Foreign Affairs, Cilt 19, Sayı 4, Temmuz 1941

Modernisation of the Armed Forces, Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation, 10 Mayıs 2003, <http://kremlin.ru/eng/priorities/21817.shtml>, 20 Şubat 2006

Monaghan, Elaine, "No Missile, Nato Deals At Bush-Putin Meeting-Rice", 19 Ekim 2001, <http://www.cdi.org/russia/johnson/5499-2.cfm>, 19 Ocak 2006

Monten, Jonathan, "The Roots Of The Bush Doctrine", International Security, Cilt 29, Sayı 4, İlkbahar 2005

Morgan, Matthew J., "The Origins Of The New Terrorism", Parameters, İlkbahar 2004

Moustakis, Fotios and Ackerman, Ella, "September 11: A Dynamic For Russo-Turkish Co-operation or Conflict?", Central Asian Survey, 21 Nisan 2002

Mueller, John, "What Was The Cold War About? Evidence From Its Ending", Political Science Quarterly, Cilt 119, Sayı 4, 2004-05

Nanto, Dick K., "9/11 Terrorism: Global Economic Costs", CRS Report For Congress, United States Congressional Research Service, <http://wikileaks.org/wiki/CRS-RS21937>, 5 Ekim 2004

Nato vs Warsaw (1949-1990),
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9e/NATO_vs_Warsaw_%281949-1990%29.png, 11 Şubat 2009

Nato-Russia Forging Deeper Relations, Nato Publications,
http://www.nato.int/docu/nato-russia/html_en/nato_russia01.html, Haziran 2004

Nelson, Kelly, "U.S.-Vietnamese Normalization", Asian Affairs-An American Review,
Cilt 19, Sayı 1, İlkbahar 1992

New Evidence On The Iran Crisis 1945–46, From the Baku Archives, Cold War
International History Project Bulletin, Sayı 12/13, Sonbahar/Kış 2001

Nezavisimoye Voyennoye Obozreniye (Haftalık), 20 Eylül 2005

Norland, Rod ve Lane, Charles, "While The World Focuses On Serb Atrocities The
Croats Get Away With Murder", Newsweek, Cilt 121, Sayı 23, 1993

North Atlantic Treaty Organization (NATO),
<http://www.state.gov/r/pa/ho/time/cwr/102468.htm>, 15 Ağustos 2008

O'donnell, Paul, "Moscow 'Will Hear From Us'", Newsweek, Cilt 134, Sayı 15, 10
Kasım 1999

Ogden, Kate, "Coping Strategies Developed As A Result Of Social Structure and
Conflict: Kosovo In The 1990s", Disasters, Cilt 24, Sayı 2, Haziran 2000

Oğuz, Cem, "ABD'nin Askeri Stratejisindeki Dönüşüm, Yeni Üsler Meselesi ve
Avrasya'ya Etkileri", Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı 4, Aralık 2004

Opening Address At The Security Council Session on Russia's Role In Guaranteeing
International Energy Security, 22 Aralık 2005,
<http://kremlin.ru/eng/priorities/21864.shtml>, 12 Mayıs 2006

Page, Jeremy, "Siege Fallout Deepens Russia's Rift With West", The Times
(İngiltere) , 11 Eylül 2004

Parker, Maynard, "Vietnam: The War That Won't End", Foreign Affairs, Cilt 53, Sayı
2, Ocak 1975

Perry, William J., "Desert Storm And Deterrence", Foreign Affairs, Cilt 70, Sayı 4,
Sonbahar 1991

Poroskov, Nikolai, "Ivanov's Doctrine", Vremya Novostei, 9 Ekim 2003

Post, T., ve Coleman, F., "Moscow's Gulf Game", Newsweek, Cilt 117, Sayı 8, 25
Şubat 1991

Postma, Michael H., U.S. Conventional Weapons Proliferation Policies Are
Inadequate, U.S. Army War College, Pennsylvania, 2004

Powaski, Ronald E., The Cold War: The United States And The Soviet Union 1917-1991, Oxford University Press, 1998

Powell, Bill, ve Rosenberg, Debra, "Boris To Bill: Butt Out", Cilt 134, Sayı 22, 29 Kasım 1999

President Bush Delivers Graduation Speech At West Point, Office Of The Press Secretary, 1 Haziran 2002, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html#>, 15 Şubat 2006

Press Briefing By National Security Advisor Dr. Condoleezza Rice On President's Meeting With President Putin, 21 Ekim 2001, http://www.usembassy.it/file2001_10/alia/a1102204.htm, 20 Ekim 2005

Purchase of Alaska, 1867, <http://www.state.gov/r/pa/ho/time/gp/17662.htm>, 30 Ocak 2009

Putin, Viladimir, "Press Statement And Answers To Questions, Plesetsk", 18 Şubat 2004, <http://www.acronym.org.uk/docs/0402/doc30.htm>, 19 Şubat 2006

Putin Meeting Presents Challenges For Bush, http://www.usatoday.com/news/world/2005-02-22-bush-putin_x.htm, 22 Şubat 2005

Putin Satisfied With Bush Meeting, <http://www.msnbc.msn.com/id/6992078>, 25 Şubat 2005

Quandt, William B., "Soviet Policy In The October Middle East War-I", International Affairs, Cilt 53, Sayı 3, Temmuz 1977

Recognition Of The Soviet Union, 1933, <http://www.state.gov/r/pa/ho/time/id/86555.htm>, 30 Ocak 2009

Resolving The Demographic Problem, Annual Address to the Federal Assembly of The Russian Federation, <http://kremlin.ru/eng/priorities/107236.shtml>, 10 Mayıs 2006

Ria-Novosti (Rus Devletine Ait Haber Ajansı), 1 Haziran 2005

Roaf, James, "Corruption In Russia" (Post-Election Strategy Konferansı), European II Department-IMF, Moskova, 5-7 Nisan 2000

Rubinfiel, Elisabeth, "Moscow After The Ceasefire", National Review, Cilt 43, Sayı 5, 1 Nisan 1991

Russia's Road To Corruption, ABD Temsilciler Meclisi Raporu, Washington, D.C., Eylül 2000,

- <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/russia/2000/russia/part07.htm>,
24 Mart 2008
- Russian Nuclear Chief Defends Agreement With Iran Stresses Reactor Fuel Shipments Comply With International Standards, <http://www.cdi.org/russia/344-24.cfm>, 2 Mart 2005
- Russia-U.S. Relations at Their Worst Ahead of Putin-Bush Meeting-Experts, <http://www.prisonplanet.com/articles/september2005/150905russiaus.htm>, 15 Eylül 2005
- Rühle, Michael, "NATO, After Prague: Learning The Lessons Of 9/11", Parameters, Yaz 2003
- Sadowski, Yahya, "ABD Niçin Savaşıyor?", Le Monde (Türkiye), Nisan-Mayıs 2003
- Sauders, Paul J., "The U.S. And Russia After Iraq", Policy Review, Heritage Foundation, 2003
- Schweizer, Peter., "Who Broke The Evil Empire?", National Review, Cilt 46, Sayı 10, 30 Mayıs 1994
- Second Arab Oil Embargo, 1973-1974, <http://www.state.gov/r/pa/ho/time/dr/96057.htm>, 19 Eylül 2007
- Sergey Kulikov'un Sergey Karaganov'la Yaptığı Mülakat, Nezavisimaya Gazeta, 11 Eylül 2006
- Sestanovich, Stephen, "U.S. Policy Towards Russia", Senate Foreign Relations Subcommittee on European Affairs, 20 May 1998, http://www.fas.org/spp/starwars/congress/1998_h/98052003_wpo.html, 15 Temmuz 2006
- Seymour, Richard, "With Us Or Against Us-Iran Talks Tough", The Middle East, Sayı 364, Şubat 2006
- Shorey, Ian and Thayer, Carlyle A., "Scramble for Cam Rahn Bay As Russia Prepares To Withdraw", Jane's Defense Review, Aralık 2001
- Siddiqui, Haroon, "Putin Paints Himself Into Corner", Toronto Star (Kanada), 16 Eylül 2004
- Solana, Javier, "XVIth International NATO Workshop", Presidents & Prime Ministers, Cilt 8, Sayı 3, Mayıs-Haziran 1999
- Soviet Economic Decline: Did an Oil Crisis Cause the Transition in the Soviet Union?, <http://www.oilcrisis.com/reynolds/SovietDecline.htm>, 25 Mayıs 2009

Speech at a Meeting with the Science and Technology Community, 8 Şubat 2000,
<http://kremlin.ru/eng/priorities/21864.shtml>, 12 Ekim 2005

Speech At The First Session Of The Presidential Council For The Fight Against
Corruption, 12 Ocak 2004, <http://kremlin.ru/eng/priorities/107238.shtml>, 20 Mart
2006

Squassoni, Sharon, "Globalizing Cooperative Threat Reduction: A Survey of
Options", CRS Report for Congress, 15 Nisan 2005,
<http://fpc.state.gov/documents/organization/32006.pdf>, 24 Kasım 2008

Steven, Shelton, "A Tragedy Within A Tragedy: The Yugoslavian Partisan
Movement", Military Review, Cilt 74, Sayı 3 , Mart 1994

Stewart, Richard W., "The United States Army In A Global Era 1917–2003",
American Military History, Cilt 2, Center Of Military History-United States Army,
Washington D.C., 2005

Stimson, Henry L., "The Challenge To Americans", Foreign Affairs, Cilt 26, Sayı 1,
Ekim 1947

Talbott, Strobe, "Deliverer Of Russia", Economist, Cilt 352, Sayı 8126, 3 Temmuz
1999

Telegraph, 26 Ağustos 2008

The Baghdad Pact (1955) And The Central Treaty Organization (CENTO),
<http://www.state.gov/r/pa/ho/time/lw/98683.htm>, 12 Eylül 2008

The First Round of Strategic Arms Limitations Talks (SALT),
<http://www.state.gov/r/pa/ho/time/dr/103529.htm>, 23 Ekim 2008

The National Security Strategy Of The USA,
<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf>, 15 Mart 2006

The Peace Process in the Former Yugoslavia, (17 October and 1 December 1995),
United States Congress Handbook 104th Congress 1995 (First Session),
Senate Committee on Foreign Relations, 1996

The Pioneer (Hindistan), "Game In Shanghai, Ignore SCO, But Not Central Asia", 17
Haziran 2006

The President's Radio Address (13 Şubat 1999), American Reference Library, 1
Ocak 2001,
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=mth&an=9fvwkcpd990153&site=ehost-live>, 20 Ağustos 2008

The Putin Doctrine: Nuclear Threats and Russia's Place in the World, 17 January 2000, <http://www.cdi.org/russia/johnson/4042.html#6>, 20 Şubat 2006

The Quartet In Paris: Searching For A Counterbalance To America?, <http://www.cdi.org/russia/346-16.cfm>, 17 Mart 2005

The Security Council, <http://kremlin.ru/eng/articles/institut04.shtml>, 25 Ekim 2005

The Treaty of Portsmouth & the Russo-Japanese War, 1904-1905, <http://www.state.gov/r/pa/ho/time/ip/87725.htm>, 30 Ocak 2009

The US Army In Bosnia-Herzegovina, 7 Ekim 2003, <http://www.fas.org/irp/doddir/army/ae-pam-525-100.pdf.>, 15 Nisan 2005

The Yeltsin-Bush Summit, 26 Haziran 1992, <http://www.fas.org/news/russia/1992/1005885-1008835.htm>, 30 Kasım 2008

Tim, Zimmermann ve Sander, Thoenes, "Negotiating On Three Fronts", US News & World Report, Cilt 119, Sayı 16, 23 Ekim 1995

Toganyan, Vartan, "Nazarbayev - A Compromise Between Moscow And Washington", Moscow Izvestiya, 20 Kasım 2005

Towell, Pat, "Milosevic's Growing Isolation Raises Hopes For Kosovo Solution", CQ Weekly, Cilt 57, Sayı 19, 8 Mayıs 1999

Towell, Pat., "U.S., Four Allies Endorse Plan To Contain Civil War", Congressional Quarterly Weekly Report, Cilt 51, Sayı 22, 29 Mayıs 1993

Transcript: Condoleeza Rice Briefs On Bush-Putin Meeting In Shanghai, 21 Ekim 2001, http://www.usembassy.it/file2001_10/alia/a1102204.htm, 24 Ekim 2005

Trenin, Dimitri, "Reading Russia Right-policy brief", Sayı 42, Ekim 2005, Carneige Endowment, <http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=17619&prog=zru>, 21 Temmuz 2007

Tsygankov, Andrei P., Whose World Order?, University Of Notre Dame, Indiana, 2004

Tully, Andrew, "Bush, Putin Meeting Reveals Similar Positions On Iran", <http://www.rferl.org/featuresarticle/2005/09/460bb146-d2f1-4ca3-a091-56ca177fa29f.html>, 18 Eylül 2005

Türbedar, Erhan, "11 Eylül Sonrası Amerika Ve Balkanlar", Stratejik Analiz, Sayı 53, Eylül 2004

U.S. News & World Report, "Rolling The Dice In Bosnia", Cilt 117, Sayı 3, 18 Temmuz 1994

- U.S.-Soviet Alliance 1941-1945, <http://www.state.gov/r/pa/ho/time/wwii/104430.htm>,
25 Şubat 2009
- Uhlig Jr., Frank, "The Threat Of The Soviet Navy", *Foreign Affairs*, Cilt 30, Sayı 3,
Nisan 1952
- UN Chronicle, "United Nations Efforts Aim To Alleviate Suffering Of 800,000", Cilt 36,
Sayı 2, 1999
- US - Russia Developments, 22 Temmuz 2001,
<http://www.acronym.org.uk/start/genoa.htm>, 25 Ağustos 2005
- US Scheming For 'Great Central Asia' Strategy, <http://english.peopledaily.com.cn>, 3
Ağustos 2006
- Utz, Curtis A., *Cordon of Steel-The US Navy And Cuban Missile Crisis*, Naval
Historical Center-Department of the Navy, Washington, 1993
- Varadarajan, Siddharth, "China, Russia, And The Shanghai Agenda", *Chennai The
Hindu (Güney Hindistan)*, 4 Temmuz 2005
- Vnukov, Konstantin, "Moskow-Beijing: New Vistas of Cooperation", *International
Affairs*, Cilt 52, Sayı 3, 2006
- Walker, William, "Nuclear Order and Disorder", *International Affairs*, Cilt 76, Sayı 4,
Ekim 2000
- Wallerstein, Immanuel, *Kaotik Bir Dünyada Amerikan Gücünün Gerileyişi*, (çev.
Birkan, Tuncay), Metis Yay., İstanbul, 2004
- Walsh, Kenneth T., "The Worst Of Times?", *U.S. News & World Report*, Cilt 126,
Sayı 20, 24 Mayıs 1999
- Watson, Russell, "Milosevic In His Bunker", *Newsweek*, Cilt 133, Sayı 23, 7 Haziran
1999
- Weber, Steve, "Realism, Detente, And Nuclear Weapons", *International Organization*,
Cilt 44, Sayı 1, Sonbahar 1990
- Weinstein, Franklin B., "U.S.-Vietnam Relations And The Security Of Southeast
Asia", *Foreign Affairs*, Cilt 56, Sayı 4, Temmuz 1978
- Weitz, Richard, "Averting A New Great Game In Central Asia", *The Washington
Quarterly*, Cilt 29, Sayı 3, Yaz 2006
- Welt, Cory, "Us Strategic Dilemmas In Uzbekistan And Turkmenistan", CSIS,
Washington DC, 27 Temmuz 2005
- Wheeler-Bennett, John W., "Twenty Years of Russo-German Relations 1919-1939",
Foreign Affairs, Cilt 25, Sayı 1, Ekim 1946

- Wittneben, Kathryn, "Perspectives And The Role Of Us Business In Russian Defense Conversion", After The Cold War Russian-American Defense Conversion For Economic Renewal (der. Claudon, Michael P., ve Wittneben, Kathryn), New York University Press, 1993
- Woehrel, Steven J., ve Kim, Julie, "Bosnia - Former Yugoslavia And U.S. Policy", CRS Issue Brief, 20 Aralık 1996, <http://www.fas.org/man/crs/91-089.htm>, 13 Kasım 2007
- Wolf, Charles Jr.; Keith Crane; K. C. Yeh; Susan Anderson; Edmund D. Brunner; C. Richard Neu ve John Lund, Soviet Behavior in International Financial Markets, RAND, 1987, http://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB7702/, 14 Şubat 2004
- Wolf, Charles Jr.; Lawrence, Marilee; Gurwitz, Aaron S.; Brunner, Edmund D.; K. C. Yeh, The Costs of the Soviet Empire, RAND, Santa Monica, California, 1983
- Wolfsthal, Jon Brook, "U.S.-Russia Nuclear Reductions", Foreign Policy in Focus, Cilt 6, Sayı 39, Kasım 2001
- Wood, Tom, "Reflections on the Revolution in Kyrgyzistan", The Fletcher Forum of World Affairs, Cilt 30, Sayı 2, Yaz 2006
- Wulf, Herbert, Conventional Arms Transfers : Surplus Weapons and Small Arms, 31 Temmuz 1998, http://www.geneva-forum.org/Reports/salw_vol1/19980731.pdf, 25 Ağustos 2007
- Yerevan Mediamax, Erivan, 9 Kasım 2005
- Yıldızoğlu, Ergin, "ABD Sağında Irak Tartışmaları Yol Ayrımı: Hegemonya – İmparatorluk", Stratejik Analiz, Sayı 30 Ekim 2002
- Zambelis, Chris, "The Strategic Implications Of Political Liberalization And Democratization In The Middle East", Parameters, Sonbahar 2005
- Zhebin, Alexander, "The Bush Doctrine, Russia, and Korea", Asia-Pacific Journal, Cilt 27, Sayı 1, Bahar 2003
- Zhu, Zhenghong, "Regional Security In Central Asia And Russia After 9/11", Far Eastern Affairs, Cilt 33, Sayı 1, 2005
- Ziman, John, "Three Baskets For One Science: Contradictions In The Helsinki Final Act", Bulletin of the Atomic Scientists, Cilt 37, Sayı 6, Haziran-Temmuz 1981
- Zimmermann, Warren, "The Evolving Soviet Approach to Human Rights" (AGİK toplantısı öncesinde ABD delegasyonu başkanı büyükelçi Warren Zimmermann'ın 27 Ocak 1987'de Viyana'da yaptığı konuşma metni), Current

Policy, Sayı 929, ABD Dışışleri Bakanlığı Halkla İlişkiler Bũrosu, Washington DC, 1987

Zlobin, Nikolai, "Can We Be Together? Challenges in Russian-American Relations", 30 Eylũl 2003, <http://www.cdi.org/zlobin/us-russian-relations.cfm>, 13 Ekim 2005

Zoellick, Robert B., "US Relations With Asia And The Pacific: A New Era", U.S. Department Of State Dispatch (dosya numarası 10517693), Cilt 3, Sayı 31, 3 Ağustos 1992

EK-1 : SA-7 GRAIL 9K32M Strela-2

ÖZELLİKLERİ	
Kullanıma Başladığı Yıl	1972
Kullanım	Bütün Dünya
Mürettebat	1
Lançer Adı	9P54M
Lançer Uzunluğu (m)	1.47
Lançer Yarıçapı (mm)	70
Lançer Ağırlığı (kg)	4.71
Tepki Süresi	5-10 saniye
Tekrar Yükleme Süresi	6-10 saniye
Füze Adı	9M32M
Azami Menzil	5,500 metre
Asgari Menzil	500 metre
Azami Yükseliş	4,500 metre
Asgari Yükseliş	18 metre
Mühimmat Uzunluğu (m)	1.40

Mühimmat Yarıçapı (mm)	70
Mühimmat Ağırlığı (kg)	9.97
Sürati (m/s)	580
İtme Gücü	Katı Yakıt Ateşleyici ve Katı Yakıtla Çalışan Motor
Güdümlü Sistemi	Pasif Kızılötesi Yönlendirme Düzeneci
Görüş Açısı	1.9°
İzleme Oranı	6°/saniye
Başlık Tipi	HE (Yüksek İnfilaklı)
Başlık Ağırlığı (kg)	1.15
Kendi Kendini İmha	15 saniye
Diğer Çeşitleri	SA-N-5 Deniz Versiyonu HN-5A Çin VersiyonuChinese version Strela 2M/A Yugoslav Modeli Sakr Eye Mısır Modeli 4, 6 ve 8 lançer şeklinde araç üstü modelleri mevcuttur. Birçok helikoptere montesi mümkündür. (Mi-24, S-342 Gazelle)

EK-2 : AT-3 SAGGER GÜDÜMLÜ TANK-SAVAR FÜZESİ

ÖZELLİKLERİ	
Kullanıma Başladığı Yıl	1963
Kullanım	En Az 45 Ülke
Mürettebat	3
Füze Hariç Toplam Ağırlık (kg)	30.5 (lançer + güdüm sistemi)
Atış Pozisyonunda Toplam Uzunluk (m)	0.86 (AT-3/a/b/c) 1.02 (Malyutka-2)
DONANIM	
Lançer Adı	9P111
Fırlatma Şekli	Ray sistemi
Yükselme (°)	Lançer için sabittir
Atış Sürati (Atım/dk)	2
ATIŞ KONTROL	
Atış Kontrol Ünitesi	9S415/9S415M/9S415M1 güdüm paneli
Güdüm Sistemi	MCLOS (9S415/-M panel), SACLOS
Komuta Bağlantısı	Tel
Karşı Önlemler	Elektro Optik Karıştırıcılar, Sis, Karşı Ateş

Gündüz Görüş Açısı (°)	22.5
Gece Kabiliyeti	Uygun
MÜHİMMAT	
Adı	AT-3, -3a, -3b/SAGGER
Diğer Adları	Malyutka, Malyutka-M
Ağırlığı (kg)	10.9
Başlık Tipi	HEAT
Zırh Delme Kabiliyeti (mm)	400
Asgari/Azami Menzil (m)	500/3,000
Vuruş Yüzdesi (%)	70 (hareketli hedef)
Ortalama Hız (m/s)	115
Azami Menzile Uçuş Süresi (sn)	26
Diğer Çeşitleri	AT-3c/SAGGER, Malyutka (Modernized) HE, AT-3c Imp, POLK

EK-3 : B-52 Stratofortress

ÖZELLİKLER

ÖZELLİKLER	
Öncelikli Görevi	Ağır Bombardıman
İmalatçı	Boeing Askeri Uçak Şirketi
Güç Kaynağı	8 adet Pratt & Whitney motoru TF33-P-3/103 turbofan
İtme Kuvveti	Her Motor 17,000 pound üzerinde (7,650 kilogram)
Uzunluk	159 feet, 4 inch (48.5 metre)
Yükseklik	40 feet, 8 inch (12.4 metre)
Kanat Genişliği	185 feet (56.4 metre)
Hız	650 mil/saat (Mach 0.86)
Azami Uçuş Yüksekliği	50,000 feet (15,151.5 metre)
Ağırlığı	185,000 pound (83,250 kilogram) (boş ağırlık)
Azami Kalkış Ağırlığı	488,000 pound (219,600 kilogram)

Hareket Sığı	8,800 mil (7,652 deniz mili)																																																															
Donanım	70,000 pound (31,500 kilogram) karışık mühimmat – bombalar, mayınlar, füzeler <table border="1"><thead><tr><th>NUKLEER</th><th>KONVANSİYONEL</th><th>GÜDÜMLÜ</th></tr></thead><tbody><tr><td>20 ALCM</td><td>51 CBU-52 (27 dahili, 18 harici)</td><td>180 GBU-39 SDB (72 harici)</td></tr><tr><td>12 SRAM [harici]</td><td>51 CBU-58 (27 dahili, 18 harici)</td><td>18 JDAM (12 harici)</td></tr><tr><td>12 ACM [harici]</td><td>51 CBU-71 (27 dahili, 18 harici)</td><td>30 WCMD (16 harici)</td></tr><tr><td>2 B53 [dahili]</td><td>30 CBU 87 (6 dahili, 18 harici)</td><td>8 AGM-84 Harpoon</td></tr><tr><td>8 B-61 Mod11 [dahili]</td><td>30 CBU 89 (6 dahili, 18 harici)</td><td>20 AGM-86C CALCM</td></tr><tr><td>8 B-83 [dahili]</td><td>30 CBU 97 (6 dahili, 18 harici)</td><td>8 AGM-142 Popeye [3 harici]</td></tr><tr><td></td><td>51 M117</td><td>18 AGM-154 JSOW (12 harici)</td></tr><tr><td></td><td>18 Mk 20 (harici)</td><td>12 AGM-158 JASSSM [harici]</td></tr><tr><td></td><td>51 Mk 36</td><td>2 MOP / DSHTW / Big BLU</td></tr><tr><td></td><td>8 Mk 41</td><td></td></tr><tr><td></td><td>12 Mk 52</td><td></td></tr><tr><td></td><td>8 Mk 55</td><td></td></tr><tr><td></td><td>8 Mk 56</td><td></td></tr><tr><td></td><td>51 Mk 59</td><td></td></tr><tr><td></td><td>8 Mk 60 (CapTor)</td><td></td></tr><tr><td></td><td>51 Mk. 62</td><td></td></tr><tr><td></td><td>8 Mk. 64</td><td></td></tr><tr><td></td><td>8 Mk 65</td><td></td></tr><tr><td></td><td>51 MK 82</td><td></td></tr><tr><td></td><td>18 MK 84 (harici)</td><td></td></tr></tbody></table>	NUKLEER	KONVANSİYONEL	GÜDÜMLÜ	20 ALCM	51 CBU-52 (27 dahili, 18 harici)	180 GBU-39 SDB (72 harici)	12 SRAM [harici]	51 CBU-58 (27 dahili, 18 harici)	18 JDAM (12 harici)	12 ACM [harici]	51 CBU-71 (27 dahili, 18 harici)	30 WCMD (16 harici)	2 B53 [dahili]	30 CBU 87 (6 dahili, 18 harici)	8 AGM-84 Harpoon	8 B-61 Mod11 [dahili]	30 CBU 89 (6 dahili, 18 harici)	20 AGM-86C CALCM	8 B-83 [dahili]	30 CBU 97 (6 dahili, 18 harici)	8 AGM-142 Popeye [3 harici]		51 M117	18 AGM-154 JSOW (12 harici)		18 Mk 20 (harici)	12 AGM-158 JASSSM [harici]		51 Mk 36	2 MOP / DSHTW / Big BLU		8 Mk 41			12 Mk 52			8 Mk 55			8 Mk 56			51 Mk 59			8 Mk 60 (CapTor)			51 Mk. 62			8 Mk. 64			8 Mk 65			51 MK 82			18 MK 84 (harici)	
NUKLEER	KONVANSİYONEL	GÜDÜMLÜ																																																														
20 ALCM	51 CBU-52 (27 dahili, 18 harici)	180 GBU-39 SDB (72 harici)																																																														
12 SRAM [harici]	51 CBU-58 (27 dahili, 18 harici)	18 JDAM (12 harici)																																																														
12 ACM [harici]	51 CBU-71 (27 dahili, 18 harici)	30 WCMD (16 harici)																																																														
2 B53 [dahili]	30 CBU 87 (6 dahili, 18 harici)	8 AGM-84 Harpoon																																																														
8 B-61 Mod11 [dahili]	30 CBU 89 (6 dahili, 18 harici)	20 AGM-86C CALCM																																																														
8 B-83 [dahili]	30 CBU 97 (6 dahili, 18 harici)	8 AGM-142 Popeye [3 harici]																																																														
	51 M117	18 AGM-154 JSOW (12 harici)																																																														
	18 Mk 20 (harici)	12 AGM-158 JASSSM [harici]																																																														
	51 Mk 36	2 MOP / DSHTW / Big BLU																																																														
	8 Mk 41																																																															
	12 Mk 52																																																															
	8 Mk 55																																																															
	8 Mk 56																																																															
	51 Mk 59																																																															
	8 Mk 60 (CapTor)																																																															
	51 Mk. 62																																																															
	8 Mk. 64																																																															
	8 Mk 65																																																															
	51 MK 82																																																															
	18 MK 84 (harici)																																																															
Mürettebat	5																																																															
Birim Fiyatı	30 milyon dolar																																																															
Kullanıma Başlama Tarihi	Şubat 1955																																																															

EK-4 Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması (NPT)

İşbu Andlaşmayı akteden ve bundan böyle "Andlaşmaya Taraf" olarak anılacak Devletler, nükleer bir savaşın bütün insanlığı uğratabileceği yıkıntıyı ve böyle bir savaş tehlikesini önlemek için her türlü çabayı harcamayı ve halkların güvenliğini korumayı amaçlayan önlemlerin alınması gerektiğini göz önünde tutarak,

Nükleer silahların yayılmasının nükleer savaş tehlikesini ciddi biçimde arttıracığına inanarak, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun nükleer silahların daha fazla yayılmasının önlenmesi konusunda bir anlaşma akdi için çağrıda bulunan kararlarına uygun olarak, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın güvenlik denetiminin barışçıl nükleer çalışmalara uygulanışını kolaylaştırmak için işbirliği yapmayı yükümlenerek,

Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın güvenlik denetimi dizgesi çerçevesinde belirli stratejik noktalarda aygıtlar ve diğer teknik yöntemler kullanılarak kaynak ve fisyonu uğrayabilen özel madde akımına güvenlik denetiminin etkili bir biçimde uygulanması ilkesini daha da geliştirmek için girişilen araştırma, geliştirme ve diğer çabaları desteklediklerini belirterek,

Nükleer silahlara sahip Devletler tarafından patlayıcı nükleer araçların geliştirilmesinden elde edilebilecek teknolojik yan ürünler de dahil olmak üzere, nükleer teknolojinin barışçıl uygulanmasından sağlanacak yararların, nükleer silahlara sahip bulunsun veya bulunmasın, Andlaşmaya taraf olan bütün devletlerin barışçıl amaçlarına açık tutulması ilkesini doğrulayarak,

Bu ilkenin gerçekleştirilmesi yönünden, Andlaşmaya taraf, bütün devletlerin atom enerjisinin barışçıl amaçlarla uygulanmasının daha da geliştirilmesi için, bilimsel bilgi alışverişine, mümkün olan en geniş biçimde katılmak ve tek başlarına veya diğer devletlerle işbirliği yaparak bu gelişmeye katkıda bulunmak hakkına sahip olduklarına inanarak,

Nükleer silahlanma yarışının mümkün olan en kısa zamanda durdurulmasının sağlanması ve nükleer silahsızlanma yönünde etkili önlemler almayı üstlenmek konusundaki niyetlerini açıklayarak,

Bu amaca ulaşılması için bütün devletleri işbirliğine çağırarak,

Atmosferde, uzayda ve su altında nükleer silah denemelerini yasaklayan 1963 Andlaşmasına Taraf Devletlerin, sözkonusu Andlaşması'nın önsözünde bütün deneysel nükleer silah patlamalarının süresiz durdurulmasının sağlamaya çalışmak ve bu amaçla görüşmelere devam etmek konusunda dile getirdikleri kararlılığı hatırlatarak,

Sıkı ve etkili uluslar arası denetim altında, genel ve tam bir silahsızlanma Andlaşmasına bağlı olarak, nükleer silahların yapımının durdurulmasını, mevcut bütün nükleer silah stoklarının ortadan kaldırılmasını ve ulusal askeri depoların nükleer silahlardan arındırılmasını ve bunların atıcı araçlarının ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla, uluslar arası gerginliğin yumuşamasını ve Devletler arasındaki güvenin güçlendirilmesinin geliştirilmesini isteyerek,

Devletlerin, uluslar arası ilişkilerinde Birleşmiş Milletler yasası gereğince, herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasal bağımsızlığına karşı veya Birleşmiş Milletler Amaçlarıyla bağdaşmayacak başka bir şekilde kuvvet kullanmaktan veya kuvvet kullanma tehdidinden kaçınmaları ve uluslar arası barış ve güvenliğin, dünyanın insan ve ekonomik kaynaklarının en az kısmının silahlanmaya ayrılarak sağlanması gerektiğini hatırlatarak,

Aşağıdaki hususlar üzerinde anlaşmışlardır;

M A D D E - I

Andlaşmaya taraf nükleer silah sahibi her devlet, nükleer silahları veya diğer patlayıcı nükleer araçları ya da bu gibi silahların veya diğer patlayıcı araçların kontrolünü, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak, kime olursa olsun, devretmemeyi, ve nükleer silah sahibi olmayan herhangi bir Devlete, nükleer silahları veya diğer nükleer patlayıcı araçların kontrolünü elde etmesi için herhangi bir şekilde yardım, özendirme veya isteklendirmede bulunmamayı üstlenir.

M A D D E - II

Andlaşmaya Taraf nükleer silaha sahip olmayan her Devlet, nükleer silahları veya diğer nükleer patlayıcı araçları yahut bu silahların veya patlayıcı araçların kontrolünü, kimden olursa olsun, doğrudan doğruya veya dolaylı şekilde devralmamayı; nükleer silahları veya diğer patlayıcı nükleer araçları yapmamayı veya başka şekilde elde etmemeyi ve bu silahların veya patlayıcı araçların yapımı için herhangi bir yardım aramamayı veya almamayı üstlenir.

M A D D E - III

1. Andlaşmaya taraf nükleer silaha sahip olmayan her Devlet, Uluslar arası Atom enerjisi Ajansı'nın statüsüne ve Ajansın güvenlik denetimi dizgesine uygun olarak, nükleer enerjinin barışçıl amaçla kullanılmasının, nükleer silahlara veya diğer patlayıcı nükleer araçlara saptırılmasını önlemek amacıyla, sadece bu Andlaşma ile üzerine aldığı yükümlülükleri uygulayıp uygulamadığının kanıtlanması amacıyla, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ile görüşmeler yoluyla akdedilecek bir anlaşmada belirtilecek güvenlik denetimini kabul etmeyi üstlenir. Bu maddenin gerektirdiği güvenlik denetimi yöntemleri, kaynak ve fisyonu uğrayabilen özel madde bakımından hem bu maddelerin herhangi bir ana nükleer tesiste üretimi, işlenmesi veya kullanılması sırasında, hem de böyle bir tesisin dışında bulunduğu sırada uygulanacaktır. Bu maddenin gerektirdiği güvenlik denetimi, anılan devletin egemenliği altındaki toprakları üzerinde veya kendi kontrolü altındaki herhangi bir yerde yürütülen bütün barışçıl nükleer çalışmalarda kullanılan kaynak ve fisyonu uğrayabilen özel maddelerin tümüne uygulanacaktır.
2. Andlaşmaya Taraf her Devlet (a) kaynak veya fisyonu uğrayabilen özel madde veya (b) fisyonu uğrayabilen özel maddenin işlenmesi, kullanılması veya üretimi için özel olarak tasarlanmış veya hazırlanmış cihaz veya maddeyi, kaynak veya fisyonu uğrayabilecek özel madde, işbu maddenin maddenin gerektirdiği güvenlik denetimine bağlı kılınmadıkça, nükleer silaha sahip olmayan herhangi bir devlete, kullanma amacı barışçıl olsa da, olmasa da, sağlamamayı üstlenir.
3. İşbu maddenin gerektirdiği güvenlik denetimi, Andlaşmasının IV Maddesine uygun biçimde ve işbu madde Hükümleri ve önsözde belirtilen güvenlik

denetimi ilkesi uyarınca, nükleer maddenin barışçıl amaçlarla işlenmesi, kullanılması veya üretimine ait nükleer madde ve cihazın uluslararası alışverişi dahil, tarafların iktisadi ve teknolojik gelişmesini veya barışçıl nükleer çalışmalar alanında uluslar arası işbirliğini engellemeyecek şekilde uygulanacaktır.

4.

M A D D E - IV

1. Bu Andlaşmanın hiçbir hükmü, ayrıcalık gözetmeksizin ve I ve II. Maddelere uygun olarak, Andlaşmaya Taraf olan bütün devletlerin, nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla araştırılmasının, üretiminin ve kullanılmasının geliştirilebilmesi için ile ilgili vazgeçilmez haklarını olumsuz biçimde etkiler şekilde yorumlanmayacaktır.
2. Bu Andlaşmaya Taraf bütün Devletler, nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanılmasını sağlayacak cihaz madde, bilimsel ve teknolojik bilgilerin mümkün olan en geniş ölçüde alışverişini kolaylaştırmayı üstlenirler ve bu alışverişe katılma hakkına sahiptirler. Bunu gerçekleştirebilecek Andlaşmaya Taraf Devletler, dünyanın kalkınmakta olan bölgelerinin ihtiyaçlarını gereğince gözönünde tutarak, özellikle işbu Andlaşmaya Taraf nükleer silahlara sahip olmayan Devletlerin topraklarında, nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla uygulanmasının daha da geliştirilmesine, tek başlarına veya diğer Devletlerle veya uluslararası örgütlerle birlikte, katkıda bulunmak üzere işbirliğini de yapacaklardır.

M A D D E- V

İşbu Andlaşmaya Taraf her devlet, Andlaşma gereğince, uygun uluslar arası gözlemlene ve uygun uluslar arası yöntemlerle, barışçıl nükleer patlamaların

Yararlarını, bu Andlaşmaya Taraf nükleer silahlara sahip olmayan Devletlere ayrıcalık göstermeksizin açık bulundurmaya açık bulundurmaya ve bu gibi Devletlerden, kullanılan patlayıcı araçlar karşılığı alınacak bedeli mümkün olan düşük düzeyde tutmayı ve araştırma ve geliştirme giderlerini hesaba katmamak için gerekli önlemleri almayı üstlenir.

.....

M A D D E - VI

Andlaşmaya Taraf devletlerin her biri, nükleer silah yarışının yakın tarihte durdurulması ve nükleer silahsızlanmaya ilişkin etkili önlemler ile sıkı ve etkili uluslararası denetim altında genel ve tam silahsızlanmaya ilişkin bir anlaşma akdi için görüşmeleri iyi niyetle yürütmeyi üstlenir.

M A D D E - VII

Bu Andlaşmanın hiçbir hükmü, herhangi bir devletler grubunun kendi topraklarının nükleer silahlardan tamamiyle arındırılmasını sağlamak amacıyla bölgesel andlaşmalar yapma hakkını etkilemez.

M A D D E - VIII

.....

M A D D E - IX

1. Bu Andlaşma, imza için bütün Devletlere açık olacaktır. İş bu Maddenin üçüncü fıkrasına göre, yürürlüğe girmesinden önce imzalamayan herhangi bir devlet Andlaşmaya herhangi bir zamanda katılabilir.
2. Bu Andlaşma, Andlaşmayı imzalamış Devletlerin onayından geçecektir. Onay ve katılma belgeleri, işbu Andlaşmada Saklayıcı Hükümetler olarak belirlenen Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Hükümetlerine verilecektir.
3. Bu Andlaşma, Hükümetleri Saklayıcı olarak belirlenmiş Devletlerin ve Andlaşmayı imzalamış bulunan diğer 40 Devletin onaylamasından ve onay belgelerini vermelerinden sonra yürürlüğe girecektir. İşbu Andlaşma bakımından, nükleer silah sahibi Devlet, 1 Ocak 1967 tarihinden önce nükleer bir silah ya da diğer patlayıcı araç yapıp patlatmış olan Devlettir.
4. Onay ve katılma belgelerini Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra veren devletler bakımından Andlaşma, onay ve katılma belgelerinin verilme tarihinde yürürlüğe girecektir.

5. Saklayıcı Hükümetler, Andlaşmayı imzalamış ve Andlaşmaya katılmış bulunan bütün devletlere, her bir imza tarihini, her bir onay veya katılma belgesinin verilme tarihlerini, Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihini ve bir konferans toplanması için yapılan istemlerin veya diğer bildirimlerin alınış tarihlerini vakit geçirmeden bildireceklerdir.
6. İşbu Andlaşma, saklayıcı Hükümetlerce Birleşmiş Milletler yasasının 102. Maddesi uyarınca tescil edileceklerdir.

M A D D E -X

1. Taraflardan herbiri, ulusal egemenliğini uygulayarak, Andlaşmanın konusuna giren olağan üstü olayların ülkesinin yüksek çıkarlarını tehlikeye düşürdüğüne karar verirse, Andlaşmadan çekilme hakkına sahip olacaktır. Bu durumda, çekilme kararı hakkında, üç ay önceden Andlaşmayı bütün taraflarına ve birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine bildirimde bulunacaklardır. Bu bildirim, Taraf devletin yüksek çıkarlarını tehlikeye sokmuş saydığı olağanüstü olaylar hakkında bir açıklamayı içerecektir.
2. Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden yirmibeş yıl sonra, Andlaşmanın süresiz olarak yürürlükte kalıp kalmayacağını veya belirli bir ek süre veya süreler için uzatılıp, uzatılmayacağını kararlaştırmak üzere bir konferans toplanacaktır. Bu karar Andlaşmaya taraf Devletlerin çoğunluğunca alınacaktır.

M A D D E -XI

.....

Bindokuzyüzaltmışsekiz yılının Temmuz ayının birinci günü Londra, Moskova ve Vaşington'da üç nüsha olarak düzenlenmiştir.

EK-5 : PERSHING-II İLE SS-20 SABER FÜZELERİ

	PERSHING-II	SS-20 SABER
BOY	10.6 m (34 ft 10 in)	16.5 m (54 ft 1 in)
YARIÇAP	1 m (3 ft 4 in)	1.8 m (5 ft 10 in)
AĞIRLIK(SADECE FÜZE)	6,780 kg (14,934 lb)	35,260 kg (77,665 lb)
İTME	2-aşamalı, katı yakıt	2-aşamalı, katı yakıt
MENZİL	650-1,800 km (1,020-1,120mil)	4,400 km (2,700 mil)
DONANIM	5-50 kiloton arasında değişen 1 adet W85 termonükleer savaş başlığı	2 bağımsız hedefe yönlenen 250 kilotonluk savaş başlıkları
ÜRETİCİ		Votkinsk Machine Building Plant, Votkinsk, SSCB
GÖVDE	Martin-Marietta Aerospace, Orlando, Florida	
ROKET MOTORLARI	Hercules, Inc., Magna, Utah	
KONUŞLANDIRILDIĞI YER	Batı Almanya, 1983 başları	Batı ve Uzakdoğu SSCB., 1976-1988 (toplam 48 üste konuşlu)

EK 6 : RUS STRATEJİK NÜKLEER FÜZE BİRLİKLERİNİN KURULUŞU (Strategic Rocket Forces, <http://russianforces.org/missiles/>, 15 Mayıs 2009)

FÜZE TÜMENİ	FÜZE SAYISI	FÜZE SİSTEMİ
27. SAVUNMA FÜZE ORDUSU (Vladimir)		
Tatishchevo: 60th MD (Tatishchevo-5, Svetlyy)	41	UR-100NUTTH (SS-19)
	50	Topol-M silo (SS-27)
Kozelsk: 28th GMD	31	UR-100NUTTH (SS-19)
Vypolzovo: 7th GMD (Ozernyy, Bologoye-4)	18	Topol (SS-25)
Teykovo: 54th GMD (Krasnyye Sosenki)	9	Topol (SS-25)
	15	Topol-M mobile (SS-27)
Yoshkar-Ola: 14th MD	27	Topol (SS-25)

31. FÜZE ORDUSU (Rostoshi, Orenburg)		
Dombarovsky: 13th MD (Yasnyy)	34	R-36MUTTH/R-36M2 (SS-18)
Nizhniy Tagil: 42nd MD (Verkhnyaya Salda, Nizhniy Tagil-41, Svobodnyy)	27	Topol (SS-25)

33. SAVUNMA FÜZE ORDUSU (Omsk)		
Uzhur: 62nd MD (Uzhur-4, Solnechnyy)	34	R-36MUTTH/R-36M2 (SS-18)
Novosibirsk: 39th GMD (Novosibirsk-95, Pashino, Gvardeiskiy)	36	Topol (SS-25)
Irkutsk: 51st GMD (Zelenyy)	27	Topol (SS-25)
Barnaul: 35th MD (Sibirskiy-2)	36	Topol (SS-25)

MD - Missile Division (Füze Tümeni)

GMD - Guards Missile Division (Savunma Füze Tümeni)